

עט רצון

אסופה מבית היוצר של
הקולג' – מכון ללימודי
היהדות, ירושלים

ימי מלחמה

גיליון מס' 4, אייר התשפ"ד, מאי 2024

עורכים: עופר צ'זיק, רינה לבנון

עורכת משנה: זיוה אופק

עריכה לשונית: יעל שביד, יעל אופיר, הדס פסטר־בכר

ייעוץ אמנותי: דוד שפרבר

עיצוב: סטודיו קורץ

מערכת: רינה לבנון, עופר צ'זיק, טליה אבנון-בנבנישתי

תמונת השער:

דיוה יליו, **כביש מתעקל**, 2010

צילום © מוזיאון ישראל, ירושלים, **זוהר שמש**

הציור מתאר את הנוף בסביבת קיבוץ בארי, נוף ילדותה של האמנית, שנולדה והתבגרה בבארי. בשבעה באוקטובר נפגע הציור מיריות ורימונים בסביבת הסטודיו של האמנית, שחדרו דרך החלונות ופגעו בציורים, במפגש מצמרר של האמנות עם המציאות.

תוכן

31	מִזְמֹר לְצַבְעֻנִית לי פרטיג
32	שִׁיר לְעֹלָה בַּמַּעֲלֹת יעל אופיר
32	מִזְמֹר קֹז עדי סגל
33	לֹא עֶרְפָּה. לֹא מִנְצַחַת. מִזְמֹר שירלי צפת דוידאי
33	מִזְמֹר לְיוֹסִי יוסי אלמכיאס
33	מִזְמֹר לְעֹלָם דבי ג'ייקובסון מייזלס

35..... "ויהי ערב, ויהי בוקר": לוח מלחמה ב'

36	* יעל אופיר
36	שמות – SHEMOT
36	ואלה שמות, ללא שמות נעמי בן ארי
39	בֹּא – BO
39	שלח את עמי יעל שביד
40	בשלח – BESHALACH
40	יהודייה – ישראלית בין שבר לתקווה מכי אושרוב גרזון
42	יתרו – YITRO
42	לראות את הקולות: דו"ח מצב מן החזית רינה לבנון
43	על מילואים וצרות אחרות גליה סדן
46	תרומה – TERUMAH
46	על קרסים ולולאות אילה שעשוע מירון
48	תצווה – TETZAVEH
48	מי ייתן ונדע מיכאל מרמור
50	סֶדֶק אֶל לֵב הָעוֹלָם יעל אופיר
54	פקודי – PEKUDEI
54	ריאיון עם יעל קריא – רבת קהילה מפונה עופר צ'דיק
57	ויקרא – VAYIKRA
57	לזכור או לשכוח, למחות או לסלוח? יעל שביד
59	צו – TZAV
59	ברוך מרדכי היהודי עדי סגל
61	בהר – BEHAR
61	"כי גרים ותושבים אתם עמדי": ריבונות כניסיון דוד שפרבר
65	וזאת הברכה – VEZOT HABRACHA
65	"חלוצים תעברו לפני אחיכם" יוסי אלמכיאס
66	אֲדוֹן הַסְּלִיחוֹת דגנית תימור גנשל
66	נְעִילָה דגנית תימור גנשל

4	מילים שנולדו מתוך אלם: פתיחה
---	------------------------------

5 "ויהי ערב, ויהי בוקר": לוח מלחמה א'

6	בְּבֹקֶר הַשְּׁתִּיקָה הַגְּדוֹלָה אסנת אלדר
7	על פרשות שבוע במלחמה זהבית כליף
8	בראשית – BERESHIT
8	דרשה לעתות מלחמה סמדר ביליק
10	צֶלֶם אֱלֹהִים אסנת אלדר
11	וְיִהי אֹר דבי ג'ייקובסון מייזלס
13	שְׁשֵׁה יָמִים וְהַכֵּל הַשְּׁתָנָה ג'וש שרף
14	נח – NOACH
14	היום ה-11 למלחמה יואב רחמים ואראדי
15	לך לך – LECH LECHA
15	ללכת, ללכת נעמי בן ארי
16	בְּתוֹר הָאֶרֶץ לְבָכִי רוחמה וייס
17	עֲרוֹת בְּלִילָה אסנת אלדר
18	וירא – VAYEIRA
18	מדרש לאום מלאום יעל וורגן
19	מורה שכול אביתר גזנר
20	* יעל אופיר
21	ויצא – VAYEITZEI
21	סולם שירלי צפת דוידאי
22	רב בַּמְצֻקָה רוזריגו באומוורצל
23	פְּנוֹי מְרָצוֹן רינה לבנון
25	ויגש – VAYIGASH
25	אני יוסף אחיכם ג'וש ויינברג
26	צוּפָה נִתְתִּיךְ רוחמה וייס
27	ויחי – VAYCHI
27	עלייה במלחמה אנדרו קיני

29... ומליבם יוציאו מילים: כתיבה בזמן אסון

30	בית מדרש לכתיבה במלחמה
31	תהלים שאחרי הרעד – מזמור מלחמה
31	להלחם להחלם – מִזְמֹר לְהֶעֱלֵם זהבית כליף
31	מִזְמֹר לְאֵטוֹם מרב שטרן

"ה' שפתי תפתח" – סידור מלחמה 105

106.....	תפילות מלחמת עזה: עדות ותיעוד דליה מרקס
111.....	תפילות מציון בעת מלחמה ריצ'רד ס' סרטון
113.....	תפלה לעת הזאת סיון נבון-שובל
	קול אדני וקול השכינה – סימפוניית גבוהים וממוכים
114.....	סיון נבון-שובל
114.....	תהלים כ"ג: מזמור לאם כל־חי דבי שועה חיים
115.....	תהלים קנ"א דליה שחם
115.....	תהלים קנ"ב מיכל קן-תור
115.....	ברכת אהבה שירלי צפת דוידאי
116.....	פיוט לשלום יוסי אלמכיאס
	תפלה לשמירת החטופות: ים והשביים.ות, הצלתם והשבתן
117.....	עודד מזור
117.....	הרחמן – תוספות לברכת המזון אריאל פוגלמן
118.....	תפלה לשלום המדינה אילה רונן סמואלס
118.....	תפלה לשלום המדינה איה שלו
119.....	מי שבִּרְךָ לימי מלחמה עופר צ'צ'יק
119.....	מי שבִּרְכָה – תפלת אמהות הדס פסטר־בכר
119.....	עלינו לשבח דגנית תימור גנשל
120.....	קדיש לנופלים ולנופלות בארון עופר צ'צ'יק
121.....	סדר ספירת השבי שירלי צפת דוידאי וליפז ויניצקי
	תפלת אל מלא רחמים לנוצחים ולנרצחות
122.....	ביום שמחת תורה תשפ"ד סיון נבון-שובל
123.....	נדָבָר רינה לבנון

"יוצר אור ובורא חושך": בין שבר לפעולה.. 67

	חמ"ל וחמלה: התנועה הרפורמית מאז שבעה באוקטובר
68.....	אנה קיסלנסקי
70.....	שבת שחורה לשחר חדש נעמה קלמן
	אפקט האמן בפעולה: משלחות הסולידריות לישראל
73.....	שרה בנאור
74.....	דרוש כפר לאָבֶל דגנית תימור גנשל
76.....	דָּרָר הַקֶּבֶר – אין לה שיעור דויד אזולאי
78.....	אין סוף לאֶהֱבָה אייל קמינקא
	"ומותר לאהוב" – השינוי בתהליכי הכנה לחתונה מאז שבעה
79.....	באוקטובר תמר גור קראודה

"כשיש מלחמה גדולה בעולם":

מוסר, זהות ושייכות 81

	ישראל ויהדות אמריקה ביום שאחרי: איך שבעה באוקטובר שינה
83.....	אותנו? ג'ונתן סרנה
	משבר הציונות ב"ניו פומבדיתא": קריאת אזהרה אוהבת ליהדות
86.....	הרפורמית בארה"ב עופר צ'צ'יק
	בין שטריימל לצעיף אש"ף ובין מניפת גאווה לשלטי BDS
89.....	אלעזר בן לולו
	דברים שרואים מכאן לא רואים משם – הרהורי לב מסוף העולם
91.....	מערבה לאנה זילברמן סולוביי
	אללה, אתה השלום וממך השלום!: היבט יהודי-רוחני על השפה
94.....	הערבית במרחב המזרח־תיכוני בנימין דניאל מיניץ
95.....	עלינו מורי לידר
96.....	פדיון שבויים – הלכה, אתיקה ואגדה זיוה אופק
	להרחיב את גבולות הטאבו – #TABU_LABELING.CO.IL
99.....	אריאל פוגלמן
101.....	בכל דור ודור יהודיע עמיר
102.....	"כשיש מלחמה גדולה בעולם..." דוד שפרבר
104.....	כוונות בכניסה למרחב כאב אריאל פוגלמן
104.....	אל תלכי בַּשָּׁדָה (האבדו) עופר צ'צ'יק

מילים שנולדו מתוך אלם

בשבעה באוקטובר תשפ"ד, נגמר העולם והתחיל מחדש. התהום פערה את פיה באותה השבת, ובלעה לתוכה למשך זמן רב, את המילים שהיו לנו לשפת רוח הומיה – שפת תפילה, שפת יצירה, שפת דיבור ושפת שיחה, שפת הרהור או מחשבה, שפתו של החוץ ושפתו של הפנים. שפת הוויה. למשך ימים ארוכים, לא נותרה בנו מילה. ממדי ההרס, ההרג, ההתעללות והחורבן, עלו על כל סיוטי האימה. מול הרצח, האלימות וההפקרה, עמדנו המומים, ללא מילים, ובלבנו זעקה גדולה ומרה.

ואט-אט, בלב שבור על אלפי נרצחות ונרצחים, בדאגה סודקת למאות חטופות וחטופים, וביד מושטת למאות אלפי עקורות ומפונות, קמה ועלתה מבין השברים השפה שאבדה. אותיות החלו למצוא שוב זו את זו ולאתר את המילים שאבדו, לשקם את הלשון המגומגמת, הרפה, ולגלות מחדש את כוחה העז של יצירה רוחנית – שאינה עוצרת גם ברגעים של התלקחות האש ואל מול שתירות של אימה. אל דפיו הריקים של גליון "עט רצון – ימי מלחמה", נאספו יצירות שעלו מתוך האלם והשתיקה, ומילאו את הריק בשפת הרוח היהודית החדשה.

גליון "עט רצון – ימי מלחמה" מבקש לכנס ולתעד את המאמץ להאיר מתוך הכאב מילים של שתירה, מילים של יאוש וזעם, ומילים מרפאות של רוח התקווה, שנותנות פשר מסוים באי הפשר. בגליון פרושות יצירותיהן של מנהיגות ומנהיגים רוחניים יהודיים עכשוויים, בישראל ובעולם, המבקשים להביט נכוחה אל הכאב, ובה בעת, להישיר מבט קדימה – אל היום הבא. אלו מובאות בשפת המקור – בעברית ובאנגלית, ויוצרות שזירה של רוח, בשתי שפות ובמגוון של קולות.

הגליון מחולק לשישה פרקים מרכזיים, המבטאים את הלכי הרוח בקרב תלמידות ותלמידי בית המדרש לרבנות בקולג' וסגל מוריו, רבני ורבנות התנועה הרפורמית בישראל ובארה"ב, אנשי ונשות אקדמיה ומנהיגי רוח נוספים בשאר העולם היהודי.

בפתח הגליון, מופיעים שני פרקי לוחות המלחמה המתארים, בשילוב בין כרוניקה, דרשה, שירה, מסה ורסיסי זיכרון, את ימי השנה הראשונה למלחמה הנוראה הזו. בתווך ביניהם מופיעות יצירות בית המדרש "הלל הכותב", שהתקיים בקולג' בימי המלחמה והציע ביטוי לרחשי הלל והתפילה של התלמידות והתלמידים בתכנית.

הפרק הבא – "יוצר אור ובורא חושך", עוסק בעשייה – עשייתם של יחידים – רבות ורבנים, ושל התנועה הרפורמית,

ומציע הסתכלות על פעולותיה של היהדות הרפורמית בישראל ומחוצה לה, בשבר הנורא שפקד אותנו בשנה הזו.

הפרק השלישי – "כשיש מלחמה גדולה בעולם", עוסק בסוגיות הנעות בין זהות, שייכות ומוסר בעולם שהתהפך ונעשה נפול. המאמרים שבו מציעים הסתכלות מוסרית, הלכתית והיסטורית על שאלות הנוגעות לסוגיית החטופים, אכזריות המלחמה, טוהר הנשק, אנטי-ציונות ליברלית. מנגד, הוא מציע גם מגע באובדן ובכאב, ודרך הדיון המוסרי, מציע כלים לעבד את האירועים הקשים שמתרגשים עלינו מדי יום ביומו.

בפרק האחרון: "ה' שפתי תפתח: סידור מלחמה", ביקשנו להציג את מגוון התפילות שנכתבו לימי המלחמה. בין התפילות תוכלו למצוא: מזמורי תהילים לימים שבהם אי אפשר להלל, תפילות לאימהות, לחטופים, תפילות נזכור, סדר ספירת השבי (בדומה לסדר ספירת ימי העומר), תפילות לשלום המדינה, פיוטים, אל מלא רחמים, קדיש לחיילים וחיילות שנפלו בעודם בארון, ועוד. הפרק נפתח בשני מאמרים של שניים מחוקרי הליטורגיה היהודית החשובים בעולם: האחד מציע בחינה ראשונית של התפילות שנוסחו בימי משבר, והשני מביא הסתכלות מחודשת על תפילות ארץ-ישראליות עתיקות דווקא בימי מלחמה.

ברגעים אלו של חתימת הגליון, אנו מבקשים לזכור, שכל שנאמר ונכתב כאן, איננו בזמן עבר. המלחמה עודנה נמשכת והמאבק על הזכות למדינה יהודית – בדרום ובצפון, בישראל בעולם, עודנו ממשיך. חלק מחברינו – תלמידי בית המדרש לרבנות של הקולג' – עדיין בשירות מילואים, כבר קרוב לשבעה חודשים, וחלקם – עוקרים עדיין מביתם. ולכל הכותבים והכותבות שהעניקו לנו כאן את יצירתם, נבקש למסור – יצירתכם מצטרפת להיסטוריה של נשים ואנשים שהתחייבו ויצרו והצילו את הרוח מן האש והחיו אותה, בעודם מחזירים לעולם באהבה – את המילה המדוברת, הכתובה, את שפת הרוח ושפת התקווה. וכל עוד להבת היצירה תגדל מלהבת האש, העולמות שלנו ימשיכו להתקיים והתרבות שלנו תמשיך ותזרח, ותאיר חלקים גדולים בעולם.

ובעת רצון זו, נתפלל שישב הרחמן את כל החטופים והחטופות במהרה לבתיהם, ואת החיילים והחיילות בשלום לחיק משפחותיהם, וישב את האמונה והתקווה לפעום בלבבות של אנשי הארץ הזאת.

מערכת עט רצון

טליה אבנון-בנבנישתי, רינה לבנון ועופר צ'זיק

"ויהי ערב, ויהי בקר"

לוח מלחמה, א': דרשות, ממוארים, הרהורים

אריאן ליטמן, **קערת השבעה** (פרט), 2024
קערת וינטג', אמאייל ודין סנליה סנגוין
תצלום: מיכאל עמר

בְּבִקְרֵי הַשְּׁתִּיקָה הַגְּדוּלָּה

אֲסוּנַת אֶלְדֵּר

בְּבִקְרֵי הַשְּׁתִּיקָה הַגְּדוּלָּה
אֶפְלוּ פִּטְפוּט הַיְלָדִים בְּדֶרֶכְכֶם לְבֵית הַסֵּפֶר
לֹא נִשְׁמָע
מָה נִשְׁמָע?
עֲנֵי מַלִּים מִתְפָּאֲרִים בְּשִׁמְיָם
סוּפֹת רָעִמִים מְרַעִידָה אֶת לֵב הַסֵּלֶע
שֶׁחֲשַׁבְנוּ שֶׁהִרְגָּלְנוּ לְסִתָּת
מִשְׁכּוֹל מְאֹבָן
מִשְׁבִּילֵי מֶלֶח שֶׁהִתְגַּבְּשׁוּ עַל הַלְחִיִּים
גִּשְׁם שֶׁל שְׁמוֹת וּפְנִיִּים
נִתְּדָה עַל אֶסְפֶּלֶט חֹם
הוֹפֵךְ לְנַחֲשׁוֹל דְּמָעוֹת שׁוֹתְקוֹת
מִבְּקָע בֵּין מָה שֶׁהָיָה לְבֵין מָה שֶׁעוֹמֵד לְקִרְוֹת.

על פרשות שבוע במלחמה

זהבית כליף

נושמות ונושמים עמוק, וממשיכים לקרוא את החיים שלנו עם פרשות השבוע.

בעת כתיבת מילים אלו, כמעט ששה חודשים אחרי שמחת תורה, המלחמה עדיין מתחוללת, ומאה שלושים וארבעה חטופות וחטופים עדיין נמצאים בעזה. כמו בחיים, קשה לשהות בכאב כל כך עמוק כל כך הרבה זמן.

בכל שנה מאז שהתחלתי להוביל את חוג פרשת השבוע בבית דניאל בשנת 2003, הקריאה בפרשה מעלה נושאים שנוגעים לחיי הדרשניות ומעסיקים את מנחי השיעורים בזמן שהם מכינות ומכינים את שיעורם. דומה שהשנה האינטנסיביות של המציאות חילצה מתוך הפרשות רעיונות "חדשים", ועיני הקוראות והקוראים לכדו והציפו פסוקים והתייחסויות חדשות כלפיהם.

שאלות כגון איך מתמודדים עם חשכה שאפשר למשש; מה נדרש ממנהיג ומה המשמעות של נשיאת העם על הכתפיים ועל לוח לבנו, והאם אנחנו באמת "ביחד" נשאלו בפרשות 'בא' ו'תצוה'.

בואכה סיום הקריאה בספר שמות, השאלות איך קמים משבר של לוחות, אמונות וחיים עדיין מלוות אותנו.

כל שנה אני מוצאת שהאופן שבו הפרשה משתקפת בחיינו ומשקפת אותם, היא אחת הסיבות הטובות לחזור ולקרוא בתורה. השנה המציאות המשותפת חיברה אותנו בעוצמה זה לזה, לנושאי השיעורים ולתורה. אבל בפרשות השבוע כמו בחיים, ככל שהזמן עובר, אנחנו מוצאים את עצמנו ביותר ויותר שבתות לומדים ולומדות שיעורים מעניינים, שהשאלות שנשאלות בהם, מרתקות ככל שיהיו, לא נוגעות ישירות במלחמה ובמצב. השאלה משתנה למטא-מחשבה: איך נמשיך כשהמלחמה מתארכת בלי לראות את סופה? איך נזכור ונזכיר את החטופים, הפצועים, המשפחות השכולות ואת ה"מצב"?

אני לומדת שגם בשיעורים, כמו בחיים עצמם, קשה להכיל ולהחזיק את הכאב באותה עצימות לאורך זמן. כל שנה שיעורי פרשת השבוע שלנו נוגעים בחיים.

גם השנה.

הכל היה מוכן לסיום הקריאה בתורה ולתחילת הקריאה במחזור החדש של פרשות השבוע.

ספרי התורה, הפרוכות המיוחדות, הסוכריות, הכליזמרים והשתייה החריפה.

אבל אז נטרפו הקלפים והחיים. אירועי החג בוטלו, ואת פרשת בראשית קראנו בהשפעת מוראות המלחמה שפרצה בשבעה באוקטובר. מלחמת שמחת תורה.

את השפעת ההלם והכאב אפשר היה לראות בקריאות החדשות שנקראו מתוך הפרשות והתנסחו בדרשות ובשיעורי פרשת השבוע. נדמה שעוצמתה של המציאות הבליטה פרטים שהיו בהן תמיד, אבל פחות הושם עליהם דגש.

כל שנה קין רוצח את הבל, אבל השנה חוה, אם כל חי, התגלתה כאם שכולה.

התוהו חזר לעולמנו.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס..." (בראשית ו, יג). כל שנה המבול מציף את הארץ. כל שנה היונה מחפשת מקום להניח את רגלה. בשיעור השנה דיברנו על המחזוריות בעולם ובחיים, חורבנות חוזרים ונשנים ומהי השתקמות.

אף מילה לא נאמרה על המבול. אף אחד לא מצא מנוח לנפשו.

כל שנה בפרשת וירא אנחנו מוצאות את עצמנו מנסות להתמודד עם בעיות מוסריות. השנה סדום ועמורה זה כאן.

בשיעור לפרשת ויצא טווינו חוטים של שירה, תמונות וזמר בין הפרשה לימינו. חשבנו על חשיבות הזכרון הקיבוצי היהודי ועל הכוח שאנחנו שואבים ממנו. תרומת הזכרון לאחדות שלנו ברורה. השנה תהינו גם איך מנחילים אותו, כי נדמה שזו משימה לא פשוטה.

כל שנה מעשה דינה קשה לקריאה. השנה הוא נושא בשיחות מסדרון בעבודה ובחדשות. פרשת וישלח הגיעה כשהפחדים והחרדות הקמאיים ביותר שלנו מגרדים ופוצעים אותנו כל יום למול אירועי המסיבה ברעים והמציאות של החטופות בעזה. כך גם לנוכח הנפילה של יוסף לבור האסורים ב'וישב'. אנו מתפללות ומתפללים לשחרורם מדי יום, ומזכירים אותם בלימוד שלנו.

בראשית - BERESHIT

דרשה לעתות מלחמה

סמדר ביליק

נמצאים שם. יעידו עליהם כל איש ואשה שנלחמו בחושך וברוע, כל מי ששרדו טראומה מזעזעת, כל אחד שמצא משמעות באבלו, וכל אחת שצמחה מתוך הכאב. כולנו.

הנפש, כמו הגוף, מסוגלת להצטלק. לכסות את עצמה על הפצע הפתוח, כדי שלא יהיה חשוף כל הזמן. 'פְּהִתְעָטָף' עָלַי נִפְשִׁי' (כפי שנכתב בספר יונה): אלו טסיות הדם של הנפש, אשר בונות את המעטפת שמונעת מהדם להמשיך לזלוג. אבל הנפש כמעט לעולם אינה מצטלקת לבדה. רקמת הצלקת אינה חסינה כמו רקמת העור הרגילה, ונדרשת לה הגנה נוספת. הנפש שלנו זקוקה לרשת של נפשות למודות כאב – משפחה, קהילה ועם – שמהדהדות את האבל שלה ואת ההתמודדות שלה.

המדע אולי לא יוכל לאפיין את קולטני האור של החברה, של המשפחה, של הקהילה, של העם, אבל אני מאמינה שהם נמצאים שם. יעידו עליהם הטקסים, התפילות, הסיפורים והשירים, כל אמצעי הביטוי האנושיים שנועדו לתת קול לסבל ומשמעות לסיפור המשותף. יעידו עליהם מאות חבילות שנאורות, אלפי ארוחות שמתבשלות, מיליוני שיחות והודעות של דאגה וחמלה. תעיד עליהם העובדה שאנחנו כאן, ביחד בקהילה שלנו, מגששים אל האור – בעיצומה של מלחמה נוראה, אשר מטרתה האחת היא לזרוע פחד וחושך.

"בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵהוֹ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם, וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמָּיִם. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים, יְהי אוֹר; וַיְהי-אוֹר." כך נפתחת פרשת בראשית שאנחנו קוראים בה השבוע.

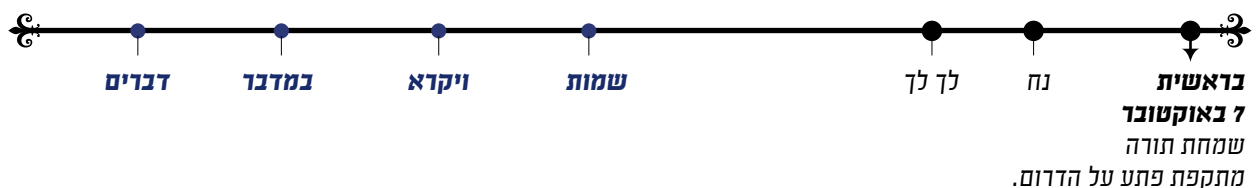
העין האנושית, האיבר העדין והמורכב שמאפשר לנו לראות, התפתחה והתעצבה במשך מיליוני שנות אבולוציה, תוך זיקוק תפקידו של כל מנגנון וכל עצב, כדי לאפשר לנו לקלוט, לעבד ולעכל את מגוון תמונות המציאות שלפנינו.

אחת היכולות שהתפתחו בעין, היא היכולת לראיית לילה. בעין שלנו יש שני מנגנונים שמאפשרים ראייה, גם אם באיכות ירודה, במצב של חשכה כמעט מוחלטת. המנגנון המוכר יותר הוא התרחבות והתכווצות האישון, כדי לאפשר ליותר אור להיכנס לעין ככל שמחשיך. מנגנון פחות מוכר הוא הימצאות שני סוגים של קולטני אור בתוך הרשתית, אחד עבור ראיית יום והשני עבור ראיית לילה; על מנת לאפשר לנו לראות גם כשהאור קלוש, הקולטנים האחרים לראיית הלילה מצויים בעין בכמות של פי 60 מאלו האחרים לראיית היום.

מאחר שקולטני הלילה מסתגלים לחושך באופן הדרגתי, ראיית הלילה שלנו מתחדדת דווקא ככל שהחשכה מסביב מוחלטת וממושכת יותר. במלוא הפוטנציאל של ראיית הלילה, העין האנושית יכולה להבחין בחשכה במקורות אור קלושים ביותר, החלשים עד פי אלף מאלו הנקלטים בה באור יום.

האם, כמו במערכת הפיזיולוגית של העין, גם במערכת הנפשית שלנו יש מנגנון המאפשר לזהות הבהובי אור בחושך הכבד? האם, באופן דומה, קיימים במעגלי החברה שלנו מנגנונים המאפשרים לקלוט את האור, ולו הקלוש ביותר, דווקא בעת האפלה?

המדע אולי לא יוכל לאפיין את קולטני האור של הנפש, אלו הרגישים במיוחד בעת חשכה, אבל אני מאמינה שהם

האור הוא הדבר הראשון שנברא, והדבר הראשון שאליו העין שלנו נמשכת מאלוה. פעולתם של קולטני האור שבעין היא עובדה ביולוגית ופיזיקלית פשוטה.

אבל קולטני האור של הנפש, של הקהילה, של העם, אלו הם חמקמקים יותר. פעמים רבות הם אינם נמשכים אל האור אלא דווקא אל החושך. קולטני האור הנפשיים שלנו אינם עובדה – אלא משימה. בימים אלו, זוהי משימה מתמשכת. פעם אחר פעם אנחנו נדרשים, ועוד נדרש, להסתכל אל החושך, להישיר מבט אל רוע ואפלה מוחלטים, ואז להסיט את עינינו בחזרה אל האור. להסיט את העיניים מהחדשות אל בני המשפחה ובני הקהילה שלנו, להסיט את העיניים מפייק ניוז ומהתנצחויות פוליטיות אל החיילים והחיילות שלנו, להסיט את העיניים מהסרטונים והתמונות הנוראים, כדי שלא לצלק עוד את הנפש, כדי שלא לעוור את קולטני האור שלה.

כל מי שתרו וארו השבוע חבילות לעורף ולחזית, כל מי שהשתתף בלוויה או בשבעה, כל מי שהרים טלפון לבן משפחה או לחבר קהילה המומים, כואבים ומודאגים, וכל מי שבחר ובחרה להתכנס אתנו, כקהילה - כולכם בחרתם לאמן את נפשכם לראות אור. כולכם בחרתם לאמן את הקהילה שלנו ואת העם שלנו באור של תמיכה, של חוסן ושל נחמה.

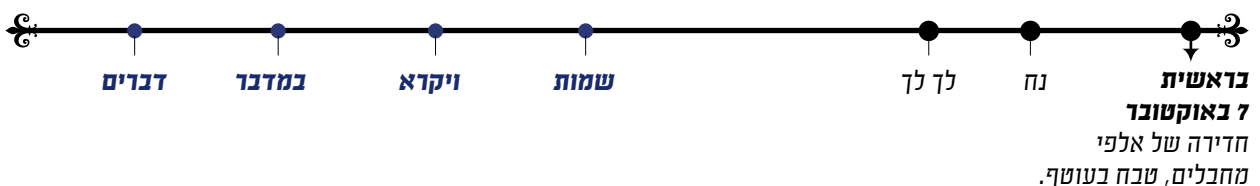
"הָעַם הַהֲלָכִים בְּחֹשֶׁךְ רָאוּ אֹרֶךְ גָּדוֹל, יֵשְׁבִי בְּאֶרֶץ צִלְמוֹת אֹרֶךְ נֶגְהָ עֲלֵיהֶם" (ישעיהו ט, א).

"וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְבָּנָה כְּאֹרֶךְ הַחֹמָה, וְאֹרֶךְ הַחֹמָה יִהְיֶה שְׂבָעִתִּים כְּאֹרֶךְ שְׂבָעַת הַיָּמִים, בְּיוֹם חֲבַשׁ יִהְיֶה אֶת שֶׁכֶר עֲמוֹ" (ישעיהו ל, כו).

"יִהְיֶה עַז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יִהְיֶה יִכְרֹךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם" (תהילים כט, יא).

אמן, כן יהי רצון.

הדרשה נתנה בשבת בראשית, 13.10.2023, כ"ח בתשרי תשפ"ד, בקהילת יזמ"ה במודיעין.

צֶלֶם אֱלֹהִים | THE IMAGE OF GOD

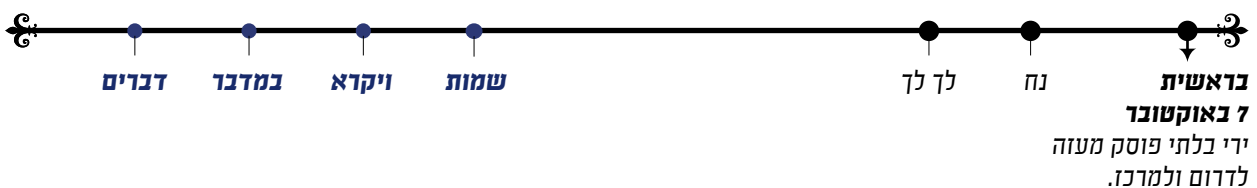
אסנת אלדר | OSNAT ELDAR

באותה השבת
כשנשרפו הגוילין
נתפזרו האותיות סביבי
וצעקה חנוקה יבשה לי את הגרון
ראיתי אותו מתפורר, מתפורר
כמעט בורח
לא נשאר ממנו, אלא צלם אדם.

מאז, בתוך מבול הססמאות העקר
אני מלקטת אותיות
תופרת מלים
מנסה לאחות בתוכי
את צלם אלהים

On that Sabbath
When the parchment was burned
The letters were scattered around me
And a suffocating scream choked me
I saw it crumble, scatter
Almost escaping
Nothing remained but an image of Man.

Since then, within the flood of futile slogans
I gather up letters
Sewing together words,
Trying to unite within me
The image of God.

וַיְהִי אֹר

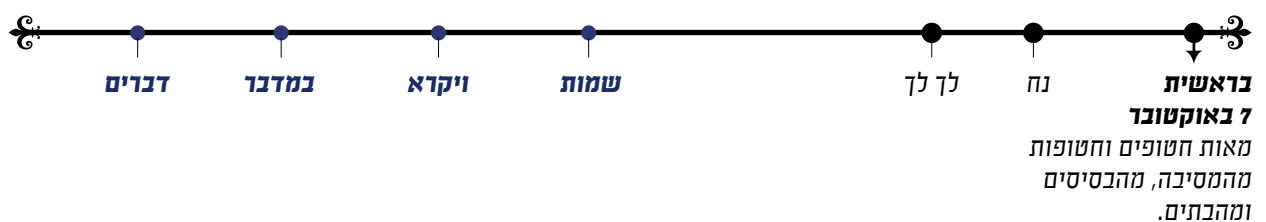
דְּבִי ג'ייקובסון מייזלס

בְּרֹאשִׁית בְּרָאָה הַשְּׁכִינָה אֶת הַחַיִּים.
וְהָאָרֶץ הָיְתָה מְלָאָה וְעֲשִׂירָה וְאַפְלָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם.
וַתֵּלֶד הַשְּׁכִינָה אֶת הַיָּרֵם. וַיְהִי אֹר.
וְכֹחַ הַשְּׁכִינָה הָיָה טְמוּן עֲמֹק בְּאֲדָמָה.
וַתַּפְתַּח הַשְּׁכִינָה אֶת יָרֵכֶיהָ הַגְּדוּלוֹת, וַיִּזְרְמוּ הַחַיִּים אֶל תוֹךְ
הָאֲדָמָה.
וַתוֹרֵעַ זֶרַע מִן הָאֲדָמָה וַתְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דָּשָׂא, וַיִּצְמַח גֵּן בְּעֶדֶן.
וַתִּמְלֵא הַשְּׁכִינָה אֶת הַגֵּן בְּחַיִּים מִן הַמַּעֲמָקִים.
וַתִּבְרָא הַשְּׁכִינָה אֶת הָאִשָּׁה בְּצִלְמָהּ כְּדְמוּתָהּ.
בְּצִלְמָהּ בְּרָאָה אוֹתָהּ, נָקְבָה וְזָכָר בְּרָאָה אוֹתָם.
וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֵל לְבָהּ אֶת הַגֵּן הָעֲשִׂיר וְאֶת הַפֶּרִי, וַתֹּאחֲב, וַתִּתֵּן לָזָרֶם הַחַיִּים לִנְבֹּעַ.
וַתַּפַּח הַשְּׁכִינָה חַיִּים חֲדָשִׁים בְּאֲדָמָה, וַתְּבַדֵּל אֶת הָאָדָם מִן
הָאִשָּׁה.
וַתֹּאחֲב הָאִשָּׁה אֶת הָאָדָם וַתִּחְלֹק עִמּוֹ אֶת פְּרוּתֶיהָ,
וַיֹּאחֲבוּ, וַיְהִיו לְבָשָׂר אֶחָד.
*

וַיְהִי כִּי אָרְכוּ הַיָּמִים,
וַיַּעֲזֹב הָאָדָם אֶת הַגֵּן וַיֵּצֵא אַחֵר שְׂדוֹת הַמִּרְעָה וְהַקֶּרֶב, יָמָה
וְקִדְמָה צְפוֹנָה וְנִגְבָּה.
וַיַּעֲבְרוּ הַיָּמִים, וַיֵּשֶׁב הָאָדָם אֶל הַגֵּן וַיִּבְקֹשׁ לְרֵדוֹת בְּדִגַּת הַיָּם
וַיַּעֲוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבְהַמָּה וּבְאִשָּׁה וּבְכָל הָאָרֶץ.
וַתַּצְעַק הָאָרֶץ וְעָקָה גְדוּלָּה וּמָרָה עַד מָאֵד.
וַתִּבְכֶּה הָאִשָּׁה,
וַיַּחֲרֹד הָאָדָם
וְהָאָדָם וְהָאִשָּׁה הִתְבּוּשְׁשׁוּ.
וַתִּקְרָא הָאִשָּׁה אֶל הַשְּׁכִינָה, וַתֹּאמֶר לָהּ: אֵיךְ?
וַתֹּאמֶר הַשְּׁכִינָה: לֹא נוֹכַל לִשְׁבֹּת יַחֲדוֹ, כִּי לֹא תוֹכַל הָאָרֶץ
לִשְׂאֹת אוֹתָנִי יַחֲד.
וַתַּעֲזֹב הַשְּׁכִינָה אֶת הַגֵּן,

וַתַּצְמִצֵּם אֶת עֲצָמָהּ,
וַתִּגְנִיחַ אֶת עֲצָמָתָהּ הַזֹּהֶרֶת וְהַבוֹהֶקֶת בְּתוֹךְ הַמַּעֲרוֹת
וְהַדְּמָעוֹת,
בְּמַיִם וּבְנַחֲלָה,
בְּהָר וּבְאֵשׁ,
בְּדָם הַחַיִּים בְּרָחִם הָאִשָּׁה,
בְּרֵךְ הַנּוֹלֵד,
בְּתִשְׁוָקָה וּבְאַהֲבָה
וּבְשָׁלוֹם.
וַיִּרְאוּ הָאָדָם וְהָאִשָּׁה אֶת נִיצוּצוֹת כְּחוֹת הָעֲצוּמִים וְהַנִּסְתָּר.
וַיִּדְרָשׁוּ אוֹתָהּ
וַיִּירְאוּ מִמֶּנָּה
וַיִּטְבִּיעוּ אֶת קוֹלָהּ בְּתַפִּים וּבְמַחֲוִלוֹת וּבְחִרְבוֹת וּבְמַלְיָם
וַיִּסְתַּתְּרוּ מִפְּנֵיהָ
עַד אֲשֶׁר נִשְׁכַּח סִפּוֹר בְּרִיאַת הָעוֹלָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה.
*

אֵד לְעֵתִים נִזְכָּרוֹת בְּנוֹת הָאִשָּׁה וּבְנֵי הָאָדָם
וְשׁוֹמְעִים אֶת זֶרֶם הַחַיִּים,
כִּי מַחֲדִּשֵׁת הַשְּׁכִינָה בְּכָל יוֹם תְּמִיד מַעֲשֵׂה בְּרֹאשִׁית
וּזְרָמֶיהָ שׁוֹפְעִים בְּתוֹךְ הָאֲדָמָה
יוֹם בְּיוֹמוֹ
חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ
עַת הַיָּרֵם דּוֹעָף
וְעַת הוּא מִתְמַלֵּא
וְחֵי הַסִּפּוֹר עֲמֹק בְּאֲדָמָה
וְנִשְׁמָע בְּרָחִם הָאִשָּׁה,
בְּקוֹל דְּמָמָה דְּקָה.

am not a supporter) has been focused primarily on issues that, whether you support or oppose, serve only to exacerbate pre-existing divisions in society. Their focus on promoting their ideological interests or demonizing their political opponents has come at the expense of doing what they were tasked to do.

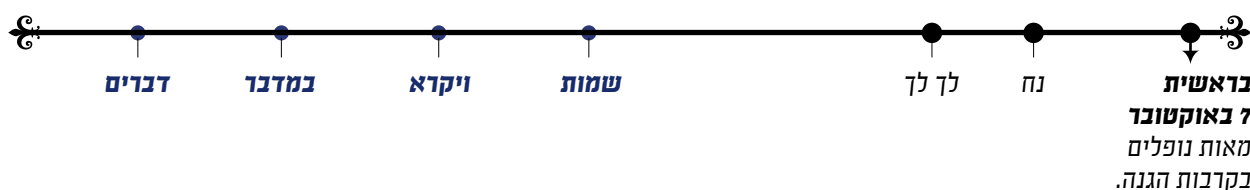
And, when the crisis came, they were not and are still not able to respond in a way that the citizens deserve. The only bright spot through this failure is the incredible work that the Israeli citizenry took upon itself to organize, to unify, and to aid those in need. As my good friend and colleague Rabbi Galit Cohen-Kedem wrote, “this awful government does not deserve its wonderful citizens”.

The third conception which has shaken me and so many of my Jewish friends and family is the stunning silence of so many that we considered friends and ideological partners. Many of the same people with whom we had marched, prayed, and cried out in the face of injustice in recent years fell silent. When it was Jewish lives that were stolen, when it was the Jewish State that faced threats from an enemy who abhors the West and all of the progressive values we cherish, we heard silence. And it was stunning and damning. Those who we look to for moral leadership from university presidents, journalists, politicians, and other public figures, for so many of them a simple statement that ‘Ham

is a terrorist organization and we condemn their actions’ was suddenly an impossible challenge. As images and videos of killings, abuse, and kidnappings were published, there were people who contextualized those acts, some even celebrated them. Even worse, they cast doubt that they actually had taken place, as if the Jews had invented them for our own nefarious purposes. Perhaps the writing has been on the wall for some time now. In so many so-called progressive spaces there was room for all, except for Jews. I will admit that I, like many of you perhaps, tried to overlook this reality because of ideological convenience. But no longer. The antisemitism that has been allowed to perpetuate in these spaces can no longer be tolerated and there must be concerted efforts to weed it out.

So much has been broken, shattered in the last week. The seventh of October, 2023, will go down in history as an inflection point in Israeli history and in Jewish History. What was is not what will be. While we may be shattered in this instant, we will build and begin to collect the many scattered pieces of our People. As our tradition teaches, we are commanded to put as many of the broken pieces of the vessels of creation back together as we can in a process known as tikkun olam – repairing the world. May Shabbat Bereshit present us with the opportunity to begin to build the world anew.

PUBLISHED: 13.7.2023, IN [HTTPS://WWW.RABBIJOSHSCHARFF.COM/](https://www.rabbiJoshScharff.com/)

SIX DAYS AND EVERYTHING HAS CHANGED

שְׁשֵׁה יָמִים וְהַכֵּל הִשְׁתַּנָּה

ג'וש שרף | JOSH SCHARFF

This past week we read Parashat Bereshit, which recounts the creation of the world. The Kabbalists teach that in the moment of creation, God filled ten vessels with divine light. However, these vessels were too fragile to contain such an overwhelming powerful light. They broke open and all the holy sparks of light were scattered like sand, like seeds, like stars.

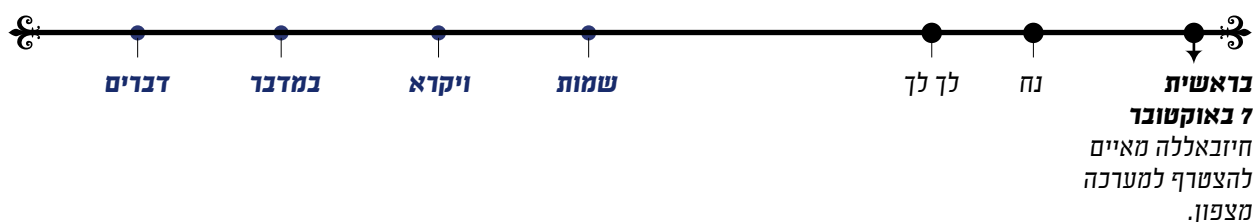
Just as these vessels shattered due to the sheer power of their contents, so have so many Israelis and Jews around the world been shattered by the indescribably horrific reality of the attacks that began only six days ago. Every conversation opens the same as it did before this war: mah shlomcha how are you? But that question has become rhetorical. We are all broken in a manner that we have not been before.

Much has been written about the atrocities carried out, the loss of life, the shattered families and communities that can never be put back together. These must be known to the world. I would choose to share with you some thoughts about something else that has been shattered in the past days. Many deeply held conceptions and paradigms that Israelis and Jews around the world held, have been turned upside down. The spiritual wound caused will play a central role in all that comes next.

The first conception that was shattered is that the defense establishment can, and will, defend Israeli communities on sovereign soil. The names of communities like Nahal Oz, Be'eri, Kfar Aza serve as terrifying memorials that this may no longer be the case. Families hid for hours, as terrorists moved with impunity through their communities, texting friends, even journalists, begging for intervention by the army. No help came.

In effect, for the first time since the 1948 Independence War, Israeli communities fell to an invading force. The horrific price for this failure was paid by women, men, and children. People of all ages were tortured, murdered, and brutalized by Hamas terrorists. What can the Israelis do if the “strongest army in the Middle East” fails? What can the Israeli nation do if, when a crisis comes, the response is not swift and devastating from those tasked to protest them?

The second conception is that of the responsiveness of the Israeli state to its citizens' needs. What we have seen is that the government with all its resources and ministries, who are supposed to be the ones responding to a crisis, simply are not. The level of incompetence has been appalling. Since its establishment earlier this year, this government (of which I will readily admit that I

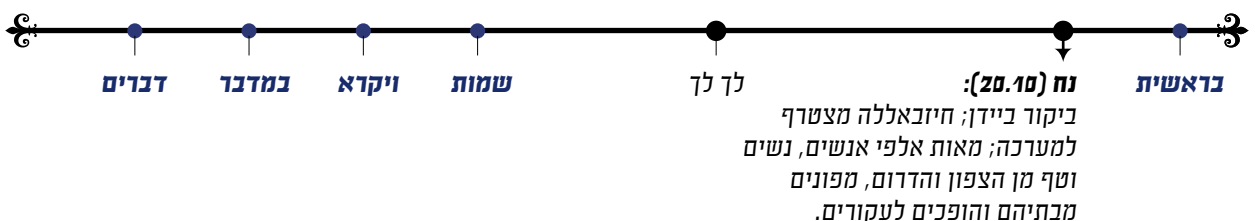
NOACH – נח

היום ה־11 למלחמה | DAY 11 OF THE WAR

יואב רחמים ואראדי | YOAV RAHAMIM VARADI

It is day 11 of the war. Eleven days of hell — of terror, of anguish, of death. October 7, 2023 marked the first time I ever heard the ringing of the siren announcing an airstrike. The first time I ever felt the boom of an airstrike colliding with the Iron Dome. I am very grateful to be in Tel Aviv, in the center of the country, where I feel relatively safe. Since the war began, there have been at least two airstrikes a day. Per usual, I run into my bedroom, which doubles as a shelter, and fiddle on my phone or embrace my partner until the last airstrike has passed. The other day, I looked out the window as an airstrike loomed over the city. I watched as hundreds of birds flew around in circles seeking safety. I could feel their fear, the adrenaline pulsating through their

bodies as they searched for a place to land. Their flight struck me as a reminder of my own physiological response, which in the past two or three days has felt subdued — perhaps a testament to the sheer power of human adaptability. Or perhaps I'm dissociating. Or perhaps the risk of death is really not so great from where I stand. I'm not sure. In the past 11 days, airstrikes have become a regular occurrence here — we wake up, we eat, work a bit, doom scroll on Instagram, boom, back to the scrolling, and so forth. Yet in watching the birds, I felt the gravity of the moment we're living in. The way in which war and violence affect every being on this land. The way we are all just trying to survive.

לך לך – LECH LECHA

ללכת, ללכת

נעמי בן ארי

בברית בין הבתרים. הטרמה לפחד הזה תופיע בדברי האל, כשאברהם עדיין לא יודע שהוא צריך לפחד: "אל תירא אברם, אנוכי מגן לך שכרך הרבה מאד" (בראשית טו, א). ובהמשך לטקס האיום והנורא, אברהם נרדם – "והנה אימה, חשכה גדולה נופלת עליו" (שם שם, יב).

הפטרות הפרשה (ישעיהו מ, כז-מא, טז), משקפת את הפחדים הללו במילות נחמה – "אל תירא" (שם מא, י), "אל תירא תולעת יעקב" (שם שם, יד), והבטחות שאלוהים ישמור על עם ישראל: "עבדי אתה בחרתיך ולא מאסתיך" (שם שם, ט), ועוד.

פחד עלול להיות מנגנון שמעצים את עצמו, ונוכחות מתמשכת שלו עלולה לגרום ליציאה מאיזון ולסבל רב. בפרשת כי תבוא מפורטות רעות חולות שיבואו עלינו אם לא נשמע בקולו של ה', ובהן: "והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויוםם ולא תאמין בְּחַיִּיךָ. בְּבֹקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עָרֶב וּבְעָרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר מִפֶּתַח לִבְכָּךְ אֲשֶׁר תִּפְתָּח וּמִמָּרְאֵה עֵינֶיךָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה." (דברים כח, סו-סז).

ואכן, לא בכל מצב נצליח לשאוב נחמה מהבטחת האל הקדומה החוזרת ונשנית בהפטרות ישעיהו: "כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מְחַזֵּק יְמִינְךָ הָאֹמֵר לְךָ אֶל-תִּירָא אֲנִי עֹזְרְתִּיךָ" (ישעיהו מא, יג).

השבת השחורה שפקדה אותנו לפני שלושה שבועות הביאה אותנו למחוזות פחד שלא הכרנו קודם. פחד מוות, פחד מפני אבדן הבית שלנו, אבדן המקום הלאומי שלנו, פחד מפני אובדן המקום האיש, ומפני האויבים המאיימים על קיומנו. עוד פחדים רבים מלווים אותי, וכנראה גם את

תחילת קריאת התורה מבראשית, עטופה משני צדיה על ציר הזמן בשתי פרשות המכילות את השורש הל"ך – פרשת וילך – שלוש פרשות לפניה, ופרשת לך לך, שלוש פרשות אחריה.

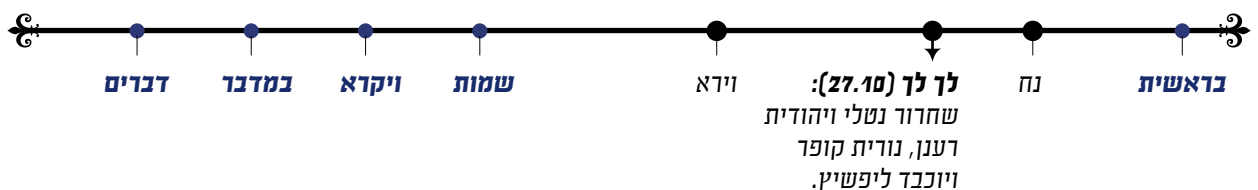
בפרשת לך לך מצווה אברהם ללכת אל הארץ – זאת שאלוהים יבטיח לו שוב ושוב שתהיה נחלתו לעולמים, ושם ירבה זרעו.

בפרשת וילך משה עומד ללכת לעולמו. הוא לא ייכנס לארץ המובטחת ושרביט הפיקוד יועבר אל יהושע. פעמיים בפרשה הזאת יאמר משה ליהושע "חזק ואמץ" (דברים לא, ז; שם שם, כג). זאת, כדי ללמדנו שקבלת תפקיד של מנהיגות זה לא עניין של מה בכך, שהפחד מלווה אותו. ואולי בכלל, כשאומר משה ליהושע "חזק ואמץ" הוא אומר זאת גם קצת לעצמו.

הן אברהם והן משה נמצאים ברגעים ספיים בפרשות האלה, רגעים שמבטאים מעברים דרמטיים בין מצבים שונים:

אברהם הופך מ"סתם אדם" למישהו שנושא את השליחות להביא את בשורת המונותאיזם לעולם, ובזכות כך, יירש זרעו את הארץ הזאת; משה, כמנהיג שהוביל את העם שנים רבות במדבר, עומד לסיים את תפקידו ואת חייו – לעבור את הסף, שאיש עדיין לא חזר לספר לנו מה נמצא בעברו השני.

בפרשת לך לך, חווה אברהם אירועים שונים שמעוררים בו פחד. פחד מהעמים היושבים בכנען, פחד מהבצורת, ועוד. אבל הפחד הגדול ביותר שמתואר בפרשה מתרחש

בְּתוֹר הָאָרוֹן לַבְּנֵי רוּחַמָּה ווִיִּים

אֲנִי רוֹצֶה לְבָכּוֹת אֶכָּל זֹכֶרֶת
שֵׁשׁ עֶכָּשׁוֹ תוֹר אֶרֶךְ לַבְּנֵי
(וּבְצֶדֶק וּלְמַזְלִי) אֲנִי מַחוּץ לְרִשְׁמוֹת
שֶׁל מִי שֶׁמָּתָר לָהּ
דְּמָעוֹת.

רְגָעִים כְּאֵלֶּה כְּשֶׁהַחַיִּים מִתְרוֹקְנִים מִכָּל
תּוֹכֵן
יֵשׁ מִשְׁמָעוֹת רַק לְמִילָה אַחַת
רִיק

סְבָתוֹת נִלְקָחוֹת בְּשִׁבְי. תִּינוּקוֹת נְטֻבָּהִים
מִשׁוּם מָה אֲנִי נֹכֶרֶת בְּבִיאָלִיק
אִין לִי זְכוֹת
לְבָכּוֹת

רובנו. קשה שלא לחשוב על אותם שהיו באותה השבת
באזור שהותקף והוחרב; על אותם שאיבדו קרובים
ומכרים, על אותם שנחטפו ומוחזקים בידי אויב שהוכיח
את אכזריותו בדרך כה קשה. אנו מייחלים לחזרתם בשלום
במהרה.

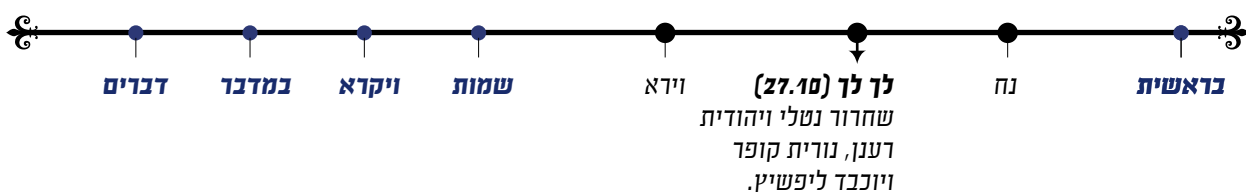
מול כל אלו נחמת ישעיהו נשמעת היום כקול ענות חלושה.

אני מבקשת להפנות מבט אל קבוצה אחת מאלו שנושאים
את תוצאות אותה השבת, אותם שנאלצו לנטוש את ביתם
ולמצוא להם מקום חלופי לחיות בו עד יעבור זעם. אלו
שה"לך לך" שלהם, בשלב זה, הוא לא התקרבות לבית
אלא התרחקות ממנו. ובמקום לדבר עוד על פחד, אבקש
לשאת למענם תפילה שחבורה על ידי ידידי, הרב מני גל:

תְּפִלַּת הַפְּלִיטִים

מִמַּעַמְקִים קָרָאנוּ. בָּאוּ אוֹיְבֵים בְּנִחְלָתָנוּ. פָּחַד וְאִמָּה
אֶפְפוּנוּ, וְנָקַח אֶת מְקַל הַנְּדוּדִים, וְנַעֲזֹב אֶת בֵּיתָנוּ לְמִצָּא
מַחֲסֵה וּמִפְּלֵט בְּמִרְחָקִים. עַל צְוֹאֲרֵנוּ תְּלוּי מִפְּתַח הַבַּיִת,
וְאִין אֲנוּ יוֹדְעִים, אִם נֹכַח לְשׁוּב אֱלֹהֵינוּ, וְאִם לֹא יִחַרֵּב לַפָּנִי
שׁוֹבֵנִי. עֲזָבְנוּ שְׂכָנִים וְחִבֵּרִים, פָּרָנְסָה וּמַעֲוֹן, וּפָגִינוּ אֶת עֵתִיד
לֹא בְטוּחַ. לִבֵּנוּ מָלֵא הוֹדִיָּה לְכָל הַיָּדִים הַנִּשְׁלָחוֹת לְעֶבְרָנוּ,
לְעֹזֵר וּלְרֹפֵא, לְהַעֲנִיק מְנוּחָה וְעֵדוּד. בְּנֵי אֲנוּשׁ אַחִים הֵם,
וְלִבָּם נִכְמַר בְּרֹאוֹתָם אֶת סִבְלָנוּ. בְּשַׁעַה קָשָׁה זוֹ, לְמִרוֹת
הַגּוֹף הַפְּצוּעַ וְהָעֵיף, לְמִרוֹת הָרֶעִב וְהָצָמָא, לְמִרוֹת הַחֲרָדָה
לְגוֹרְלָנוּ, אֲנוּ נוֹשְׂאִים תְּפִלָּה לְעֵתִיד טוֹב יוֹתֵר, שֶׁבוּ לֹא יִשָּׂא
גוֹי אֶל גּוֹי חָרֵב, וְלֹא יִדְעוּ עוֹד מִלְחָמָה (מני גל).

הדרשה נישאה בתפילת שחרית בהיברו יוניון קולג'
ב-23.10.2023, י"ג בחשוון תשפ"ד. הגרסה המופיעה
כאן היא גרסה שנישאה מספר ימים לאחר מכן,
ב-27.10.2023, י"ז בחשוון תשפ"ד, בקהילת יזמ"ה
במודיעין.

עֲרוֹת בְּלִילָה | MOTHERS STAND GUARD

אסנת אלדר | OSNAT ELDER

1.

אמהות עומדות על משמרותיהן בלילות
מאגפות בכח אמונתן ואהבתן את הבשורה
מונעות ממנה לחדר את מבצר הבית
את קדש הקדשים של הלב.
בגוף דרוך ובשרירים קפוצים
מנהלות מלחמות לילות עם חרדות הקיום שלהן
סוגרות חשבונות עם אלוהים ושלוחיו
מבטיחות הבטחות
כורעות אפים ארצה
מתחננות
לא את בתי
לא לעולה
לא!

2.

בלילות כשהבית שקט
הן יוצאות לתמרון קרקעי
בין חדרי הבנות
הודפות הדי מלחמה רחוקים
חלומות רעים
פחד
מעבירות ידים מימנות על הגוף הצעיר
לודא כי המאכלת הדרומה שבלב
לא מדממת מלחמות עתיקות
ואת זו של ימינו

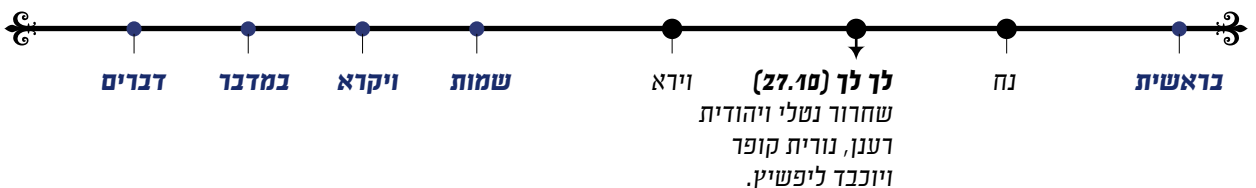
3.

אמהות אוהזות ברכות
את להט החרב המתהפכת ועומדות
למשמרת אינסופית על עצי החיים שבקראו
מגנות מפני חרבות ברזל
שנפלטו כשם אקראי ממחשב
והתגלמו למלחמה.

4.

אמהות ערות
קופצות לכל רעש קטן כליום פקדה
לילת החתול היא אן עקה
נביחת הפלבה היא חדירת מחבלים
טפות הגשם הכבדות הן יריות
אמהות ערות אבדו את זכותן הבסיסית
לישן.

Mothers stand guard at night.
Belief and love strengthen their rejection
Of the terrible news.
Preventing it from infiltrating
The fortress of Home,
The heart's inner sanctuary.
Alert in body. muscles tensed,
Waging nightly wars on fears for their
Existence.
Closing accounts with God and his
messengers,
Making promises,
Prostrating,
Pleading,
Not my daughter
For sacrifice.
No!

VAYEIRA – וִירָא

מדרש לאום מלאום

יעל וורגן

אמרה יעל. כל ימי הייתי מצטערת על מקרא זה:

וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׂנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לְאָמִים
מִמֶּעֶיף יִפְרְדּוּ וְיֵלָאֻם מִלֵּאֻם יֶאֱמָז וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר
(בראשית כה. כג).

ושאלתי: הכיצד שמעה רבקה נבואה קשה זו, ואילו ישעיה
 ששמע: "לא יֵשֶׁא גֹי אֶל גֹּי חָרֵב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה"
 (ישעיהו ב, ד). וכבר אמר אברהם ללוט: "אַל נָא תְהִי
 מִרְיָכָה בֵּינִי וּבֵינָךְ [...] כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אָנַחְנוּ" (בראשית
 יג, ח). תאמרו: "כל האחים שונאים זה לזה"! מצאנו שבכל
 דור, לאחר ששנאו, באו והתפייסו זה עם זה:
 על בני אברהם נאמר:

וַיִּקְרְבוּ אֹתוֹ יִצְחָק וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנָיו (בראשית כה, ט). ועל בני יצחק נאמר: "וַיִּרְץ עֲשׂוֹ לִקְרֹאתוֹ וַיַּחְבֵּקְהוּ וַיִּפֹּל עַל צַוְּאָרוֹ וַיִּשְׁקָהוּ וַיִּבְכּוּ (בראשית לג, ד).

ועל בני יעקב נאמר:

וְעַתָּה אֵל תַּעֲצֹבוּ וְאַל יָחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכְרַתֶּם
אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחִיָּה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם
(בראשית מה. ה).

עד שבא דור שלא שנאו בו עוד. ומי אלה? משה ואהרן שעליהם נאמר: מי יתנף כֹּאֵחַ לִי (שיר השירים ח, א).²

ושמעתי רוב עמי ומנהיגיו אומרים:

"לנצח נחיה על החרב", והייתי מצטערת ובוכה עוד, שמבכרים הם אותה נבואה רעה על פני הטובה.

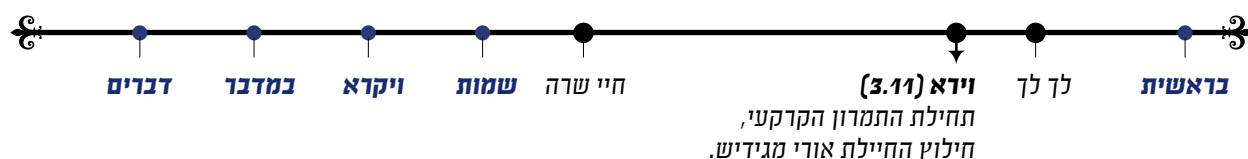
אָאָמִינָה גַם בְּעֵתִיד,
אָף אַם יִרְחַק זֶה הַיּוֹם,
אָף בֹּא יָבֹא – יִשְׂאוּ שְׁלוֹם
אֶז וּבִרְכָה לֹאִם מִלֵּאִם.³

ושמחתי שמחה גדולה שבא טשרניחובסקי והפך הנבואה הראשונה על פיה ועשאה כנבואה השנייה הטובה ממנה, ובפרתי גם אני להאמין בה בכל לבי ובכל מאודי. יכול יוכלו שני העמים לחיות בארץ הזו בשלום, לחלוק את ברכותיה ולהיות ברכה זה לזה.

1 תנחומא, שמות כז.

2. $\square \psi$.

3 שאול טשרניחובסקי, "אני מאמין", חזיונות ומנגינות, אודסה 1892.

מורה שכול

אביתר גוזר

"כֹּה אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים" (ירמיהו לא, יד).

לאחרונה שמעתי שלאחר מלחמת יום הכיפורים נטבע הביטוי "מורה שכול". והנה, בארבעה בנובמבר 2023 נכנסתי גם אני כחבר מן המניין למשפחת השכול. מורה שכול. השכול הוא אמתי. הכאב הוא אמתי. הבכי – חונק את הגרון, המחשבות – מסרבות להרפות. היקיצה הטבעית בארבע לפנות בוקר לא מפסיקה. גם לאחר ארבעה חודשים.

עלם החמודות שעליו אני מדבר הוא בני וייס. את הבשורה הקשה על נפילתו קיבלתי בחמישה בנובמבר עם שחר. לימדתי אותו תנ"ך בתיכון. אני זוכר את עיניך הטובות, החכמות, התמימות. את משב הנעורים והחיות המלאה שהייתה בך.

הלב מסרב להאמין. אני רואה נער ברחוב – ופתאום חושב לעצמי – זה בני! ומיד מחזיר את עצמי לקרקע בהבנה שאני לא מכיר את הנער הזה, אבל הוא בטוח לא בני.

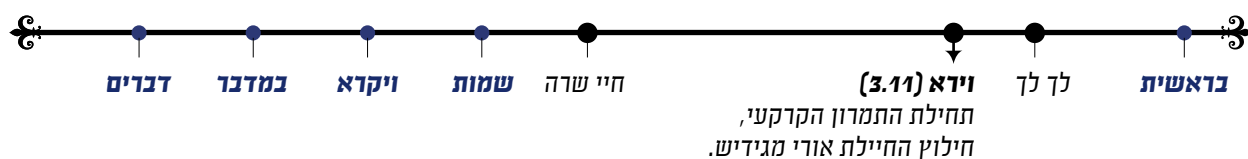
כל כך קשה להבין – יכולת לחיות חיים מלאים, בירושלים או בתל אביב, בבוסטון או בלונדון – לא הייתי נתקל בך יותר לעולם, וזה היה בסדר גמור. ככה אתם התלמידים – באים, והולכים לחיות את חייכם; ובמקומכם באים חדשים. אבל לא זה מה שקרה. בני נהרג, נפל בקרב... ופתאום תחושות הריק, האובדן, המוח שממאן להשלים עם הגזרה הרעה ולהכיר בה.

פעם הגעת לאחד מן השיעורים בלי ספר תנ"ך. בחצי חיור שאלתי: "בני, בני ילד רע?!" הרשיתי לעצמי לשאול את השאלה, רק כי היה ברור לכולם איזה ילד טוב אתה. ואתה מסתכל אליי בעיניך הטובות ומחייך. חיור של מלאכים.

איני יכול לאחל לך אפילו לנוח על משכבך בשלום, ילד יפה וטוב עיניים, כי זה לא השלב שבו אתה אמור לנוח בשלום. זה השלב שבו אתה אמור לרקוד, לשמוח, ללמוד, לכיף, לעבוד בעבודה סטודנטאלית מנצלת, לרכוש השכלה, להקים משפחה. אבל – כל אלה לא יקרו עוד. אז נוח ילד, נוח. ואנחנו, אנחנו ניאחו ברסיסי הזיכרון והאהבה שהשארת לנו כאן.

הקטע נכתב לזכר תלמידו של אביתר, סרן בני וייס ז"ל, בן אינה ואלי וייס. בני נפל בקרב בצפון רצועת עזה
4.11.2023

יעל אופיר

ימים שצריכים היו להיות חרף
בקרקעית העין זכרון שמים עטופי ענן
בשרש הגו
התהדקות מתכוננת לקר.
והמצוק עודו נפער
באחת
אל יבש מתחת, השמש מבקיעה דרך
כסות של אבן
דסקת זהב אטומה
מאחוריה לא מסתתר.

בחלל הלב אין עוד מקום להכיל
היפי

שבקו נשבר בקצה עפרונו של נאדי אל גליון מורד מלבין
בצמוד מתפורר של חצב כנגד שמי אדם
(אי אז הוא הבטיח גשם, ברבוא פרחי לבן וערוריים)
תנועת העל – איד בבלי נוע היא שוקה, ובבלי נוע היא
למקום אחר
מגע האויר מבעד לחרירי העור
משיב הרוח אל חללים מרטיטים מלגו
אין עוד מקום
והצליל עודו כלוא
בדממה

קריעה
משכנת אכל
חושפת געגוע בלטיפת אהבה
רואה
אחד בעת שהיא פרודה לעד
דומה שהתשוקה הצורכת להשמיע קול
מקדימה מילין רבים
את ההתעטפות בהנית-אין
או טלית שקופה עד מים רבים
מחבקות אליה את רחם הצליל ששר
עוד בטרם היה בי גרון.

ויצא – VAYEITZEI

סולם

שירלי צפת דוידאי

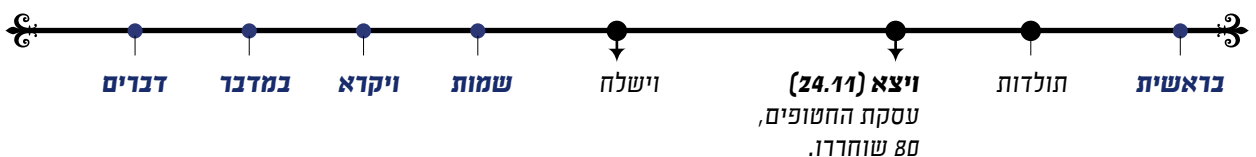
וְלִזְרָעָךְ. ואני נבהלת ואומרת: "רגע. אולי שלא ייתן. אולי מקום אחר?"
והוא ממשיך ומקריא, "וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשָׁמַרְתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֶךְ".
"באמת?", אני חושבת. כי קראו לך. כל הדורות. כי חברה שלי מקיבוץ נירים אומרת שלא באת.
יש עוד: "כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ" – באמת? זו ההבטחה? זה האלוהים? זו השמירה? זו הזכות להיות העם המבורך?
את המשפט הבא אני כבר קוראת לבד: "אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה".
יש אלוהים במקום הזה? ואני לא ידעתי...
ו"מה-נוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה", זהו שער השמיים?

ומה תעשה סטודנטית לרבנות שלא מצליחה לחלום על סולמות?
תעמיד סולם ריק במרכז הבית.
היא תעבור לידו.
רוב הזמן היא תכעס שהוא כך סתם עומד. שהוא מפריע.
היא תתהה למה הוא שם. תנסה להתעלם.
וכשישאלו אותה הילדים למה עומד סולם ריק באמצע הבית, היא תגיד – שהיא לא יודעת.
וכשישאלו מי עולה ומי יורד היא תגיד – שהיא לא יודעת.
שלפעמים שמים סולם ככה באמצע הבית ומחכים.

מה תעשה סטודנטית לרבנות שצריכה לומר משהו על פרשת ויצא?
זה שבועות שאינני מצליחה לפתוח את החומש.
אבל כמו יעקב, אני חולמת על סולמות.
לילה אחד ראיתי סולם. ריק. לא עולים ולא יורדים. ריק.
לילה אחד ישבה אישה על אחד השלבים. קראתי לה. היא לא ענתה.
לילה אחד הם רק עלו, אנשים נשים ילדים ותינוקות. עלו ועלו. כל הלילה הם עלו. עלו ונכנסו בשער השמיים.
ובלילה למחרת הסולם היה שוב שקט וריק.
וכל לילה ובכל חלום – חוזר הפחד שיבוא אלוהים, שיהיה ניצב על הסולם למעלה.
אבל אף לילה הוא לא בא.
והיו גם לילות שניסיתי בכוח לדמיין מלאכים. אבל בקושי הצלחתי לדמיין סולם.

אז מה עושה סטודנטית לרבנות שלא מצליחה לחלום על סולמות, על מלאכים ועל אלוהים?
היא כן חולמת על יעקב. "תראי", הוא אומר לי בחלום, "יש לי שיטה. בכל פעם שאני לא רואה סולם אני פשוט יוצא לדרך. אחר כך בתנ"ך הם קוראים לזה 'ויצא'".
"הנה, תראי", הוא מראה לי בפרשה איך הוא יצא ונרדם.¹ והמלאכים עלו וירדו בסולם, ואלוהים הגיע והבטיח לו...
הוא אמר לי: "הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לָךְ אֶתְנַנָּה

1 בראשית כח, י-יז.

רב במצוקה

רודריגו באומוורצל

אֲנִי יוֹשֵׁב לְכַתּוֹב וְהַמְּלִים בּוֹרְחוֹת,
 לֹא שָׁאִין לִי מְלִים
 אֲלֹא שָׁאִנִי לֹא מִצְּלִיחַ לְכַחֵר.
 כָּל מֶלֶךְ שְׁאֶמְרָתִי רוֹדֶפֶת אֶחָרִי.
 כָּל מֶלֶךְ שֶׁחֲשַׁבְתִּי וְלֹא אֶמְרָתִי –

אֶבְדָּתִי שְׁלִיטָה.
 אֲנִי מְנַסֶּה לְהִסְבִּיר
 מִחֲדָשׁ
 וּכְכֹר מִתְּבַלְבֵּל,
 בֵּין מִדְרָשׁ לְמִקְרָא,
 בֵּין שְׁפּוֹת,
 בֵּין עֲרוֹת וְשִׁנָּה.
 עֲזְרוּ לִי.

אֵיפֹה אֶמְצָא תְּשׁוּבָה
 גְּמָרָא אוֹ הֶלְכָה?
 אֵין לִי פְּנָאִי, אֶבְדּוּ לִי פְּנִיךָ.
 זֶה כָּכֹר שְׁבוּעוֹת שֶׁבָּהֶם אֶבְדָּתִי
 אֵי שָׁם
 וְטָרָם
 חֲזָרְתָם הַבֵּיתָה.

כי בצד האחריות שלנו לניחום, לחיזוק ולעידוד, ובצד המאמץ לקיבוץ הכוחות והאמונה מחדש – מוטלת עלינו אנשי הרוח גם חובת הזהירות.

חובת זהירות מהתשובה.

חובת זהירות מהדיעה.

זהירות מלמהר ולצופף שורות למענו של אל. למען הסיפור שהיה, למען נחמה שמרגיעה ואולי מאלחשת כאב.

מוטלת עלינו אנשי הרוח גם החובה להיות נבוכים. ולא רק בבית פנימה כשלא רואים. חובה גם להיראות ככה. נבוכים בפרהסיה. נבוכים בכיכר העיר.

לייצג גם את הזכות לצעוק, לכעוס, לשאול ולהתריס.

לשמור על החירות, על ציפור הדרור היקרה הזו – שנקראת מבוכה.

להיות צופים בענווה בהתמוטטות הסיפורים שהיו.

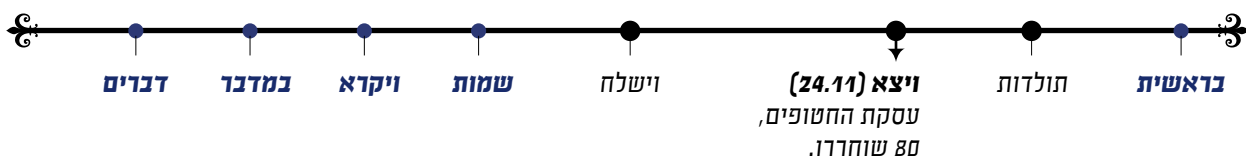
וללא מורא וללא פחד – להיות במבוכה: מבוכת אנשי הרוח.

יעברו חודשים, והסולם עוד עומד שם.

ויום אחד בטח בתי תשאל אם אפשר להניח את העציץ מחגיגת ט"ו בשבט על הסולם הריק שעומד במרכז הבית.

ואולי, עם הזמן, אני אוכל לומר לה: כן. תניחי. ובואי ונראה מה יצמח.

דרשה בתפילת שחרית של התוכנית הישראלית לרבנות, היברו יוניון קולג', ירושלים, 20.11.23, ד' בכסלו תשפ"ד.

פְּנוּי מַרְצוֹן

רינה לבנון

איפה המורה לספורט, המורה לאנגלית
איפה המחנך, אמא, איפה הגננת, לאן היא הלכה
איפה מסלול הבקר שלנו
מן המטבח החם, אל הדלת, המכונית, בשביל הירק אל הגן, בית הספר
פרות הצלף של השיץ, עלות החרף, פריחת ההדר עם פרץ האביב
גמלת הקציר, קוץ הדורבן, האבן הנוצצת, המקל החופר באדמה

איפה אנחנו, איפה אנחנו ישנים
איפה אני
אני כאן
לב, חזה, בטן, כתפיים, רגלים, אדמה

להרים ראש
לאסוף את האגן
לאסוף אל הזרועות ילדה.
לדעת רק מתי זה התחיל
אין לדעת מתי זה יגמר
אין לדעת מה יקרה בשעה הבאה

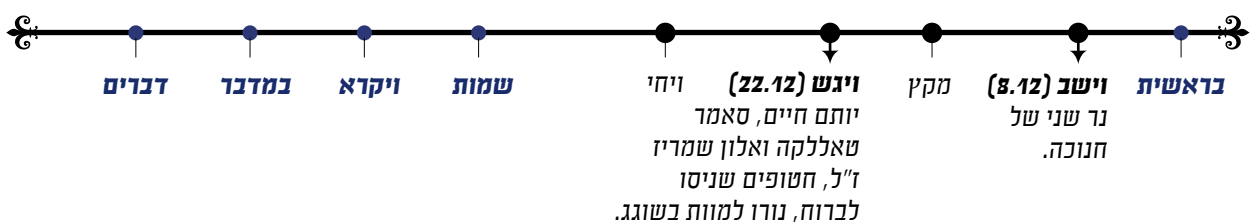
It matters because starting out acknowledging the close bonds we share as American Jews, changes your argument from an “Us vs. Them” dynamic. When Joseph says, “I am your brother” he changes the “them” to an “Us.” He fully intended to care for his family. Without that intention and assurance, it is hard for many of us to distinguish between those within the family who critique from anger and disappointment from those in the progressive

political space who wrongly regard Israel as a puppet state of the United States, and a settler-colonialist entity, and an essentially illegitimate state – for which every act of legitimate Israeli self-defense is regarded as aggression and violence against the powerless.

Israelis are feeling isolated and alone. They/we are feeling the gas-lighting of the international community that has accused Israel of acting with genocidal intent against the Palestinian people, when it is Hamas that has openly and explicitly expressed its genocidal intent to kill all Jews in repeated actions on October 7. On the other hand, Israel articulated in its Declaration of Independence that it wishes to live with all its neighbors in peace. Hamas has stated clearly the exact opposite.

Back to your message: By stating before you offer a critique of Israel's positions vis a vis this war and a ceasefire "I am your sibling," you can say to Israelis, you are not alone, and we North American liberal Jews see you and we love you as our brothers and sisters. We can then argue with each other, as family argues about tactics, strategy, and Israel's and Hamas' conduct in the war.

I say to all those who have been reaching out to us regarding the URJ's position I see you and hear you. I feel your pain at this very difficult and unprecedented time in modern Jewish history, and I agree with you on much. You are my brothers and sisters and I love you. But I'm afraid I have to disagree with your approach. Yet, I welcome you to a conversation. I invite you to join me in listening to Israeli AND Palestinian voices – to better inform our perspective. I invite you to come with me to visit Israel, to listen to the stories, and to bear witness to all that has taken place. Your voice

ויגש - VAYIGASH

אני יוסף אחיכם | I AM JOSEPH YOUR BROTHER

ג'וש וויינברג | JOSH WEINBERG

"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו גִּשּׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף
אֶחְיֶיכֶם אֲשֶׁר מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם" (בראשית מה, ד)

Then Joseph said to his brothers, "Come forward to me." And when they came forward, he said, "I am your brother Joseph, he whom you sold into Egypt (Genesis 45:4)

During a time of crisis and desperation, the sons of Yaakov decide to turn to the major world power and appeal for help and support from the top leadership of the Egyptian empire to the South. Soon after the brothers' arrival, Joseph, as the second in command of the great empire, unveils himself and reveals his true identity as their brother whom they sold into slavery a lifetime ago.

The power of this moment cannot be understated. We read in the previous verses of Joseph's inability to contain his emotions having come face to face with his brothers after years of being separated from them. We must assume that the brothers experienced shock and disbelief and then relief to learn not only that their long-lost brother was alive, but in a considerable position of power to help them in their time of need.

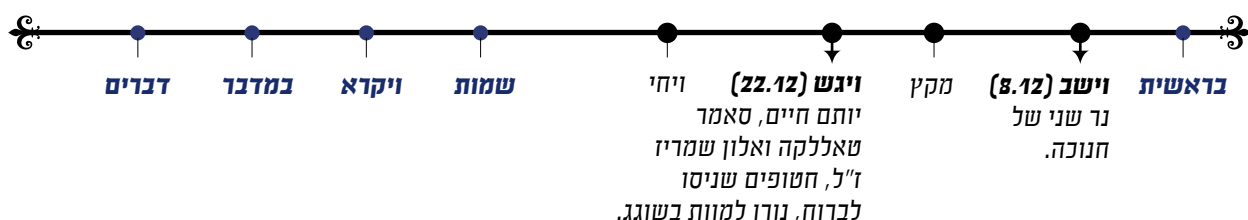
While the drama of Genesis is a literary masterpiece based on long-held familial bonds, this episode in our people's narrative teaches us a valuable lesson for this moment.

What is the inherent value and significance of looking at another person or group of people, and before anything else saying to them plainly and simply: "I am your sibling."

When we Jews experience together times of crisis and we turn to others for help and support, we so often look to our brothers and sisters for comfort, support, and assistance. Joseph did not hold back from his brothers' tough demands. Yet, his demands come not as a consequence of his holding political and governmental power, but from his being part of a family.

Over the past weeks and months, much attention has been dedicated to many among our younger generation of North American Reform Jews who have raised their voices in serious critique of the URJ's position on the Israel-Hamas war and specifically questioning why the URJ leadership has not insisted on a ceasefire along with the release of the Israeli hostages being held by Hamas.

I laid out my argument in detail about why we can't call for a ceasefire. As we look toward the end of the book of Genesis and are presented with the stressful example of Joseph confronting his brothers, there is one important question that immediately comes to mind in light of the letters sent to URJ

צופה נתיני

רוחמה ווייס

"וידבר אתי ויאמר אלי בא הסגר בתוך ביתך"

יש ימים (למשל היום) בהם אני
רוצה שמשהי תאסף את כל מה שהרעל
והכשל על ידי שנים ארוכות מדי
של התנשאות וכרית, גברית, מתגברת
און וחלצים
ושבועת דף תחת ירכי
משקפי שמש ריי-בן
'מיידלע, תפירי לי מה עשית בצבא?'
חיוך זוחם מול נשים דעתן קלה
כל מה שמתחרז עם היסטריה. היסטריה.
היסטריה. את בהיסטריה. רק היסטריה. היסטריה
נשים דמעות מצויה
וכו' וכד'
ותשלח אתם לחפשה ארצה
רפה, רפה, רפה
להסגר בתוך ביתם
ואולי נכון יותר, בבית מרגוע.
על תולית האדמה הטריה
אכתב בדמעות:
פה נטמנה אשה צעירה
שנלושה בתבונתה של אמה אדמה
אשה שידעה להביא חיים לעולם
שלא הקשיב לה.
פה נטמנה
תצפיתנית.

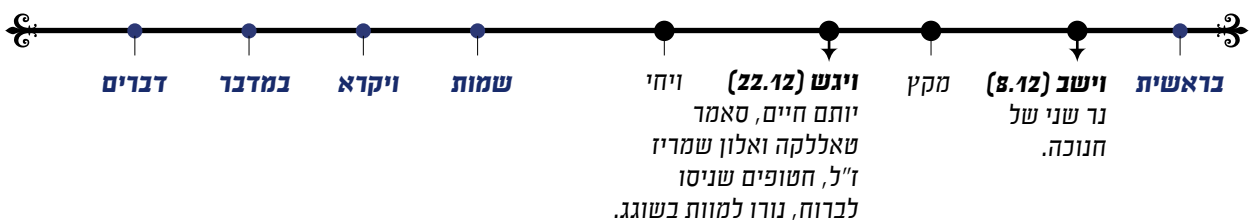
is important in the Jewish community, and we are in this together.

What is needed now is to say, "I am your sibling, I love you and please hear what I am saying." We must acknowledge that the rising death rates of Palestinian civilians and Israeli soldiers are of grave and urgent concern to our community. At the same time, we have to acknowledge that we in the Reform Movement are part of a big tent with a wide range of political points of view. Also, as a North American religious Jewish organization, we are not positioned to offer military strategy or expertise to Israel – it is inappropriate for us to intervene in those decisions or call for a ceasefire with a unified voice. We are in the position only to say "I am your sibling. I love you, and here's how this looks and feels to me."

Today we observe the 10th day of the month of Tevet (Asarah B'Tevet), known in Israel as the "general kaddish day" (Yom haKaddish ha'klalli). Just weeks after the worst tragedy to befall our people since the Holocaust, we have a heightened sense of mourning for our people and are searching for our siblings and for the comfort of our people.

Shabbat Shalom.

ORIGINALLY PUBLISHED IN URJ BLOG, ARZAWEEKLY,
DECEMBER 22ND, 2023

VAYCHI – ויחי

עלייה במלחמה | ALIYAH DURING WAR

אנדרו קיני | ANDREW KEENE

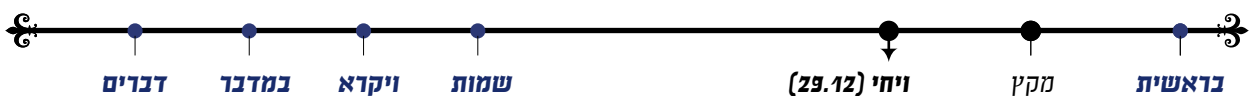
When I was in the fourth grade, it was required that all students take up a string instrument. Most parents, like mine, didn't run out to buy a new instrument, in my case a violin, knowing that there was a high degree of likelihood their child wouldn't stick with it in the long term. So, our local music store had a program called "rent to own." Parents would start out renting the instrument and after a certain number of payments, the instrument was yours to keep or trade-in for a nicer one. After a year of lessons, most parents realized whether their child was going to continue playing or give it up, whether the violin was merely a temporary rental or a longer term investment. In many ways, this is the best metaphor I can come up with for why on December 27, 2023, I boarded an El Al flight from JFK to Tel Aviv with a one-way ticket, and landed in Israel not as a tourist, but for the first time, as a citizen.

My first trip to Israel as an adult was exactly ten years prior, on Birthright. In the subsequent ten years, I would have the opportunity to return to Israel nearly 50 times for long visits and short ones for conferences, meetings, vacation, and to study. With each visit came a stronger connection to Israel, a deeper

appreciation for the simultaneous miracle and complexity of the State, the people, and the land. In February of 2023, while in Tel Aviv for a conference, I had my "rent to own" moment as it related to Israel.

That same night, I went to Jerusalem. It was the second week of the protests to safeguard Israeli democracy. The protest movement helped clarify my thinking about making Aliyah. Jews around the world have two types of relationship with Israel – one covenantal and one contractual. Until making Aliyah, like millions of Jews outside of Israel, my relationship with Israel was covenantal. The judicial overhaul posed and continues to pose a threat to Israel's half of the covenant to be a Jewish and Democratic state for all Jews: the challenge with covenants is one party can break their side of the agreement, but doing so does not relieve the other party from upholding their side. For the last year, I have felt caught in the middle of American Jews and Israeli Jews, who both feel the other side is walking away from the agreement.

A contractual relationship, like that of a citizen, is different. It affords you rights and privileges, and with it comes duties and responsibilities.

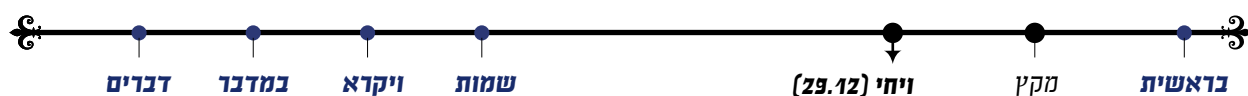
Israeli Jews by virtue of being citizens are in a contractual relationship with Israel, some of whom entered into it by birth, others, like me, by choice. The change in status from covenantal relationship to contractual one, for me, was the rent-to-own paradigm personified. For me, that change in status comes with a greater sense of connection to Israeli life, a heightened obligation to contribute to Israel's wellbeing and democratic nature, and an opportunity to make good on Israel's relationship with Jews around the world.

"You made Aliyah in the middle of the war?" – after hearing it more than a hundred times, the best answer I can come up with goes back to the metaphor of the violin. For those of us who stuck with violin, and eventually came to care for the rented violin as our own, it represented a new level of commitment: to more practice, to harder music, to more intense learning. I feel the same about making Aliyah – the decision for me had nothing to do with timing or relative ease, but rather an outgrowth of nearly 50 different opportunities to experience Israel over a decade.

Still, October 7 for many strengthened "the terms" of the "agreement". We have seen the profound response of Jews around the world and in Israel to recover from the worst attack on Israel. I have felt a change in the level of patience and compassion with which people treat each other and an unspoken heightened level of connectedness. It's a changed and different Israel, one that I am figuring out daily how to meaningfully contribute to.

"You made Aliyah in the middle of the war!", It's a turn of phrase but one that I think about daily. I made Aliyah on day 82 of the war, today is day 162. I sincerely hope that everyone who said this were right, and that soon the war will end, but unfortunately there are no indications of that. My fear is that in retrospect I made Aliyah at the beginning of the war.

I pray for a speedy end to this war, the return of the hostages to their families, the courage of our leaders, and for the resilience of the country I now call home, and the people I now call fellow citizens.

"ומלבם יוצאו מלים"

הלב הכותב – כתיבה בזמן אסון

חיה גריץ רן, **אחות ואריה במרפאה**, 2021

שמן על בד 100 x 100 ס"מ

תצלום: בועז לניר

בית מדרש לכתיבה במלחמה

"תהלים שאחרי הרעד" היא פואמה קבוצתית שנכתבה על ידי חבורת "הלב הכותב" – בית המדרש לכתיבה בימי מלחמה. את בית המדרש הקימה והנחתה הרבה טליה אבנון-בנבנישתי, ובו ניסו המשתתפים לאסוף מחדש את המילים שנופצו לרסיסים, בעולם שנפער בשבעה באוקטובר, שבו שתק האלהים.

בתוך אפלה שהסתירה את האותיות ופירקה את המשפטים,

בתוך האלמות שטופעה בנהר השוטף של האלימות,

בתוך הרעש הנורא,

מתוך הסופה של השירה,

עמדה חבורת הרוח – תלמידות ותלמידי בית המדרש לרבנות בקולג' – וביקשה למצוא לה מחדש שפה של יצירה – לאמונה, שהלכה ורחקה.

פְּנִיָּה אל מזמורי תהלים החובקים שירת־אל גלויה –

הללויה, שאין לה חיים בימים של מלחמה –

ביקשו הכותבים להציל מן התופת את המילים של שפת א ל ה י ם.

בנפתוליה הארוכים של פואמת תהלים

לשו בפיהם שוב ושוב את המלים,

וחיברו יחד מזמור אל מזמור

עד שעלה בידם לנסח שירה שאין בה הסתרה,

אלא גילוי כוחותיה של כתיבה

בעת רעש או מלחמה.

"תהלים שאחרי הרעד" הוא מזמור מלחמה.

בסדנת הלב הכותב השתתפו יוסי אלמכיאס, מרב שטרן, עופר צ'דיק, מיכל קיריבה, עדי סגל, אוליה מלוב, דבי ג'ייקבסון מיזלס, הדס פסט־בכר, איה שלו, אביתר גוזנר, אריאל פוגלמן, לי פרטיג, שירלי צפת דוידאי, זהבית כליף, יעל אופיר, קרן ברנד, טליה אבנון-בנבנישתי.

תהלים שאחרי הרעד – מזמור מלחמה

להלחם ולהחלים – מזמור להעלים זהבית כליף

מזמור לאטום מרב שטרן

בכל תא בדמי בשקט תמיד זורם
בכל אלקטרון בהויתי עוטר ומשקיף
כשפכיתי התבוננת, כשפאב לי חפית שאבכה.

מה רבו מעשיך, הרפה מן החכמה
ברא ביצירותי עולמך בלי מחיה
הקריבו לך, והרחקת את אהבתך
החבאת את המאמינים תחת טליתך
פרוש עלינו שלמת אור עתה אתה אתה.

כאבך כאבי, כאבי אתה לי
לא ארפה תפילתי לא ארפה אחיזתי
כי הנשימה שנותרה באפי שואפת לתחייתי.

מחפרת, מתכסה
חולה

מתוך קסות שאמורה
היתה להגן וכשלה.
אלוהי הנבוכות, אלוהי הבוכות,
אלוהי הכועסות ואלוהי הכואבות.

הויה תן לי כח

להלחם

כח להחלים,

כח לבחור להעלים.

כח להיות באין.

מזמור לצבעוניות לי פריטיג

צבעוניות קטנה וחרוצה // זזה לה // כנמלה // מפעלה // לפעלה // מבקשת טוב // בכל לבה // מבליבלה // קוראת // ודורשת
עצירה // איננה מוכנה עוד // לכל המהומה // איננה מוכנה // לחיי ערבוביה // מבקשת סדר // שקט // ומנוחה // מבקשת
אור // ויפי // וברכה! // אלוהים אתה יכול! // אלוהים אתה גדול! // ברא מיד כהרף עין // גן של עדן // משמים // ויבוא שלום
// עלינו // ושלום // בעולמנו!

שִׁיר לַעוֹלָה בַּמַּעֲלוֹת

יעל אופיר

מִזְמוֹר קוּו

עדי סגל

שִׁיר לַעוֹלָה בַּמַּעֲלוֹת, אִם הַשָּׁשָׁה נְפוּלָה.
תַּחֲנָה מִן הַמַּחְבּוּא, מִמָּקוֹם שְׁאֵסוֹר בּוֹ אִף
לְהִרְהֵר בְּדִבְרֵי תוֹרָה.
תַּחֲנָה מִן הַמַּחְבּוּא, לוֹ יִזְדַּהְרוּ מְלוֹתֵי כְשָׁעָרִי
הַמִּשְׁחָרֵר מִכֻּלָּאוֹ,
תַּחֲנָה מִן הַמַּחְבּוּא, לוֹ אֲדַע אֶת יוֹצְרֹתִי,
תַּחֲנָה מִן הַמַּחְבּוּא:
אִם הָעוֹלָמוֹת, שְׁמַעִי תְבוֹת חַרוּטוֹת בְּחֶשֶׁק-עוֹטֶף-חַרוּט אֹר.
רַחֵם כָּל חַי, יְשׁוּבָה בְּתֵהוֹם עוֹלָם
אֵין נִעְלָמֹת
זוֹהֶרֶת בְּצִלְעֵי עַד לֹא תִשְׁמַע אֶזְנוֹ
הַשִּׁיתִי רַחֲמֶיךָ עָלַי.

בֵּין הָאֵינְסוּף לְהִתְחַלָּה; סֶדֶר
בֵּין הַחַיִּים לְמוֹת; יָמִים
בֵּין הָאֶתְמוּל לְמָחָר; עֶבֶר
בֵּין הָאֶהְבָּה לְשִׁנְאָה; עֲצָבוֹת
בֵּין הַשְּׁפֵלָה לְהֵר; שָׁעַר.
אָבוֹא בְּשָׁעַר
אֶל בֵּינֹת עֶרְפֵּלִי הַבֶּקָּר
אֲשֶׁתֵּרַג עִמָּם בְּמוֹרְדוֹת
אֶעֱלֶה אֶל זְרִיחַת הָרִי אֲדוֹם
אֲחַפֵּשׁ בֵּינֹת לַעֲצֵי הַשְּׁקֵדִיָּה הַמְּלַבֵּלִים
לְרֹאוֹת בֵּין מְרִבְצֵי תִלְתָּן וְכִלְנִית –
הַהֲנִצּוֹ נִצְנִי תִקְנוֹה?
לֹא עֶרְפָּה. לֹא מִנְצַחַת.

לא ערפּה. לא מנצחת. מזמור

שירלי צפת דוידאי

מזמור שֶׁהַפָּה קִיר לְבָנִים הַדּוֹקוֹת
מְרַסֶּסֶת עָלָיו כְּתָבוֹת
אֲזוּכִים וְדַמְעוֹת

נְמִסִּים בְּסִדָּקִים
וְאֲבָרֵי גּוֹף מוֹטָחִים
נוֹתָרִים שְׁמוּטִים
יְתוּמִים.

כּוֹרֶצֶת לִידוֹ
מְתַשֶּׁת מֵהַבְּדִידוֹת.
מְתַפְּלֶלֶת לְהַפְּדוֹת,
וְנִשְׁאַרְתּ.

מְדַמָּמֶת אֶהְכָּה וְכָאֵב.
אֲנִי זֶה הַנִּכְנָסֶת בְּשַׁעַר שְׁנַנְעֵל.

לא ערפּה. לא מנצחת. לא מזמור.

מזמור ליוסי יוסי אלמכיאס

מְחַפֵּשׁ וּמוֹצֵא
אֱלֹהִים
מְחַפֵּשׁ וּמוֹצֵא
לְפָרְקִים
מְחַפֵּשׁ וּמוֹצֵא
מְלִים.

לְהוֹדוֹת
אֲנִי רוֹצֶה עַל הַחֶפֶשׁ לְבַחֵר
לְהַצְטַעַר
אֲנִי מְבַקֵּשׁ עַל מָה שְׁאִין וְלֹא יִהְיֶה
לְדַבֵּר וּלְהַתְפַּלֵּל
אֵלַיָּה, הַמֵּאֲפֵשֶׁר
הַמְשִׁירָה רוּחָהּ –
עֲבָדוֹ אֶת ה' בְּשִׁמְחָה.

מזמור לעולם דבי ג'ייקובסון מייזלס

זְרוּעוֹתֵי –
פְּתוּחוֹת אֵלַיָּה, אֵלִי
שִׁירְיָה בְּפִי אוֹהֶבֶת.
מְקוֹר חַי, עֲלִיוֹן עֲמוּק, לְעוֹלָם בְּתוֹכִי
עֵינֵי עֲצוּמוֹת בְּרַחְבוֹת יְדִיָּה.

לִבִּי –
מִתְפַּרֵּשׁ בְּנוֹפֵי הָרִים,
בְּקֶרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ בֵּין עָלִי הַחֹרֶף
מִמְצַמֵּץ אֵלַי בְּעֵנֵי שְׁחִירִית.

יְרַחֵף –
מִנֶּשֶׁק לְחַיִּי, אוֹפֵקֶה תְּקוּנָה
מִשְׁרִישׁ אוֹתִי בְּאֶדְמָה.

יּוֹדֶעֶת אֲנִי אוֹתָךְ יָחֵד
נוֹשְׁמוֹת אֶהְכָּה נְדִיכָה רַכָּה
עֲתִיקֶת יָמִים חֲבִיבֶת לְבִי
מִרְפְּאָה אוֹתִי בְּשָׁלוֹם.

"ויהי ערב, ויהי בקר"

לוח מלחמה, ב': דרשות, ממוארים, הרהורים

פבל וולברג, צפון רצועת עזה, 2009

ואלה שמות, ללא שמות

נעמי בן ארי

לזכר עתליה רות בן ארי ז"ל, שבסוף חודש ינואר מלאו שש שנים למותה.

לעילוי נשמת טל אילון ז"ל, שנהרג ב־7 באוקטובר 2023 בקרב להגנת כפר עזה.

פרשת שמות נפתחת במילים "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיִם" (שמות א, א), ומסתיימת במילים "וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עֲתָה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפָרְעָה כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחַם וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרָשָׁם מֵאֶרְצוֹ" (שמות ו, א).

בשנים קודמות בקריאתי את הפרשה הזו, יכולתי לזהות בה חלק חשוב אבל רחוק בהיסטוריה של עמנו – חלק שסיפורו מהדהד בהגדה של פסח, ולכן יש בו גם משהו חגיגי. השנה קריאת המילים האלו מטיחה אותי אל התקופה הנוכחית, הקשה כל כך – תקופה שתחילתה בשבת הנוראית, בשמחת תורה, ב־7 באוקטובר 2023.

המילים "בני ישראל הבאים מצרימה" מעלות בי תחושת בהלה, הקשורה בכמאה ושלושים נשים ואנשים שנחטפו מחייהם ומחיי היקרים להם, ועדיין – שלושה חדשים לאחר אותו היום – מוחזקים בתנאים מזויעים בשבי החמאס. והמילים "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו" מעוררות בי חרדה גדולה, הקשורה בשאלה עד מתי זה ימשך, והאם יד חזקה היא אכן הפתרון. ואם לא, איך נצליח לצאת מהמצב הזה.

בין שני המשפטים האלו משתרע סיפורם של בני ישראל, שלאחר שהפכו להיות עבדים במצרים, הגיעו למצבי קצון שגרמו להכרח לעשות שינוי, כדי לצאת מהשעבוד בן מאות השנים.

החלק המרשים בסיפור הוא מקומן של הנשים: אין עוד

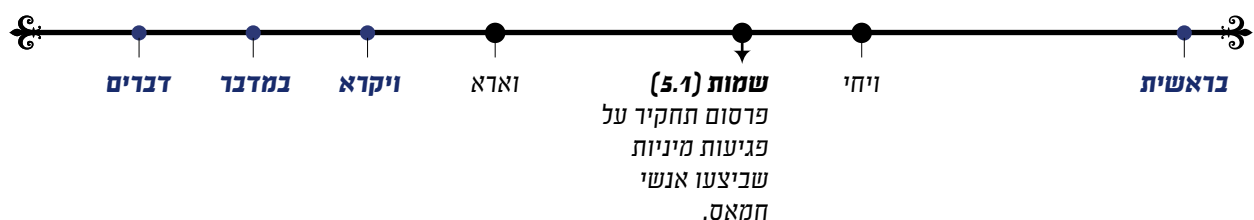
פרשה שבה כל כך הרבה נשים לוקחות חלק בהנעת העלילה. נשים חכמות, חתרניות ובעלות יוזמה, שרק חלקן מוזכרות כאן בשמותיהן, ואחרות – נגלה את שמותיהן בסיפורים מאוחרים יותר.

המיילדות העבריות שמלך מצרים מצווה עליהן להרוג את הבנים ולהחיות את הבנות שיוולדו לנשים העבריות, נקראות שפרה ופועה. הן מתעלמות מצו המלך, בתירוץ שהנשים הללו יולדות עוד לפני שהמיילדות מגיעות אליהן. איזה אומץ נחוץ לשם כך!

הסיפור של לידת משה אינו מפרט את שם אביו ולא את שם אמו. רק מאוחר יותר נלמד שהיו אלה עמרם ויוכבד משבט לוי. צו המלך להרוג את הבנים גורם לאם להסתיר את בנה בתיבת גומא בין קני הסוף שעל שפת היאור. מי ששומרת על התיבה היא אחותו של הילד. גם שמה יתגלה לנו רק בהמשך – מרים. אחות זו תתווך את העברת המשמורת על הילד לבת המלך, שמגיעה אל היאור עם נעורותיה. גם שמותיהן אינן מוזכרים. המשא ומתן בין האחיות לבת פרעה כולל את הבאת אם הילד כמינקת, ותיווך בין השתיים. מצבו של משה, שמקבל את שמו מבת המלך המאמצת, משתנה מן הקצה אל הקצה – מנידון למוות, הוא הופך למי שגדל בארמון המלוכה, ומאוחר יותר ינהיג את עמו אל החופש.

הנשים הבאות בפרשה הן בנותיו של כהן מדין – גם הן ללא שמות. הן מספרות לאביהן על התנהגותו האבירית של משה ליד הבאר – המקום האולטימטיבי לשידוכים דאו. אירוע זה מוביל לכך שאחת מבנותיו של כהן מדין, צפורה, נישאת למשה. כמו מרים, גם לצפורה יהיה חלק חשוב בסיפור: היא תציל את משה ממוות כאשר תמול את בנם.

כמו הפתיחה והסיום של הפרשה, גם מרכזיות הנשים בסיפור הזה נקשרת בעיני לתקופתנו. הנשים הראשונות ששמענו עליהן, כבר באותה שבת לפני שלושה חודשים, היו התצפיתניות. הן היו אלו שהתריעו על תופעות מדאיגות מעבר לגדר. אילו הקשיבו להן, כנראה שתוצאות אותו יום נורא היו שונות. רבות מהן שילמו בחייהן על מחדלי

יעל אופיר

בורות נשברים

חלולי מים

שרוקי רוח

חורון שמים מבחין בשקיפות טפה.

עדן טל.

*

חרף משקה.

הריק מעפל, מבעבע מהמרוח שבין הלהבות.

את הבכי ההוא אין לשמוע

טפות הכמיהה שעליהן הוא מתרפק

אין אלא מגע האש באויר.

*

מבין נפגעי הקרה

עולות מניפות הרתם

לכן שלו

בהיר יותר פעת

על פני רקועי העצב.

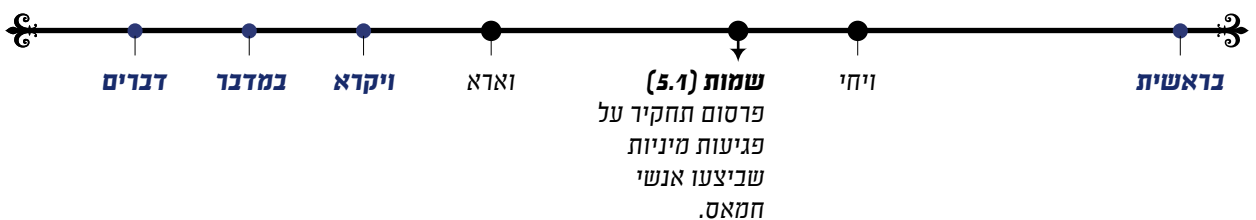
האחראים עליהן. בימים הבאים שמענו סיפורי גבורה של לוחמות רבות, ועל טנקיסטיות ומפקדות בדרגות שונות שעדיין לוקחות חלק במלחמה הזאת.

מתוך סיפורי המלחמה, נגע ללבי במיוחד סיפורה של ליאורה, שאותו שמענו בשבוע שעבר. ליאורה סיפרה לנו על הקורות אותה ואת בתה הדס ובנה רון, ושתי נכדותיה בנות ה־15 מיקה (בתה של הדס) וגלי (בתו של טל) במשך שלושים וחמש השעות שבהן נאלצו להסתתר בממ"ד, בעת ההתקפה הרצחנית של חמאס בקיבוץ כפר עזה. גלי, כך שמענו מליאורה, עזבה את עמדת ההסתתרות שמתחת למיטה בממ"ד, על מנת לפתוח בטלפון שלה חמ"ל שבעזרתו הנחתה את כוחות הביטחון השונים שפעלו בקיבוץ אל תושבים הזקוקים לעזרה, במשך שעות ארוכות וקשות. לאחר שעות של מתח שבהן תפקדה ללא לאות, ולאחר חילוצה של המשפחה, היא פגשה את מזי, אמא שלה, שהופתעה לשמוע שהחילים מדברים עליה בהערצה והערכה אין־קץ.

גלי ממשיכה גם היום לספר את סיפורה כחלק ממערך ההסברה בארץ ובחו"ל. יש להניח שמעשי הגבורה והתושיה שלה יאפשרו לה לזכור את אירועי הפחד והאימה שעברו על אנשים רבים כל כך במקום שבו גדלה, כיום שבו פעלה להצלת רבים מבין בני משפחתה וחברי הקיבוץ.

כמו שפרשת שמות היא תחילתה של הפיכתנו ממשפחה לעם, אני מייחלת לכך שהימים שעוברים עלינו בחדשים אלה יובילו אותנו למקום טוב יותר – שמלבד סיום המלחמה והחזרת כל השבויים והחיילים הביתה, נוכל לבנות כאן מקום שעשיית נשים בו תהיה לא רק משמעותית, אלא גם נראית יותר ויותר. שינוי כזה, יש לקוות, עשוי להביא לכך שנוכח לימים של שוויון ושל שלום.

הדרשה הופיעה לראשונה ב"מגזין בשלה" ב־5.1.2024,
כ"ד בטבת תשפ"ד.

come to Israel as a tourist... He kept his unused return ticket for the rest of his life.

By the time this campaign reached its goal and prisoners like Natan Sharansky, Ida Nudel and Yuli Edelstein were released, I was twenty, and my grandparents and great uncle had long since passed away.

A few years later, many of our relatives realized the dream and made Aliya.

Today again, in horrible circumstances, this call has become relevant. Not in front of a king in his palace or a dictator in the Kremlin, but to the leaders of a terrorist organization wherever they hide, with the help of dubious mediators. On October 7, Hamas terrorists abducted some 250 people, young and old men and women, soldiers and civilians, Israelis and foreigners, Jews and Arabs, healthy, sick, wounded and raped. 101 days later, 136 people are still held hostage. The numbers keep changing according to intelligence updates. Three young men were shot to death mistakenly by our own army as they were trying to escape. In our Parasha during the plague of the first-borns, the Mezuzot are marked so that the angel of death will not harm the Israelites. These young men, on their way to freedom, did not have such protection.

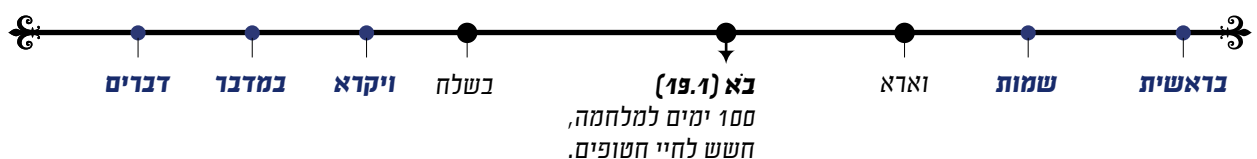
The signs on the streets nowadays address our own leadership to do whatever they can to bring the captives back home. There is a grave crisis of trust in them. Sovereignty in our homeland doesn't solve all problems, as we keep learning in the most painful ways. And still, it is our home, our base, our own creation and responsibility. And we have seen in these difficult months the strength and spirit of our civil society.

And from here we go, we come, we stand before those who took our people away from us. Wherever they hide, however stubborn they may be, we demand: שלח את עמי!

Let my people go! Let them come home.

A SERMON GIVEN AT A SHAHARIT PRAYER AT THE HUC JERUSALEM CAMPUS ON JANUARY 15TH, 2024, DURING A SOLIDARITY MISSION BY OUR AMERICAN CAMPUSES' STUDENTS AND FACULTY.

הדרשה נתנה בתפילת שחרית בקולג' ב־15.1.2024
בביקור משלחת הסולידריות של נציגי הקמפוסים של
HUC בארה"ב.

בא – BO

שֶׁלַח אֶת עַמִּי | LET MY PEOPLE GO

יעל שביד | YAEL SCHWEID

Our Parasha begins with the words:

come to Pharaoh – ויאמר ה' אל משה, בא אל פרעה.

It is not the first, but indeed the last of nine times along three Parashot that God orders Moshe to confront the mighty ruler of Egypt, using different verbs:

לֵךְ, בֹּא דַבֵּר, דַּבֵּר, לֵךְ, הִתִּיצֵב, בֹּא.

Go, come and speak, speak, go, stand before, come! I was surprised to find out that King James' translation to English chose not to translate בא to come, but rather to go or go in.

Rabbi Yaacov Ben Asher of the 14th century says: "Come to Pharaoh – when He told him to come to his home he would say 'come', and when he told him to go to him to the river, he would say 'go'".

I had a similar thought – when Pharaoh is moving, Moshe is sent to go and meet him wherever he is at that moment, but when Pharaoh is seated in his place, Moshe must come to him. He is more threatening when he's there. Unmovable.

God addresses Moshe in the singular, but right from the start it's clear that he cannot go on this mission on his own. He takes his big brother Aharon at his side – Aharon is his mouth, as

Moshe stutters. But maybe no one can go on such a mission alone.

Each and every time when they come to great Pharaoh, they have the same request:

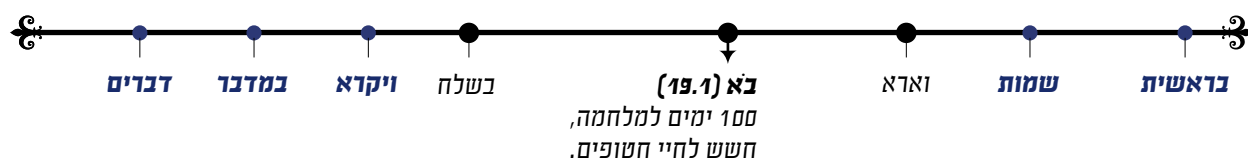
שלח את עמי! – Let my people go!

Now, I don't know what about you; I cannot read or hear this verse without getting chills.

I was ten years old when the campaign to free אסירי ציון, Prisoners of Zion, from The Soviet Union began. This was its slogan: – שלח את עמי! – Let my people go!

I clearly remember the demonstrations in Israel and the USA, with the big signs in both languages: – שלח את עמי! – Let my people go!

It carried a deep meaning rooted in our national history, of solidarity, of Zionism that was ingrained in me; and it was also relevant to my personal family: all four of my grandparents had left behind brothers and sisters in Ukraine, Belarus and Poland when they made Aliya in the 1920s. Those who remained there and survived the Soviet horrors and the Holocaust, got stuck behind the Iron Curtain. My great uncle Aharon spent 6 years in prisons and Gulags as a prisoner of Zion. Only in 1967 he managed to get permission to

בשלה – BESHALACH

יהודייה – ישראלית בין שבר לתקווה

מכי אושרוב גרזון

"לֹכֵן הַמִּשְׁפִּיל בְּעֵת הַהִיא יָדָם כִּי עֵת רָעָה הִיא"
(עמוס ה, יג).

שביכולתך לעורר אצלם פתיחות מחשבתית, יחס לאחר וחשיבה פלורליסטית. את כואבת את העתיד הצפוי להם וגאה על הדרך שכל אחת ואחד מהם בוחר להתמודד עם החיים במדינה הזו.

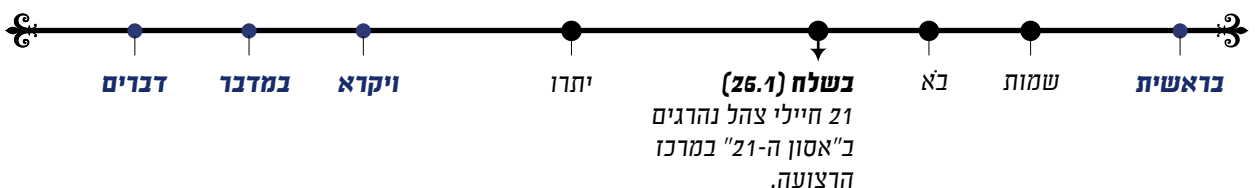
הזמן חולף, המציאות נהיית בלתי נסבלת עבורך עד שמגיעה מחאת בלפור. מתוך הפיכחון, משהו תמים, אכפתי, שואף לצדק, מתעורר אצלך. את מתחברת מחדש. הקריאה חזקה מכדי שתוכלי להמשיך באסקפזם שלרוב היית נתונה בו עד כה. את יוצאת לצמתיים – בדרך כלל לצומת הקרוב לביתך – צומת פראדיס. חדורת שליחות, מדי מוצאי שבת, לרוב לבדך (גדעון תומך מהבית). לעתים נגה מצטרפת, לעתים דבי חברתך ואיריס שכנתך. את מוציאה "קול קורא", כותבת בו בקצרה מדוע את יוצאת ומזכירה לאנשים למה נחוץ להתעורר. לא מעט מצטרפים ומצטרפות. מתקלפים ויוצאים מהבית. את סופגת קללות, צפירות בוז מהמכוניות שדוהרות אל עבר הצומת. עומדת חשופה עם קומץ שהולך ומתרבה. ככה מדי שבת. את מבדילה בין קודש לחול עם דגל שחור שכתוב עליו "לך". בגרון ניחר אך בתחושה שאין ברירה ואין מקום אחר ובתקווה שיש עוד אנשים עם הרגשה דומה ומחשבות דומות לשלך. מדי פעם את מצטרפת לעומדים על אחד הגשרים או מארגנת נסיעה לבלפור ההומה. שם, את לא יכולה לעצור את הדמעות.

ואז זה נפסק. את לא ממש זוכרת איך ומתי. עוד ועוד סבבים של בחירות – הפגזות ארטילריות של זוהמה פוליטית. מותשת, את מנסה לבחור בטוב. מתפקדת שוב למפלגת העבודה ורושמת את כל בני משפחתך ומעודדת חברים – כדי שגלעד קריב, כמו הנער שניסה לחסום באצבעו את החור שבסכר – יזכה להיכנס למקום ראלי. את כל כך גאה

את גדלה בבית שבו הוריך – שתי דמויות מלאות עצמה ותשוקה לחיים, מחזיקות ומביעות עמדות אידאולוגיות חזקות מאוד, ובהן גם איך להיות אזרחית מעורבת, ביקורתית ותורמת. במהלך חיך את עדה להיווצרות הבקיעים על בד הקנבס של התמונה המשפחתית המושלמת שהם ניסו לצייר. את עושה כל שביכולתך להלך בין האידאליים למציאות, עד שאירוע אחד, פוגעני ומתמשך, מפלח את המרקם ההרמוני-שברירי שהתקיים בך עד אז. משהו נשבר בתוכך. את מתרחקת.

כך במשפחה שגדלת בה, וכך גם במדינה שכל כך אהבת.

ההתפכחות הכואבת הראשונה בישראליות שלך הייתה במוצאי השבת שרבין נרצח בה. מאותו רגע נורא את בתחושה שזה לא אותו הבית. יצחק רבין סימל עבורך מנהיג המתפתח עם נסיבות העתים. התרגשת מנאומו בקונגרס ביולי 1994 שבו אמר: "רב אלוף במילואים, יצחק רבין, חייל בצבא הגנה לישראל וחייל בצבא השלום". הרצח שלו שובר את תפיסת האחדות בעם, נשבר חלום שתי המדינות ואותו מתפוגגת לך התקווה לעתיד משותף רבי-גוני ופלורליסטי. מאז – את חיה עם רסיסי השברים. קליפת הקשיחות שעטית בילדותך מסייעת לך להישמר. את שייכת-לא שייכת למה שקורה כאן, מתנסה באקטיביזם כזה או אחר לאורך השנים. אך את מתרחקת מן המתלהמים, פורשת בהדרגה מצריכת חדשות פוליטיות ונאטמת לעוולות, כי זה כואב ואין לך באמת מה לעשות עם זה. את מפתחת קריירות, חיי זוגיות ומשפחה וקהילה. ילדייך גדלים בחברה הולכת ומקצינה. את עושה כל

שיש אותו בכנסת. נאחזת בשבב תקווה שניצת.

מחאת בלפור שקטה אך צומת פראדיס לעולם לא יחזור להיות מה שהיה. החודשים שעמדת שם כל מוצאי שבת, טבועים עמוק בתודעה, בזיכרון.

את ממשיכה בחייך המלאים והסדוקים, ממשיכה מסע של התפכחות והתעוררות. ואז מגיעה ההפיכה המשפטית ומתעוררת מחאה חדשה. כזו שטרם ראית. כזו שאת יראה ונרגשת מעצמותיה בציבור כה גדול. את לא מתגייסת מיד. דור חדש, עצום ורב של אמיצות ואמיצים, נחושות ונחושים נאספים מדי מוצאי שבת בצמתים, בקפלן, בכנסת, בבלפור. לעתים את שם. נהיה לך קשה עם ההמון הזועם ואת מוצאת דרכים אחרות להביע את תמיכתך. את רוצה להיאחז בתקווה החדשה.

שבעה באוקטובר 2023, שבת בבוקר. הדבר הראשון שעולה בך הוא זעם גדול. על ההפקרה, על הנטישה, על חוסר האונים, על היעדר אבא ואמא שישמרו על הילדים. "קומי צאי!" בוקע הקול מתוכך, קריאת "לך" דחוקה מבקשת גם היא להישמע, ומרחוק את שומעת קולות זעקה ושבר בוקעים מן האדמה.

את מחפשת את מקומך בים העצום של העשייה והנתינה. את מוצאת את עצמך בימי שישי בבוקר נוסעת לתל אביב, מצטרפת לקומץ שהולך וגדל מדי שבוע; אנשים עם שלטים. הפעם לא כיתוב לבן על שחור. הפעם את נושאת לוחות שעליהם תמונות צבעוניות של אנשים ונשים – יפות ויפי כלורית ותואר, בשלל גילים. את עצובה, כועסת, כואבת – אך קול לא יוצא מפיה. נאלצת. השבר כבד מנשוא, אך את מביטה בעיניים של בני ובנות משפחות החטופים, יודעת שזה המקום שאת צריכה להיות בו. רק להיות. אין צורך להכביר במילים. זה מתאים לך. את מישירה מבט או מגע רך, שידעו שאת רואה ושאיכפת לך ושהלב אתם.

אט אט את מפנה את המרחב לאנשים רבים וטובים. את שלך עשית, ועתה? "אינני יודעת היכן אני, נגד מה עלי להיאבק, אם יש מקום להיאבק, ולשם מה".

עם התהייה הזו, את מבקשת לשמור את הכוחות לפרק

רענן שמתחיל אצלך: לימודי רבנות. מרוגשת, מתפללת – שתיולד דרך שונה. את רואה ושומעת את הקולות, נאחזת בזרעים, בתקווה חדשה.

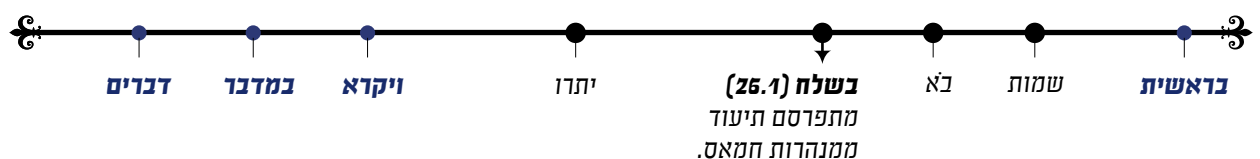
את שמה לב שאינך מצליחה לכתוב; מילותייך נדמו... ואז זה קורה, ערב אחד, בקהילה שלך. בעקבות מפגש משוררות מעורר השראה בט"ו בשבט, נפתח לך הקול ונולד ממך שיר, לראשונה מאז שבעה באוקטובר:

התעוררתי
אחרי
שנת
בצרת
חוני
כָּכָר
לא
מִעֲגַל פְּנוֹת
וְאֵנִי
לא נוטעת
עץ
בֵּין חֲרוֹבֵי נִשְׁמָתִי.
גִּילִי תוֹרָה,
אֵיכָרִים,
נְאֻנִּים
בְּכֶטֶן הָאֲדָמָה
מִמְתִּינִים
לְמִמְטְרֵי הַצֶּלֶתִם.

מאז שכתבת ירדו המון גשמים. אומרים שעברנו את הממוצע השנתי, חג החירות כבר בפתח אך עד כתיבת מונולוג זה, מאה ושלושים ושלושה חטופים וחטופות טרם שבו הביתה. המלחמה נמשכת ומתישה את החיילים, הסדירים והמילואימנים. העורף זקוק לטיפול ולהרפיה, אנשים משוטטים בחיפוש אחר תקווה, מבקשים להשיב את אמונתם באדם.

את זועקת: "לך! לך! לך מארצך אשר חרבת! אֵל נָא רְפָא נָא את האדמה שעליה רגלינו דורכות".

1 סימון דה בובואר, אישה שבורה (1967, תרגמה מרים טבעון), כנרת זמורה דביר, 2011.

יתרו – YITRO

לראות את הקולות: דו"ח מצב מן החזית

רינה לבנון

הבקרims כאן מלאים בערפל. ענן כבד יושב על ההר.

בְּהִיַּת הַבֶּקֶר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד עַל הָהָר
וְקֵל שֶׁפָּר חֶזֶק מְאֹד וַיִּחַרְד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמִחְנֶה:
(שמות יט, טז).

"וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד עַל הָהָר", זה הבוקר המאה וחמישה עשר למלחמה.

רק עתה, לראשונה בחיי, אני מבינה, בגוף ממש, מה פירוש לראות את הקולות. כיצד גלי קול יכולים להרעיד את הגוף, לטלטל את נבכי הנפש, לערפל את המבט, לחרוט עמוק בנשמה. עם פצצות הזרחן המתנפצות לאלף רסיסי אור על ההר בלילה אני מבינה מדוע נרתע העם מן ההר, בדיוק כמו שברגע אריות התיק שנאסף אל המכונית לפני שלושה חודשים, בעת המנוסה, הבנתי לראשונה מה פירוש לצרור על השכם את כל אשר לי ולצאת אל המדבר, מיד, מבלי לדעת אם בכלל יהיה אפשר לשוב בחזרה.

ובתוך כך אמורה אני לשמוע בשורה? לקבל את תורתך? "לא", עולה בי ההתנגדות, מבקשת לצעוק דברי כפירה; "לא, לא, לא, לא כך. לא כך מוכנה אני לקבל את התורה".

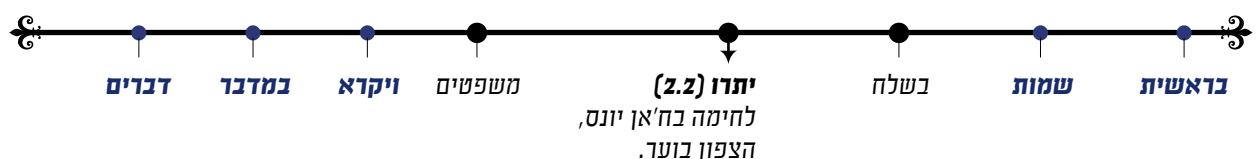
ברגע של שקט בין הפיצוצים אני שואלת בעצת מורותיי הגדולות, חוזרת אל שיחתנו המדומיינת שנפסקה בחטף, בשבעה באוקטובר, כשנקרעתי משולחן הכתיבה שלי, והוטלתי, הוטלנו כולנו, אל אימת המלחמה. "איזו אלוהות אני מוכנה לקבל", אני שואלת אותן, "איזו תורה?".

התאולוגית הפמיניסטית האמריקנית ג'ודית פלסקו, שכתבה כבר בשנות השבעים של המאה ה-20 על ההיעדר של הנשים מן התורה, מן הייצוג האלוהי, מברית סיני – כועסת. "הֲיִיוּ נָכְנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל תַּגְשׁוּ אֶל אֲשֶׁה" (שמות יט, טז)? התורה ניתנה לגברים בלבד? לי אין מקום כלל תחת ההר, במעמד קבלת התורה? עלינו לשנות באופן רדיקלי את מושג האלוהות שלנו, היא מלמדת אותי. להמציא מחדש את השפה הדתית. לברוא את האלוהות

אנחנו נאנקים באירצון לשמע השעון המעורר. התריס הגדול, הפונה אל ההר, זה שהיה פתוח תמיד ונותן לנוף לבוא אל תוך השינה שלנו פנימה, סגור כעת הרמטית כל הלילה מאימת הנ"ט. ההר הירוק המתנשא מעלינו הפך לארץ אויב. היה למפלצת. שנתנו חשוכה, מכונסת ואטומה, אוזן אחת פקוחה מחשש למתקפה. הדי הפיצוצים מרעידים את הבית. עם בוקר התריס נגלל מעלה לאט, חושף את שמלת הערפל העוטפת את ההר ומכסה על השדות שבינינו ובין העיירה הנטושה, המפונה, שאורותיה נוצצים בלילות, אף שרחובותיה ריקים וחנויותיה שוממות.

החברות והחברים נפוצו על פני כל הארץ. הפלנטה הצפונית שלנו התפרקה לפרודות קטנטנות: "איפה היא? לאן הוא נסע? אז איפה בעצם הן גרות עכשיו?" נישאות תדיר בפינו השאלות. הפכנו להיות קו קדמי, אחרון, מול ההר. הפיצוצים הולמים בקרקעית הבטן, ביסודות הבית, בחלונות. ההר נכפה עלינו כגיגית, אוסר אותנו בתוכו, כופה עלינו איזה מין בשורה, ואוזנינו וגופנו, בתודעה מבולבלת, מבקשים לעשות סדר בקולות, בפיצוצים, באזעקות: מה אתה מבקש לומר לנו, הר? איזו תורה טמונה בתוך הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים" (שמות כ, יח)?

ובתוך כך יש לאפות עוגת יום הולדת, להסיע לאימון כדורסל, לחתוך תפוח לרבעים יפים, לארח חברה-למשחק חדשה.

לנו אב כל יכול, פטריארך עלום השולח פצצות, אין אנו כורעות, משתחוות ומודות. אם נבחר בכך, תורה, אם נרצה בכך, אלוהות, יהא זה רק בקידוש החיים העולים לצמוח, בצהבות האפרוח, בשקדייה העומדת בכל זאת לפרוח מול ההר המעשן, ממש כאן בחצר.

אם המלך יסכים לרדת מכיסאו ולמרר יחד איתנו בבכי, על המתות והמתים, על החטופות והחטופים, על הילדות והילדים שלנו, ששנתם נחטפה ושובשה, ונגזר עליהם לחיות תחת להט החרב המתהפכת – אז נוכל אנו אולי לקבל אותו, לאמץ אותו אלינו, לייבש את דמעותיו, ולבסוף לאחד ולייחד אותו עם שכינתו, בכוח התפילה. לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, אנו מוכנות להעלות אותך במעלה ספירות האור, ממלכות ועד חוכמה, מרקב העלים באדמה, אל האויר ההולך ומתבהר, אל ראש ההר, אל הערפל, אל הבשורה.

לברוא אותך מחדש, להיות לך, לך, לך, לנו פנימה, לעם, לבחור בך לנו לאלוהין, לכתוב ולקבל איתכן תורה.

דרשה בתפילת שחרית של התוכנית הישראלית לרבנות, חיברו יוניון קולג', ירושלים (בשידור בזום מכפר בלום שבאצבע הגליל), 29.1.2024, י"ט בשבט, תשפ"ד.

הנשית מחדש, לכתוב מחדש את התורה¹.

"מה תאמרי, לאה?", אני פונה למורתי לאה גולדברג, שהלכה בדרכים שסמרו מאימה ומדם. לאה מחייכת אלי חיוך עייף.

"לא מלך אבינו, ולא למלכות נקראנו היום אנחנו".

היא מסבירה.

"לא פעם דחינו כל חסד וזכות ואשר גדול קפחנו."

רק זאת לא נחידל – ללשף במבט חיים העולים לצמח:

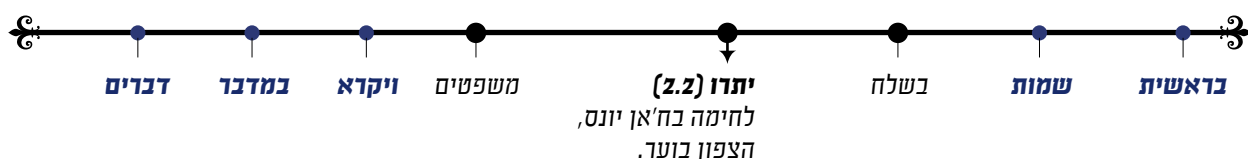
ענף השקד בתפרחת של שבט, צהבות ילדותית של אפרוח –

הבט, איך הרוח חובק את העץ, מה טוב מגעו, מה קל הוא.

אם כל הדרכים מוליכים אלי קץ, לא כל הקצים עוד כלו².

ופתאום, עם לאה, אני מבינה. רק כך, במילותיה של לאה, הכפירה יכולה להתחלף באמונה. מה קשה ללאה? אני שואלת, לא רוצה לשאול יותר מה קשה לרש"י. מה קשה ללאה אני מבינה, בגוף אני מבינה. אין לנו מלך, אין

J. Plaskow, *Standing Again at Sinai: Jewish Memory from a Feminist Perspective*, Harper Collins, 1991; Idem, 'The right 1 question is theological', in: S. Heschel (ed.), *On being a Jewish feminist*, Schocken, 1983
2 לאה גולדברג, "על הדברים הפשוטים", *על המשמר*, 19.11.1948, עמ' 4.

על מילואים וצרות אחרות

גליה סדן

אכן, זה בדיוק מה שאומר המדרש!!!

"כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקֹּדֶם הַבְּמִדְבָּר לֵךְ שָׁב מִצְרַיִם, וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בְּנָיו [...] וַיֵּצֵא אֹהֶרֶן לִקְרֹאתוֹ [...], אָמַר לוֹ מִי הֵם הַלְלוּ? אָמַר לוֹ זֶה הִיא אִשְׁתִּי שֶׁנִּשְׁאָתִי בְּמִדְבָּר וְאֶלּוֹ בְּנֵי, אָמַר לוֹ וְהִיכֵן אֶתְּהָ מוֹלִיכֵן? אָמַר לוֹ לְמִצְרַיִם, אָמַר לוֹ עַל הָרָאוֹנוֹת אֲנִי מִצְטָעָרִים וְאֶתְּהָ בָּא לְהוֹסִיף עָלֵיהֶם! אָמַר לָהּ לְכִי לְבֵית אֲבִיךָ, נִטְלָה שְׁנֵי בָנֶיהָ וְהִלְכָה לָהּ" (מכילתא). אהרון אומר לו: "בחייאת משה, עכשיו גם תחליף לי כאן חיתולים? מה נסגר אתך? אין לנו מספיק מה לעשות?". אז משה קיבל החלטה, השאיר את צפורה מאחור, ולא התכוון כנראה לראות אותה, או את ילדיו, לעולם.

יתרו מאלץ אותו לזכור שיש לו גם מחויבויות משפחתיות. "יש לך אשה, משה. יש לך ילדים. נכון, לא קל להתמודד עם התפקיד הציבורי. נכון, משפחה וילדים הם לא פעם עול – לכולנו". לא סתם אמר אלהים לירמיהו: "לא תקח לך אשה ולא יהיו לך בנים ובנות".

"אבל האחריות שלנו מתחילה קודם כל בבית", אומר יתרו. אלא שמשה לא משתכנע. הוא אמנם מקבל את יתרו בכבוד ואף מתייעץ אתו, אבל אל צפורה והילדים הוא לא מתייחס כלל!

"וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֹתֶנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרֹאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשָּׁק-לוֹ וַיִּשְׁאַל אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֵהָלָה. וַיִּסְפֹּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפָרְעֹה וּלְמִצְרַיִם" (שם, ו-ח).

איפה הנשיקות לילדים? איפה החיבוק לצפורה? הרי התורה יודעת לספר לנו על חיבוקים ונשיקות כשהיא רוצה! כלומר, לא היו... לא היו חיבוקים ונשיקות.

יתרו ניסה: הוא הביא את צפורה והילדים אל משה, נתן לו ייעוץ ארגוני שיקל עליו לנהל את העם ויפנה לו יותר זמן להכין חביתות, לקלח, לעזור בשיעורי הבית. אבל משה

משה היה במילואים. לפני ימים רבים, רבים מאוד, הוא נקרא בצו 8 דחוף להציל את העם מפרעה הרשע, זה שהרג את התינוקות ושעבד את הוריהם. זה שביקש לחסל את העם.

ועל כן, משה רועה הצאן נקרא אל הדגל. ניתנת האמת להיאמר – הוא לא רצה ללכת, בלשון המעטה. אבל אלוהים לא הותיר לו ברירה. וכך, משה מצא את עצמו במשא ומתן מתיש וארוך מול פרעה. בסוף, כידוע, פשוט ברחנו לפנות בוקר, יצאנו אל המדבר, חצינו את ים סוף. ועכשיו למשה יש מטרה אחת – להצמיד את העם אל הארץ המובטחת.

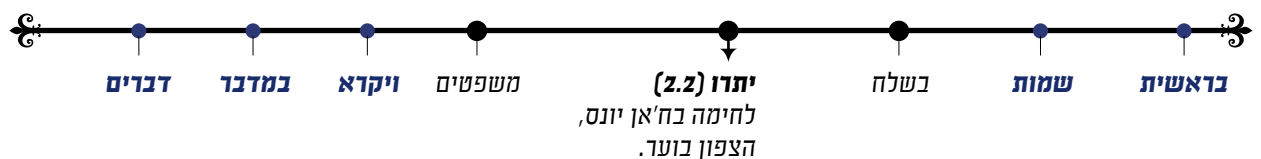
ומי נשארה מאחור? נשכחת? צפורה. ולא רק היא – גם שני הבנים, גרשום ואליעזר.

זכור, משה ראה את צפורה בפעם האחרונה בפרק ד'. בדרכו חזרה למצרים, במלון, צפורה הצילה את משה בכך שמיהרה לבצע ברית מילה בבנם. מיד לאחר שאמרה למשה: "חתן דמים אתה לי", היא נעלמה מן הסיפור. משה ממשיך בדרכו לבדו, פוגש את אהרון ומתייצב בפני פרעה כבר בתחילת הפרק הבא.

אלו מילואים ארוכים. כמה זמן ארך המו"מ? כמה זמן ארכו המכות? כמה זמן משה לא היה בבית, לא ראה את משפחתו?

בפרק יח ליתרו חותן משה נגמרה הסבלנות: "וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֵּהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה "אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, כִּי-הוֹצִיא ה' אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת-צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשִּׁפְחַת מִצְרַיִם. [...] וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר, אֲשֶׁר-הוּא חָגָה שָׁם הָרַק אֱלֹהִים" (שמות יח, א-ב, ה).

שימו לב למה שנאמר כאן: "ויקח יתרו חותן משה את צפורה אשת משה אחר שלוחיה". למעשה, משה שילח את צפורה, התגרש ממנה...

פשוט מסרב לחזור להיות איש משפחה. אשתו וילדיו לא יוזכרו יותר. הם שוב ייעלמו מן הסיפור.

משה היה רועה צאן, איש משפחה פשוט. הוא חי חיים רגועים ושקטים. אני חושבת שהיה לו טוב. הוא יצר לעצמו בועה מוגנת ומרוחקת, ובחר לא לחשוב על מה שקורה במצרים לבני עמו. ואז הוא הוכרח להכיר במציאות, לגלות סולידריות עם עמו. אלוהים פוצץ את הבועה.

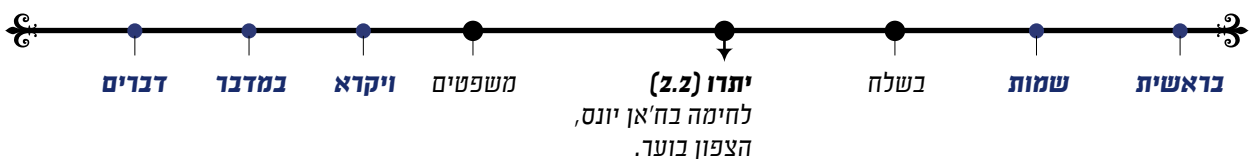
רק שאצל משה אין אפור – הוא נע מקצוניות לקצוניות, ומתמסר כולו לשליחותו הלאומית, בעודו מותיר את משפחתו מאחור. ואחרי שחוה את כל מה שחוה במצרים, אחרי שראה דם, הרס, רעב, מוות – משה פשוט לא מסוגל לחזור להיות אותו משה מפעם, ממדין.

לא קל לחזור מחדשים ארוכים של ימי מילואים אל השגרה השוחקת. לא קל להחליף חיתולים אחרי שראינו דם, הרס, רעב, מוות. לא קל לחזור לחיים. לא קל יהיה לכולנו לחזור ולהיות מדינה פחות או יותר נורמלית. אבל מוכרחים, פשוט מוכרחים. "לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים", אמר החכם באדם. "עת לפרוץ, ועת לבנות".

עכשיו, כשאנשים מתחילים לחזור הביתה, ובכללם החטופים והחטופות שיחזרו במהרה בימינו, עלינו למצוא דרך לעזור להם לשוב, להחלים, להבנות.

"כבד את אביך ואת אמך", אומרת הפרשה. יתרו מוסיף לכך: כבדו את בני ובנות זוגכם, כבדו את בנותיכם ואת בניכם, כבדו את משפחתכם. משפחה, מלמד אותנו יתרו, עשויה להיות מקור כח כנגד היאוש והקושי. כל נקח זאת כמובן מאליו.

דרשה לפרשת יתרו, בית דניאל, 2.2.2024,
כ"ג בשבט תשפ"ד.

תרומה – TERUMAH

על קרסים ולולאות

אילה שעשוע-מירון

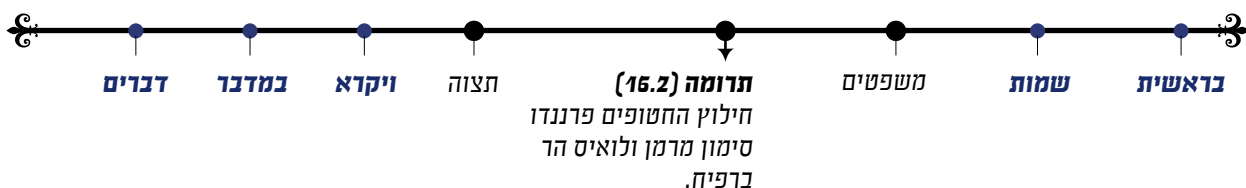

וכך הצטמצם בעיני מעשה המשכן כולו לשני פריטים זעירים אלה. הם היו עבורי המשכן בקליפת אגוז, או, אם תרצו – המשכן בקופסת גפרורים.

בכיתה ג' בבית הספר "אילנות" בשכונה מרוחקת בשולי העיר הגדולה, התחלנו את הקריאה בפרקים המתארים את מלאכת הקמת המשכן בעיצומו של ספר שמות. המורה נירה ניסתה להסביר את טיבם וצורתם של הקרסים והלולאות, החשובים כל כך למלאכת בניית המשכן, אבל אנחנו הסתכלנו בה במבט תוהה.

לפתע צץ במוחה רעיון. היא כתבה במהירות פתק קטן ושלחה אותי הביתה בשליחות דחופה. הגעתי הביתה, מפתיעה את אמי בשעה לא שגרתית. היא הוציאה את קופסת כלי התפירה העשויה עץ, עם מדרגות עץ שנפתחות לצדדים במשיכה, גדושה בכל טוב – ויחד חיפשנו קרס ולולאה. אלה שמצאנו לא היו עשויים זהב וגם לא היו מרשימים במיוחד בגודלם. קשה לדמיין קרס ולולאה כאלו מחזיקים יריעות של אוהל גדול – אבל הם בהחלט היו קרס ולולאה. אמא רוקנה קופסת גפרורים עם הצבי מסועף הקרניים של חברת "נור" ושמה אותם בתוכה, ואני יצאתי בריצה חזרה לכיתה. היום, כמעט שישים שנה אחרי, מכל לימודי התנ"ך בכיתה ג' – אני זוכרת בעיקר את השיעור הזה, שנעדרתי מחלק נכבד ממנו, כדי לעבור אחר-כך בין השורות ולתת לילדים להציץ לתוך הקופסה ולראות קרס ולולאה שוכנים בתוכה לבטח.

השנה, בחורף 2024, עם כל מה שהביא אתו לחיינו, ציינו את שבת אותה הפרשה, פרשת תרומה, עם משלחת סולידריות משני ארגוני נשים בצפון אמריקה: WRJ, Women of Reform Judaism, נשות התנועה הרפורמית) ו־ WRN (Women's Rabbinic Network, רשת הרבות הרפורמיות בארה"ב). נשות המשלחת הגיעו ממקומות שונים ברחבי ארצות הברית וקנדה. הן לא הכירו זו את זו לפני כן. הן הגיעו אלינו אחרי שבוע עמוס בסוירים, פעילות התנדבות ומפגשים מטלטלים. קבלת השבת הייתה עבורן הזדמנות להרחיב מעט את הנפש העמוסה, לפנות מקום לנשימה, לנשימה.

התפילה התנהלה בעברית עם דברי קישור באנגלית, ודילגנו בה בין המנגינות והנוסחים המוכרים לנו לבין לחנים הנהוגים אצלן בצפון אמריקה.

וממרום אותן שישים שנה, שני רגעים קטנים בתפילה החזירו אותי לקרס והלולאה של כיתה ג'. אחד מהם היה הרגע שבו ביקשנו מהן לקרוא עבורנו את התרגום לאנגלית של התפילה לשלום המדינה, שעורר התרגשות הדדית: הן התרגשו מכך שהן קוראות את התפילה בנוכחותנו, ואנחנו התרגשנו מכך שהן מתפללות בשפת האם שלהן עבור שלומנו ושלום ארצנו. אפשר היה לדמיין שמהשו מהתהווה של התפילה הזו, כאן בארץ, יהדהד עבורן כשיחזרו לארצות המוצא שלהן, ומשהו מהן יהדהד את אותה תפילה שנמשיך ונתפלל מדי שבוע כאן.

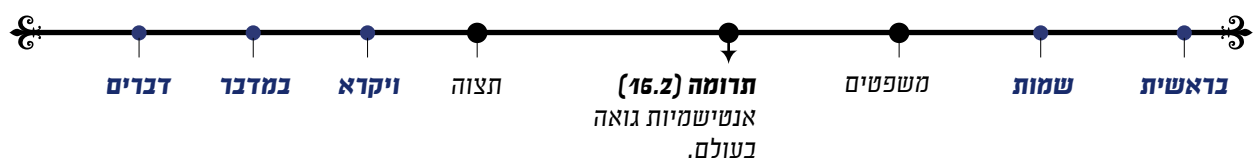
הרגע השני התרחש לקראת חתימת תפילת הגאולה. בחרנו – לכבודן – לשיר את "השיר של מרים" של דבי פרידמן כברכת הגאולה. שרנו על הנשים היוצאות בריקוד, על הנשים האורגות את החוטים בשלל צבעים לרקמה

אחת מרהיבה. שרנו בתרגום לעברית, ובלי שתכננו הן הצטרפו עם המילים באנגלית, ובתוך כך התרחש הנס – כיאה לתפילת הגאולה. הן קמו ממקומן ויצרו שרשרת של נשים מחוללות בתוך בית הכנסת, שאוספת לה עוד ועוד נשים נוספות מכאן ומשם. יד מושטת לאחור פגשה יד מושטת קדימה ויצרו יחד את האריגה המופלאה הזו של נשים רוקדות, רוקמות, מחוללות – מחוללות שמחה וחיים – בעיצומם של ימים שבהם "מסביב יהום הסער".

בסופו של השיר החזקנו עוד רגע ידיים והסתכלנו בפניהן של הנשים לצדנו. זה הרגע, כמו בבניית המשכן, שבו מתחברת לולאה לקרס ושבו הפכנו – יריעות שונות שמגיעות מכיוונים שונים – לאחד: "חֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה בִּירֵיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה בִּקְצֵה הִירֵיעָה אֲשֶׁר בְּמַחְבֶּרֶת הַשְּׁנִית מִקְבִּילַת הַלָּלֶאֱת אֲשֶׁה אֶל אֶחָתָה וְעֵשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קְרָסִי וְהָבִי וְחִבַּרְתָּ אֶת הִירֵיעַת אֲשֶׁה אֶל אֶחָתָה בְּקְרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד (שמות כו, ה-ו)".

הרבה התרחשויות שהתרגשו עלינו בחודשים שמאז שבעה באוקטובר, הנכיחו בחיינו את מעשה החיבור של קרסים ולולאות: גילויים מעוררי השתאות של יוזמה אזרחית, עזרה הדדית, סולידריות, אחוות לוחמים ורוח רעות והתנדבות, המחברות בין ציבורים ומגזרים שמחפשים בנחישות את הדרך ליצור יריעה משותפת. לצדם, באופן המפתיע והמפעים ביותר, יש אפילו צעירים וצעירות שמחליטים דווקא בימים אלה לקשור את גורלם יחד ולהקים בית בישראל.

אלוהים מגלה בימים אלה את פניו בפרטים הקטנים, כמו הקרס והלולאה, ואולי יותר מכך – במעשה החיבור ביניהן, כאשר "תִּהְיֶינָה חֶבְרַת אִשָּׁה אֶל אֶחָתָה" (שמות כו, ב).

תצווה – TETZAVEH

מי ייתן ונדע

מיכאל מרמור

בזכות האיפוק

– לפחות לי – יש רצון עז לשתוק בתגובה לרעם התותחים המחריש מאז פרוץ המלחמה. כשהמצב הולך מדחי אל דחי, ומצב הרוח מבכי אל בכי, אולי עדיף לנצור לשוננו? מה יש בעצם לומר למשפחות המפונות, למשפחותיהם של החטופות ושל ההרוגים, של הפצועות ושל המותקפים ושל הלוחמות? איזו נחמה אפשר להציע להם? ואיזו התנסחות של מילים תעזור לעם ישראל השרוי באחד מרגעי הקשים זה עשרות שנים? מי ייתן ואדע. הלוואי שהייתי יודע.

לא קשה להבין את ערכן של פעולות חברתיות כגון ליקוט תבואה או התנדבות מסוג אחר. בהשוואה אליהן, אוסף של מילים שווה אך מעט במקרה הטוב. ברם, גם לשתיקה מחירים משלה. שתיקה כהודאה (בבלי, בבא מציעא לו, ע"ב). השתיקה למול ההתרחשויות יכולה להתפרש ככניעה או כהסכמה עם הלך הרוח הכללי. אך פסע מפריד בין שתיקה מתוך איפוק או כביטוי של מבוכה ובין שיתוק והשתקה עצמית. רגע לפני המלחמה רבים מאתנו צעקו בקולי קולות, ופתאום נדמו הצעקות.

מחיר אחד של השתיקה, אפוא, הוא כניעה לסדר היום של אלה המעוניינים בשתיקה שלנו. מחיר אחר הוא פנימי. כשאני גוזר על עצמי שתיקה, אני פטור מחובת הבירור. אני מביט אל הרצפה במבוכה או דומע חרישית אל תוך משקה, אבל אינני מברר לעצמי מה בעצם אני חושב ואיפה אני עומד. למרות הפיתוי לשתוק, ולמרות החכמה שסייג

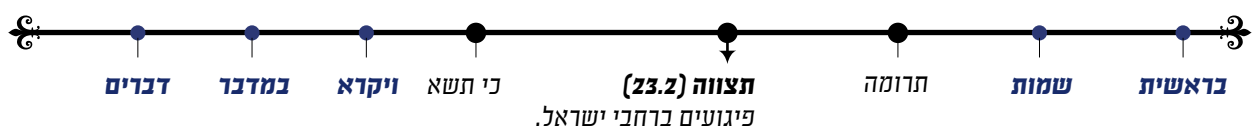
מפתה מאוד לשתוק עד יעבור זעם. כל הגה עלול להעליב או לפספס. חיינו כאן מאז שבעה באוקטובר מתאפיינים בתמהיל של אובדן, הלם, עצב, כאב, כעס ובלבול. אצל כל אדם מיוזג המרכיבים שונה, ואף ממשיך להשתנות. אמרות שפר רוויות קלישאות ונעדרות עומק לא עוזרות. לרבות ולרבנים יש בדרך כלל רתיעה משתיקה: "'אָרְיָה שְׁאָג מִי לֹא יִרָא, ה' אֱלֹהִים דִּבֶּר מִי לֹא יִנְבֵּא", אמר הנביא (עמוס ג, ח). אבל מה לנבא למען השם? היראה מובנת, אם לא יראת שמים – אז פחד מהזן הישן והקיומי.

"קוֹל מְלִחְמָה בְּמַחְנֶה" (שמות לב, יז), והקול הזה משבש כל שדר אחר. חמורה מאוד הסכנה לומר את הדבר הלא נכון, בין שהאמירה בנאלית מדי, ובין שהיא מגופחת מדי, מצטדקת מדי – או מבאסת מדי. בימים אלה, העבודה הרבנית – לפי מה שאני שומע מעמיתינו ומעמיתותינו בשטח ולפי מה שנראה לי נכון – מתבטאת בעיקר בהטיית אוזן, בהושטת יד ובהרכנת ראש. מה יכולים רב, רבה, אדם – לעשות מעבר לזה? בלשון כמה הוגים מימי הביניים, התשובה המתבקשת היא: מי ייתן ואדע.¹

מחירי השתיקה

אם הנביא עמוס חש צורך לנבא בתגובה לשאגת האריה, לנו

1 למשל באור ה' לרבי חסדאי קרשקש הביטוי "מי יתן ואדע" אן "מי יתן ואשער" מופיע כ-25 פעמים. הביטוי נפוץ גם אצל הרלב"ג וארברנאל. "מי יתן ונדע" בלשון רבים מוזכר בספר עקידת יצחק של רבי יצחק עראמה, ומאוחר יותר בספר בני יששכר, שבצאצאיו של מחברו, רבי צבי אלימלך שפירא מדינוב, נמנים הרבנים והרבנות מתנועתנו – לוי ונעמה קלמן, וליאורה אורחי-ורד. למשל ב"מאמרי חודש אדר", ג, ט, עומד ר' צבי אלימלך על כך שיש מצוות עשה לזכור את מעשה עמלק ומצוות לא תעשה לא לשכוח אותו, "וגם מי יתן ונדע זמני זכירה בפה ואיסור השכחה מן הלב".

וּלְקַחְתָּ אֶת שְׁתֵּי אֲבָנֵי שֶׁהֵם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁשֶׁה מִשְׁמֹתֶם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת שְׁמוֹת הַשְּׁשֶׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשְּׁנִית כְּתוּלְדָתָם: מַעֲשֵׂה חֶרֶשׁ אָבֶן פְּתוּחֵי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסֶּבֶת מִשְׁבָּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: וְשָׂמְתָּ אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתֹפֶת הָאֶפֶד אֲבָנֵי זָכָרֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אֹהֶרֶן אֶת שְׁמוֹתֶם לִפְנֵי יְהוָה עַל שְׁתֵּי כְתָפָיו לְזָכָרֹן:

ובהמשך הפרק – על החושן, המורכב שתיים עשרה אבנים, בהן אודם, פטדה וברקת, לשם, שבו ואחלמה (שם כא, כט):

וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶינָה עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל שְׁמֹתֶם פְּתוּחֵי חֹתֶם אִישׁ עַל שְׁמוֹ תִּהְיֶינָה לְשְׁנֵי עָשָׂר שָׁבֶט:

[..]

וְנָשָׂא אֹהֶרֶן אֶת שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל לְבוֹ בָּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ לְזָכָרֹן לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד:

ללא הלבוש הסמלי, הכהן הגדול הוא כאחד האדם; בגדי השרד הם שמבטאים את תפקידו ואת זהותו. את שמות השבטים הוא נושא על גופו: על הכתפיים וכנגד הלב. אחריות ומודעות.

בהיעדר הכהן הגדול לשאת באחריות ולהחזיק את המודעות, אנחנו נקראים לשאת את השמות היקרים לנו בעצמנו, מתוך אחריות ומתוך מודעות. נדמה שבחודשים האחרונים האבנים היקרות שעל החושן מסמלות את אהובי לבנו כתמיד, ויחד אתם הן מסמלות שמות רבים של חטופות וחטופים, נופלים ונופלות, הרוגות והרוגים, פצועות ופצועים. אולי יש מקום בחושן גם לשמותיהם של המפונות והמפונים מביטם, ולמעגלים מעגלים של משפחה וידידים אכולי כאב ודאגה. החושן צפוף אבנים בימים אלה.

שמות רבים מאבני החושן הקדומות עולים ברשימות השמות ההולכות ומתארכות מאז שבעה באוקטובר. כנגד אבן השוהם, החטוף טל שוהם מבארי; כנגד אבן הברקת, רועי ברקת מתל אביב שנפל ביום הראשון; וכאבן הספיר, ספיר בילמס אשר נהרגה באותו יום; וכיהלום, חן יהלום

השתיקה מבטיח, מחירה של שתיקה כוללת גבוה מדי. אין ביכולתי לסרטט את גבולותיו של הפתרון לסבך הנוראי שאליו נקלענו. מי ייתן ואדע, אך אינני יודע. עם זאת, אני שומע הצהרות שלטעמי חורגות מטווח השיח המקובל, חוצות מעבר למגוון המעשיר של אמונות ודעות. למשל קריאות, שעליי למלא פי מים כשאני שומע אותן, שאין חפים מפשע בעזה ושכל תינוק הוא מחבל שבדרך. לשתוק לנוכח זאת משמעו לבטא סוג של הסכמה שבשתיקה. ועם מחשבה כזאת, המכשירה מלכתחילה כל מעשה והסוללת את הדרך לאובדן צלם אנוש וצלם אלוהים, אין להסכים.

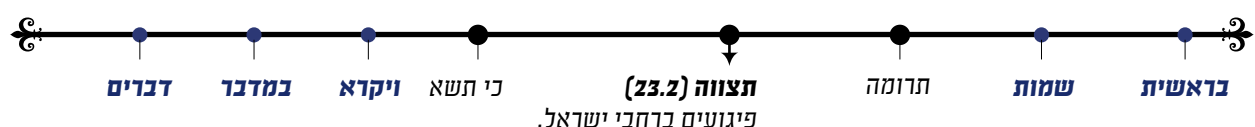
להלן ניסיון לומר דבר מה מבלי לומר דבר שטות. בדוגמה הזאת תמצאו דימוי מקראי המכוון אל המצב הנוכחי. במקור נאמרו דברים אלו בשבת פרשת תצווה של השנה הזו, בקהילת "מבקשי דרך".

כתפיים ולב

יש ביטוי באנגלית שידוע כבר מאות בשנים. על אדם הנוהג להחצין את רגשותיו נאמר שהוא לובש את לבו על שרוולו. באנגלית זה נשמע טוב יותר – "to wear one's heart on one's sleeve". בימינו, הנטייה הזאת נחשבת בדרך כלל למעלה חיובית, אבל לא תמיד היו הדברים כך. כשאייגנו, האיש הרע ודמות מרכזית במחזה "אותלו" מאת ויליאם שייקספיר, נוקט בביטוי זה, הוא עושה זאת כדי לתאר חולשה. הוא אומר כי לגלות את אשר על לבך משול ללבישת הלב מחוץ לבגדים, וכי אז עלולים העורבים לאכול אותו.²

הבגד מסתיר ומכסה, אבל בימינו נהוג ללבוש את אשר על לבנו בגלוי, לשאת את מה שחשוב לנו על גבי בגדינו. היום בישראל רבים עונדים סיכה צהובה או דסקית כדי להגביר מודעות למצוקת החטופות והחטופים. באמריקה עונדים סיכה כחולה או סרט בצבע כחול כדי להביע הזדהות עם ישראל ועם החטופים. לבישת מה שעל לבנו הוא רעיון שנהוג בזמן הזה, אך היה נהוג גם בימי קדם, הרבה לפני עידן שייקספיר. כפי שמתואר בספר שמות, הכהן גדול נשא על גופו את שמותיהם של שבטי ישראל בשני פריטי לבוש, שני אביזרים קדושים. על האפוד נאמר (שמות כח, ט-יב):

2 אותלו, 1.1.

סֶדֶק אֶל לֵב הָעוֹלָם

יעל אופיר

זָכְרוּ

וְאַתָּה מִמֶּתִין, מִמֶּתִין לְדַבֵּר אֶחָד
שִׁיעָשִׁיר לֹלֵא גָבֹול אֶת חֵיךְ הַקִּטְנִים:

דָּבָר נָדִיר, מְלֵא כֶח.

דָּבָר הַתְּעוֹרָרוֹת הָאֵלֶּן,

הַעֲמָקִים הַנִּפְתָּחִים לְפָנֶיךָ.

וּבְאֶפְלוּלִית אֲרוֹן הַסְּפָרִים

זוֹהָרִים הַפְּרָכִים בְּחוּם וְהֵב;

אַתָּה זֹכֵר אֲרָצוֹת שְׂדֵרְכֶן עֲבָרָתָ,

תְּמוֹנוֹת וּבְגָדִים

שֶׁל נָשִׁים שָׁשׁוּב אֲבָדוֹ לָךְ.

וּלְפַתַּע אַתָּה יוֹדֵעַ: זֶהוּ הַדָּבָר!

אַתָּה מְתַעֲשֶׂת,

וּמוֹלֵךְ נֶצֶךְ שָׁנָה לֹלֵא שׁוֹב

שְׁכָלָה מְצוּקָה, וּמִסְגֶּרֶת וּתְפִלָּה.

(ריינר מריה רילקה)¹

תמיד יש סדק. וכשהאדמה מיטלטלת הסדקים מתרבים. יש סדקים שפוערים פיהם אל תהום רבה. יש סדקים שהם אך פיו של בקע שאין לו תקומה. יש סדקים מזויפים – קמט בנייר העטיפה, משיכת מכחול מרושלת שלא הוחלקה, צלו של בדל עשב. יש סדקים שאין חיים בלעדיהם, כאב מפלח מקור מים חיים. האבן מתעוררת באדמה, תנועה סמויה באבן, עטופה באדמה. כשמתעוררת האבן נושרים גרגירי עפר מראשי ההרים.

שנפל באמצע חודש נובמבר. ועוד שמות, רבים כל כך, שמות עבריים ושמות אחרים, כשמה של פאיזה אבו סבייח מאלבאת שבנגב, שנרצחה גם היא בשבעה באוקטובר.

שמות רבים נישאים על לבנו, חרוטים על אבני החושן. הם חלק מקדושת הזיכרון, המודעות והאהבה. לצד שמות אלה שמות רבים נוספים, שגם אם אין ביכולתנו להצמיד אותם אל לבנו, הם על כתפינו, חלק מהאחריות המשותפת שלנו. כוונתי לעשרות אלפי עזותים חפים מפשע אשר נהרגו בחודשים האחרונים, ומאות אלפים שחרב עליהם עולמם.

קשה לנו לייחד תשומת לב לשמות האלה ולרוב, השמות עצמם אף לא ידועים לנו. חשוב לרבים מאיתנו להבהיר כי ארגון החמאס נושא באחריות לסבלם, ושעליו מוטלת האשמה לגורלם. חשוב לנו להוקיע ניצול ציני של סבל המוני, ובה בעת להדגיש את הנרטיב שלנו.

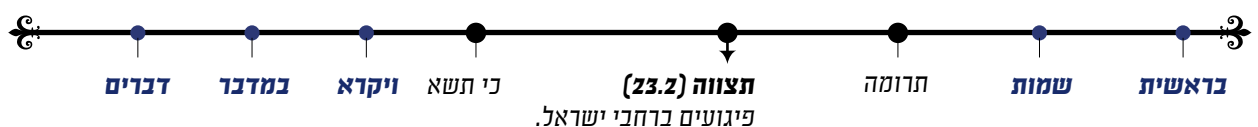
כל אחת והעמדה הפוליטית שלה. הטענה שלי היא שיש להפעיל לא רק את הלב אלא גם את הכתפיים. לאוכלוסייה הנמצאת היום בעזה יש שמות ושאיפות. אינני מסוגל לשים אותם כחותם על לבי, אבל אני מכיר בסבלם ומקבל אחריות, ולו חלקית, לגורלם. הדבר נכון מוסרית והוא נחוץ קיומית.

מה הפירוש המעשי של נשיאת שמות על הכתפיים? באשר למות העזותים, זה אומר לפחות שכל גישה המבטלת את עצם האנושיות של האחר פסולה מן היסוד. כל קריאה לטרנסספר או לחיסול היא בגדר חילול הקודש.

הסיכות והדסקיות מבטאות את אשר על לבנו. והן גם על כתפינו: להיענות לקריאה לתת כתף לפעילות ציבורית, להתנדב, להצביע, להשפיע, לא להתיימש. בניגוד לאיאגו של שייקספיר, שחשש שכל גילוי של רגשותיו הוא בגדר חולשה, הדגם של הכהן הגדול מציב חלופה: לאסוף בנים ואבנים ולהצמידם ללב ולשאתם על הכתפיים. אהבה ודאגה, לצד אחריות ונכונות לפעול.

מי ייתן ונדע לומר משהו. מי ייתן ונדע לשתוק כשצריך. מי ייתן ונדע גם להקשיב לקולות הבוקעים מתוך שבר. מי ייתן.

1 פורסם בעברית בכל הערים השלוות שלכם (תרגם מגרמנית איתן מילר), כרמל 1997. הספר אזל, אך הפרסום כאן באישור הוצאת כרמל.

הם הד לחללים ועירים שנבָּעִים בלב האבן, עטופה באדמה. בחללים נובט אֵין. כשנובט אֵין בחללים בלב האבן העטופה באדמה, נקוות טיפות המים על ראשי ההרים, נאספות לחריצים שעין לא רואה, חריצים שיד רגישה תחוּשׁ. טיפות, טיפות, רסס של אדי עננים, מגען על האדמה קריר, רך, תחילה כוחן סמוי. החריצים אוספים אותן אליהם, מפנים להן מקום. בלב האבן העטופה באדמה אי־שם במקום שעין לא רואה, משהו רוטט.

אם נִשְׁמַתָּה חֶסֶת פְּנוּת
כְּצִיץ הָעֵמְקִים
תִּגִּיעַ אֶל לֵב הָעוֹלָם
תִּגִּיעַ לְשַׁעַר
שְׁאֵיוֹ לוֹ גֶּן.

(זלדה)¹

מהו ציץ העמקים?
ציץ היה פעם, בלשון המקרא, פרח במלוא פריחתו. בעברית של ימינו הוא דווקא ראשיתו של הפרח, העוֹבֵר הבולט שלו, שכבר ניכר לעין קמעה, צֵץ והוא גלוי לתפיסת החושים. וחושם רגישים ומחודדים במיוחד – אולי יהיה בכוחם לדעת מן הציץ את תואר הפריחה וזוהרה.
ציץ הוא גם ממלבושיו של כהן גדול. מקובל לתארו כפס זהב המעטר את מצחו – או מעט למעלה ממצחו, מקום הנחת תפילין של ראש – פס שעליו כתוב 'קדש לה' ונאמר עליו 'וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תִּמְיֵד לָרִצּוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה'.' מה פירוש 'לרצון להם לפני ה'?' שאם הקריב בטומאה, הציץ מכפר. וכך פסק הרמב"ם להלכה – שאם נטמא כהן גדול בטומאת תהום, אין צורך לכפר על כך בקרבן נוסף, שהציץ מכפר.
ציץ מכפר על טומאת תהום.
תהום מים רבים, אימת האֵימות – ומקור חיים וטוב למי שנשמתה חסרת פניות.
וציץ של כהן גדול מכפר על עזות מצח – כמוהו כציץ העמקים, ששלא כמוהו הוא נמוך מכל נמוך.

ויש אומרים שאין לכהן גדול לשאת ידיו למעלה מגובה הציץ – שיהא גבוה מכל גבוה.
ויש אומרים שאין הציץ מכפר אלא כשדעתו של כהן גדול נתונה לו. הציץ מקום תודעתו של כהן גדול, הציץ מקום תודעתם של מי שמסתכלים בו, וחושבים עליו, ונושאים אותו בלבם. הציץ אין כוחו בעצמותו, כוחו טמון בכונת המתבוננת, בעוצמת ההתבוננות, בכליות הכוונה הטהורה. כך הוא מכפר.

וציץ העמקים? שושנת העמקים, שכניה, ניזונה ממעינות תהום, ניזונה ממי שמים נקוים. מדוע חסרת פניות היא? משום שדעתה נתונה לכול. אין היא גוזרת נידוי על כל דבר שהוא מדברי העולם ומדברי הרוח, היא כציץ זהב שעל מצחו של כהן גדול, הכול משתקף בה והיא משקפת וסופגת כאחת, כברכת שמים על תהום רבה.
המתבוננת בציץ העמקים, נחה דעתה. ומעט מעט היא נעשית דומה למושא התבוננותה, חסרת פניות, פתוחה לכול ועיטורי טל שלה מתנוצצים לכל עבר. והיא יונקת מתהום העמקים, מן המים הטמונים בלב העולם, אצורים שם מימי בראשית.

תהום היא מקומו של השבר והיא שומרת השבר, היא מרפא לשבר.

אולי הדרך היחידה שאני יודעת להקל בה על הכאב שנפער בי בשבעה באוקטובר, על האימה, על הייאוש – הדרך היחידה שאני יודעת לנחם את העולם – היא ההתבוננות, היא הניסיון מלא התקווה והוויתור להיות לציץ.

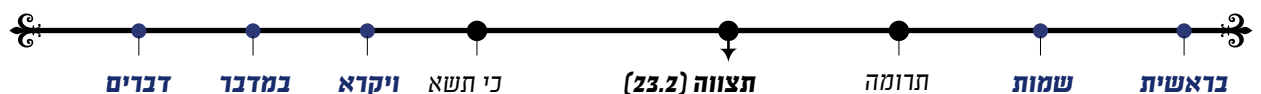
אם נִשְׁמַתָּה חֶסֶת פְּנוּת
כְּצִיץ הָעֵמְקִים
לֹא תִטְבַּע בַּחֲשָׁךְ
עַד הַשָּׁרֵשׁ,
לֹא תִטְבַּע בְּעֶקְשׁוֹ
עַד הַנִּקְדָּה הַפְּנִימִית.

(זלדה)²

כי מן העכשיו אני מבקשת לצאת אל פני הפנים, ומתהום הפנים לתהומות שמים – לחבוק את העכשיו ולתת לו מנוח.

1 זלדה, "כציץ העמקים", פנאי, הקיבוץ המאוחד 1967.

2 שם.

כי לטבוע בחושך העכשיו תקווה בו – שכן הנקודה הפנימית היא מקור החיות, הנקודה הפנימית היא החושך מכל חושך שבמאמץ איתנים, במאמץ נורא, ימצא בו אור. כי בעת אחרת נכתב בי:

*
וְשׁוּב חוּטִים נִפְרָמִים לְשִׁמְכָה שֶׁל חֶרֶף
וְשׁוּב שְׂרִיקַת הָרוּחַ מְהַדְהֶדֶת בֵּין תְּאִי
וְשׁוּב אֲנִי מִתְכַּנְסֶת לְהַעֲדֵר שְׂבִינַת הַיּוֹת
נִחְמָה הִיא מֵתַת שֶׁל מָוֶת.

*
אֲוִיר נוֹגַע בְּקִצּוֹת אֶצְבְּעוֹתַי
אֹמֵר קוֹר
עֲמוּד הַשָּׁחַר מִתְלַשֵּׁף בְּשִׁמְשֵׁם לְצֹהֹב.
מִשָּׁק כְּנָפֵי צִפּוֹר זְעִירָה
דּוֹמֵם מְרָחֵב כָּלֶע תְּהוֹם.

התעוררות של נחמה.
רילקה כותב על התעוררות האבן, אותו דבר נדיר ומלא כוח שכביכול הוא ניגוד לחיי הקטנים. אבל העמקים נפתחים לפניי, לא על אף הקטנות אלא מתוכה ובזכותה. כי ציץ העמקים רואה, כי כשאני מתבוננת בו, בציץ – באותו בדל עשב, שבמדבר הוא אפור יותר מאשר ירוק, אני רואה בו את החיות הסמויה בין גרגירי החול שלא נגמר כאן לעולם. כי הכרכים הם בי, וגם הזוהר וגם אפלולית הארון. כי הארצות שאת משעוליהן הלכתי הן כאן.
והנשים שאבדו לי, תמיד נשים, תמיד אולי.
שנה ללא שוב, שכולה מצוקה, ומסגרת ותפילה – שנה של זיכרון, שנה של אמירת קדיש שאין לה הזדמנות חוזרת. והאין זו מצוקה נתונה במסגרת, כתמונה של אבן; האין

ההתעוררות – תפילה, תפילת האבן?

וכי איך תשוב שנה שכוו אי־פעם והלא היא יחידה במינה, והיא בתהום הוויית, והיא הנקודה הפנימית שמאירה כמרחבי רקיע.

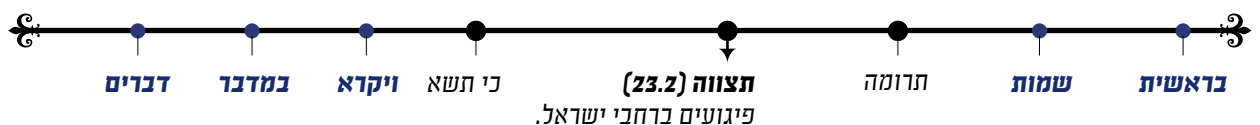
"לא השמש הבוהקת, לא האחידה ביש. הלבנה, דלית לה מגרמא כלום, היודעת את סוד המוות והחיים ואת עומק הגוונים שבמשחקי האור-צל." להיות חומים וחכמים, להכיל ולהבין שכבות על שכבות, שכבות לפנים משכבות. פנימיות ועומק כהה של פנים מגירה, של שק, אך חופשיים נושמים ואין סופיים כשמיים. ומופנמות מוות.1

ומהי הלבנה אם לא אבן, חומה וחכמה – שכשהיא מוארת היא נדמית לנו כלבנה, אבל אנחנו טועות. לא הלבן, לא הבהיר – הכהה, החום, אפילו מופנמות המוות שנדמה לנו שחור – שם החוכמה, שם האש שתבקע את שורש הקיום בעכשיו, תחצוב מעיינו מים ותפרוש את רסס הטיפות השקוף למרחבי שמים.

וברסס הזה תישבר קרן שמש לאלף קשתות מתנוצצות.

הלבנה במילואה כמוה כאבן חלימה – אבן מסע. אבן חלימה היא שער לעולם אחר, לְחֵלוֹם, לתת־מודע ולבלתי מודע; אבן חלימה היא מושא להתבוננות שוקטת; כמוה כאצבע אשר מצביעה אל הירח. האצבע שימושית מאוד, היא מראה את הדרך – ואולם אין לבלבל אותה עם הירח שאליו היא מצביעה ואין לבלבל אותו עם הארה. האצבע אינה רק מזהה את היעד, את המקום שעליו יש להניח את המבט; היא רומזת על דרך. הירח בדרך הזו אינו היעד, הוא רק אבן דרך. יש לכוון את המבט אליו כדי להתוות את הדרך. יש ללכת בדרך כדי לגלות שלא אל הירח צעדנו. ואז נדע לראות את הלבנה בלב החומה החכמה.

1 בעקבות דבריו של אבישר הר שפי על הרב שג"ר, ומשם גם הציטוט. אבישר הר שפי, "מבועי דליבא", תמוז תשס"ז, מבועי-דליבא/ <https://siach.org.il> (אוחזר ב־9.5.2024).

*

אני נִקְבָּה.

אני נִקְבָּה מפלחת עולם. אני הנים שתחילתו נִקְבָּה בריקע המבדיל. בין מים למים

טיפות מנספות מתהום לתהום.

אני נִקְבָּה מפלחת עולם. תחילתה נִקְבָּה רקיע, סופה מי ישורנו. כדי לשור צריך שורה, צריך חומה, צריך צורה. האפלה אין בה צורה וכל הצורות בה.

אני הנִקְבָּה. יונקת מתהום רבה, מתהום הקדמונית, מן האם האפלה, חסרת הגבולות. אני, סופי בתוהו ושם גם ראשיתי.

אני חשוכה מבפנים, חושך פורה ויולד, עלטה שבה לוט הכול.

אני החשכה שבתוכה זֹהָר אֵין.

אֵין זֹהָר.

זֶכֶר הוא זֶכֶר. כדי שיהיה זֶכֶר נדרשת יציבות. הזיכרון אֵין בו תנועה.

זֶכֶר לְאֵין.

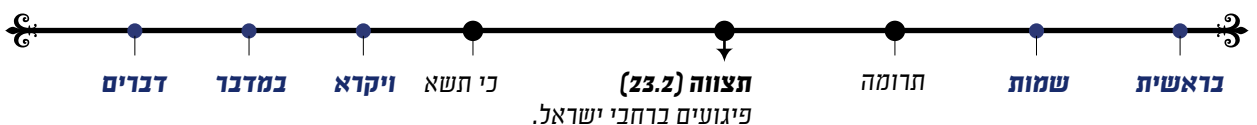
זיכרון מסמן שמות, מבקש לקבוע גדרים למשמעות שאין לה גבול. זֶכֶר הוא זיכרון של

אל מלא רַחֲמִים.

אני נִקְבָּה. צורת החוץ שלי זֶכֶר, צורת החוץ שלו נִקְבָּה, צורת החוץ שלה מי ראשיתי.

אני נִקְבָּה. צורת הפנים שלי זֶכֶר, צורת הפנים שלו נִקְבָּה, צורת הפנים שלה יסוד עולם.

לרילקה יש זיכרון על אודות ארצות ונשים, הוא שמור בקפידה בכריכה זהובה וחומה, בארון, מוגן מאבק היומיום בדלתות זכוכית. ומולו ניצבת שנה ללא שוב – שנה שבה הזיכרון הזה יתעורר ויהדהד "ברוך שמו הגדול לעולם ועד". אני רחוקה מלהיות רילקה, אבל אני נִקְבָּה. הזיכרון שלי הוא מים הומים ושוקטים, הנשים שאבדו לי שרות מתוכם, והשנה שלי חוזרת ושבה – ויש בה מצוקה ובתוכה מסגרת ערפל זהוב וממנו בוקעת תפילה.

פקודי – PEKUDEI

ריאיון של עם יעל קריא – רבת קהילה מפונה

נופר צ'יזיק

ולקיים טקסי מעגל חיים. בחלק מהמקומות הפעילות מתקיימת כעת במקלטים, כי יש איסור על התקהלות".

איפה את מקיימת את התפילות שלך כרגע?

"רבנות אזורית זה קצת אחר מקהילות עירוניות. אין לי קהילה במוכן המסורתי שהקהילה מתכנסת סביב בית הכנסת – אני כרגע עובדת ב־23 יישובים מתוך 32 – ובכל אחד יש משהו אחר. יש מקומות שאני עובדת בהם עם בני המצווה, יש מקומות שמלמדת בהם, יש מקומות שמנחה בהם קבלות שבת... בעיקרון, בקהילה האזורית נותנים שירותי דת (רפורמיים במקרה שלי) לקהילות קיימות, כלומר לקיבוצים ולמושבים. אני עובדת בעיקר עם קיבוצים. יש אנשים שרק המילה תפילה נורא מפחידה אותם. יש גם פעילות אזורית – יום כיפור למשל היה אזורי, היינו בטבע בשמורה שקרובה למועצה; אחד מטקסי התשליך היה אזורי; הלימוד לקראת ראש השנה גם היה אזורי... הייתה תחושה שאנחנו מתחילים לעשות דברים יותר אזוריים ועכשיו זה יותר קשה, כשכאמור יש מקומות שאסור להתכנס בהם בתוך המועצה".

איך הקהילות שלך מתמודדות?

"יש שוני מאוד גדול בין הקהילות שהתפנו. יש שמונה יישובים שהתפנו והשאר כאן – אתמול נסעתי לטבריה ללמד את החברה שהתפנו, שחלקם מהקיבוץ שלי. יש שם ייאוש מאוד גדול, חוסר ודאות שהוא כבר ממש מכריע. זה לא שיש לנו איזו ודאות בחיים, אבל המצב הנוכחי הוא מאוד מאוד קשה".

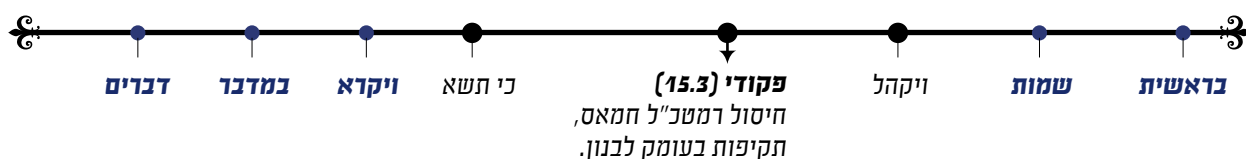
נתחיל בן. איפה את כרגע?

"אני כרגע נמצאת בקיבוץ כברי, שנמצא במועצה שלי. משקיפה ברגעים אלה על הבית שלי שבראש הנקרה. קיבוץ כברי מהווה כרגע הבית הזמני השישי שלנו מתחילת המלחמה. בהתחלה, כשיצאנו מהבית בראש הנקרה, אמרו לנו שזה יהיה ל־48 שעות. הבן זוג שלי שהוא בכלל מפורטוגל, הבין שזה יהיה הרבה יותר. הוא ארו כבר מזוודה עם בגדי חורף והכול".

"הייתי בכל כך הרבה דאגה לנחל עוז. כיהנתי שם בעבר כשהייתי הרבה האזורית של שער הנגב. דאגתי לאנשים שם, להבין מי אתנו ולא אתנו – שלא הייתי מחוברת למה שקורה אתי. ארזתי כמה בגדי קיץ, ועברנו באופן זמני לאכסנייה בלוחמי הגטאות. חשבנו שזה זמני. כשהתחיל להיות ברור שלא יהיה זמני – הלכנו בהתחלה לאמא שלי בחיפה, ואז אחרי שלושה שבועות המשכנו לכל מיני סאבלטים. הגענו לכאן בראשון למרץ, וזכינו לדירה הזו לחודשיים".

ספרי לנו על ההתמודדות הרבנית שלך במלחמה.

"תראה, שמונה מיישובי מטה אשר מפונים למלונות ברחבי הארץ – מטבריה בצפון ועד מצפה רמון בדרום. אני נוסעת בין חברי הקהילות שלנו בכל האזור, במלונות הצפוניים וביישובים שלא התפנו. בנוסף, אני מסייעת לרבה של שער הנגב, יעל וורגן, ומלווה את אנשי נחל עוז שפנו למשמר העמק, בגלל הקשר החזק שלי עמם. בקרב קהילות הגליל המערבי אני בעיקר מקיימת קבלות שבת, מעגלי שירה, תפילה ונחמה ופעילויות שונות ומגוונות לחגים. כמו כן אני ממשיכה לקיים פעילות עם החינוך הבלתי פורמלי

איך מקבלים אותן במלונות, כרבה ופורמית?

"בהרבה מקומות שהצוות המוזיקלי ואני מגיעים אליהם, אנשי מטה אשר שמחים ומתרגשים לקראתנו. התגובות מאוד חמות: 'נתת לנו שעה של שקט', 'סיפקתם לנו נחמה', 'כל יום נראה אותו דבר, כשאתם ואתן כאן אנחנו מרגישים ששבת' ועוד".

"לצד זה, צריך לזכור שההרכב האנושי של המלונות משתנה בתקופה זו. באו יותר אנשים מקריית שמונה ועזבו אלו מהקיבוצים. בקבלת שבת שעשינו במלון תקפו אותנו, אמרו שזה לא יהדות. אמרנו להם שבאנו לאנשים שלנו, אנחנו כאן לשרת את הקהילות שלנו. שאנחנו כאן פעם בחודש, אם יש לכם בעיה, לכו דברו עם האחראים במלון. היו אנשים שנבהלו מזה, והחלטנו לקיים קבלת שבת בלי הגברה. מעז יצא מתוק: אנשים אהבו את האווירה האינטימית שנוצרה, הרגישו כמו מסביב למדורה. אבל זו עדיין הייתה חוויה קשה עבור הנגנים שלי וחלק מהמשתתפים".

מה הפעולה העיקרית שעושה רבה ופורמית בקהילה מפונה?

"בחדושיים, אפילו בשלושת החודשים הראשונים של המלחמה, העבודה העיקרית שלי הייתה ליווי רוחני, מעגלי תפילה וקבלות שבת. לזה הקדשתי את רוב הזמן, כי לתחושת זה היה הכי משמעותי עבור אנשים. הכרתי חלק מהנופלים והנרצחים וחלק מהמשפחות השכולות; חלק לא הכרתי – הגעתי לשבעה, הצגתי את עצמי, אמרתי שאני כאן בשבילם לכל צורך. לפעמים התקשרו והתייעצו בקשר לטקס האזכרה, הייתה משפחה שהתייעצה מה לכתוב על הקבר. זה כל כך חשוב עבורם, להרגיש שמישהו רואה אותם ונמצא שם בשבילם. לפעמים יצאתי פשוט עם אם שכולה להליכה. אמרתי לה, בואי נצא להליכה על הים, ותוך כדי הליכה דיברנו. זה אפילו רק להוציא אותם מהבית, שיעשו משהו אחר, להסיח קצת את דעתם. זה מאוד עזר לתחושת".

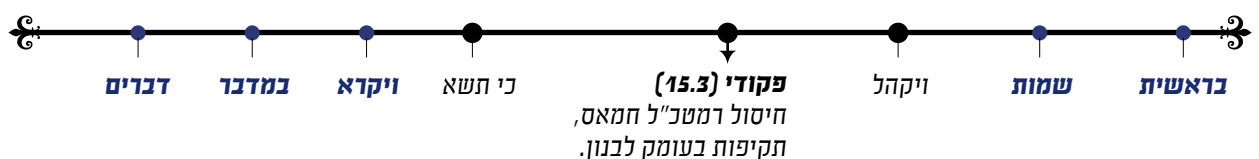
צריך לזכור שגם את מפונה בתוך כל זה. איך את מתמודדת?

"יש ימים ויש ימים. הכרתי אישית טוב אנשים מנחל עוז ומכפר עזה, אנשים שאינם אתנו. ההתמודדות הייתה בהתחלה וגם לפעמים עכשיו עם השאלה – איך אני יכולה למצוא זמן לאבל האישי שלי, בזמן שאני תומכת באנשים אחרים. בלוויות בתחילת המלחמה זה היה ממש מאבק פנימי – לא לבכות, להיות חזקה בשבילם, ואחר כך באוטו פשוט להתפרק. באיזשהו שלב הבנתי שאני חייבת להיות בהכרה – חייבת רגעים שבהם אני מבינה לרגע את המצב שלי, רגעים שבהם הכול עולה ואני חייבת להוציא. יש רגעים שפתאום מישוהו אומר לי: 'רגע גם את מפונה, לא?', או שפתאום מדברים על זה שלא נחזור עד נובמבר – לפחות עד נובמבר – ופתאום אני מבינה, אני באותו סיפור".

מה עוזר לך לעמוד בפרץ ולהיות חזקה עבור הקהילה?

"זה די מדהים כמה אנחנו משתמשים בביטוי 'בלי הכרה', 'אני עובדת בלי הכרה' – וכמה אנחנו לא מבינים אותו. לעבוד ללא הכרה זה 'Fight' – זה לא Freeze ולא Flight. רגעים של הכרה במה שקורה הם רגעים שאני יכולה לאפשר לעצמי רק כשאני לא בתפקיד. רגעים כאלה מוציאים מאיזון. ממש בהתחלה – הייתה לי תופעה פיזית, שבחיים לא הייתה לי. כשקיבלתי ידיעה קשה על מישהו שנהרג בכיתי והקאתי ביחד – הגוף נכנס לטלטלה מאוד חזקה, אפילו לא לעכל, להוציא החוצה. זה לנשום לתוך זה וזה להתפלל – ואני הרבה פעמים מבקשת מהשכינה שתכוון אותי, שתהיה אתי".

"ממש מתחילת המלחמה הייתי בקשר עם שרון קליינבאום, ראש בית הכנסת הלהט"בי במנהטן, CBST. כשהכול התחיל, אמרתי לה: 'שרון, את עברת הכול בקהילה שלך, את אסון התאומים, הלכת בקורונה ללוויה אחרי לווייה – מה לעשות?'. בתחילת המלחמה מצאתי את עצמי הולכת לשלוש שבעות ביום. היא אמרה לי – 'לפני שאת נכנסת לבית, או שתכתבי תפילה, או שתקחי לך כמה שניות להתפלל'. זו הייתה עצה ששווה זהב; זה ממש ממש עוזר

לי, זה עוזר בעבודה וגם ברגעים שאני פתאום מבינה שאני חלק מזה. זה מקור הכוח שלי".

איך זה מתחבר לתפישה האמונית שלך?

"התפישה שלי, שהיא קבלית, אומרת שהעולם הזה הוא שיקוף של מה שקורה למעלה; זה מרגיע אותי לבקש כוחות, אבל כשאתה בתפישה הזאת – שהעולם שלנו משקף את הדינים שלמעלה – זה קצת יותר מפחיד, זה שם עליך המון אחריות. יש כל כך הרבה כעס ושנאה ורצון לנקום – ולפי תפישתי, התפקיד שלי הוא להנמיך את הלהבות, ולהגיד 'אני אֶתֶר, אני מבינה את הכעס, את הרגשות האלה, הכעס ממסך את הכאב – בוא שנייה ננשום ונקבל את האומץ להיות בכאב ולא בכעס' – ולאט לאט להעביר אנשים ממקום של דינים למקום של חסד ורחמים".

יש לך כבר ניסיון כרבה בקהילה במצב לוחמה. בצוק איתן היית בשער הנגב, קהילה שספגה אבדות קשות במלחמה זו. רואה הבדלים?

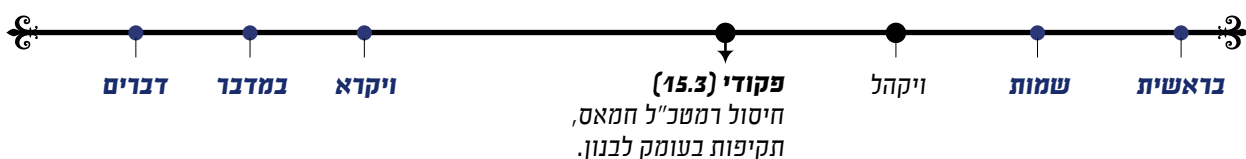
"יש דברים מאוד דומים, שהניסיון של צוק איתן מאוד עוזר לי בהם. ממש עכשיו בשבת יש לי את מעגל התפילה הרביעי או החמישי שלנו, איבדתי את הספירה – וגילינו בצוק איתן שזה הדבר שהכי הכי עזר לאנשים: מוזיקה ונשימות. זה דממה ומוזיקה, יסודות שהכי עוזרים לאנשים. גם לנשום עם אנשים, כשאנשים נמצאים בחרדה, לחשוב אתם ביחד על ניגון שירגיע אותם, זה מאוד עוזר למשתתפים

להתמודד. בצוק איתן, אחד הדברים שעשינו – אני מדברת ברבים כי אני עובדת הרבה עם מוזיקאים – היה לראות את החיילים בעוטף כחלק מהמרחב, לא כאורחים אלא כחלק ממנו: לערוך קבלות שבת לחיילים. בצפון תודה לאל חוץ מרקטות, אין מלחמה פיזית שמתנהלת, אז אנחנו עושים קבלת שבת ביישובים, ויש חיילים ששומרים שם ובאים להיות אֶתֶנו. אנחנו נותנים להם לקרוא את התפילה למען החיילים, וזה מאוד משמעותי בשבילם ועבור הקהילה. זה שונה – בשער הנגב ממש כיוונו אקטיבית לחיילים, וכאן זה יותר 'על הדרך'. אני חושבת שעכשיו יש לי יותר אומץ – יש לי יותר אומץ להתקשר ולבוא גם למשפחות שאני לא מכירה, שאין לנו היכרות קודמת, להציג את עצמי ולהגיד שאני כאן למה שאתם צריכים. לספר במה אני יכולה לעזור. ולשמחתי פונים אלי".

האם יש ליהדות הרפורמית שליחות בתוך התקופה הזו, ואיזו?

"לגמרי יש כוון! בכל מקום שאנחנו כתנועה פוגשים אנשים, מציעים להם אוזן קשבת, מאפשרים להם למצוא את התפילה הנכונה עבורם לעת הזו – זו שליחות. משהו אמר לי: 'בצוק איתן רק את והעובדת הסוציאלית באתן לקיבוץ – כולם יצאו ממנו, אתן היחידות שבאתן לשם'. אז, עשינו קבלות שבת במקלטים, עכשיו עשינו מעגל תפילה במקלט, פגשנו מפונים במלונות... הם מחכים לנו. אתה יוצא, ומרגיש שנתת להם שעה של חופש ממה שעובר עליהם. זו לגמרי שליחות".

הרבה יעל קריא מכהנת כרבה האזורית של מטה אשר, מועצה אזורית שרבים מתושביה, ובהם גם הרבה עצמה, פונו עקב המלחמה. הראיון הטלפוני שקיים עמה תלמיד הרבנות עופר צ'יזיק התקיים תוך כדי המלחמה, ב־14.3.2024-15.3.2024.

ויקרא – VAYIKRA

לזכור או לשכוח, למחות או לסלוח?

יעל שביד

למה המעשה של עמלק גרוע יותר ממה שעשו עמים ושבטים אחרים שנלחמו בנו, ומהשעבוד המצרי?

המפרשים מסבירים שהעמלקים פתחו במלחמה ללא התגרות מצדנו וללא אינטרס – לא ביקשנו לעבור בשטחם כמו עם העמונים והמואבים, ולא היוונו איום. הם באו מרחוק במיוחד כדי לפגוע בנו כשהיינו בחולשה, עם הנחשלים.

במפטיר שנלקח מפרשת כי תצא, ממש ערב הכניסה לכנען, משה מתרה בנו לא לשכוח כשהכל יהיה מאחורינו ונשב בארץ, ומצווה עלינו למחות כל זכר לעמלק.

בהפטרה שמואל זועם על שאול שחמל על אגג מלך עמלק, והפר בכך את מצוות אלוהים. שמואל הורג את אגג בעצמו, ומודיע לשאול שינושל מהמלוכה.

מדרש תנחומא אומר: "...כל שנעשה רחמן על האכזרי, לסוף נעשה אכזר על הרחמנים" – וההוכחה היא שאול, שחמל על אגג, ומאוחר יותר הכה את נוב עיר הכהנים.

ולדעתי, חטאו הגדול של שאול היה בכך שחמל על המלך, ולא חס על הנחשלים – הזקנים, החולים והילדים.

מה נכון לעשות ביחס לעוולות מהעבר? כיחידים, כעם? האם החזקת הזכרון משמרת תודעה קורבנית? נותנת היתר לשנאה ואלימות? האם, לעומת זאת, הסליחה באמת משחררת, גם כשזו החלטה חד-צדדית? או שהציווי לזכור קשור בכלל לצורך להישאר ערניים ולא לשקוע בשאננות, בנאיביות, בקונספציה?

מה עשינו כעם בשנים הראשונות למדינה, ומה אנו עושים עתה עם השואה והגרמנים? האם זה אותו עם? האם הרוע

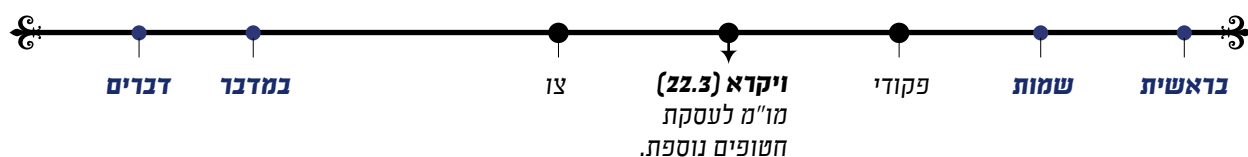
מטופלת סיפרה לי על שיחה מטלטלת עם חברה. החברה סלחה להוריה על דברים קשים שספגה מהם בילדותה. זה היה מזמן והיא החליטה להניח לזה, למרות שהם לא לקחו אחריות. המטופלת אמרה: "אני לא מבינה איך היא יכולה. אצלי זה פצע פתוח, אני לעולם לא אסלח להורים שלי. אבל אני רואה שהסליחה והקשר שיש לה אתם היום משמחים אותה".

הפסיכואנליטיקאית אן אלווארז מדברת על הצורך לזכור ומולו הצורך לשכוח בהתמודדות של ילדים עם טראומה שגרמו להם בני אדם. היא טוענת שלא כל זוועה אפשר לעבד, ויש דברים – בניגוד למה שהפסיכואנליזה נושאת כאמת בסיסית – שהדחקה היא האסטרטגיה הכי טובה שהנפש יכולה להציע כדי להתמודד אתם.

במפטיר שנקרא השבת, ערב פורים, אנו מצוים: "זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמָלֶק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם. אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ, וְאַתָּה עָיַף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים. וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ מִכָּל אִיְבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ, תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמָלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, לֹא תִשְׁכַּח." (דברים כה, יז-יט).

מה עמלק עשה לנו?

בפרשת בשלח, העם חנה ברפידים, ועמלק פתח נגדו במלחמה. כבר כאן, לאחר הנצחון הדרמטי של צבא יהושע, מורה ה' למשה: "כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֵכֶר עֲמָלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם", ומשה מכריז "מִלְחָמָה לִיְהוָה בְּעֲמָלֶק מִדֶּרֶךְ".

עובר בגנים, או שמדובר בעם שעבר תהליך של שינוי, תשובה וכפרה?

הצורך לעשות הבחנה בין טובים ורעים הוא אחד הכי בסיסיים בנפש האנושית ובחברה. אני זוכרת את עצמי כילדה מסדרת עטיפות מסטיק עם דגלי המדינות לפי סדר הידידות עם ישראל – הכי נמוכים היו דגלי מצרים, סוריה וגרמניה. הכי גבוהים: ארה"ב והולנד – כי סיפרו לי שהולנדים עזרו ליהודים בשואה. כך זה עבד.

ומיהו עמלק היום? לאורך הדורות מאז המשנה אמרו לנו שכל העמים התערבבו כבר, ואין לדעת מיהו עמלק שיש למחות, כמו שאין לדעת מי העמונים והמואבים שאינם מותרים לבוא בקהלנו; אבל מדי פעם אומרים לנו מיהו בכל-זאת: עצם הקריאה של מפתיר והפטרה אלה לפני פורים היא בשל הזהיו של המן כורע עמלק.

הרב חיים מבריסק החיל את דין עמלק על כל עם שרוצה להשמיד את עם ישראל – מכאן ברור שזה נכון ואכן נאמר על היטלר ימ"ש, על הנאצים ועוזריהם – אבל על הגרמנים? וכן נאמר בוודאי השנה על חמאס – אבל על הפלסטינים? וכבר הורחב ע"י אחדים על כל עמי ערב...

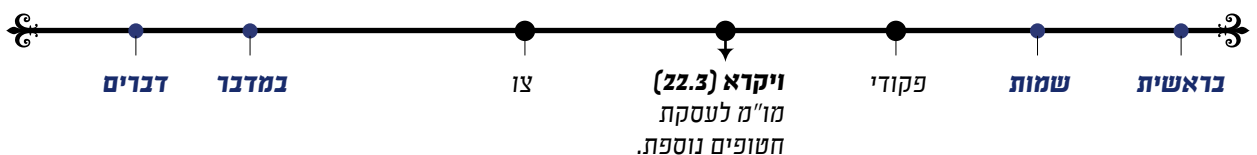
ואחרי הזיהוי, מה נכון לעשות עם חמאס? עם הפלסטינים?

בהפטרה הציווי מחריד: "לך והפיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמל עליו והמתה מאיש עד אשה מעלל ועד יונק" (שמואל א טו, ג). ויש, כן, גם כיום הקוראים זאת כך.

אנחנו ודאי לא יכולים לקבל רעיון כזה. זה באמת מקרב אותנו לסכנה שנהפוך לעמלק בעצמנו. אין מנוס משאלות קשות: איך להתמודד עם כעס, פחד וחוסר אמון – ועם העובדה שגם אנחנו לפעמים גורמים עוול? איך להגן על עצמנו בנחישות, ועדיין להבחין בין מה שנדרש לבין ענישה קולקטיבית וכניעה למשאלות נקם? האם ואיך נוכל אי פעם לחיות בשלום, או שלנצח תאכל חרב?

מכל מקום חשוב להבהיר כי על-פי פסיקתא רבתי – מבחינת קיום המצוה, הזכירה עצמה היא המְחִיָּה: "אמרו ישראל לפני הקב"ה: ריבון העולמים אתה אומר לנו: הוּוּ זכורים [למחות] את זכר עמלק. בשר ודם אנו, לשעה אנו. אתה שאתה חי וקיים לעולמי עולמים, הִנֵּי זכור. אמר להם הקב"ה: בְּנֵי, אין לכם אלא להיות קוראים פרשת עמלק בכל שנה, ומעלה אני עליכם כאילו אתם מוחים שמו מן העולם".

דרשה לשבת זכור, נישאה בתפילת שחרית בהיברו יוניון קולג' ב'18.3.2024, ח' באדר ב' תשפ"ד.

צו תזאב

ברוך מרדכי היהודי

עדי סגל

וישם, את כסאו מעל כל השרים אשר אתו" (שם ג, א-ב).
עד כאן אנחנו בכלל בחודש תשרי, בזמן שלפני השמחה על
קבלת התורה. יש עוד כ־170 ימים עד י"ד באדר.

אז יש לנו המלך, שבטוח שהכול אצלו תחת שליטה.
וכשהכול בשליטה, המלך אחשוורוש ישן טוב בלילה. ואם
שנתו נודדת, מספרים לו בשעת לילה מאוחרת סיפור של
לפני השינה, מדיווחי מודיעין שנאספו על חורשי רעה.

עוד דמות בסיפור שלנו הוא מרדכי. מרדכי הוא גבר בן
גבר: "וכל עבדי המלך אשר בשער המלך פרעים ומשתתפים
להמן כי בן צנה לו המלך; ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"
(שם שם, ב). למה מרדכי לא משתחוה? כנראה שפקודת
המלך לא באה לו טוב. היא לא לכבודו. לעומת זאת מרדכי
מציית לפקודת המלך כשמדובר באסתר. אסתר, שאבא
ואמא שלה לא יכולים לשמור עליה; אסתר שמרדכי הופקד
על ביטחונה. כל זה לא ימנע ממרדכי לציית לפקודת
המלך ולשלוח אותה אל הארמון: למרדכי יש עקרונות.
הוא לא יתכופף, גם אם זה אומר שכל העם ישלם מחיר
כבד בגללו.¹ הוא לא ישתחוה גם במחיר של השמדת
בני עמו. לעומת זאת, אין לו בעיה לעשות "שגר ושכח"
לאסתר, שהוא הופקד על ביטחונה.

כשאני מקשיבה לסיפור המגילה אני חושבת שמרדכי

בפורים אנו מצווים על שחרור התודעה – "עד דלא ידע".
אך השנה כשיש שבועות ושבועים שטרם שוחררו אין מקום
למצווה זו. מאורעות שבעה באוקטובר דורשים את היותנו
מבוגר אחראי.

כך בעיני גם המגילה צריכה להיקרא בנימה אישית, כאילו
טרם יצאנו ממצרים, כאילו אנחנו יושבים בשושן הבירה.

מגילת אסתר מספרת לנו על המלך אחשוורוש המולך על
ממלכת "לאפוחי". מלך שמחזיק באשליה שהוא שולט על
הכול וממש לא אוהב שמאיימים על שלטונו. כאשר המלך
אחשוורוש מרגיש מאוים, כשמישהו – או מישהי, למשל
אשתו ושתי, מרשה לעצמה להרים את הראש ולהתנגד
לצורך שלו בשליטה, אחשוורוש בעזרת יועציו עושה לה
"סיכול ממוקד". כי הרי רצון חופשי והבעת דעה שונה הם
סכנה למלכות ולסדר הדברים: "כי יצא דבר המלכה על כל
הנשים, להבזות בעליהן בעיניהן: באמרם, המלך אחשוורוש
אמר להביא את ושתי המלכה לפניו ולא באה. והיום הזה
תאמרנה שרות פרס-ומדי, אשר שמעו את דבר המלכה,
לכל שרי המלך; וכדי בגיון וקצף" (אסתר א, טז-יח).

אחשוורוש מסלק את ושתי, שמאיימת עליו, ומנגד מחזק את
מי שהוא חושב שכן נתון לשליטתו: "אחר הדברים האלה,
גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האגגי וינשאהו;

1 ארץ לאפוחי מופיעה בספר "המלך צב-צב" שכתב ד"ר סוס: "בארץ לאפוחי, בקצה העולם, גר מלך צב-צב שמלך על אגם. אגם לא גדול, אך נחמד
ונעים בו לחיות. יש מזון והמים חמים בו ועם הצבים שם היה מאושר". ד"ר סוס, המלך צב-צב וסיפורים אחרים (תרגמה לאה גולדברג), רנדום האוס
וספריית פועלים, 1965, עמ' 2.

2 "רבה אמר: כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא: ראו מה עשה לי יהודי ומה שילם לי ימיני. מה עשה לי יהודי – דלא קטליה דוד לשמעאי דאתיליד מיניה
מרדכי דמיקני ביה המן. ומה שילם לי ימיני – דלא קטליה שאול לאגג דאתיליד מיניה המן דמצער לישראל" (בבלי, מגילה יב ע"ב – יג ע"א).

ויכו היהודים בכל איביהם, מפת-חרב והרג ואבדן; ויעשו בשנאייהם, כרצונם [...] ובפנה לא שלחו, את ידם" [...]" (שם ח, יא – ט, יח). נכון, ניתנה ליהודים הרשות לבזוז את נכסי המתים, אך הם מסתפקים בהרג של חפים מפשע – העיקר שהם לא בוזים רכוש.

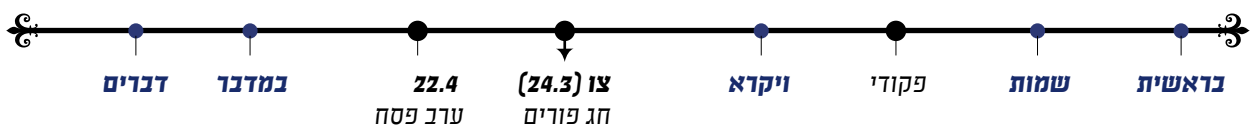
מובן שאין עיסוק באסתר ובמה שעבר עליה בהיותה שבויה ומנוצלת בארמון. אנחנו מעדיפים לחשוב עליה טובלת שישה חודשים במור, במקום לחשוב על מעשי האונס שעברה. לעומת זאת, על מרדכי שלא השתחוה וכמעט גרם להשמדת עמו, עליו נכתב "משנה למלך אחשוורוש, וגדול ליהודים, ורצוי לרב אחיו דרש טוב לעמו, ודבר שלום לכל-יִרְעו" (שם י, ג).

השנה, הקריאה שלי במגילה מקרבת אליי את הסיפור שקרה בממלכת אחשוורוש הרחוקה, או ארץ לאפוקי. ומתוך קריאה זו, בזכרי שאין מצווה גדולה כפדיון שבויים, לטעמי אין מקום למצוות "עד דלא ידע" – אולי כי אחרי שבעה באוקטובר 2023, הגבולות בין מרדכי להמן ממילא מטושטשים.

המתבולל שכח שהיהדות היא דת של מוסר – דת הדורשת לקיחת אחריות. אולי הוא למד מהמלך שלקחת אחריות היא over-rated במחזות שבהם מתרחשת עלילת המגילה. וכשמרדכי מגלה שהפעולות שלו הובילו לגזרת שמד מעם המן, שהמלך אחשוורוש טיפח, הוא יודע שנראות היא חזות הכול: "ויקרא מרדכי את בגדיו, וילבש שק ואפר" (שם ד, א). אבל נראות ולקחת האחריות הם שני דברים שונים; ובהיות מרדכי, מרדכי – הוא שולח את אסתר לחזית, להגן על עמה ולהצילו. כי בממלכת אחשוורוש הנשים הן כלי – בעיקר אם הן צעירות ובתולות. ובהיותן של נשים כלי, אין טעם להתעסק במה שעובר עליהן. לראיה – אסתר נשלחת לחזית, אבל המלך מצפר דווקא את מרדכי: על תפקידו בכוחות הביטחון וכהוקרה על פועלו בסיכול משימת ההתנקשות, הוא מעניק לו כבוד ויקר.

ועכשיו לטוויסט בעלילה: כשהפור מתהפך והטובים מנצחים בשל תושייתה של אסתר – המן, שהמלך גידל ורומם, מתגלה כנבל שלא מסתפק בהון שהמלך העניק לו: "ויאמר המלך, הגם לכבוש את-המלכה עמי בפית" (שם ז, ח). מאותו רגע המן הופך יעד לחיסול, מרדכי כותב בשם המלך הודעות שמבטלות את גזרת השמד, וזמן האסון הופך לזמן ששון.

פה מגיע החלק במגילה שבקהילות מסוימות בוחרים לדלג עליו. זה גם החלק שפחות מדברים עליו בחדשות פרס ומדי, אולי כי בחלק הזה אנחנו נראים פחות טוב: "נתן המלך ליהודים אשר בכל עיר ועיר, להקהל ולעמד על נפשם להשמיד ולהרג ולאבד את-כל חיל עם ומדינה הצרים אתם, טף ונשים; ושללם, לבזו [...] ורבים מעמי הארץ, מתיהדים כי נפל פחד-היהודים, עליהם [...]"

בהר – BEHAR

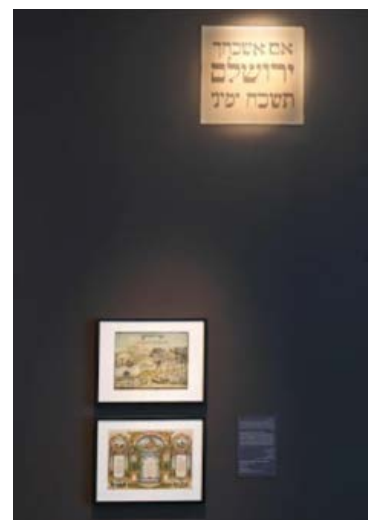
"כִּי גֵרִים וְתוֹשָׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי": ריבונות כניסיון

דוד שפרבר

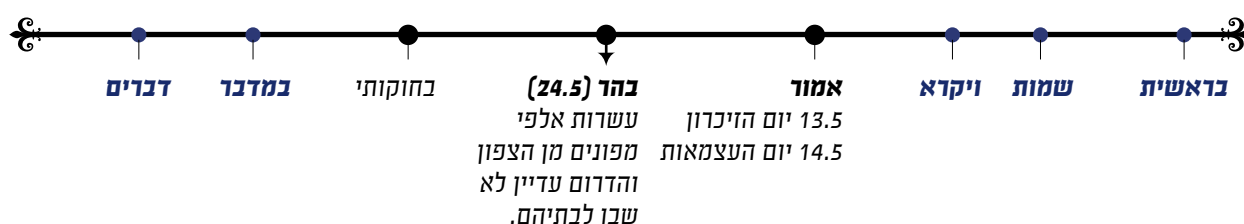
תמונה 2: דורון סולומונס, **קרבן**, 2010. וידאו, מראה הצבה באגף לאמנות ותרבות יהודית ע"ש ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל, מוזיאון ישראל, ירושלים

בלב תצוגת היודאיקה במוזיאון ישראל, לצד החפצים המסורתיים שמשמשים בחגי ישראל, כמו אוסף החנוכיות המפואר של המוזיאון, וליד "זכר לחורבן" בדמות המנהג להותיר בבית שטח לא צבוע בגודל של אֶמָה על אֶמָה, המאזכר בפיינה העליונה באחד מקירות האולם (תמונה 1) – מוצגת עבודת וידאו המבקשת להתבונן באופן ביקורתי בחגיגות יום העצמאות (תמונה 2).¹ עבודת הוידאו "קרבן" של האמן הישראלי דורון סולומונס, היא מונטאז' המשלב דימויים נוסטלגיים, של חגיגות יום העצמאות במרחבים הציבוריים בישראל, עם דימויים עכשוויים: מריקודי ההורה בעבר והמצעדים הצבאיים, דרך הפטיש ותרסיסי הקצף ועד המנגל המאפיין כל כך את יום העצמאות היום, כמעין בבואה מודרנית של קרבן.

תמונה 1: "זכר לחורבן", מראה הצבה באגף לאמנות ותרבות יהודית ע"ש ג'ק, ג'וזף ומורטון מנדל, מוזיאון ישראל, ירושלים

1 לצפייה בעבודה: <https://vimeo.com/143117999>

תמונה 6

תמונות 3-6: דורון סולומנס, קרבן, 2010. תמונות סטילס מתוך וידיאו

סולומנס הצליח להכניס לדקות ספורות של וידיאו את כל צדדי הלאומיות, הקרבן, הגאווה, וגם – את הפראיות הבהמית שמשלבת מטוסים עם בשר על האש. רבים מהמנגלים צולמו בפארק צ'רלס קלור בתל אביב, על פיסת הקרקע הירוקה והפסטורלית שהותקנה על מה שנשאר מהריסותיה של שכונת מנשייה הפלסטינית ביפו (תמונה 6).

בתווך בין יום העצמאות לל"ג בעומר – שני מועדים שמציינים תקומה וריבונות מדינית, או לפחות כמיהה להן – אנו קוראים את פרשת בהר, המחוקקת חוקים לעת של "כי תבאו אל הארץ", ובראשם הציווי: "ושבתה הארץ שבת לה" (ויקרא כה, ב). אלו מצוות השמיטה והיובל, ובהן הרציונל של "והארץ לא תמכר לצמחת כי לי הארץ פי גרים ותושבים אתם עמדי" (שם שם, כג; ההדגשה שלי). אמנם המקרא רואה את ריבונות עם ישראל בארץ כיסוד הברית וביטויה, אולם ההבטחה לריבונות מוצגת שוב ושוב גם כניסיון, ניסיון שספק אם אנו עומדים בו.

הרבה לפני תקומתנו המדינית, בשער האמנציפציה באירופה, קרא אחד מאבותיה של תנועת ההשכלה, רבי נפתלי הרץ ויזל, את הפסוקים הללו כך:

שמה תאמרו: הרי נתת לנו הארץ לאחוזת עולם, ואנחנו אזרחי הארץ, על כן אמר: אף על פי שכנגד שאר העמים אזרחי הארץ אתם, ונתנה לכם לאחוזת ולבניכם אחריכם, עמדי אתם גרים – אתם דומים כגרים שבאו מארץ רחוקה ואדוני הארץ הרשה להם להיות תושבים בארצו ונתן לכל אחד מחוז לשבת בו, שאין גוף הקרקע קנוי

סולומנס משלב בין חגיגות יום העצמאות ברחבי המדינה בשנות האלפיים לקטעי ארכיון מן העבר (תמונות 3-4), אך אין מדובר בסרט תיעודי על שמחת החג, אלא ביצירה ביקורתית הקוראת תיגר על מנהגי היום. טקסים מכובדים ומרשימים, כטקס הענקת פרס ישראל או חידון התנ"ך, מובלעים ומוצנעים בתוכה; וחגיגות הרחוב הפופולריות (תמונה 5), עם המנגל הניצב במרכזן (תמונה 6), מועצמות לעומתן עד כדי וולגריות. הן ממוקמות בתוך נרטיב של מבעי עוצמה וכוח ההופכים לחגיגה שסופה ביום מפתיש גדול של יום העצמאות.

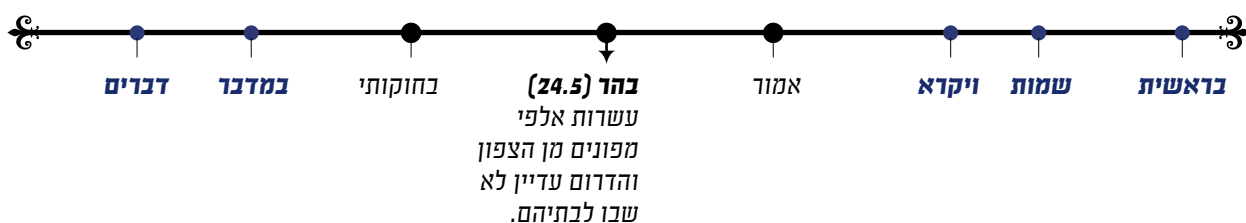
תמונה 3

תמונה 4

תמונה 5

לו לעשות בו מה שירצה.¹

זוגות, זה מתחת לזה; ושניים מתוכם הם מלבנים המוצבים בתחתית העבודה. הדימויים משתנים ממקדש לבית, לפנים ולבסוף – לאדמה, וההתפתחות שלהם מתבטאת גם בצבעים הנעים מהגוונים הכחולים דרך צבעי העור והבשר ועד לגוני האדמה.

לדימויים בימין העבודה מקבילים דימויים בשמאלה: מול ציור הרומז לקיר לא מטיח, סמל יהודי של החורבן, שמתחתיו דימוי מעורפל של המקדש – מופיעים ציורים עמומים של כיפת הסלע, שכאמור צורתה מעטרת את בתיים של מוסלמים רבים. בצמד הציורים הבא הדיכוטומיה מתחלפת – המקדש מופיע במעומעם מול כיפת הסלע הנמחקת. כך מתארים גם הזוגות הבאים חורבן ובנייה, מחיקה וקיום: הבית הפרטי היהודי שנבנה על שרידיו של בית אחר, פלסטיני; פני האמנית הנמחקות מול פניו השלמות של ה"אחר", וכן הלאה.

תמונה 8: רות קסטנבאום בן-דב, **חורבן/בית**, 2005. שמן על בד על עץ

התובנה "שאין גוף הקרקע קנוי לו לעשות בו מה שירצה" רלוונטית עבורנו במישורים רבים. קודם כול, היא חשובה מאוד לאיכות הסביבה; אבל לא פחות מכך, יש לה משמעות רבה גם במישור של יחסי יהודים וערבים בארץ, מישור שהשיח הפוליטי ביקש שנים רבות לייתר את הדיון בו.

בסדרת העבודות "זָכָר", משתמשת האמנית רות קסטנבאום בן-דוב במנהג היהודי שהוזכר לעיל, להשאיר בבית חדש שטח חשוף מטיח בגודל אמה על אמה, זכר לחורבן בית המקדש. השטח מסמל את החלל הריק שיצר החורבן ושאלנו מצפים כי יתמלא. באחת מעבודות הסדרה, מציבה האמנית לצד הריבוע האפור המדמה את השטח החשוף מטיח, ציור של כיפת הסלע המאזכר מנהג דומה הרווח בעולם המוסלמי – לעטר את חזית הבית באריח מצויר בדימוי מסוגנן של כיפת הסלע (תמונה 7). כאן מתאחדות האמונות היהודית והאמונות המוסלמית לכדי מטפורה של חורבן וחוסר, שלפני שתי האמונות עתידים להיתקן בבוא העת. בתווך מהדהדת השאלה, אם ייתכן שהאמונות השונות הללו יתממשו בתואם ובשילוב זו עם זו, או שהגאולה שכל אחת מהן מייחלת לה, תבוא בהכרח על חשבון חורבנה של האחרת; אם החלל של האחת יכול להתמלא רק באמצעות יצירת חלל אצל רעותה.

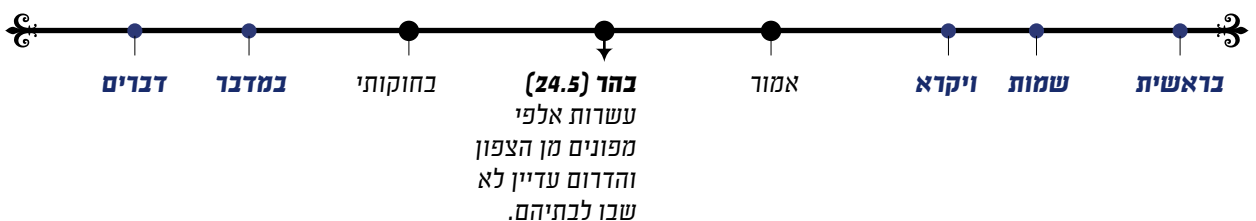

תמונה 7: רות קסטנבאום בן-דב, **זָכָר**, 2005. שמן על בד

דריהמשמעות הזאת עולה בעוז בציור נוסף של האמנית המורכב ממסגרת עץ ובתוכה 14 ציורים (תמונה 8).

12 מהם מסודרים בשני טורים של ריבועים – דהיינו בשישה

1 נפתלי הרץ ויזל, **באור**, ויקרא כה, דה: "כי גרים ותושבים אתם עמדי", <https://www.nechama.org.il/pages/609.html>. ההדגשה שלי.

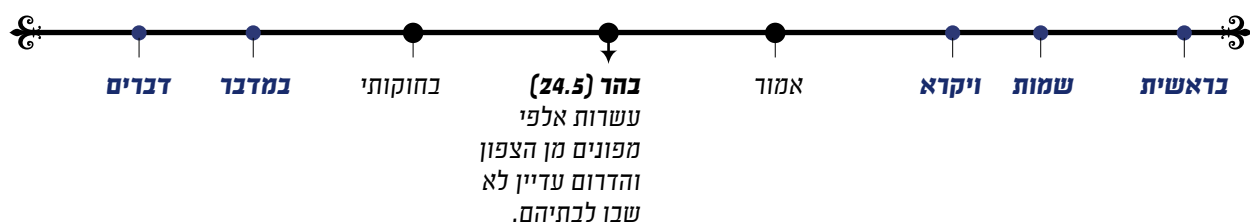
אמנם יש פער דיאלקטי בין התודעה של "ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו" ובין תחושת ה"גרים ותושבים אתם עמדי" – ריבונות מול גרות – אולם המקרא וחז"ל לא ראו את הדברים כסותרים אלה את אלה, וכשלעצמי, אינני חושב שצריך לפתור דיאלקטיות. אבל, אולי נוכל לחבר את התודעה שיש להודות ולברך על הארץ "שרצית והנחלת לאבותינו" לתוכנה "שאין גוף הקרקע קנוי לנו לעשות בו מה שנרצה". ואולי הכרת הטובה הזאת תאפשר לנו לדמיין סוף אחר לעבודת הוידאו של סולמונס ולמציאות הממשית שלנו. הלוואי שבמקום בום וולגרי בראש מפטיש גדול של יום העצמאות, נכונן את ביתנו הפרטי והלאומי ברוח של "ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברך עליה בקדושה ובטהרה".

עם התפתחות הנרטיב, נעשים הניגודים אלימים יותר ויותר. האמנית סיפרה לי שבתחילה תכננה להציב זה מול זה שני ציורים: פניה השלמות אל מול פניו המושחתות של ה"אחר". לבסוף, כאשר גילתה כי אינה מסוגלת לעשות זאת, ציירה רק את פניה שלה, פעמיים, בשני מצבים שונים: שלמים ומושחתים, פעם עם עיניים בהירות ופעם עם כהות. החלוקה לשני טורי הריבועים נשברת במלבנים בסיום משותף, שבו נשאר רק תיאור של האדמה, שוממה ויבשה.

הדיון ב"אדמה" עולה גם בעבודתו של הצלם ברי פרידלנדר. "ברכת הנהנין" היא תצלום מבזים של קבוצת חסידים בפיקניק בחורשה (תמונה 9). על הבאנר, שנתלה כביכול במקום על ידי החסידים, מודפסת ברכת "על המחיה" מתוך הסידור (תמונה 10). זוהי סצנה מזוהה ביותר: שילוב של בילוי בחיק הטבע, זיכרון החורבן – "רחם נא ה' אלוהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך" וכו' – והכרת תודה על "ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה".

תמונות 9-10: ברי פרידלנדר, **ברכת הנהנין**, 2005. תצלום מעובד

וזאת הברכה – VEZOT HABRACHA

”חלוצים תעברו לפני אחיכם”

יוסי אלמכיא

הזכויות. אם תיאלצו להשתמש במשאבי האנשים שנכבשו בלית ברירה – יש לפצותם על כך.

המסר מתחדד בסיפור המעבר בעיר חשבון, אצל המלך סיחון, שם נאמר: "וְאַשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת, אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ חֲשִׁבוֹן, דִּבְרֵי שְׁלוֹם, לֵאמֹר" (שם שם, כו). בכל מקרה יש לנסות להימנע ממלחמה, יש לנסות ולפתור את העימות בדרכי שלום.

אמנם סיחון לא הושיט יד לשלום, וסופו שספג מפלה בקרב. אך בל נטעה – הציווי הוא לא לנצח, אלא להימנע ממלחמה ככל האפשר, ורק במקרה שהצד השני בוחר במלחמה – זכותנו, ואף חובתנו, להילחם כדי להגן על עצמנו.

בפרק הבא מופיעה החלוקה – התאורטית בשלב זה – של הנחלות לשבטי ישראל. משה מצווה: "יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ, חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל בְּנֵי חֵיל" (שם ג, יח). לפני אחיכם? לא יחד אתם?! אני מוצא כאן מסר חשוב של ערבות הדדית; כל אחד מבני העם הוא חלק מהשלם. היו עֲרָבִים לאחֵיכֶם, הָיוּ מאוחדים – וכך תוכלו, יחד, להימנע ממלחמה, או לצאת אליה בעצמה אם יכלו כל הקיצין.

המסר העיקרי שעולה מן הפסוקים הללו מספר דברים הוא שקדושת החיים עולה על הכול. ויש לנו גם פירוט איך לקיים את מצוות קדושת החיים: בשאיפה כנה לשלום, לערבות הדדית, להכרה בגבולות הכוח – ובאחריות שבאה את.

לו רק נעמוד בתנאים הללו ונזכה לברכה: "יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִהֲלִיף לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם" (שם א, ל).

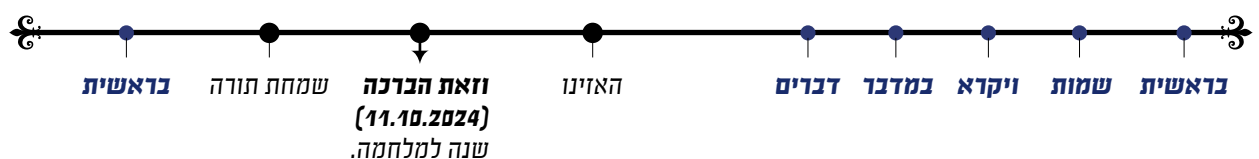
מלחמה לצערנו איננה המצאה חדשה. בכל דור ודור המלחמה הולכת ומשתכללת, נעשית יותר קטלנית ויותר מתוחכמת, ואתה מחמירות השאלות הקשות של המוסר. אחד הציוויים המקראיים לעתות מלחמה מופיע בפתחו של ספר דברים, והוא כולל עקרונות מוסריים למלחמות העתידות לבוא.

הסיטואציה: עם ישראל עומד בפני הכניסה לארץ. זו הפעם הראשונה מני רבות שיבואו בעקבותיה, שבה יידרש העם – הקטן והעייף, להילחם – על ארצו, על חייו, על עצם קיומו. למשה, המנהיג שלא ייכנס עם בני עמו לתקופה סוערת זו, חשוב להעביר רשימת מסרים ערכיים. לא אסטרטגיות וטקטיקות לחימה, אלא צווים מוסריים, שישמרו על העם שלם – גם עם מצפנו.

בראש ובראשונה: "וְנִשְׁמַרְתֶּם מָאֹד". (דברים ב, ד). קדושת החיים היא מעל הכול. אין כאן קריאה למות על קידוש השם, וגם לא על קדושת הארץ, אלא, קודם כול, לשמור על החיים. זהו ציווי חד־משמעי, שמשמעותו המיידית היא לא לרוץ אלי קרב.

במקרה של המעבר בשעיר, ארץ בני עשו, העם מְצֻוָּה: "אַל-תִּתְּגְרוּ בָם-כִּי לֹא אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצָם, עַד מִדְרֹךְ פֶּה רָגֵל" (שם שם, ה). העובדה שאתם נאלצים לעבור בשטח אויב בדרככם אינה מקנה לכם כל זכות לפגוע באנשים היושבים בו. לא רק שאסור לפגוע בבני האדם היושבים בארצם, אלא אף לא להתגרות בהם, ובטח לא לעורר מלחמה כתירוץ לפגוע בהם.

"אֲכַל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתֶם בִּכְסֶף, וְאֲכַלְתֶּם; וְגַם מֵיִם תִּכְרוּ מֵאֲתֶם בִּכְסֶף וּשְׁתִּיתֶם" (שם שם, ו). משאבי הארץ הכבושה, גם אם באופן זמני, אינם שייכים לכם. בעל הכוח הוא לא בעל

אָדוֹן הַסְּלִיחוֹת

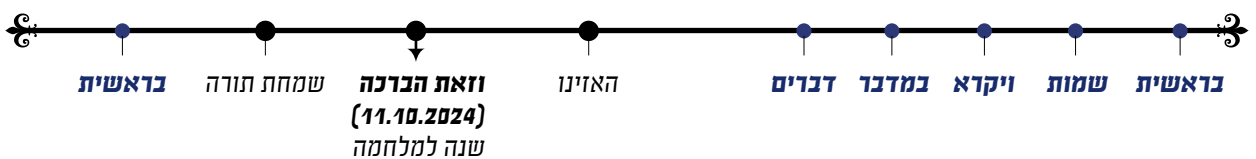
דגנית תימור גנשל

נְעִילָה

דגנית תימור גנשל

אָדוֹן הַסְּלִיחוֹת
אָדוֹן הַמְּלָחֶמוֹת
אָדוֹן עוֹלָם
אֲשֶׁר בָּרָא
בְּטָרֶם כָּל יִצִּיר נֶלְחָם
כָּאֵב, אָהֵב, שָׂכָל,
וְמֵת.
אָדוֹנִי הוּא הָאֱלֹהִים –
(צָרִיד לְצַעֲוֹק שְׁבַע פְּעָמִים!)
אָדוֹנִי, שְׁפָתַי סְגוּרוֹת.

אֵל נוֹרָא עֲלִילָה
אֲתָה שֵׁם?
שׁוֹמֵעַ?
אֲנִי בְּסֶרֶט רַע.
לֹא יְשֻׁנָּה,
מִתְקַשָּׁה
לְהֵאֵט אֶת קֶצֶב דְּפִיקוֹת הַלֵּב.
כָּכֵר חֹדֶשׁ וְשָׁבוּעַ
הֵם שְׁעָה.
שְׁעָרֵי לְבִי נִנְעָלִים מֵעַצְמָם.
הַאוֹכֵל לְהַמְצִיא לָךְ מִחִילָה?

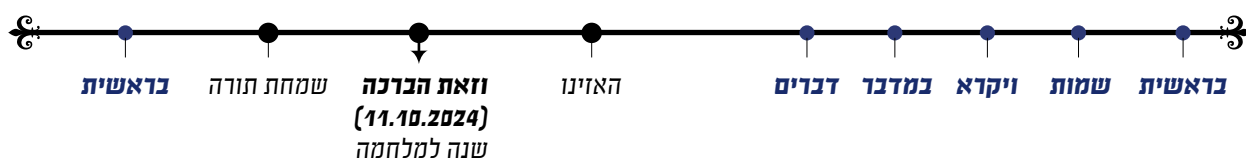

"יוצר אור ובורא חשך"

בין שבר לפעולה

אריאן ליטמן, **דגל מצולק**, 2023
בד, חבישות גאזה, גבס, דיו וחוטאים 159x113 ס"מ
תצלום: מיכאל עמר

חמ"ל וחמלה: התנועה הרפורמית מאז שבעה באוקטובר

אנה קיסלונסקי

וחסד בעתות של שגרה – הובילה את העשייה של התנועה בתקופה הזו. הסתמכנו על ניסיון העבר שלה בתגובה למתקפה בעורף – למשל בעת מבצע "צוק איתן" – ופתחנו מיד בעשייה. בראש ובראשונה סייעה הקרן למפונים בשני מישורים עיקריים: אספקת ציוד חיוני בתחילה, ובהמשך הקמת מרכז באילת שהועסקו בו מאות מתנדבים בהעברת פעולות של חינוך לא פורמלי במלונות השונים וכן במתן ציוד לילדים ולהורים.

באותו זמן גם פנו אל הקרן מעמותת "אור שלום" – המטפלת בילדים ונוער בסיכון שהוצאו מחזקת הוריהם – בבקשה מיוחדת: הילדים, שנמצאים בפנימיות בדרך כלל, נותרו בבתי הוריהם לאחר חג שמחת תורה והיה צורך להחזירם לפנימיות ולמעונות שלהם. כך מצאו את עצמם עשרות מתנדבות ומתנדבים מסיעים ילדים ברכבם מבתייהם בחזרה אל הפנימיות. המבצע הזה נמשך ימים רבים שכן היו לעיתים מקרים מורכבים שלא הייתה דרך להחזיר את הילדים או שהמשפחה לא הרגישה בטוחה להשיב את הילדים למעונם. מאוחר יותר הקימה קרן ב"כבוד" קבוצות תמיכה לנשים מיישובי הדרום וכן קבוצות העצמה לדוברות רוסית ואוקראינית שנתונות "בין שתי מלחמות".

עם תחילת המלחמה פונו חברות וחברים משלוש קהילות שונות שלנו מבתייהם – והם עדיין מפונים גם בעת כתיבת שורות אלה. בתחילה, פונו חברות וחברי הקיבוצים של שער הנגב למלונות ולקיבוצים בכל רחבי הארץ. לאחר מכן פונו גם חברות וחברים מקהילת "פוחת שערים" בקרית שמונה – ובהם רבת הקהילה, אורית רוזנבלט, תושבת מטולה. קהילת "פוחת שערים" היא קהילה חדשה וצומחת ומצויה בשלבי התגבשות; לכן פינוי חבריה וחברותיה למקומות רבים בארץ מזמן אתגר ייחודי בשמירה על קשר רציף עם הרבה ובקרב הקהילה. נוסף על כך פונו גם חברות וחברים מיישובים רבים בגליל המערבי, ובהם הרבה האזורית של מטה אשר, יעל קריא (ריאיון עמה אפשר לקרוא בגיליון זה). בתוך כל הכאוס, מתפקדות שלוש הרבות של הקהילות הללו באופן מעורר השראה.

הרבה יעל וורגן נוסעת ברחבי הארץ ותומכת בחברות ובחברי קהילתה שפוננו. היא עורכת לוויית, מעגלי תמיכה ותפילה וקבלות שבת במרכזי מפונים ברחבי הארץ יחד עם שליחת הציבור והמוזיקאית תושבת מפלסים – לינור עין-גדי. במהלך תקופה קשה זו ערכה הרבה יעל לא רק

בשבת שבעה באוקטובר קטע את שנתנו צלצול הטלפון. 6:54; על הקו בתי מיקה, שמכנת כשליחה צעירה של הסוכנות היהודית בארה"ב: "אמא אתם בסדר? יש רקטות לדרום ולמרכז הארץ". באותם רגעים עוד חשבת, כמו רבים אחרים במדינה, שזהו שוב אחד מאותם סכבים מרגיזים שישבשו את שגרת חיינו לימים הקרובים, אבל לא מעבר לכך. הרגעתי את בתי, ביקשתי ממנה ללכת לישון והבטחתי לה שהכול אצלנו בסדר.

אבל "הכול" היה רחוק מלהיות בסדר. ביום שישי, שישה באוקטובר, ליל שמחת תורה, הלכנו לישון עם מחשבות אופטימיות. לראשונה, פנו לתנועה הרפורמית מספר גדול של רשויות מקומיות לבקש שנוביל הקפות שניות – בתמיכת הרשות, במרחב הציבורי. הפנייה הזו לא הייתה מפתיעה, שכן נושאים של חופש דת, יהדות פלורליסטית והתנגדות לתפילה בהפרדה במרחב הציבורי עמדו במרכז השיח בתקופת החגים. התנועה הרפורמית, כארגון דתי וחברתי, הצטרפה למחאה נגד ההפיכה המשפטית עוד בראשית 2023, מתוך אמונה שרק הפרדת רשויות ומערכת משפטית עצמאית יאפשרו לדמוקרטיה הישראלית להמשיך ולהתקיים ולנו, כתנועה פלורליסטית, לשגשג. החדשות המחרדות על פלישה של אלפי מחבלי חמאס אל יישובי הדרום הבהירו מעל לכל ספק שחגיגות מוצאי שמחת תורה ירדו מהפרק. מאותו רגע השתנתה המציאות עבור ישראל ותושביה וכמובן שעבור התנועה הרפורמית בישראל.

במהלך השבת שלחנו אינ־ספור הודעות לחברות וחברי קהילתנו בשער הנגב. שמענו שהם ספונים בממ"דים ובסכנת חיים ומאוחר יותר הגיעו הידיעות על החטיפות והטבח. בד בבד פיזרנו את חניכי וחניכות המכינה שלנו לבתייהם, שכן אין מרחבים מוגנים במגוריהם או מקלט בקרבת מקום.

במוצאי שבת הקמנו קבוצת עבודה המורכבת מראשי תחומים ואגפים בתנועה כדי להמשיך לנהל את ההיערכות התנועתית בעת זו של צרה גדולה. קראנו לקבוצה בשם "חמ"ל וחמלה", שם שביטא היטב את רגשותינו סביב כל הנדרש לעשות בעת זו.

קרן "בכבוד" – קרן הסיוע ההומניטרי של התנועה הרפורמית, העוסקת בפעולות של תיקון עולם, צדקה

טקס הבדלה למשתתפות ומשתתפים רבים. טקס הבדלה נוסף נערך בירושלים סמוך למתחם המחאה שם. ההבדלה בכיכר החטופים משודרת בעמודי הפייסבוק של התנועה הרפורמית ומידי שבוע מצטרפים אליה באופן מקוון חברות וחברים רבים מיהדות התפוצות או ממקומות שונים בארץ.

ומה הלאה? בתוך כל הפעולות המשמעותיות שאנו עורכים ועורכות בעת זו, אני מביטה קדימה בתקווה אל ההתגייסות המפעימה של כל ארגוני החברה האזרחית ומאות אלפי ישראלים לתיקון המצב בעת הזו. כשאני חושבת על "היום שאחרי" ועל תפקידה של תנועתנו בבניית החברה הישראלית עולים שלושה תחומים עיקריים שחשוב שנמשיך לפעול בהם דווקא בעת זו:

א. חיים משותפים בין יהודים לערבים – דווקא בעת זו עלינו להימנע מקיצוניות, לגלות סבלנות והכלה ולזכור שכולנו חיים יחד בארץ הזו. לכן השנה אנו מעודדים קהילות לקיים פעילות משותפת עם תושבים ערבים ביישוביהן או ביישובים סמוכים, במסגרת תכנית "שכנים" שמפעילה קרן "בכבוד", ובמסגרות נוספות המגיעות מן השטח.

ב. חיזוק והעמקת הקשר בינינו ובין יהודי התפוצות – בעקבות שבעה באוקטובר מתמודדות הקהילות היהודיות בתפוצות עם גלי אנטישמיות גואים, עם תחושת בדידות ועם קושי להסביר את המצב בישראל. למרות זאת, זכינו בחודשים האחרונים לביקורי תמיכה מרגשים מעשרות רבות של קהילות רפורמיות. מתוך תפיסה של אחריות וערכות הדדית, פעלנו ונפעל השנה ביתר-שאת לחיזוק הקשרים עם הקהילות מעבר לים, נכתוב תכנים מתאימים לכך ונקיים פעולות מקוונות רבות בין חברות וחברי תנועתנו בארץ לחברות וחברים יקרים בתפוצות.

ג. חיזוק הקהילות בפריפריה – לבסוף, מתוך הבנה שקהילות רבות ב"עוטף ישראל", בפריפריה הגאוגרפית, עקורות מבתיהן ונתונות בשבר כה גדול, נרצה לעשות כל שביכולתנו לחיזוקן ולחיזוק הפריפריה. נרצה להעמיק את הפעולות שלנו בנגב המערבי בעת הזו ובעתיד, עם שובן של תושבות ותושבי המקום לבתיהן, נייסד פעילות תנועתית במועצות אזוריות נוספות בנגב.

מי ייתן ונזכה לימים של שקט, שלום ושגשוג במהרה, לנו ולכל עמו ישראל ולכל באי ובאות עולם – אמן.

טקסי אבלות ותמיכה, אלא גם טקסי שמחה ונחמה – כמו למשל בר מצווה לנער מקיבוץ כפר עזה, הכנסת ספר תורה שנתרם דרך האיגוד העולמי ליהדות מתקדמת לזכרו של אופיר ליבשטיין ז"ל, ראש מועצת שער הנגב שהיה בן בריתה של יעל ביוזמות רבות, וטקס הכנסת ספר תורה נוסף שנתרם על ידי קהילת "בולטימור היברו" מארה"ב.

הרבות יעל קריא ואורית רוזנבליט ממשיכות גם הן להוביל פעילויות רבות לחברי קהילותיהן הפזורים ברחבי הארץ, ובהן מעגלי תמיכה ושירה, קבלות שבת וליווי רוחני פרטני. הרבה יעל קריא אף יזמה יחד אתנו "הגדה לזמן הזה", שקטעי הקריאה מתוכה נאמרו מסביב לשולחנות הסדר באלפי בתים בארץ ובתפוצות. גם רבת המועצה האזורית מגידו, מיכל קן-תור, נרתמה לסיוע לתושבי קיבוץ גבים ותושבי קיבוץ נחל עוז אשר פונו לקיבוצים באזור שבו היא פועלת.

גם קהילות שאינן בקו העימות נרתמו להתנדבות ולעשייה כדי להתמודד עם המצב: החל מתרומות למפונים וסיוע רגשי, דרך הפעלת מרכזים לחלוקת ציוד ומרחבי פעילות להורים וילדים וכלה ברכישת ריהוט ושינועו למקומות שתושבי עוטף עזה והצפון התפנו אליהם. בתוך כך ראינו ימים רבים של אור ושל חסד שבהם משתתפים ומשתתפות רבים, חברי קהילה ושאינם חברי קהילה, גדשו את בתי הכנסת שלנו כביטוי לצורך שלהם ושלחן בתפילה, בנחמה ובתמיכה.

חניכי וחניכות המכינה הקדם-צבאית שלנו, לאחר שחזרו לפעול באכסנייה זמנית שיש בה מרחב מוגן, התנדבו לתמוך באוכלוסיית המפונים משדרות ובעיקר לפעול בבתי הספר הזמניים שהוקמו במלונות השונים בתל אביב. חניכי המכינה אף מצאו את עצמם מובילים מאבק ציבורי ומשפטי, בסיוע המרכז הרפורמי לדת ומדינה, נגד החלטת המדינה להקדים את מועד הגיוס של חניכי המכינות ושנות השירות, ולא לתלמידי ישיבות ההסדר והישיבות הגבוהות. המאבק היה לשוויון בנטל, לביטול האפליה כך שהקדמת הגיוס תתחלק בין כל התכניות באופן שווה. לצערנו, בית המשפט העליון בחר שלא להתערב בעניין זה, אך היה ערך גדול למאבק ולחשיפה הציבורית שבאה עמו, ואף לתמיכה הרחבה שקיבלה התנועה הרפורמית במסגרתו.

מעל לכל, פעלה התנועה ופועלת ללא הרף להעלאת המודעות למצבם של החטופים והחטופות וקוראת לשחרורם. חברים רבים מקהילותינו קשורים בקשר חברי או משפחתי לכמה מן החטופים והחטופות, וכתנועה דתית העמדנו לנגד עינינו כערך עליון את מצוות פדיון השבויים. מידי מוצאי שבת, לפני העצרת שמתקיימת בכיכר החטופים, רבות ורבני התנועה עורכים ועורכות

שבת שחורה לשחר חדש

נעמה קלמן

מוזיאון תל אביב, שהפכה ל"כיכר החטופים" והתנועה המסורתית (קונסרבטיבית) ייסדה מעמד יומי של תפילת מעריב בימי השבוע, בהתחלה ברחוב קפלן ומאוחר יותר בכיכר החטופים. לדעתי התופעה המבורכת הזאת היא תוצאה של מאמצים במשך שנים רבות, להנכיח את היהדות הפלורליסטית במרחב הציבורי הישראלי. השינוי התרחש בכל תחום: טקסי חיים – בפרט בטקסי נישואין אלטרנטיביים, פעילות בבתי ספר, בתי מדרש חילוניים ועוד.

אני סבורה כי ליהדות הרפורמית יש תרומה חשובה למהלך זה של ניכוס מחדש של היהדות. עשרות שנים אנחנו פועלים לשם כך במרחב החילוני. אנו עושים זאת בשיתוף עם היהדות המסורתית (קונסרבטיבית), עם גופים חילוניים שוחרי תרבות יהודית, עם גורמים מתונים ביהדות האורתודוקסית ועוד. מאחורינו עשרות שנים של פעילות להתחדשות היהדות בישראל ברוח ליברלית: הקמנו בתי מדרש, ייסדנו קהילות, החזרנו לעצמנו את ניהול טקסי החיים ובייחוד את טקס הנישואין (ראו את המאמר של תמר גור-קראוזה בחוברת זו על נישואין בימי המלחמה). אנו פועלים למען הנכחה של קו יהודי-ליברלי ולא עוסקים רק במאבק נגד כפייה. אנו מאמינות ומאמינים לא רק ב"בסור מרע" אלא גם ב"עשה טוב". העשייה הזו שלנו לאורך עשרות שנים נותנת עכשיו במלחמה את פירותיה.

נוסף על כך, תנועת המחאה שהחלה בינואר 2023 נתנה דחיפה לכוחות של ההתחדשות היהודית, בייחוד במרחב הירושלמי. ירושלים היא עיר עם ניסיון בקיום רב־גוני. מזה שנים אני מאמינה "כי מציון תצא תורה", במובן שירושלים היא עיר הרבה יותר פלורליסטית מערים אחרות, ורק בה עשוי להיווצר הדגם הפלורליסטי לחיים משותפים. ולא במקרה, ברגע שהחלה המחאה קמה בירושלים קבוצה קטנה של יזמים חברתיים שיצרו מחאה ייחודית, מחאה בסגנון ירושלמי, שהביאה לחוויה ייחודית מאוד. אנו גאים על כך שמיכל מושקט ברקן הייתה במייסדות והמובילות של המחאה הירושלמית.

בצל המלחמה הפנתה המחאה את כל הנכסים לחמ"ל המרכזי לסיוע ותמיכה. כבר בינואר 2023 נקבע כי בכל

היופי של השפה העברית הוא היכולת של שורשי המילים ליצור דבר והיפוכו. השבת של שבעה באוקטובר קיבלה את הכינוי "השבת השחורה"¹. בחיפושיי אחר נחמה אני מגלה בתוך הכינוי הזה את המילה "שחר". וכך אני רואה את השחר החדש יוצא מתוך השבת השחורה. וכאשר עולה השחר, מסורת התפילה מבטיחה לנו: "המחדש בטובו תמיד מעשה בראשית". במאמר זה אבקש להציע מספר נחמות מסוג זה.

נחמה נוספת אני מוצאת במונח שחדר לחיינו: חמ"ל – חדר מלחמה – והשורש חמ"ל הופך את המלחמה לחמלה. חווינו במו עיינינו את החמ"לים האזרחיים שנוצרו בין לילה, חמ"לים שהפכו מ"חדרי מלחמה" ל"חדרי חמלה". תופעת החמ"לים שנוצרו לתמוך, לסייע, להסיע, להאכיל, להעביר ציוד, לתמוך נפשית, לוגיסטית וכמעט לכל עניין הייתה לא פחות מנס אזרחי! החוסן, הנכונות, היצירתיות והערבות הדדית יצרו מערך מרשים, מנחם ומחזק. גילינו משהו מאד יפה ומרשים על עצמנו.

היום אנו מבינים שהקשרים שנוצרו ברשתות החברתיות ויכולת ההתארגנות המהירה שנולדה בתקופת המחאה אפשרו שינוי כיוון מידי – ממחאה להצלה. ובתוך התהליך המרשים הזה ראינו כיצד שפת ההתחדשות היהודית נכנסת לפעולה. בירושלים ובמקומות אחרים בארץ, הוקמו מיזמים לליווי ותמיכה באבלים. בירושלים הצטרפתי לקבוצה של כשלושים רבות, רבניות, ורבנים מכל הזרמים, ובאמצעות אפליקציית WhatsApp נשלחנו לבתים של משפחות אבלות. התפורנו לפי שכונות והגענו בצוותים כדי להבין אם יש צורך בליווי, או בכל דבר אחר שהחמ"ל הראשי יכול לסייע. הכנו טקסטים שיתאימו לניחום אבלים ומילאנו שאלונים כדי לעמוד על הצרכים הייחודיים של כל משפחה. ראינו שאפשר לפעול יחד. בכמה מן המקרים נדרש ביקור של רב אורתודוקסי, ובמקומות אחרים דווקא רבה רפורמית התאימה יותר. בימים הראשונים הייתה לצערנו עבודה רבה. חמ"לים דומים נוצרו בכל רחבי הארץ, ובמפתיע התברר שהקבוצות ברובן היו מגוונות ופלורליסטיות.

בד בבד ארגנה התנועה הרפורמית טקסי הבדלה ברחבת

1 מונח ששימש במקור לתיאור שבת 29.6.1946, שבה ערכו שלטונות המנדט שורת פעולות ומעצרים נגד היישוב היהודי.

הפגנה בירושלים יהיו דוברים ודוברות שמשקפים את הרוח הירושלמית. מגוון של הרכבים: דתיים, ליברלים, מזרחים, אקטיביסטים, ערבים, אנשי אקדמיה, אמנים, פמיניסטיות, רפורמים, צעירים, דרוזים ועוד – יצרו יחד פסיפס ייחודי של דוברים. היות שהמחאה בירושלים הייתה אינטימית יחסית ומנתה רק כמה אלפי משתתפים, היא הייתה גם סוג של "בית מדרש" – הכוונה הייתה ליצור גם ערב לימוד מרתק. בדוברים היה תמיד אחד או אחת שציטטו מהמקורות היהודיים ודרשו אותם בסגנון של לימוד דינמי שמעלה שאלות ותהיות – והקהל האזין בקשב רב. כל זה כדי להדגיש את הרוח הירושלמית של התחדשות יהודית ופלורליזם. הקהל עצמו היה מגוון מאוד, ובלטו בו משתתפים דתיים אורתודוקסים ואפילו כמה חרדים.

אפשר אפוא לזהות קו ישיר בין השנים הארוכות של עבודת שטח ובין הקול היהודי-פלורליסטי הייחודי שמצא את ביטוי בתנועת המחאה, ולאחר מכן גם בתגובה למלחמה. שפת היהדות הפלורליסטית, יצירת הטקסים, כתיבת כוונות ותפילות – כולן מגיעות גם לכיכרות ולהפגנות, ובוודאי נמצאות בקהילות ומוסדות שלנו. גם בתוך הקהילות של התנועה הרפורמית קיימת פעילות ענפה של התנדבות והתגייסות לצרכים פנימיים וחיצוניים. כמו כן נוצרו תפילות חדשות וטקסים שנוספו לתפילות שלנו, כגון הקראת שמות של חיילים וחיילות שמגויסים כעת, תפילה למען שחרורם של החטופים והחטופות, כוונות לשמירה על תקווה ועל חסינות. רבות מן היצירות הללו אפשר למצוא בגיליון זה.

ובכן, יש מקום לשחר חדש שכן אנחנו כבר חווים אותו. "הביטו וראו" כמה יצירה, הפעלה והעצמה יוצאות מהאמצעים שלנו לא להתייאש ולשמש דוגמה לחיים יהודיים בתוך משבר.

learned about the funerals they have officiated and the pastoral services they have provided to comfort mourners and help the families of hostages. They are showing up, even for those beyond their congregations.

The lesson to share grief is not only for those comforting the afflicted but also for the afflicted themselves. As Brous points out, when we admit we're feeling bad, we give people a chance to help us. Our trip was the brainchild of one of our Israeli colleagues. She knew it would help morale among her students and colleagues to share their stories with their American counterparts. Initially I was wary that our mission would be seen as war tourism, foreigners gawking at bereft Israelis and then returning to the safety of our cities. On the contrary, every Israeli we spoke to expressed gratitude that we showed up.

We heard a heartening story of bridging from Elana Kaminka, a peace activist who lost her son Yannai on October 7. Some of her Palestinian friends expressed their condolences by phone, sad that they were not allowed through checkpoints to attend shiva. One gave her dates – a traditional Muslim gift for a house of mourning – passing them through the security fence. Elana wrote to her Palestinian neighbors, "Dear neighbors, I am in pain now, deep pain, but I want to tell you that within this pain my heart is open to you. I don't blame you for the deeds of the Hamas, and I hope this cursed situation will somehow

bring our two nations to at last learn how to live together, with mutual respect, so there may be no more parents, Israeli or Palestinian, that must grieve for their sons and daughters. There is no other way."

In Brous's call for dialogue across divides, she emphasizes safety as a prerequisite – something that is clearly not possible between Jews and Gazans at the moment. Among those we spoke to, there is little hope for such dialogue in the near future. However, coexistence groups like the Parents Circle, Combatants for Peace, and A Land For All are still operating, and Rabbis for Human Rights is still helping Palestinian farmers in the West Bank plant olive trees – glimmers of hope in these months of darkness.

We can also observe hope in a discourse pattern that has spread beyond religious circles since October 7. Israeli Jews now tend to end conversations – spoken and written – with Besorot Tovot, meaning [may we hear only] good news. I even heard this from the El Al flight attendant as we landed in Tel Aviv. So much of the news Israelis are hearing is devastating, and Besorot Tovot expresses an expectation that better times will come soon. My wishes for Besorot Tovot are a quick resolution to the war, healing for Israelis and Palestinians, and a lasting peace in the region. And let us say "Amen."

(EXCERPTED FROM THE TIMES OF ISRAEL)

THE AMEN EFFECT IN ACTION: ISRAEL SOLIDARITY MISSIONS

אפקט האמן בפעולה: משלחות הסולידריות לישראל

שרה בנאור | SARAH BENOR

In January, I participated in a trip to Israel, a solidarity mission with Hebrew Union College – Jewish Institute of Religion (HUC), where I serve as Vice Provost. On the flight from Los Angeles, I read Rabbi Sharon Brous's powerful new book, *The Amen Effect: Ancient Wisdom to Mend Our Broken Hearts and World*. Unexpectedly, I found the book's lessons reflected in every meeting and presentation we attended with Israelis in this time of war and heartache.

Avoid loneliness through connection. Get to know your neighbors.

Social capital among Jewish Israelis is quite high. They tend to have strong social networks from school, military service, workplaces and so on. These networks – and the small size of the country – made the October 7 attacks and subsequent war so difficult. Everybody knows someone. But those networks also enabled the country's resilience, as we learned from a leader of Brothers in Arms in one of their distribution centers. For the past year, hundreds of thousands of Israelis had tapped into their strong networks to organize protests against the Netanyahu government's judicial reforms. Starting on October 7, those networks became crucial in responding to urgent and evolving needs. This amplifies another one of Brous's lessons:

Identify and carry out your unique contributions to society, starting with small acts of service.

Since October 7, Israelis have contributed their time, talent, and treasure to help Israelis affected by the war. Companies lent out space in their buildings. Some offered artistic contributions: new prayers and songs, clever graffiti on city walls, moving installations in the Tel Aviv plaza that has been renamed "Hostage Square," and the striking red and black Bring Them Home posters that have raised awareness about the hostages around the world (and, even in Israel, are written in English – geared, it seems, to an international audience).

Our hearts can hold both sorrow and celebration.

Even as Israelis are mourning, worried about the hostages and soldiers, and fearing the next attack, they have returned to regular life – to some extent. The streets of Jerusalem and Tel Aviv seemed quieter than on my previous visits, but the restaurants and food courts I saw were bustling. Teens socialized happily as teens do on field trips to Har Herzl (the military cemetery) and ANU: Museum of the Jewish People. A rabbi we met shared a photo of a bittersweet bat mitzvah: despite the absence of her dad – murdered on October 7 – she read Torah beautifully.

Show up. Share grief and joy. Go to the funeral or shiva.

Israelis are showing up at funerals and shivas, as are busloads of diaspora Jews. We met with two HUC alumni – Israeli Reform rabbis – and

דרוש נפר לאנל

דגנית תימור גנשל

"כִּי אִם יִפְּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ וְאֵילּוּ הָאֶחָד שְׂיִפּוּל וְאֵין שְׁנֵי לְהִקְיָמוֹ" (קהלת ד, י)

ברגע הבשורה המרה, בשעה הקשה מכול, כדאי שיהיה לאבלים מישו או משהי. לא בת או בן מהמשפחה הקרובה. עדיף מישו מהמעגל השני, חברה טובה או חבר, או קרוב משפחה מרוחק – מישו שיכול לסייע לאבלים לנווט את תחילת המסע שלהם שראשיתו עמוסה בדרך כלל בפרטים טכניים, בצרכים לוגיסטיים וברשימות הרבה רשימות.

את השיעור החשוב הזה למדנו במהלך סמינר "סוף החיים" בתכנית לרבנות ישראלית בקולג', מרפָה ורב המשרתים קהילות שנים רבות, בעלי ניסיון בעריכת לוויית ובליווי חברי קהילותיהם באבלם. אז הבנתי את התפקיד שהיה לי בתחילתו של מסע האבל הנורא של חברי היקרים, אשר שכלו את בנם הבכור ביום הארור ההוא, בשבעה באוקטובר.

אני הייתי "החברה" שקיבלה את הידיעה המרה בשיחת טלפון מחברה אחרת. מיד הלכתי לבית חברי. מעט אנשים ונשים היו בבית בשעה ההיא. בני משפחה ספורים היו פזורים ברחבי הבית. קולות בכי חנוקים ושקט, הלם, מבוכה. ענן עצב כיסה את הבית.

כשהגיעו קציני הנפגעים, הגיעה גם הבקשה מחבריי: "נרצה שתצטרפי אלינו, את וגם האח של האב, לשיחה על כל הפרטים הדרושים להיערכות". הצטופפנו בחדר קטן עם שלושת קציני הנפגעים, והתחלנו לתכנן את הלוויה.

"עֲשֵׂה לָךְ רֵב, וְיִקְּנָה לָךְ חֵבֵר; וְהָיוּ דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכָף זָכוֹת" (אבות א, ו)

ב־2019, בעקבות עתירה שהגישה עמותת חדו"ש – לחופש דת ושוויון – שנתיים קודם לכן, הודיעה המדינה כי זה"ל והרבנות הראשית יאפשרו לרבות ולרבנים רפורמים, וכן מזרמים יהודיים אחרים, לנהל ולערוך טקסי לוויית צבאיות.¹ קציני הנפגעים שפגשנו במוצאי החג לא ממש הכירו את הפסיקה ההיא. הם היו מילואימניקים שהוקפצו באותו היום, הם עברו מבית לבית, דפקו על דלתות –

ובשורת איוב בפייהם. ממדי האסון רק החלו להתבהר. משעה לשעה עלה מספר ההרוגים ובהם עשרות רבות של חיילות וחיילים. בתוך הכאוס וההלם הם שמרו על מקצועיות, על אנושיות ועל רגישות גדולה. הם אמנם לא ידעו על הפסיקה, אך הם ידעו לתת למשפחה מרחב מחשבה והבטיחו לבדוק היתכנות של כל בקשה. משהוחלט על קיום לווייה צבאית, הוסבר למשפחה שרב או חזן מטעם הרבנות הצבאית ינחה את הטקס. בשלב הזה מצאתי את עצמי שואלת: "האם ניתן להביא מישו מטעם המשפחה?", ו"האם ניתן לשנות ולהוסיף על חלק מהמרכיבים הקבועים שיש בפקודת הטקס?" קציני הנפגעים הבטיחו לבדוק ולחזור אלינו עם תשובה. בשעות שלאחר מכן הייתי עסוקה בבירור עם המשפחה, מי יהיה האדם המתאים להם ומה התכנים שירצו להכניס. לא הייתי לבד בתהליך. אנשים ונשים טובים עזרו בדרך, מקהילת הקולג', מורי וחבריי, עד למציאת הרב, חבר יקר, הרב דויד אזולאי – שהתאים בדיוק למשפחה.

אורות הפנסים

חברה, שהיא גם אשת טיפול במקצועה, העניקה לי את דימוי הפנסים שממשיך לעזור לי גם היום: "במצב של אבל קשה לתכנן או אפילו לחשוב על העתיד", היא אמרה לי, "דמייני פנסים של רכב הנוסע בשעת חשכה בדרך לא מוכרת, הנהגת יכולה לתכנן את נסיעתה רק עד המקום שאליו מגיע אור הפנסים". העיקרון הזה נכון גם בליווי אנשים באבלם: תכנון לטווחים קצרים ובצעדים קטנים. בהמשך גיליתי כי אורות הפנסים מאירים לי במקומות נוספים שרבה בהם החשכה. לדוגמה, בתפילות השחרית בימי השבעה היה הסידור "תפילת האדם" פנס, מורה דרך, מעניק מילים בתהומות האלם.

"אִם נִנְעָלוּ דְלָתֵי נְדִיבִים, דְלָתֵי מְרוֹם לֹא נִנְעָלוּ" (רבי שלום שבזי)

בימים שלאחר שבעה באוקטובר הרגשתי בדיוק הפוך ממילותיו של רבי שלום שבזי. שערי מרום היו לי נעולים, ולעומתם דלתי נדיבים נפתחו לרווחה. נראה שכל ה"כפר" שאנחנו גרים בו, הגיע לבית המשפחה לנחם וגם לשאול:

1 יאיר אלטמן וחנן גרינווד, "תקדים: רבנים ורבות רפורמיים יוכלו לערוך לוויית צבאית", **ישראל היום**, 4.7.2019, <https://www.israelhayom.co.il/article/671227> (אוחזר ב־1.5.2024).

הדרך נמשכת

חַמֵּשׁ דְּקוֹת מְבּוּל וְאַחֲרָיו,
שְׁמַיִם חֲפִים מְפֹשֵׁעַ מִתְכַּחֲשִׁים
לְכָל מָה שֶׁהָיָה.
וְדוּמְיָה.
וְאַרְצֵי יִרְקָה וְרִיחָנִית.
וְהַמְבּוּל הָיָה וְאֵין מַעֲיָד.

(הַכְחָשָׁה/ לֹאֵה גוֹלְדֶּבֶרְג)

הסתיימה השבעה ואחריה השלושים. בבית האבלים כמות המבקרים פוחתת. אבל השכול, הוא נשאר, הוא עוד ישנה פנים וצורה ויתפוס מקום כזה או אחר בחיי חבריי האבלים. הגשמים יבואו וילכו, השמיים עוד יתבהרו, והפרחים שוב יפרחו. אני מסכמת תפילה אישית: "עלינו לשבח את עולמנו שמתחדש כל יום מבראשית". אך ההתחדשות הזאת יכולה להיות גם מאוד מכאיבה.

"הכי קשה אחרי שנגמרים השבעה והשלושים", שמעתי את זה מאנשים רבים שחוו אובדן ושכול. ככל שירצו חבריי, אני מתכננת להמשיך לבוא, להיות שם אתם. אני יודעת שגם שאר אנשי "הכפר" והמורים והחברים יבואו, אם רק יבקשו את עזרתם, ויצטרפו לצעידה לאור הפנסים.

***מוקדש לזכרו של סגן ינאי קמינקא ז"ל שנפל בקרב
בבטיס זיקים בבוקר 7.10.2023**

"איך אפשר לעזור?" באחד הערבים התקשרה אליי מורה יקרה מהקולג' ושאלה: "מישהו עוזר לך?" והוסיפה אבחנה אוהבת: "את לא אישה נעזרת". תהיתי מאוד על האבחנה שלה, שעזרה לי ללמוד משהו חשוב על עצמי ועל אחרים. כשאני עסוקה בעזרה לאחרים, אני מרגישה טוב יותר, אני מרגישה שיש לי דרך להשפיע במשהו על המצב הקשה שאני מצויה בו. חברה שלי לספסל הלימודים, שאף היא אשת טיפול מנוסה, הסבירה לי שאנשים שסבלו טראומה יצליחו להשתקם טוב יותר אם יחוו שיש להם אפשרויות עשייה, השפעה, ובמידה מסוימת גם שליטה על המתרחש סביבם. כך למדתי לענות "כן" לכל מי ששאל ושאלה "האם אפשר לעזור?" לנקות, לבשל, להגיש, לפנות... והעזרה הגיעה ברוחב לב, ולא פסקה שבועות רבים.

**"המסתורין של הקיום האנושי שוכן לא רק בלהישאר
בחיים, אלא במציאת משהו לחיות למענו"** (פיוֹדוֹר
דוסטויבסקי)

אני מניחה שדבריה של חברתי ללימודים מבוססים על דברי הפסיכיאטר היהודי האוסטרי ויקטור פרנקל, שהיה ניצול שואה. בספרו "האדם מחפש משמעות" הוא כתב על כוחן של התקווה ושל המשמעות גם בנסיבות המיאשות ביותר הידועות לאדם. לפי פרנקל, אנחנו לא יכולים להימנע מסבל, אך אנחנו יכולים לבחור איך נתמודד אתו. יש לנו אפשרות למצוא בו משמעות ולשרוד בעזרת הזדהות עם מטרה חדשה.

השיחות שלי עם חבריי השכולים נעות בין שיחות חולין ושגרה: "איך הילדים?", "מה היה היום בעבודה?" – לשיחות על אמונה ועל אלוהים ועל החיים בצל אובדן. אני אסירת תודה על השיעורים החשובים שלמדתי בקולג' בליווי רוחני ובביבליותרפיה. הם עוזרים לי להתמודד עם הכאב שלי ובו בזמן להציע תמיכה מסוימת לחבריי. קשה לדבר על תקווה, אני מוצאת שלעיתים המילה עצמה יוצרת נתק וייאוש. בימים אלו אני מעדיפה לנסות ולדבר עם חבריי על מציאת משמעות כדי להמשיך ולהתמודד עם החיים לצד השכול.

דָּרֵךְ הַקֶּבֶר – אֵין לָהּ שִׁיעוֹר

דויד אזולאי

לזכרם של:

סגן ינאי קמינקא ז"ל

רב סמל ראשון עידו קסלסי ז"ל

וסמלת ראשונה ים גלס ז"ל

ולכבודם של בני משפחותיהם.

פרולוג

לפני 24 שנים השתחררתי משירות סדיר בצה"ל. בשירותי הצבאי הייתי אחראי כחייל זוטר בחיל הרגלים על מערך תיאום האזכרות עם משפחות החללים. מדי יום הייתי בקשר עם משפחות שכולות. חוויתי שכול, כאב ועצב. ראיתי את קצינות וקציני הנפגעים בפעולתן, הערצתי אותן על היכולת להיות שם. לאורך כל שנותיי עד היום, התפקיד ההוא מלווה אותי, בעיקר רגשית, לכל מקום שאני הולך אליו.

בבוקר שבעה באוקטובר, בוקר שמחת תורה, התעוררתי כמו כל תושבי ישראל למציאות הזויה שכמוה לא הכרנו מעולם. בחלוף השעות, תהיתי מה יכולה להיות תרומתי למלחמה, כאדם, כאזרח וכרב רפורמי בישראל.

לוויה צבאית יהודית ליברלית

בבקר שמונה באוקטובר התקשרה אלי חברה – דגנית גנשל, סטודנטית לרבנות וסמנכ"לית תפעול וקשרי חוץ בהיברו יוניון קולג' – וביקשה את עזרתי בליווי של משפחתו של סגן ינאי קמינקא ז"ל שנפל בקרב. זמן קצר לאחר הפנייה אליי הגעתי לביתה של המשפחה.

ניגשתי למשימה הרבנית הזו ביראה, אך בתחושה שיש לי הכלים להתמודד עם המורכבות הרובצת לפתחי – ליווי המשפחה מצד אחד ועבודה עם מערך הנפגעים הצבאי מנגד. הרגשתי שמסע חיי הביא אותי לרגע המכונן הזה.

את משפחת קמינקא לא הכרתי לפני כן. הסתבר שהם נכחו בטקס לוויה קודם שערכתי. הם יצאו נרגשים מאותה לוויה, וכשהודיעו להם על נפילתו של ינאי, היה להם ברור שירצו ללוות אותו בדרך דומה, המותאמת להם אישית.

בשעות הקרובות ישבתי עם אילנה ואייל, הוריו של ינאי ז"ל. הסברתי את מהלך הטקס והגיגונו, כך שיוכלו ליטול אחריות ושליטה מוחלטת בנעשה בו. לאחר מכן יצרתי

קשר עם גורמי הצבא כדי להבין איך ניתן לעבוד ביחד. קציני הנפגעים שפגשתי לא ידעו בתחילה איך להתמודד עם לוויה צבאית בהובלתו של רב רפורמי, שכן הם מעולם לא נתקלו בכך. לאחר שהכרנו מעט והם הבינו את הנדרש, קיבלנו את כל האישורים – גם מהרבנות הצבאית. שיתוף הפעולה של צה"ל, למרות העומס הרב שהיה נתון בו בעת ההיא שלאחר שבעה באוקטובר, של ריבוי ההלוויות והכאוס וייחודיותו, של הטקס היו מעל ומעבר.

בעקבות לוויה זו הובלתי לוויות צבאיות נוספות באופן דומה: את לוויותו של עידו קסלסי ז"ל בנה של כלנית, חברה לעבודה, שעל סמך היכרותי רבת-השנים אתה ידעתי שתוצאה לוויה יהודית ליברלית ולא אורתודוקסית; את לוויתתה של ים גלס ז"ל, שפנתה אלינו בעקבות פרסומים על הלוויות הקודמות – ברשתות החברתיות, בריאיון ברדיו, ובכתבה ב-ynet – שבהם הדגשתי את האפשרות לבחור בטקס חלופי לטקס שמציע צה"ל באמצעות הרבנים הצבאיים, כברירת מחדל.

כל שלושת הטקסים נערכו על פי מהלך הטקס המסורתי, בהשמטת קטעים שלא התאימו לאמונתן של המשפחות או המרתם בקטעים שיבטאו את משמעות הטקס עבורן; וכן בהוספת קטעים אישיים שיבטאו את תחושותיהן ואת האופן שראוי בעיניהן להיפרד בו מהבן או הבת שהביאו לקבורה. במקרים מסוימים גם שונה במעט סדר הטקס. כך למשל, מקובל שבלוויות צבאיות, בניגוד ללוויות אזרחיות, נקבר החלל בטרם אמירת ההספדים. משפחת קמינקא ביקשה לומר את ההספדים למול ארון בנה וכך היה. היא גם ביקשה להוסיף שירים שכתב אביו של ינאי, אייל. בלווייתו של עידו הוחלפו מקצת הטקסטים ובלווייתו של ים לא נערכה קריעת הבגד, הוחלפו כמה מהטקסטים ובטרם אמירת הקדיש המסורתי הקראנו ככוונה קדיש חלופי. בקשת הסליחה נוסחה במדויק לכבודה של ים וגם אופן ניחום האבלים המקובל שונה חלקית. הכול בהתאם לבחירת המשפחות ותוך כדי ניסוח משותף לפי הצורך.

חלק מהתגובות של המשפחות מלמדות על החשיבות של הצעת טקס חלופי לחללי צה"ל. כך למשל כתבה אילנה קמינקא, אמו של ינאי, לאחר הטקס:

הלוויה בהובלת הרב דויד אזולאי, רב ליהדות מתקדמת, הייתה מדויקת, יהודית, עמוקה ומאד מרגשת. לצד תפילות מסורתיות כגון קדיש ואל מלא רחמים, הקראנו שירים וטקסטים שהתאימו לבננו, ינאי. היהדות מבחינתנו היא שילוב של מסורת ועכשוויות, וברגע שלא קיבלנו תכתיב אחד, יצרנו לוויה אישית שהצליחה לגעת בלבבות רבים. אנו שמחים ומודים הן

על ההובלה של הרב דויד והן על ההסכמה של צה"ל, שאפשר לנו לקיים את הטקס הקשה מנשוא באופן בו רצינו.

דבריה של כלנית, אימו של עידו, מדגישים את החשיבות שיש בכך להנחלת היהדות ואהבתה, מעבר לטקס הלוויה:

דויד, אני אלי והבנים מודים לך כל כך שבתוך הכאב והכאוס אפשרת לנו להיפרד מעידו בדרך שלנו. סייעת לנו לקחת את השליטה בפרידה שהייתה מאוד משמעותית עבורנו וסיפקה לנו מעט נחמה [...] בלוויה של דודו (עידו) הצלחנו לראשונה לבחור עד כמה ובאיזו דרך אנו מכניסים את היהדות. בחירה ולא אוטומט או כפייה.

כן נראה תיאום לווייה צבאית בישראל היום

האפשרות לקיומה של לווייה צבאית חלופית מפורשת בפקודת הצבא:¹

במהלך תיאום הלוויה, יידע ראש הזירה את שאיר הבשר הקרוב ביותר למנוח, המייצג את רצונו של הנפטר, כי באפשרותו לקבור את החלל בקבורה צבאית אשר תתאים לאורחות חייו ואמונותיו, ולבחור האם ברצונו לקיים את הסממנים הדתיים של טקס הלוויה.

במילים אחרות, לפי פקודת הצבא המשפחה רשאית לבחור את הדרך הנכונה לה בתהליך הקבורה. בפועל מציגים קציני הנפגעים למשפחות את הבחירה בין קבורה צבאית לקבורה אזרחית. אלא שאם המשפחה בוחרת בקבורה אזרחית, צה"ל יוצא מהתמונה וכל ארגון הלוויה מוטל על המשפחה.

אם המשפחה בוחרת בלווייה צבאית, מוצגות לפניה אפשרויות בחירה מצומצמות במסגרת הטקס הצבאי – אפשרויות שאינן מטילות את ארגון הלוויה על המשפחה, כגון האפשרות לבחור אם יהיו מטחי כבוד כחלק מהלוויה, ואם הקבורה תהיה בחלקה צבאית או אזרחית.

נוסף על כך, המשפחה מתבקשת לבחור מי יוביל את מסע הלוויה וינחה אותו, נציג הרבנות הצבאית או משהו/י מטעם המשפחה. אם המשפחה בוחרת בנציג הרבנות

הצבאית, הרבנות הצבאית מארגנת את הטקס כולו. לעומת זאת, אם היא בוחרת במישהו מטעמה עליה לארגן זאת בעצמה. הצבא לא מספק אפשרויות חלופיות, או מידע על עורכי טקסים חלופיים שאינם רבנים צבאיים.² אם נוסף לכך שהמסורת היהודית מקפידה ככל האפשר שלא להלין את המת, ולכן הטקס מאורגן במהירות, מיד לאחר שנמסרה למשפחה הבשורה הקשה, כשהיא עדיין שרויה בהלם האובדן – ברור מדוע הטקסים החלופיים, ובהם הטקסים הרפורמיים, נדירים כל כך בלוויות צבאיות.

כבר בתום השבוע הראשון למלחמה התחלתי לחשוב כיצד ניתן לשנות מציאות זו. באמונה שלו משפחות נוספות היו יודעות על האפשרות ללוויה חלופית, הן היו זוכות ללוות את בנם או את בתם בדרכם האחרונה בדרך הנכונה להם.

בתחילה פעלתי להגיע לאמצעי התקשורת ולספר על אפשרות זו. כאמור, הפרסום התקשורתי הוביל לפנייתה של משפחת גלס, אולם ברי שבכך לא די.

בעצתם של קולגות מהתנועה הרפורמית ושל המרכז הרפורמי לדת ומדינה, נערכה לאחרונה פנייה רשמית לצבא בבקשה לקדם את הנושא. המענה הצבאי היה לקוני, לא ברור ובוודאי לא ענה לבקשתנו. מתוך החשיבות שטקסי הלוויה יתאימו לאמונתם ולאורח חייהם של הנופלים ושל בני משפחותיהם, אני מאמין שדרוש לעשות עוד כדי שעורכי לוויית מסוגים שונים יהיו חלק מן המענה הצה"לי בעריכת לוויית.

המשנה שבכותרת מלמדת: דָּרָךְ הַקֶּבֶר – אין לה שיעור.³ אין שיעור מסוים לאופן שיש לערוך בו את טקס הקבורה והלוויה. כפי שיש יותר מדרך אחת לחיות כיהודי, יש וחייבת להיות יותר מדרך אחת למות כיהודי.

אפילוג

לשירותי הצבאי הסדיר לפני 24 שנים, התנדבתי. בשל מחלה לא הייתי חייב להתגייס, אך הרגשתי צורך לעשות זאת. מיום שחרורי מהצבא ועד היום לא שירתי במילואים.

את הימים שערכתי בהם את לווייתיהם של חללי שבעה באוקטובר, הצבאיים והאזרחיים, אני רואה כשירות המילואים הפרטי שלי. בעבורי זו משימתי הרבנית הראשונה במעלה בישראל של 2024. אני מאמין שיש לפעול כדי להרחיב אותה כשירות לכלל הציבור הישראלי.

1 סעיף 21 לפקודת מטכ"ל העוסק בטקסי לוויית צבאיות. בעקבות עתירה של עמותת חדו"ש לחופש דת ושוויון, עודכן הסעיף בספטמבר 2020.

2 כיוון שלא מכהנים כיום בצה"ל באופן רשמי רבנים רפורמים צבאיים, ברירת המחדל היא אורתודוקסית.

3 משנה בבא בתרא, יו.

אין סוף לאַהבה

אייל קמיונקא

מישהו ספר לי שאין סוף לאַהבה.

ואני חושב,

שיש סוף לאַנשים כדי שלא יהיה סוף לאַהבה.

ויש סוף למלים כדי שהמנגינה לא תפסק.

ויש סוף לאַכרונות כדי שלא יהיה סוף לעולם.

ויש סוף לעולם, כדי שלא יהיה סוף לאַלהים.

"ומותר לאהוב"

השינוי בתהליכי הכנה לחתונה מאז שבעה באוקטובר

תמר גור קראוזה

את היש והטוב ולהיאחז בהם.

רכבת חיינו מהירה וסוחפת, ובתקופה הזו היא נעצרה בפתאומיות, עצירה שמעוררת כאב גדול, אבל גם מחזקת את התבוננותה של העין הטובה, ואת הצורך לברך, להודות ולחגוג.

אכן, לאחרונה בכל מפגש זולגות דמעות והלב פתוח וחשוף הרבה יותר מבעבר, גם אצל אלו שבדרך כלל מחזיקים את עצמם. בעקבות הטראומה של המלחמה נאחזים הזוגות ב"יש", בהבנה של החשיבות של הקשר והאהבה, של החיבור ושל המלאכה המורכבת לשמור עליהם. במקרים רבים סימני השאלה על חשיבות הקשר הפכו לסימני קריאה בעקבות המלחמה. זו מגמה שנדמה לי שכולנו חשים בה בצדדים שונים של חיינו, אך בקרב זוגות לפני חתונה היא ניכרת ביתר שאת. בזמן כתיבת שורות אלו, עדיין לא הגיעו אלי הזוגות שהתארסו והחליטו להתחתן בעקבות התקופה הזו, אך אני בטוחה שגם אצלם יהיו מאפיינים דומים.

המגמה הנוספת שאני מזהה היא כאמור מגמה חברתית-תרבותית, והיא מתבטאת ב"למה" שבגיננו הם מגיעים אלי. בדרך כלל, זוגות מבקשים שאני אערוך את חופתם מכמה סיבות: רובם לא רוצים להתחתן ברכנות, הם רוצים משהו אחר; יש שמגיעים מתוך רצון בהכנה יותר מעמיקה ומבקשים להבין יותר; יש שמגיעים משום שהם רוצים משהו יהודי אבל אחר; יש שרוצים אישה שתחתן אותם ויש שמגיעים למרות זאת...

בשנה האחרונה, ועד שבעה באוקטובר, שמעתי הרבה את המשפט "במיוחד עכשיו אנחנו מחפשים משהו שלא קשור למסד הזה". זו הייתה המגמה, ונראה שפעמים רבות המוטיבציה הייתה "מה לא", ממה אותם זוגות מבקשים להתרחק. וכעת, אני שומעת יותר ויותר אמירה כמעט הפוכה: "בתקופה האחרונה אנחנו מבינים כמה היהדות חשובה לנו", "הבנו שאי-אפשר לברוח מזה ואנחנו רוצים להרגיש שם בנוח ובבית", או "חשוב לנו שיהיה יהודי, במיוחד עכשיו...". זה מרתק בעיני, כי אני לא השתניתי. והזוגות, אותם זוגות – גם הם לא השתנו. אבל משהו השתנה בנקודת המבט, בכאב הבטן, ברצון לתיקון.

בשלוש עשרה השנים האחרונות אני פוגשת מגוון גדול של זוגות לקראת חתונה וגם אחריה. בסדנאות, בתהליך עמוק של בית מדרש זוגי, אנחנו נוגעים בסוגיות מרכזיות של קשר, בחירה, מרחב זוגי, מסורות, היחיד בתוך היחד, הבית שהם באו ממנו וזה שהם בונים ועוד ועוד... בזכות זאת אני נמצאת בעמדה מופלאה ומרגשת המאפשרת לי לפגוש זוגות רבים מהחברה הישראלית, ולכונן אתם שיחה ולימוד על יהדות, על מסורת ועל חידוש ברית.

בתקופה האחרונה, אחרי עצירה כמעט מוחלטת של חתונות ושמחות בחודשים הראשונים למלחמה, הולכים וחוזרים הזוגות להכנות הפנימיות והחיצוניות לקראת החופה שלהם. כמו תמיד התהליך הזה מרגש ונוגע; הוא פותח לבבות ומאפשר שיח רוחני אמיתי ומחזק על הטקס, על זוגיות ועל החיים עצמם.

ומה השתנה בזוגות ובשיח אתם לאחר שבעה באוקטובר? הרי כל אמות הסיפים שלנו התערערו ובוודאי הדבר מגיע אל הזוגות הצעירים הבוחרים להתחתן בתקופה זו ומשפיע עליהם.

שמתי לב לשתי תופעות מעניינות: האחת אישית וקשורה לדברים שקורים בתוך הזוג; והשנייה דווקא חברתית ונוגעת לסוגיות בחברה הישראלית בעת הזו.

אתחיל בזווית האישית. כפי שבקרב רבים ורבות מאתנו משהו מאוד עמוק התערער, ומנגד משהו נפתח – אני חשה שההתרחשות הזו ניכרת באופן בולט גם בקרב הזוגות. אני רואה שמהו מ"עורלת הלב", שכולנו רגילים להסתובב אתה – הלא היא הציניות – התקלף לו. אני מבחינה שדברים שהיה קל יחסית להחליק ולהתייחס אליהם בקלות דעת, מקבלים משמעות. ההבנה ש"הצרות מגיעות מעצמן ואת השמחות צריך לארגן" מהדהדת עכשיו באופן הרבה יותר עמוק בכולנו.

אני חשה את השינוי בתהליכים לקראת החופה ובחופות עצמן, שבמהלכן הלב של כולנו יותר חשוף ופגיע, זקוק יותר לטוב. הדבר מורגש גם בקשר הזוגי: רבים מהזוגות שלי חוו עכשיו תקופה ארוכה שבה מישוהו מהם היה, או עודנו נמצא במילואים. מכוח הריחוק הם הבינו לפתע עד כמה האיכויות אינן מובנות מאליהן, וכמה חשוב לראות

מבחינתי, כמובן, שתי הסיבות חשובות. חתונה רפורמית בישראל היום היא שילוב של אקט פוליטי של תיקון ואף התרחקות ממה שאנחנו רוצים להתרחק ממנו; ושל חיבוק, עין טובה ואהבה גדולה ל"יחד", לטקס וליהדות.

בעיני, השינוי מרתק ומעניין לאן הוא יוביל ואם ישנה גם את אופי החתונות ואת קהל היעד.

אני מאמינה בכל לבי שלנו, רבות ורבנים רפורמים, יש תפקיד חשוב והזדמנות אדירה ליצור לזוגות מקום אמיתי וכן לפגוש בו את עצמם, לחשוב את היחד שלהם ואת הבית שהם בונים, ולפגוש שם גם יהדות אחרת ובעלת ערך לחיים שלהם. דווקא עכשיו, בתקופה שמשמעות, קהילה ושייכות הם דברים שאנו כה זקוקים להם ומבינים את כוחם, אני מרגישה את הצורך של זוגות במפגש קרוב, רגיש ועמוק עם נשות ואנשי רוח פלורליסטים, ועם תרבות ומסורת באופן שאנחנו יודעים להציע אותן.

"כשיש מלחמה גדולה בעולם"

מוסר, זהות ושייכות

מורי לידר, לוטם. מבט צפונה. פברואר 2024

every single person in Israel fears that the same thing might happen to them and their children. That fear, I think, will have dramatic implications going forward, reshaping ideas about defense spending, about the so-called two-state solution, and about what it means to live side-by-side with people who want to kill you.

The most utopian Israelis I know were those who lived in Kibbutzim like Be'eri and Holit. They maintained ties with Gaza's workers and promoted, as famed peace activist Vivian Silver did, "joint ventures for peace". Vivian Silver was murdered on October 7, and so were the idealistic daughter and son-in-law of my distinguished emeritus colleague, Prof. Ilan Troen. Other Israelis who shared the beautiful dreams of these kibbutzniks witnessed unspeakable crimes against innocent civilians. In the years ahead, it will be hard to persuade them or most other Israelis that "joint ventures for peace" represent a realistic path forward.

Jews here in the United States have also seen longstanding hopes punctured. Since World War II, decade by decade, antisemitism had declined. A whole generation raised in the 1990s felt that antisemitism was no longer a serious factor in American life. Only people of color now suffer in America, some of my own students insisted; Jews are now white and powerful. Well, since the 2017 incidents in Charlottesville, followed by Pittsburgh, Poway, Colleyville, and elsewhere we have come to appreciate that, as Mark Twain might have said, rumors of antisemitism's death were greatly exaggerated.

Antisemitism in our day has been stoked by the digital revolution, but for a time could still mostly be blamed on right-wing extremists such as the White Nationalists in Charlottesville and Pittsburgh, or fanatical Islamists in Colleyville. Nothing adequately prepared us for the tsunami of hatred now emanating from the left: from so-called Progressives, from college campuses, from

human rights advocates. Nor did anyone expect hundreds of American synagogues to be targeted by bomb threats – so many that a new term was invented, swatted (shorthand for forcing the police to send in a SWAT team). Antisemitic incidents have swelled by almost 400% this year according to the ADL. Unlike in Tsarist Russia or Nazi Germany, antisemitism here in America is not state-sponsored. The US government has actually spent millions of dollars on security for Jewish institutions and as I know at first hand, having testified at a US Senate roundtable on antisemitism, many in Congress are deeply concerned about it. But the dream that America, the **goldene medinah**, would be the one diaspora country where Jews can "sit under their own vine and fig tree and none shall make them afraid." has been punctured. Indeed, the most vile antisemitism imaginable – threats like that of a Cornell student to stab, slit the throat and rape Jewish students on that campus – have become more common than most of us can ever remember.

Beneath the surface – in a trend that actually began long before October 7 – Jews in the United States have also experienced a decline in status, reduced in number from lofty positions that they had previously achieved. A generation ago, about a fifth (21%) of Elite American academics were Jewish. Today the percentage of elite American academics under 30 who are Jewish is just 4%. The number of Jewish editors at the prestigious **Harvard Law Review** is down roughly 50% in less than 10 years. Guggenheim, Marshall, and McArthur fellowships mysteriously go to far fewer Jews than a decade ago. And top universities today accept fewer Jews. Harvard, for example, has gone from being 25% Jewish in the 1990s and 2000s to under 10% today. The Jewish population at Yale went from 19.9% in the 2000s to 11% in 2022. Princeton, Columbia, and Cornell have also seen smaller but significant declines. If you have children in high school, they probably know these trends, which may

ISRAEL AND AMERICAN JEWRY ON THE DAY AFTER: HOW HAS OCTOBER 7 CHANGED US?

ישראל ויהדות אמריקה ביום שאחרי: איך שבעה באוקטובר שינה אותנו?

ג'ונתן סרנה | JONATHAN SARNA

Shabbat Shalom!

I wanted to start by reminding everyone that in our Parsha this week, we are reminded of the **shivim nefesh**, the seventy descendants of Jacob who went down to Egypt. The commentators debate who was and was not included in the number 70, but what is really important as my Father z"l observed in **his** commentary is that in the Bible the number 70 is used time and again "to evoke the idea of totality, of comprehensiveness on a large scale."

I think of that number, 70, in contemplating the almost 1200 Israeli men, women, and children murdered on October 7 – that is more than 17 times 70. Since then, our losses have only increased. Not since the Shoah have we Jews experienced such losses.

When the organizers requested my thoughts on "Israel and American Jewry on the Day After," they and I thought that by today, January 5, "the metaphorical "day after" October 7 would long since have passed. In fact, the war is ongoing. It is difficult to know what "will" happen. As an historian, I am much better at predicting the past than at predicting the future.

The first thing to say is that we have to come to grips with the fact that we have lived through a turning point, a watershed (as a new journal calls it) in modern Jewish history. The

famous year 1881 marked such a watershed: that was the year when Tsar Alexander II was assassinated, pogroms overspread Russia, and restrictive laws limited the ability of what was then the world's largest community of Jews to live in major urban areas as well as many other restrictions. This punctured longstanding Jewish hopes that Russia would change for the better and resulted in two new movements that would eventually transform the Jewish world: **Hibbat Zion**, lovers of Zion movement, a precursor of Zionism; and mass migration to the United States. Today, some 90 percent of world Jewry live in Israel and North America. That is the kind of complete transformation that characterizes a true watershed.

Since 1881, we have experienced other watershed moments: one thinks of the Shoah first and foremost, but also the 1967 Six Day War. Both had dramatic and **long-lasting** implications that only became clearer with time.

As for October 7, it has already punctured several longstanding Jewish hopes and assumptions. We thought that with the establishment of the State of Israel and the strengthening of its armed forces, the mass-murder, rape, and kidnapping of innocent Jews, as in the pogroms, was a thing of the past. That myth of security was shattered on October 7. Now and for the foreseeable future,

Jewish Learning's **daf yomi** program. Hillel & Chabad rabbis report new interest in their worship and learning programs on campus, and enrollments in Jewish Studies courses on campus have begun to trend upward. One of the great paradoxes of Jewish life, known already in antiquity, is that antisemitism seems to steel and strengthen us as Jews. That may well be happening once again.

There are signs that more Jews are also contemplating Aliyah to Israel. The Nefesh B'Nefesh organization, which tracks and encourages Aliyah from America, claims that applications are up 140%. The Jerusalem Post cited a poll claiming that 35% of Orthodox Jews, 16% of Conservative Jews, and 11% of Reform Jews in the US are contemplating Aliyah. That seems very high to me and there is also movement in the other direction. But it is not hard to understand why, in the face of attack, young Jews want to be able to fight back and not just play defense. That's the allure of living in Israel; in a way it is what Zionism is all about.

Let me turn now to developments on American college campuses. Everybody here has heard about developments at Harvard, Penn, Columbia & MIT since October 7. The Department of Education is also investigating about twenty other colleges and universities for complaints of discrimination and harassment. Remember, free speech is not an unlimited right; threats, harassment, intimidation and discrimination are all illegal.

In the past, university DEI (diversity, equity, inclusion) offices usually focused on defending **people of color** against such threats. Many DEI officers paid no attention to antisemitism, which for ideological reasons they hardly recognized as hatred at all (how can it be hatred if Jews are white and powerful, said they). The result has been a widespread rise in reported antisemitic incidents on campuses – the most recent Hillel-ADL study shows that almost three quarters of all American

Jewish college students have experienced or witnessed antisemitism since the start of the 2023-4 school year. All studies agree that antisemitic hostility varies dramatically from one campus to the next. Much depends on the school's culture (Catholic and Evangelical colleges have been better than secular ones), on the character of its leadership, on the number of Jewish and foreign students on the campus, and on the presence of incendiary groups like Students for Justice in Palestine. My own university, Brandeis, has acquitted itself well, precisely because the president and the trustees so publicly condemned Hamas. The take-away here is that those who donate to colleges and universities should not just withhold funds from colleges, like Harvard and Penn, that allow Jews to be mistreated. They also need financially to reward colleges and universities that protect Jews. Money can be a powerful incentive in the battle against antisemitism.

On that note of empowerment, I want to return to the word watershed, with which I began. We have seen that the Jewish world changed dramatically on October 7. Some changes were forced upon us, but many others – like the longterm changes following 1881 and the Shoah and 1967 – are actually ours to shape. Even watersheds born of tragedy conceal within them seeds of opportunity. So as we contemplate the lessons of October 7, mourn all those that we have lost, and begin to plan for the “day after,” let us resolve above all else to build a better and stronger and more connected Jewish life for ourselves and our children.

Shabbat shalom.

A SERMON GIVEN AT KEHILLAT KESHER
(COMMUNITY SYNAGOGUE OF TENAFLY &
ENGLEWOOD), FRIDAY, DECEMBER 22ND, 2023
דרשה שנישאה בקהילת קשר, יום שישי, י' בטבת תשפ"ד

also have something to do with rising overt antisemitism at those same institutions. Both in Israel and in the US – which amounts to almost 90% of world Jewry – dreams of a world free of anti-Jewish discrimination have now been replaced by grave disappointment.

The word one hears most commonly both in Israel and in pro-Israel American Jewish circles nowadays is “betrayal.” Look how many of our allies deserted us in our hour of need! Politically progressive Jews who support Israel feel this betrayal particularly strongly. Progressives in Congress have attacked Israel; leaders of the environmental movement like Swedish activist Greta Thunberg have attacked Israel; Black Lives Matter attacked Israel; feminists attacked Israel, ignoring the horrific rapes of Hamas; and much of the mainstream media has attacked Israel. Academic associations including some that I belong to like the American Academy of Religion issued horrific statements. Even some scholars of Jewish Studies betrayed Israel, noticing only Palestinian civilian deaths but not the horrific events beforehand.

As a result of all of this, pro-Israel Jews today often describe themselves as lonely. Jews who lived through the Shoah also used that word a lot; so did Jews in the wake of the destruction of the Temple – **Eicha Yashva Vadad!** Since the days of Bilaam we have been known as a people that dwells apart, **Hen Am Levadad Yishkon.**

In the past, lonely Jews have frequently concluded that they can ultimately rely only upon one another during difficult times (think of Jacob Glatstein’s famous Yiddish poem, “Good night world”). We see evidence that many Jews feel exactly the same way now. The remarkable Israeli story – how divided Israelis pivoted to unity once the war began has been much discussed. Israelis also now appreciate American Jewry more than before.

US Jews have likewise learned that we must

rely upon one another in difficult times like these. In Boston, where I live, Jews turned out in significant numbers on October 9th to demonstrate for Israel: the event brought together Jews from across the religious and political spectrum. At Brandeis – students arranged one of largest gatherings of its type in years – that similarly brought the full spectrum of Jews, from Orthodox to secular, under one roof. The rally in Washington DC on November 14th was the largest-ever Jewish rally in the capitol. Estimated at 300,000, it was larger than the famous ‘March on Washington’ in 1963 led by Martin Luther King Jr.. Israelis felt reassured when they saw that their Jewish brothers and sisters in America supported them. Washington politicians also took careful note of the march: it persuaded them that the majority of Jews supported Israel, contrary to what some in the anti-Israel camp contended.

The question is how long this turn toward reliance on fellow Jews will last. Will Jewish polarization return? The most interesting news, which I hope will be confirmed by data, is that programs for Jewish singles have proliferated. Singles report that the non-Jewish singles they meet don’t understand their concern with Israel; so they now look to meet fellow Jews who **do** share that concern. When we recall that over 70% of the non-Orthodox Jews who got married since the year 2000 are married to spouses who do not identify as Jewish, the news of a trend back to in-marriage is potentially very significant.

The bigger question is whether, in the face of renewed antisemitism, Jews will experience a spiritual revival, renewed interest in Jewish prayer and learning, akin to what took place in the 1970s. There are certainly reasons to be optimistic. Previous bouts of antisemitism going all the way back to ancient Persia spurred spiritual revivals. So did 1881 and later the rise of Hitler. Even before October 7, there seemed to be stirrings of revival – witness the astonishing non-Orthodox interest in My

משבר הציונות ב"ניו פומבדיתא": קריאת אזהרה אוהבת ליהדות הרפורמית בארה"ב

עופר צ'זיק

התנועה הרפורמית בארצות הברית הובילה בעולם היהודי מהפכה שנייה אולי רק לזו שהנהיגו חז"ל לפני כאלפיים שנה. בקרב ראשוני הרפורמים האמריקנים, שהשתייכו לגל או לתקופה המכונה "הרפורמה הקלאסית", אף היו שראו את עצמם ממשיכי הדרך של חז"ל: מחדגיסא, כמו חכמינו, מחדשים את היהדות ומנהיגים בה כללים שמתאימים לזמננו; ומאידך גיסא, שוב כמוהם, מחזירים עטרה ליושנה ומנקים השפעות לא רצויות על היהדות האמיתית, שאת עצמם הם תפשו כמובילי דרכה.

המהפכה המופלאה הזו – שהכניסה שוויון לתוך העולם היהודי, רבנות נשית, להט"ב בקדמת הבמה, חידוש תפילות ושימוש במוזיקה ככלי לשלחוב הקהל ולמשיכתו אל בתי הכנסת, בתקופה שהם נותרו בה שוממים – הביאה כעבור כמאה וחמישים שנה ליהדות מופלאה ומשגשגת. המהפכה שהתנועה שלנו הובילה אף חוצה כיום את גבולות העולם הרפורמי – גם רבות מהקהילות האורתודוקסיות (וכמובן אלו הקונסרבטיביות) מצמצמות מחיצות ואף מעלימות אותן, קבוצות מודרות זוכות ליותר ייצוג והעולם היהודי נהנה מעדנה ליברלית.

אך לצד התרומה המופלגת שלנו לעולם היהודי כולו, המהפכה הרפורמית באמריקה הביאה גם ליהדות שנמצאת בימים אלה בסכנת נסיגה, באופן כללי ובייחוד בכל הנוגע לקשר עם ישראל.

צעירים רבים ורבות ביהדות אמריקה, רבים מהם רפורמים, מתנתקים מישראל. מיעוטם אף קוראים לסופה של המדינה

לא זו אף זו, בתי כנסת רפורמיים בארצות הברית, על רבניהם, רבותיהם וקהילותיהם, היו שותפים מרכזיים בגיוס כספי החירום למען ישראל במלחמה. על פי ההערכות, בחודש הראשון למלחמה לבדו, גויסו למען ישראל כמיליארד דולר בקרב יהודי אמריקה.³ אפשר להעריך שבתי כנסת רפורמיים גייסו עשרות מהמיליונים הללו.⁴

עוד ראוי להזכיר כי הקבוצה האנטי־ציונית ביהדות אמריקה בכלל ובתנועה הרפורמית באמריקה,⁵ היא קטנה

1 עופר צ'זיק, "ישראל לא ביתנו", ידיעות אחרונות, 24 שעות, 21 במרץ 2024, 6-7.

2 ראו בגיליון זה את מאמרה של סגנית הפרובוסט של הקולג', ד"ר שרה בנאור על המשלחת המיוחדת הזו – שבה גם אני השתתפתי.

3 גיוס הכספים למען ישראל בזמן המלחמה היה חסר תקדים בהיקפו, והיווה גיוס החירום הגבוה ביותר למען ישראל מאז הקמתה. ראו: עופר צ'זיק, "עומדים מאוחדים": יהדות ארה"ב וישראל בחודש הראשון למלחמה, נובמבר 2023, תכנית רודרמן ללימודי יהדות ארה"ב, אוניברסיטת חיפה: https://rudermanajs.haifa.ac.il/wp-content/uploads/2024/04/Ruderman_Stand_Together_online_file.pdf.

4 ראו במאמרה של הרבה לאנה זילברמן סולביי בגיליון זה על גיוס הכספים בבית הכנסת שבו היא מכהנת בלוס אנג'לס.

5 היהדות הרפורמית היא הקבוצה הגדולה ביותר ביהדות אמריקה, ומונה כ-37% מכלל האוכלוסייה היהודית שמזדהה כרפורמית. ראו את סקר מכון Pew משנת 2020 שעסק בהרחבה בורמים הדתיים ביהדות אמריקה: "Jewish Americans in 2020", Pew Research Center, 11.5.2021. <https://www.pewresearch.org/religion/2021/05/11/jewish-americans-in-2020>

עולים, שלטענת WOKE הם קולוניאליסטים מאירופה – והיא שלטון דכאני. זאת, גם כאשר היא מתמודדת עם טרור רצחני שבעיניהם הוא התנגדות לגיימית לשלטון הישראלי הכובש.

על בסיס גישה זו, סטודנטים יהודים מוצאים עצמם מואשמים בקמפוסים בהיותם מדכאי מיעוטים, רק מתוקף היותם יהודים וגם אם אין להם שום קשר ישיר לישראל. אותם צעירים יהודים ויהודיות מבינים שאם לא יצטרפו לשורות ה"פרוגרסיביים" המתנגדים לישראל, יוחרמו על לא עוול בכפם.

ועוד, בימים אלה, כשכבר עברה יותר ממחצית השנה מתחילת המלחמה, היוצרות בדעת הקהל העולמית התהפכו. המדיה העולמית, שזמן קצר מאוד עמדה לצדנו, שינתה את עמדתה הראשונית והנרטיב המשודר באמריקה על המלחמה הוא כמעט חד-גוני. עשרות האלפים המפונים מביתם בצפון ובדרום לא מופיעים בתקשורת, ואפילו מעשי האונס המזעזעים של חמאס מוטלים בה בספק.⁹ הצעירים היהודים לא נחשפים למה שקורה בישראל, אלא בעיקר לנרטיב הפלסטיני.

אותו סקר מפורסם של מכון Pew משנת 2020, שבחן את עמדות הקהילה היהודית-אמריקנית במבחר נושאים, הצביע כבר אז כי הצעירים היהודים באמריקה מתרחקים מישראל. רק 48% מבני 18-29 העידו שהם קשורים לישראל, לעומת 67% מבני 65 ומעלה.¹⁰ נוסף על כך, הזרם הרפורמי בפרט הביע פחות קשר לישראל: 58% מהרפורמים העידו שהם קשורים לישראל, לעומת 78% מהקונסרבטיבים ו-82% מהאורתודוקסים. גם בשאלת האכפתיות רק 49% מהרפורמים ציינו כי אכפתיות לישראל היא חלק משמעותי מ"מה זה להיות יהודי" בעבורם, לעומת 53% מהאורתודוקסים ו-66% מהקונסרבטיבים.¹¹

וכאן טמונה הנקודה המטרידה ביותר: למרות הניסיון הכן והמשמעותי לחנך לציונות בארה"ב, אנו כתנועה לא פעלנו די (או – פעלנו ולא הצלחנו) לכוון בעשורים האחרונים מסד ערכי-חינוכי חזק דיו בקרב הצעירים והצעירות שלנו, שישמר את הקשר שלהם לישראל ויאפשר להם להתמודד

באותו אופן, יהדות אמריקה, והתנועה הרפורמית האמריקנית – על מוסדותיה ומאמיניה – התגייסו למעננו. ב-14 בנובמבר 2023 התקיימה העצרת היהודית הגדולה ביותר בתולדות אמריקה. השתתפו בה כ-290,000 בני אדם, שהתכנסו בווישינגטון לתמוך בישראל נגד החמאס, ובעם היהודי נגד האנטישמיות.⁷ בד בבד, הביאו מאורעות שבעה באוקטובר והמלחמה שבאה בעקבותיהם לעלייה מרשימה בנוכחות בבתי הכנסת. באי ובאות משכני התפילה השונים שמעו שם על המלחמה, על היום הקשה בתולדותיה של המדינה, על המוות והשכול. שם הם נרתמו לעזור, שם הם אספו כספים, שם הם התפללו למען מדינת ישראל ושם הם קיבלו או רכשו סרט צבוע בכחול, להזדהות עם משפחות החטופים.⁸

הכישלון החינוכי וההתרחקות

אך לכל התמונה הנפלאה הזו יש גם תמונת מראה, והיא מטרידה ומאיימת: הדור הצעיר של יהדות אמריקה, בפרט זו הרפורמית, נתון בהתלבטויות עמוקות של זהות והזדהות – וכלל לא בטוח שישראל היא אחד מכיווני ההזדהות העיקרי שלו. צעירים יהודים ויהודיות חשים כעת בלבול ובגידה – מי שלפני שנה הפגינו אתם למען זכות האישה להפלה, זכויות שחורים ולהט"ב, לפתע מפגינים נגדם. הם מרגישים לבד. כמי שרואים את עצמם פרוגרסיבים, וכמי שרעיונות של "צדק חברתי" ו"תיקון עולם" מצויים במרכז התפישה היהודית שלהם, הם מנסים כעת להבין איך עליהם להגיב.

זהו משבר שהואץ במידה ניכרת מאז שבעה באוקטובר, אך שורשיו הולכים ומעמיקים במשך עשורים. יותר ויותר צעירים, יהודים ושאנים יהודים, מזדהים עם תפיסת ה-WOKE, שמציגה עולם פשטני שיש בו רק שני סוגי מעמדות: מדכאים – לבנים, ומדוכאים – לא לבנים. אין אמצע, אין מורכבות, אין מצב שבו קבוצה היא גם מדכאת וגם מדוכאת. לפי התפישה הזו, ישראל היא מדינה של "האדם הלבן" – שהרי היא הוקמה במידה רבה על ידי

6 ראו למשל את דבריו של אריק פינגרהאט, נשיא ומנכ"ל ארגון הפדרציות היהודיות של צפון אמריקה (JFNA), בריאיון שלי עמו ב"ידיעות אחרונות" על הארגונים היהודיים האנטי-ציוניים: עופר צ'זיק, "ישראל לא ביתנו", **ידיעות אחרונות**, 24 שעות, 21 במרץ 2024, 6-7.

7 דניאל אדלסון ואיתמר אייכנר, "290 אלף השתתפו בעצרת למען ישראל בווישינגטון, הרצוג: "לא ישברו אותנו", **ynet**, 14 בנובמבר 2023, מתוך: <https://www.ynet.co.il/news/article/hjkfsmwe6>.

8 לפחות בתחילת המלחמה, ענדו יהודי ארצות הברית סרטי זהויות בצבע כחול, בדומה לסרטים הצהובים הנהוגים בישראל.

9 ראו למשל את הסערה שהתעוררה בתוך העיתון המוביל בעולם, ה"ניו יורק טיימס", בעקבות התחקיר שלהם בנושא.

Jewish Americans in 2020 10

Ibid 11

מקוצר היריעה, לא אנסה להציע כאן תכנית כוללת לפתרון המשבר שפקד את הזרם היהודי החשוב בתולדות עמנו. בקליפת אגוז אבקש להציע שהשקעה נוספת ב"חינוך לישראל" (Israel Education), בהוראת עברית, ביצירת קשר בין בני נוער ישראלים ובין נוער רפורמי אמריקני, ובייחוד במתן דגש על חינוך לערכים נוספים מלבד תיקון עולם – שהוא אכן ערך חשוב ביותר, אבל לא בלעדי – תוכל לפתוח עידן אחר ביחסים.

עם הנרטיב החד־גוני שהם שומעים ועם ההאשמות שמופנות כלפיהם. בהכללה, כמעט גסה אמנם, אטען שלא הצלחנו להעניק לאותם צעירים וצעירות המתרחקים מאיתנו נרטיב זהותי חזק מספיק לעמוד בתעמולה פרר־חמאסית, לתת להם בסיס ידע כדי לקעקע את אי־הדיוקים והפשטנות של אידאולוגיית ה־WOKE, ולא עלה בידינו לבסס בהם תחושת קשר תמידית עם ישראל, כמו זו האוחזת בדורות קודמים.

ייתכן אפילו שבעצמנו נהינו במידה מסוימת אחר האידאולוגיה של WOKE. אולי מתוך תחושה שהיא מגשימה את האידאה הדתית החשובה של "תיקון עולם", אשר במובנים מסוימים מהווה עמוד תווך של התאולוגיה הרפורמית עוד מראשיתה של הרפורמה,¹² ובצדק; אך פעלנו כך מבלי שעמדנו על המחירים והכשלים שבמעשה, על האופן הפשטני שבו היא מגשימה את הרעיון החשוב של תיקון עולם או את המחירים של ההגשמה הספציפית הזו.

אם זו היא אכן התמונה – שהצעירים והצעירות מתנוענות מרגישים פחות קשורים אלינו, שהם חסרי המסד הזהותי החזק הקושר אותם לישראל, שהם נחשפים לנרטיב פרר־פלסטיני בתקשורת ובמדיה ובאותה עת נתונים לאלומות מילולית ואף פיזית, לאומים ולהחרמה אם לא יצטרפו ל"צד הנכון" של שונאי ישראל – איך בכלל אפשר לצפות לתמיכתם? כשכך נראים פני המציאות, ניתן רק לברך על כך שיש כאלו בקרבם – ולא מעטים – שעדיין תומכים בנו.

ביקורת של אנפתיות והערכה

חשוב לציין שהתמונה הקודרת הזו מצטיירת מבפנים, לא מתוך התנגדות, אלא מתוך אהבה גדולה והערכה עצומה ליהדות הרפורמית האמריקנית. גאווה ממלאת אותי כשאני אומר שאני לומד להיות רב רפורמי, שאני לומד במוסד שהקים אחד הרבנים החשובים בהיסטוריה היהודית, אייזיק מאיר ווייז. הביקורת שאני מביע כאן אינה ביקורת של אויב, אלא של שותף, של מי שרוצה לראות את היהדות הרפורמית גדלה ומשגשגת בארצות הברית ובישראל; של מי שרוצה לראות ישראל שוויונית וליברלית, הפועלת בהתאם לערכיה של התנועה הרפורמית הישראלית ואחותה האמריקנית. יש עוד לומר שלא רק הצעירים הרפורמים מתרחקים מישראל – מדובר בתופעה דורית ולא רק פנים־תנועית – אך כמי ששייך לתנועה, חשוב לי לדבר דווקא עלינו ולנסות לתקן אצלנו.

12 המינוח תיקון עולם הוא מודרני יחסית ומקורו במחצית השנייה של המאה ה־20. עם זאת, רעיונות של צדק חברתי, תיקון עוולות חברתיות והפצת "מונותאזם אתי" בעולם היו מרכזיים עוד במצע התנועה הראשון מ־1885.

בין שטריימל לצעיף אש"ף ובין מניפת גאווה לשלטי BDS

אלעזר בן לולו

רועמים – זו הזדמנות עבור קבוצות אלו לאשרר את מאבקן: זעקת השבר של היום-יום שלהן נעשית רמה בשעה כזו.

בעוד מי שעבורם מציאות חיים של רבונות יהודית או מציאות יומיומית הטרנסקסואלית – הטרנסורמטיבית מתקיימת כמובנת מאליה, אידאלית ואולטימטיבית – יש מי שחווים מציאות זו דווקא כדיסטופיה וכחוסר הלימה למציאות חייהם הפנימית, האידאולוגית, הוהותית; למשל – קווירים ויהודים אנטי-ציונים.

בלב לבן של שתי קבוצות אלו מובנה יסוד זהותי של התנגדות למציאות ממשית כפויה. בהקשר הלהט"בי המשיגה זאת המשוררת הפמיניסטית אדריאן רייץ' במונח "הטרנסקסואליות כפויה" כביטוי למציאות הדכאנית כלפי להט"בים וקווירים. בהקשר של אמונת נטורי קרתא, ניתן לתאר זאת ככפייה של מציאות חוטאת ומחטיאה שבה קמה מדינה יהודית לפני בואו של משיח בן דוד.

זעקה פנומנולוגית זו כנגד המציאות הכפויה, מבטאת עד כמה חוק שימור האנרגיה (הקובע כי סך האנרגיה במערכת סגורה הוא גודל קבוע שלא משתנה) – מתגלה כחוק שימור ההתנגדות, זו שלעולם, מסתבר, נשארת. היסוד הרדיקאלי הפונדמנטליסטי הוא בלב לבן של שתי הזהויות הללו; קריאת תיגר נגד מנגנון הגמוני – חתירה תחת סדר פוליטי קיים. באופן אימננטי, זהו ה-DNA הקווירי, וה-DNA האנטי-ציוני.

שאלת העומק הביקורתית לגבי קבוצות שההתנגדות בבסיס הווייתן, היא האם יש ברעיונותיהן דבר מעבר להתנגדות עצמה? האם מדובר רק בפירוק של מבנה או רעיון פוסט-סטרוקטוראליסטי, שתפקידו להתפרק ושוב, ולעולם לא להיות יציב ומגובש מחדש? או בשפה הקבלית, האין זו שבירת כלים שחוגגת את השבירה, ללא כל רצון לתיקון? אולם הביקורת האפשרית על הקבוצות הללו, בימים מדממים אלו, עלולה להטעות אותנו בהבנת אופיין ומניעיהן. יתר על כן, בכך אנו ממלאים את תפקידנו ב"משחק ההתנגדות" – משקפים למתנגדים את ההגמוניה שאליה מופנית התנגדותם, מעין משחק פינג-פונג חסר תכלית, המשמר רק את יסוד ההתנגדות המשותף לזה הקורא תיגר על המציאות הקיימת, ולזה הקורא תיגר על המתנגד. אם כך, המתנגד למתנגד – פטור?

מתחילת המלחמה אני נחשף ברשתות החברתיות ובכלי התקשורת לתמונות ולסרטוני מחאה אנטי-ישראליים – הן מצד להט"בים מרחבי העולם, בעיקר במוסדות אקדמיים בצפון אמריקה, והן מצד אנשי נטורי קרתא. זה לא שאיני ער למשנתה הפוליטית של כל אחת מהקבוצות הללו, אך בימים אלו ההקשר נעשה צורם יותר ויותר, מכעיס, מכאיב, גורם לתחושת נבגדות קשה, ומאיים בניתוק אישי ואינטלקטואלי מחברים יקרים.

כשאני מביט על תהלוכות נטורי קרתא חמושים בדגלי אש"ף או בקווירים מעוטרי כאפיות וססמאות ג'יאהדיסטיות, מתעוררים בלבי, ואני מאמין כי גם בלבו של כל יהודי-ציוני להט"ב, רגשות של כעס, דחייה ופחד. האין הם חלק מאתנו. יהודים בני עמנו? קווירים בני ובנות קהילתי? לאן נעלמו ההזדהות, הסולידריות והאמפתיה לכאב? האם הדיון האקדמי הוא רק פלפול דמיוני?

אני מתבונן שוב ושוב בתמונות ובסרטונים ותוהה איך זה יכול לקרות, והראש האקדמי (זה האנתרופולוגי שמכיר ברב-תרבותיות), וזה הקווירי (שמכיר בכוחם של להט"ב להציע סדר חברתי טוב יותר) והלב היהודי שלי לא תופשים זאת. כשאחיי היהודים, כמו אחיי הלהט"בים, פוגעים בי ובאחיי הישראלים, מכלול הזהויות והקהילות שאני שותף להן, מתערער. כשקולגות מעבר לים איחלו לי ולמשפחתי בפייסבוק, בפרפראזה על ססמת המחאה "from the river to the sea", שנחזור אל מעבר לים, האישי התערב בפוליטי, העלבון ותחושת ההתקוממות הגיעו ל"נקודת רתיחה".

אני מבקש להשתמש בתובנותיי כאנתרופולוג יהודי-ישראלי (כאוב), כדי לתהות על מהותה של המחאה האנטי-ישראלית, ועל הקשר, בין קבוצות שונות ורחוקות זו מזו כמו נטורי קרתא והתנועה הלהט"בית – המנווט אותן למחאה דומה.

מתכון לכלים שבורים

נקודת ההנחה הבסיסית של הטענה שלי, היא כי בכוחה של עת חרום לשמש הזדמנות להשמעת זעקתם האותנטית של אלו שהכאב הוא שגרת חייהם. כשהשקט מופר והתחתים

לא מפתיע שאלו שפחות זוכים להכרה ציבורית בחברה או להסכמה רחבה, כי הם חורגים מרעיונות פוליטיים מוסכמים או מגדריים מקובלים, יבחרו בביטויים שונים של התנגדות או של הזדהות עם התנגדות, ולו רק כדי להצדיק את קיומם – קיום שנוקק להצדקה מתמדת מול קיומו של "אחר" משמעותי (ישראלי-ציוני עבור האנטי-ציוני, והטרנסקסואל-סיסג'נדר עבור הקוויר).

ובחזרה לאימוץ המחשבה היהודית, די בלהזכיר כי "הכרה יהודית" לא בהכרח מניבה ודאות או ידיעה ממשית. למשל, הדרישה של האל בהכרה בו לא תמיד הניבה הוכחה-חיה לקיומו. ואולי דווקא בשל כך טופחה החשיבות המרכזית של ההכרה באל. כשהופיעו התנגדויות ופקפוק, ששיקפו משבר אמוני בין העם לאלהיו – הועתקה פרדיגמת ההתנגדות מהעם ביחס לאל, אל האל ביחס לעם. התוצאה הייתה ברורה: עונש, חורבן וגלות.

אנו מבחינים כי המשוואה הדיאלקטית של התנגדות-הכרה, על אף שהיא סדוקה, ואפילו קורסת לתוך עצמה, זוכה בשעה זו לעיון מחדש.

אני מבקש לסיים בהתכתבות כואבת עם קולגה יהודי-אמריקני קוויר, שהשתתף בהפגנה אנטי-ישראלית. ברור היה לו שהיתכנותו של מצעד גאוה בלב עזה זו אוטופיה ולא מציאות אפשרית. אך זה לא מנע את נוכחותו במאורע; לא רק שאין הבחירה הרציונאלית מניחה כי למופע התמיכה לכשעצמו אין מקום, אלא היא הדגמה ליכולות מלאכותיות להפריד בין זהויות והזדהויות קוויריות-פוליטיות שהצטלבו להן. כך מתגלה כי המאבק הוא לא על הקיים, אלא על זה שאולי אף פעם לא התקיים, ועל זה שאף פעם לא יתקיים.

המאמר פורסם לראשונה באנגלית בכתב העת
WATERSHEDS, גליון 1.

בניסיון לבחון ביושר לב את פעילותן של הקבוצות הללו, אני מזכיר לעצמי ולנו, כי יש ביניהם חכמים השקועים בגמרא ובפסוקים יומם וליל, ופרופסורים משכילים שקידמו מחקר פורץ דרך בתחומם – ג'ודית באטלר היא דוגמה אחת. האם כולם סובלים מכשל אמפתי, ממוסר כפול, מתסמונת שטוקהולם או משנאה עצמית? האם אין דרך משכנעת אחרת, מלבד להאשים אותם בעיוורון או בבורות?

להכיר בהתנגדות, להתנגד בהכרה

אני מבקש להציע כיוון אפיסטמי אחר – לשקף נדבך נוסף בהליך הפענוח של המופעים הללו. גם אם הדבר יעלה שאלות, די בהצפתן כדי לאתגר ולהתקרב לתשובות שיתגבשו בעתיד. להערכתך, המושג החשוב ביותר שעלינו לבחון מחדש בימים אלה הוא "התנגדות": מתי היא נולדת, ומה תפקידה? האם יש טרנספורמציה של התנגדויות שמעלימות או מקריסות זו את זו? מתי מדובר בניסיון לשנות את המציאות בשם רעיון מסוים, ומתי זה צעד הפגנתי שנועד לסמן את הפער בין הרצוי למצוי?

מה הכלים שיש בידינו כדי למפות את דרכיה ולקבוע את כשירותה? והאם כלים ביקורתיים אלו רלוונטיים בשעת משבר?

דרך אחת לענות על תהיות אלו, היא מתוך התבוננות ביצירה היהודית הנוגעת לרעיון ההתנגדות. באופן אירוני למדי, סיפורו של עם ישראל נברא בהתנגדות: כח ההתנגדות לתוהו ובוהו, שאפשר את יצירת הסדר בבריאת העולם; התנגדות העם למנהיגות של משה, התנגדות של משה לחוסר האמונה של עם ישראל, ההתנגדות לעקדת יצחק, ועוד. מהטקסטים של המשנה והתלמוד, הראשונים והאחרונים – ספרות שניזונה מפולמוס ומתודלקת מוויכוח אינסופי, ועד להתנגדותם של הציונים הראשונים לנטישת החזון של רבונות כשהעזו ועלו ארצה.

המושג השני הראוי לדיון הוא "הכרה"; הלא התנגדות מהווה גם דרישה של פרטים וקבוצות להכרה. על כן,

"דברים שרואים מכאן לא רואים משם"

הרהורי לב מסוף העולם מערבה

לאנה זילברמן סולוביי

"קול רבני לזכויות אדם" שבו עבדתי לפני המעבר לארה"ב בקיץ; עטר כץ, חברה יקרה שהכרתי בחופשת הלידה עם בכורתי, כשרק עברנו למבשרת. עטר, בן זוגה ושני ילדיהם הקטנים עברו לפני כמה שנים לגור בבארן, הקיבוץ שבו גדלה; וחברתי האמיצה מ"נשים עושות שלום", ויויאן סילבר, גם היא מקיבוץ בארן.

רו הגיב מיד, וסיפר שבנתיב העשרה יש חמישה עשר הרוגים – שכנים, חברים. אבי ענה ואמר שהוא עדיין מחזיק מבפנים את דלת הממ"ד בבית שלו, ושומע צעקות בערבית מעבר לדלת והחלון. החברות מבארן לא השיבו.

כך התחיל היום הארוך ביותר בהיסטוריה. יום שחור שלא נגמר. מאה שמונים ותשעה ימים שהם יום ארוך אחד של עצב, אבל, שכול, צער, הלם ואבדן. האור בקצה המנהרה החשוכה טרם נגלה לעינינו.

להיות ישראלי או ישראלית בחו"ל בזמן מלחמה זאת מציאות מורכבת. נדהמתי לגלות הזדהות עמוקה, התגייסות ושותפות גורל בקרב הקהילה היהודית בצפון אמריקה.

בשבועות הראשונים היו אירועי תמיכה ותפילה המוניים כמעט בכל בית כנסת בלוס אנג'לס (ויש הרבה). כבר למחרת האסון, בשמונה באוקטובר, נכחתי באירוע בבית הכנסת סטיבן ויז, שנכחו בו למעלה מאלפיים אנשים. כל הנוכחים הגיעו להפגין סולידריות, לתת כתף אחד לשני, לבכות, להתאבל, להיות יחד.

ביום שלישי, עשרה באוקטובר, קיימנו אירוע דומה בקהילה שלי, אליו הגיעו מאות אנשים. היה לי ברור שמצופה ממני לומר דבר מה, אך התקשתי למצוא מילים. מצאתי את עצמי יושבת לילה שלם מול מסך מחשב ריק.

לקראת בוקר נזכרתי במילים של חיים נחמן ביאליק – "בעיר ההרגה", שנכתב אחרי פוגרום קישניב, מאה ועשרים שנים קודם לכן, בשנת 1903.

קראתי את המילים והצטמררתי לנוכח תיאורי הזוועות. תוך כדי המשך הקריאה הבנתי שאלה יהיו מילות הפתיחה שלי:

בקיץ האחרון עברתי עם משפחתי לקליפורניה למשך שנתיים, בעקבות הזמנה לשרת את קהילת אור עמי, בית כנסת רפורמי בפרכרי לוס אנג'לס. בחודשיים שקדמו לשבת השחורה, נכנסתי לתפקיד הרבני בקהילה. נחתתי הישר אל תוך חגי תשרי.

בערב ראש השנה דרשתי על חשיבות התמיכה בישראל דווקא בעת הזו, בשנת הפגנות ומהפכות. הדגשתי בפני חברי הקהילה החדשה שלי את המספרים העצומים של האנשים הטובים והמודאגים שחיים ופועלים בישראל, אנשים שחולקים אותם ערכים ליברליים, ויוצאים לרחובות שבוע אחר שבוע כדי להילחם עליהם.

בסוכות הזמנתי אנשים לשיחת המשך בסוכה כדי לשאול שאלות, להתלבט, לדבר על האתגרים ועל התהומות, וברזמנית לוודא שבשום פנים ואופן הם לא מוותרים על התמיכה, האחדות והסולידריות עם הארץ.

בערב שמחת תורה, ששה באוקטובר, חזרתי הביתה אחרי ערב שמח וחגיגי בבית הכנסת.

רקדנו עם ספרי התורה, קראנו את סוף חומש דברים ואת תחילת חומש בראשית, ועברנו בין החלקים השונים של הסיפור המיוחד של העם היהודי.

חזרתי הביתה שמחה ועייפה, והלכתי לישון מרוגשת. למחרת בבוקר לא הייתה מתוכננת תפילה בבית הכנסת, ולכן תכננתי להתעורר ביקצה טבעית וליהנות מבוקר משפחתי רגוע.

התעוררתי סביב השעה שמונה בבוקר (שש בערב שעון ישראל) מדפיקות חזקות בדלת הבית. מייקל, השכן שלנו, הגיע בסערת רגשות לספר לנו את אשר קרה בארץ. מיד פתחנו חדשות. הלב דפק בעוצמה, העיניים לא האמינו למראה הזוועות והכותרות, והראש התקשה להפנים את המידע. באותו שלב היה ידוע על מאה הרוגים "בלבד" ומספר קטן של חטופים.

הושטתי יד לטלפון והתחלתי לכתוב הודעות וואטסאפ לארבעה חברים: רו שלימוביץ, קולגה, מורה דרך, ממושב נתיב העשרה; אבי דבוש, חבר מקיבוץ נירים, מנכ"ל הארגון

קום לך לך אל עיר ההרָגָה וּבִאתְ אֶל-הַחֲצֹרֹת,

וּבְעֵינֶיךָ תִּרְאֶה וּבִכְדֶּךָ תִּמְשֹׁשׁ עַל-הַגְּדֹרוֹת
וְעַל הָעֲצִים וְעַל הָאֲבָנִים וְעַל-גִּבֵּי טִיחַ הַכְּתָלִים
אֶת-הַדָּם הַקָּרוֹשׁ וְאֶת-הַמָּח הַנִּקְשָׁה שֶׁל-הַחֲלָלִים....

בהמשך, שיתפתי את הנוכחים ברשימה ארוכה של אמתות תחת הכותרת: "על אלה אני בוכיה".

על חברי רו מנתיב העשרה שהחבר הכי טוב של הבן שלו נרצח לו מול העיניים; על אופיר ליבשטיין, ראש מועצת שער הנגב שנרצח יחד עם בנו ניצן בעודם מגנים על ביתם בכפר עזה; על תמר קדם, אישה שהיא השראה, אשר התמודדה בבחירות לראשות מועצת אשכול, ונרצחה יחד עם כל בני משפחתה; על אלכסנדר דנציג, קולגה שלי מ"יד ושם", איש חינוך, שנחטף מביתו בקיבוץ נחל עוז; על חברתי עטר, שחולצה תחת אש מקיבוץ בארי עם שני ילדיה הקטנים אחרי עשרים וארבע שעות של זוועה, בעוד שעילים האיש שלה נלחם בשארית המחבלים יחד עם חבריו לכיתת הכוננות; על חברתי ויואן, שנעלמו עקבותיה, ואז הופיעו – תחילה ברשימת החטופים, ומאוחר יותר ברשימת הנרצחים. על כל אלה סיפרתי כי אני בוכייה, ועל עוד רבים וטובים אחרים.

מספר ימים לאחר מכן הוזמנתי לדבר באירוע ציבורי גדול, שאורגן על ידי ראש העיר קלבס בקליפורניה. אירוע תמיכה בישראל וגינוי הטבח הנורא, בפומבי, בכיכר העירייה. היה מאוד מרגש לפגוש אלפי אנשים, יהודים ולא יהודים כאחד, עומדים עם דגלי ישראל, נרות ופנסים, ומעניקים חיבוק גדול ואוהב לעם שלנו.

מעבר להתכנסויות ותפילות, היה רצון עז בקרב האנשים לעשות משהו, לעזור, לתרום. כל יום אנשים רבים שאלו אותי: מה אפשר לעשות, כיצד ניתן לעזור? פתחנו קרן חירום לטובת ישראל, ואנשים תרמו בנדיבות. העברנו כספים לשיקום קיבוצי העוטף, חמ"לים אורחיים רבים, ארגוני התנדבות למען העורף, יחידות צבאיות ומרכזי טיפול בטראומה. ילדי בית הכנסת כתבו מכתבי עידוד ותמיכה בחיילים, ציירו ציורים ושלחו ציוד. זו הייתה התגייסות מרגשת ומיוחדת במינה.

אנחנו חיים בזמנים היסטוריים. תחושת האחדות והסולידריות ביהדות צפון אמריקה מעולם לא הייתה כל כך חזקה כלפי ישראל. אל לנו לזלזל בתחושת שותפות הגורל של יהודי ארה"ב, ואל לנו לקחת אותה כמובנת מאליה. יש להבין שמדינת ישראל חזקה = יהדות צפון אמריקה חזקה, ולהיפך.

בנובמבר עצרנו את נשימתנו כאשר צפינו יחד בעסקת חילופי השבויים וחזרת הנשים והילדים ארצה. הלב יצא

מהמקום ובכה יחד עם משפחות החטופים שחזרו, ועם אלה שנשארו מאחור. עברו עוד שבועות וחודשים רבים. המלחמה התקדמה, והנה כבר עברה לה חצי שנה. חיסול החמאס והחזרת החטופים בתמרון צבאי קרקעי – לא נראים באופק. מספר ההרוגים בצד הפלסטיני מטפס מיום ליום וברזמנית, דעת הקהל העולמית על אודות ההצדקה להמשך הלחימה החלה להתערער, גם בקרב יהודים.

בשלהי דצמבר הוזמנתי להשתתף במעגל רבני. שמחתי על ההזדמנות להכיר קולגות בעיר חדשה. בסבב שהיה שיתפנו את אשר על לבנו בקשר למלחמה.

האזנתי בקשב רב, ותוך כדי כך הרגשתי כיצד נפערת תהום ביני לבין הנוכחים בחדר. אמנם מרבית האנשים הביעו צער וכאב עמוק על המציאות בארץ, אך הרגשתי שהכאב שלי שונה משלהם, וכך גם הפרספקטיבה. מעל לכל נדהמתי לגלות שהקולגות שלי אינם תומכים בהמשך הלחימה בעזה.

בסוף ההתכנסות הזו דיבר פרופסור מוערך, ראש הפקולטה ללימודי ישראל באוניברסיטה מכובדת בעיר.

הוא אמר שני דברים אשר שינו לחלוטין את נקודת המבט שלי על המלחמה הזאת.

ראשית טען: "מדינת ישראל והישראלים החיים בה נשארו בשבעה באוקטובר. הזמן עצר מלכת". לקח לי זמן להבין ולהפנים את מה שהוא אמר, הרי היינו כבר בסוף דצמבר. הוא הסביר שעצמת הטראומה בקרב הישראלים כל כך גדולה, עד שזה כמעט בלתי אפשרי להתעלות מעליה ולראות זוויות אחרות או אנשים אחרים בסיפור הזה.

באותו רגע של הארה, הבנתי שהוא מדבר עליי. אני היא אותה ישראלית שעדיין נמצאת בשבעה באוקטובר ומסתכלת על המלחמה המתפתחת בפרזימה של טראומה ואובדן עמוק, כי זה המקום הנפשי שבו אני נמצאת; לתחושותי, יחד עם כל מדינת ישראל ותושביה.

לאחר מכן, הפרופסור החל לדבר על האפשרות להפסקת אש. אמנם עניין הפסקת האש כבר התחיל להיות נושא בשיח הפנים אמריקני, אך זאת הייתה הפעם הראשונה ששמעתי את צמד המילים האלה בתוך מרחב יהודי. הוא ביקש לשאול אם המשך הלחימה תורם לעתידה של מדינת ישראל ומעמדה בעולם, במצב שבו החטופים לא חוזרים, החמאס עדיין רחוק מאוד מתבוסה, ואלפי פלסטינים בלתי מעורבים, לרבות נשים וילדים, נהרגים מדי יום.

כששמעתי את המילים "הפסקת אש" בפעם הראשונה, הרגשתי שאני תכף יוצאת למלחמת התקפה מול הפרופסור הנכבד, אבל ככל שהוא הסביר את נקודת מבטו, לאט-לאט

השלתי את השריון, כשהתחלתי להבין שאולי יש היגיון בדבריו.

דברים שרואים מכאן לא רואים משם, וזאת לא קלישאה. הבנתי שיש לי תפקיד לעשות, לגשר בין העולמות. בצדו האחד של הגשר, חשוב לי להסביר לאמריקנים את הטראומה הישראלית המתמשכת מאז שבעה באוקטובר, לצד רוח ההתנדבות; את החוסן של החברה האזרחית בהיעדר ממשלה מתפקדת, ואת היום של כל כך הרבה גיבורים בישראל, שחיים את מציאות המלחמה ועושים את המיטב כדי להחזיק את העורף, לתמוך בחזית ולשמור על צלם אנוש. מילים לא יעשו צדק לתחושת הגאווה וההשראה שהרגשתי לנוכח ההתגייסות האדירה של החברה הישראלית כיחידים וכקהילה אל מול מאמץ המלחמה.

בצדו השני, אני מבקשת להרחיב את נקודת המבט הישראלית לגבי האתגרים העצומים שאתם מתמודדת קהילת יהדות צפון אמריקה. מדינת ישראל חייבת להתעורר ולראות את המציאות שמולה ניצבת ידידתנו הקרובה מאז שבעה באוקטובר, לרבות עלייה מאסיבית באנטישמיות – במרחב הציבורי, בבתי הספר, באוניברסיטאות, בכל מקום. בקהילה שלי, ילדים ובני נוער מפחדים להסתובב עם סממנים יהודיים. גבר יהודי נהרג בעודו מניף דגל ישראל בהפגנה פרו-ישראלית בשכונה ליד הבית שלי. אני קיבלתי אימייל מאיים שיש פצצה בבית הכנסת וכולנו עומדים להתפוצץ ולמות, בזמן ששהו בבניין כמאה ילדים. תקציב אבטחת בית הכנסת עלה ב-400% בחצי השנה האחרונה.

נוסף על כך, חשוב להזכיר כי ארה"ב נמצאת בשנת בחירות. הנשיא ביידן, חברנו הטוב והנאמן, חוטף ביקורת נוקבת על תמיכתו בישראל. המלחמה נמשכת, החטופים לא חוזרים, אין עסקה, ואנשים ממשיכים למות משני צדי הגבול. חשוב כל כך לצאת מהמקום הצר שלנו ולהסתכל אל מעבר לאוקיינוס בדאגה אמתית ובאמפטיה, כדי שלא נמצא את עצמנו לבד בעולם. כולי תקווה שנוכל להבין את צו השעה ביחסי ישראל והתפוצות, שנשכיל להעצים את הקשר בינינו לבין עצמנו, ונחזק זה את זה. חזק חזק ונתחזק.

אללה, אתה השלום וממך השלום!:

היבט יהודי-רוחני על השפה הערבית במרחב המזרח-תיכוני

בנימין דניאל מיניץ'

מהאימפריה הרוסית, והצפונית, דיברו יותר אוקראינית; ואילו באזורים הדרומיים והמזרחיים דיברו רוסית.

אלא שהאזכורים הרוסית הביאה את מערכת היחסים בין השפות אל סופה. חודשים מעטים מתחילת המלחמה, אחוזים ניכרים של תושבי המחוזות דוברי הרוסית עברו לדבר אוקראינית בחיי היום יום. ב־2002 דיברו 38 אחוזים מתושבי אוקראינה אוקראינית בחיי היום יום, ו־33 אחוזים דיברו רוסית; ואילו ב־2022, לאחר פלישת רוסיה, חלה עלייה ניכרת בדוברי האוקראינית ו־58 אחוזים מן התושבים דיברו אוקראינית בחיי היום יום. זהו שינוי קיצוני ביותר.

דוברי האוקראינית אף פיתחו גישה סובלנית ביותר לדיבור שגוי בשפה האוקראינית, ככל הנראה כדי לעודד את מי שרמת האוקראינית שלו איננה מושלמת להעדיף אותה. על אף הברכה שבתהליך של ביסוס הזהות הלאומית בחברה האוקראינית – כפי שנעשה בתולדתנו אנו עם חידוש השפה העברית, שמאפשר לנו מגע ישיר עם רבדים רבים של שימור הזהות הלאומית ופיתוחה – אינני יכול שלא לתהות.

נולדתי וגדלתי במחוז דובר רוסית באוקראינה. רוסית היא שפת האם שלי ובבית שלי לא דיברו אוקראינית. למדתי אוקראינית בבית הספר היסודי, אני קורא את השפה היפה והנפלאה הזאת, מבין אותה ודובר בה, אבל אף פעם לא ראיתי סיבה מספקת לוותר על השפה הרוסית.

רוסית היא שפה שנוצרו בה יצירות ספרות בקנה מידה עולמי. כאדם אשר קרא את דוסטויבסקי ובולגקוב בשפת המקור ובתרגום העברי, אני יכול להשוות. המקור טוב יותר מכל תרגום. יעידו על כך כל מי שחוו קריאה של הטקסטים התנ"כיים בעברית ובתרגום, את התלמוד בארמית ובתרגומים ואת הארי פוטר ביותר משפה אחת.

ועוד, מדובר בלינגואה פרנקה: השפה הרוסית הייתה לשפת האזור. נכון, זהו האזור שבו שלטה האימפריה הרוסית במשך מאות שנים ככוח כובש; ואפשר להשתמש בשפת האזור לצורכי פלישה תרבותית – אבל אפשר להשתמש בה גם לשיחות שלום ולקיום משותף. תרבותית, ידו של מי שדובר את שתי השפות תהיה תמיד על העליונה. עם סיום

מורי ורבי, הרב לוי ויימן-קלמן, שיתף אותי פעם בחוויית קריאת התפילה לשלום הנהוגה בקהילתו, קהילת כל הנשמה, בנקודת זמן מאוד מסוימת – אחרי שחבר קהילה נרצח בפיגוע בתקופת האינתיפאדה הראשונה.

מדובר בתפילה המושתתת על ליקוטי תפילות של רבי נחמן מברסלב עם מספר שינויים – ביניהם שילוב דועא (תפילה מוסלמית קצרה) – *اللهم أنت السلام ومنك السلام* – "הו, אללה, אתה השלום וממך השלום". דועא היא תפילה בנוסח חופשי, אשר אינה "מנוהלת" על ידי השריעה, וכמוה ליקוטי התפילות של רבי נחמן, שאינן תפילות חובה על פי ההלכה היהודית. השילוב בין התפילות מתבקש ואף מוכרח המציאות, כאשר אנחנו מחפשים שלום בין העמים אשר לשונות התפילה שלהם הן עברית וערבית.

ובכל זאת, לאחר שהאדם המתפלל בערבית רוצח אדם שתפילותיו נהגות בעברית, הקשר העדין הזה בין השפות מתנפץ. הוא טופח בפניהם של אלו המשקיעים את כוחותיהם ביצירת קשר מקודש, קשר שאולי עליו, בעזרת ה' – מא-שא-אללה, יושתת השלום המיוחל בארץ ישראל.

נוכרתי בסיפור הזה לפני שנתיים, עם הפלישה לאוקראינה. המאבק בין אוקראינה לרוסיה נמשך מאז כיבוש חצי האי קרים, מקום הולדתי, בשנת 2014. עם פלישת צבא רוסיה לאוקראינה בפברואר 2022, עלה הקונפליקט שלב והיה למלחמה גלויה, אכזרית, עתירה בשפיכות דמים ובפשעים נתעבים.

בתהליכים הרבים והמעניינים שמלחמות גורמות להם, היה לי עניין מיוחד בתהליך התרבותי והלשוני אשר הואץ ביתר שאת בחברה האוקראינית ובתפוצות יוצאי אוקראינה: שנים רבות לאחר שאוקראינה עזבה את ברית המועצות בשנת 1991, היא נותרה חצויה בשאלת השפה. האוקראינית והרוסית התקיימו כמעט שלושה עשורים באיזון יריבי רופף. השפה הרוסית, כשפה הרשמית של האימפריה הרוסית במשך 400 שנים, תפסה מקום רחב גם בחלקים מאוקראינה שהשתייכו לאימפריה, שכן שפות לאומיות אחרות לא קיבלו מקום רשמי מספיק. בחלוקה גסה, באוקראינה המערבית, שרובה לא הייתה חלק

עֲלִינוּ מִזֶּרֶחַ לַיָּם

הַבָּתִּים שֶׁם דּוֹמִים לְשָׁלִי
גַם הַשְּׂבִילִים הַסְּדוּקִים קָצֵת,
וְהַדָּשָׁא שֶׁבֵּין הַגְּדֵרוֹת,
קָצֵת מִצְהִיב בְּקִצּוֹת,
הַעֲצִים מִסְבִּיב
שֶׁצּוֹבְעִים אֶת הַכֵּל בְּיָרוֹק.
פֶּה וְשֵׁם
נֶעֱלַל
שֶׁכָּלֵב לֶקַח לְנִשְׁגֹּשׁ מֵאַחַת הַחֲצֵרוֹת,
וְקוֹרְקִינֵט
וְאוֹפֵן
וְכַדּוֹר
מִחֲכִים
לִילָדִים שֶׁיִּחְזְרוּ לְשִׁחַק
וְלָרוֹץ וְלִפּוֹל וְלָעוֹף וְלַחֲלוֹם.
וְהָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת הַבֵּית שְׁלִי
וְהָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת הַשְּׂבִיל מִתְחַתּוֹ
וְהָיָה יָכוֹל הָיָה לִהְיוֹת הַדָּשָׁא שֶׁלָּנוּ
וְהַפְּדוּר וְהָאוֹפֵן וְהַקּוֹרְקִינֵט שֶׁלָּהֶן
זְרוֹקִים בְּצֵד
מִמְתִּינִים
וְאִין כָּכָר מִי שְׁיָרִים וְיִזְרוֹק וְיִפִּיל וְיִעוֹף וְיִחַלּוֹם
וְהַעֲצִים שֶׁעוֹמְדִים, שׁוֹתְקִים, דּוֹמְמִים
כּוֹרְעִים וּמְשַׁתְּחָוִים בְּרוּחַ הַרְעָה הַזֹּאת
לִכְאֹן וּלְכָאֵן וּלְכָאֵן וּלְכָאֵן
וְלֹא מִצְלִיחִים לְבָרוּחַ.

המלחמה שיבוא – כך אני מייחל – במהרה בימינו, הקבוצה הדור־לשונית תהיה זאת שתוביל את בניית הגשרים בין האוקראינים לרוסים.

כך גם במקרה הישראלי. אין עוררין על כך שהשפה הערבית היא השפה השלטת במזרח התיכון. כל העמים הסובבים את מדינת ישראל דוברים אותה וגם כחמישית מאזרחיה. ויחד עם זאת, השפה הערבית אינה נלמדת באופן גורף בבתי הספר היהודיים בישראל; ומה שכן נלמד הוא השפה הספרותית ולא המדוברת. וכך, עם ישראל היושב בארצו אינו מבין את שכניו. אני רואה בכך לא פחות מטרגדיה איומה, אשר מאפשרת קונספציות שגויות כגון "וילה בג'ונגל". זהו נוהג אשר משקף חוסר הערכה ראויה לשכנינו והיעדר הכבוד הנדרש. וכפי שלמדנו בשבעה באוקטובר, היהירות מעוורת.

אפשר להבין את הפחד מעירוב תרבותי בעולם הערבי, ואת החשש מלימוד השפה לאור העימות הצבאי הביטחוני והתרבותי. אבל לא נאבקים בתופעות אלו בהסתגרות, אלא בונים את היסודות התרבותיים החזקים של היהודים באמצעות חינוך והשקעה רצינית בהם. ויחד עם זאת, משקיעים גם בהזדמנות להבין את האחר, לדבר אִתּוֹ, לבנות את הקיום המשותף על יסוד ההיכרות ההדדית. בכוחם של מי שידברו את שתי השפות להשקיע מאמץ אמתי ומשפיע בבניית השלום; ידם בבניין השלום תהיה תמיד על העליונה!

פדיון שבויים – הלכה, אתיקה ואגדה

זיוה אופק

מכל מקום להלכה נפסקה המשנה כלשונה כמעט (רמב"ם, הלכות מתנות עניים ח' י'; שו"ע יורה דעה רנב, ד-ה).

הסוגיה עוסקת בשבויים שנחטפו לצרכי עבדות (כולל סחר במין), דהיינו המניע לחטיפה הוא כלכלי. היא אינה מתארת שבויים שנחטפו בשל שיקולים לאומיים. פוסקי ההלכה בעשרות השנים האחרונות שבו לשאלה זו במציאות של שבויים בשל המלחמות בינינו לבין שכנינו, ופעמים רבות החילו עליה כללים אחרים,¹ אולם לענייננו אני מבקשת לבחון את האינטואיציה האתית שעומדת בבסיס ההלכה הזו.

אין חולק כי פדיון שבויים הוא מצווה – דהיינו ככלל הוא המעשה האתי "הנכון". לכך יש ביטויים נרחבים בספרות ההלכתית,² כמו שמסוכם אצל הרמב"ם (למשל) במה שהפך לסלוגן ההפגנות לשחרור החטופים: "אין לך מצווה גדולה כמו פדיון שבויים" (הלכות מתנות עניים ח'). אולם המשנה קובעת את החיוב האתי לא על פי המעשה הנכון, אלא על פי התוצאה המיטבית לכלל השבויים או לכלל הציבור.

אינטואיציה אתית שמתמקדת בתוצאה הרצויה לטובת הרבים, מכונה בפילוסופיה המודרנית "תועלתנות", ומנסחה השיטתי הראשון הוא ג'רמי בנתם. גישה זו סופגת ביקורות רבות, אולם למעשה, בוודאי בחשיבה הפוליטית, כולנו משתמשים בה כאינטואיציה מוסרית בסיסית. זוהי האינטואיציה המנחה את המתנגדים למאבק לשחרור החטופים. אבל בהלכה כמו בהלכה, זו אינה האינטואיציה היחידה בנושא.

לא ימסרו נפש אחת מישראל

המשנה (תרומות ח, יב) קובעת: "נשים שאמרו להם נכרים: 'תנו לנו אחת מכם ונטמאה (=נאנסו אותה)', ואם לאו הרי אנו מטמאים את כולכן'. יטמאו את כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל".

בחודשים הראשונים למלחמה, לילות רבים התקשיתי לישון. גיליתי (שוב...) שלימוד תורה יכול להקל עלי.

באחד מהלילות הללו, הייתי שבויה בעזה. פני השבויים שנבטו מבעד לשלטי הרחוב חזרו אלי שוב ושוב, והסיסמה Bring Them Home Now צלצלה באוזני ללא מנוח. אלא שבאותו יום (כמו ימים רבים אחרים) עלו בחדשות קולות המתנגדים למאבק מטה משפחות החטופים. הם טענו שהמאבק מעלה את מחיר פדיון השבויים, מסכן את החטופים עצמם ומסכן את בטחון ישראל בכלל. ברמה הכי אישית הרגשתי, שה"הצלחה" של החטיפה היא עידוד לפעולות חטיפה נוספות – שמסכנות כל אחד מאיתנו. בדמיוני ראיתי את תושבי וולאג'ה, הגרים מעבר לוואדי של שכונת מגורי, מנסים לחזור על הפעולה "המוצלחת".

"אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן" (גיטין ד,ו), הלמו מילות המשנה המוכרות באוזני. אבל כמו רוב חברי ומכרי השתתפתי בעצרות לשחרור החטופים. הסתובבתי עם סרט צהוב, ותרמתי למטה המאבק. ובכל זאת, הטיעונים נראו לי כבדי משקל. בין הפחדים לתקוות תהיתי: האם מאבק לשחרור החטופים "בכל מחיר" הוא בסיס הסולידריות של החברה הישראלית או חלום ילדותי, שמשמעו הפקרת חייהם של רבים? אבקש להציע כמה מחשבות ראשוניות על בסיס מורשת ההלכה.

אין פודין את השבויים

המשנה (גיטין ד, ו) קובעת: "אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם. ואין מבריחין את השבויין, מפני תקון העולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר, מפני תקנת השבויין". המשנה קובעת שאסור לפדות שבויים במחיר מופקע – בין אם בשל הלחץ הכלכלי שזה ייצור על הציבור, ובין אם בשל כך שזה יעודד חטיפת שבויים נוספים. לפי המשנה גם אסור לחלץ אותם (למשל באמצעות מבצע צבאי), פן יפתח מעגל נקמה (ראו בבלי, גיטין מה,א). הגמרא אינה מכריעה בדיוק בטעמיה של המשנה. אולם

1 ראו למשל: שאול ישראלי, שו"ת חוות בנימין, ח"א סי' יז פרק ו; עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר י, ח"ו סי' ו; יהודה הנקין, שו"ת בני בנים א, סי' מג, עמ' קנח-קסג; שלמה גורן, תורת המדינה, ידיעות ספרים, תל אביב, עמ' 424-436.

2 כך למשל קובע הרמב"ם שפדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותם, ואף מותר לקחת סכום שנאסף לצרכי בניית בית כנסת (ומבחינה הלכתית הוקדש לכך) כדי לפדות שבויים. (הלכות עניים ח, י-יא), התוספות קובע שמותר למכור ספר תורה על מנת לפדות שבויים (תוספות על בבא בתרא ח' ב' דיבור המתחיל "פדיון") ועוד.

הירושלמי (תרומות מז, א) מוסיף:

"תני, סיעות בני אדם שהיו מהלכין בדרך. פגעו להן גוים ואמרו:

'תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו, ואם לאו הרי אנו הורגים את כולכם'.

אפילו כולן נהרגים לא ימסרו נפש אחת מישראל!"³

גם המקורות הללו אינם עוסקים בדיוק בענייננו, אולם הסוגיה דומה לענייננו מבחינה זו שהשבי אינו לצרכים כלכליים ונראה שיש בו היבט לאומי. המשנה והבריתא בירושלמי קובעות שאיננו מפקירים אדם מישראל. נקודה. ולא משנה כמה ייהרגו בסופו של דבר. האינטואיציה המוסרית העומדת בבסיס הדיון הזה שונה מהותית מזו שעומדת בבסיס הדיון הקודם. הסוגיה אינה מתעניינת בתוצאת המעשה, אלא בשאלת עשייתו. מבחינת הסוגיה, היהודי שאליו פונה ההלכה חייב לעשות את המעשה הנכון מבחינה מוסרית. אינטואיציה אתית המתמקדת במעשה הנכון ללא קשר לתוצאתו, מכונה בפילוסופיה המודרנית "דאונטולוגיה", שאחד ממנסחיה המרכזיים הוא עמנואל קאנט.

אבל את האינטואיציה המוסרית הזו ניתן לפרש כיום גם במושגי האתיקה של לוינס, בן המאה ה-20, המתמקדת ב"אחר". לוינס קובע כי היסוד של כל הפילוסופיה הוא האתיקה, אולם לפי לוינס זו אינה גישה מסוימת אלא אירוע קונקרטי, חוזר ונשנה: בכל פעם שהזולת (קרי האחר) מתגלה בפני זקוק לדבר מה, הרי אני נקראת לאחריות טוטאלית כלפיו.⁴ בקריאה כזו האיסור האתי להפקיר אדם מישראל למיתה, משמעו איסור לעמוד מול הצורך שלו בהצלה, ולהתנכר לאחריות להצילו. על יסוד גישה כזו ניתן לומר שעצם העובדה שהשבויים והחטופים שעניינם עומד בפנינו הם סובייקטים ספציפיים עם פנים ושמות, באירוע קונקרטי, שולל מאיתנו את האפשרות לשקול שיקולים כלליים, על "הציבור" או על "כלל בני האדם" – עצם האירוע הפרטיקולרי מחייב את שחרורם באחריות טוטאלית. פניהם הנבטים אלינו מאז שבעה באוקטובר קוראים לאחריות.

כמובן שגם הטענה הלוינסית עוררה ביקורות רבות ומגוונות: מה אם למשל האחר העומד בפני מבקש להרע? האם בכלל נותר טוב ורע כשכל רצון של הזולת הופך

למקודש טוטאלית? אבל נדמה שהאינטואיציה הזו, יותר מכל אינטואיציה אחרת, עומדת בבסיס המאבק לשחרור החטופים בכל מחיר.

בין הלכה למדרש

מטבעה, משנתו האתית של לוינס אינה ניתנת למסגור שיטתי, שכן היא תלויה תמיד בהתרחשות הקונקרטית העומדת לפתחנו. אולי לא מפתיע, שבסוגה הספרותית הזו, התלמודים חותרים כנגד ההלכות "השיטיות" שהם עצמם הציבו, ומתארים דרישות "לוינסיות" מובהקות. בהקשר זה אני מבקשת להביא שני סיפורים, האחד מהבבלי והשני מהירושלמי, שכל אחד מהם עוסק ישירות באחת הסוגיות. הבבלי מספר (גיטין נח, א):

מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי.

אמרו לו: תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים.

הלך ועמד על פתח בית האסורים.

אמר: 'מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזים?' (ישעיהו מב, כד).

ענה אותו תינוק ואמר [את המשך הפסוק]: 'הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו'. אמר: מובטחני בו שמורה הוראה בישראל. העבודה [לשון שבועה] שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקין עליו.

אמרו: לא זו משם עד שפדאו בממון הרבה.

לא רק שרבי יהושע פודה את השבוי יותר מכדי "דמיו" ומודיע קבל עם ועדה, טרם החל בכלל המו"מ, שהוא מוכן לשלם כל סכום שהוא, אלא שהסיפור ממש מדגיש את "פני האחר" – את היותו ילד, את יופיו ומראה עיניו. את היותו מתולתל. מול רבי יהושע לא עומדת ההלכה, אלא "הפוסטר" של הילד החטוף, והשיח הקונקרטי אֵתו.

הירושלמי מספר (תרומות מז, א. בתרגום לעברית. מופיע ממש בהמשך ישיר לסוגיה ההלכתית):

3 חשוב לציין שלפי הבריתא בירושלמי, אם הגויים ביקשו אדם ספציפי כגון "שבע בן בכרי", נפתח דיון הלכתי נוסף האם מוסרים אותו ובאילו תנאים. אלא שהדוגמה של שבע בן בכרי הלקוחה ממל"ב פרק כ, הינה דוגמה המעלה שאלות מורכבות החורגות מענייננו. די לציין שאנשי עירו רצחו אותו באכזריות, ולא סתם הסגירו אותו. נראה שיש בכך מפתח לפרשנות האתית לסוגיה.

4 הרעיון הזה חוזר בכתביו של לוינס שוב ושוב, ומופיע בתשתית ספרו (ונדון בהרחבה כבר בהקדמה) כוליות ואינסוף, שפורסם לראשונה ב־1961. על רעיון זה ראו גם ד. אפשטיין, "על מקור האחריות במשנתו של לוינס", **אקדמות** יא (תשס"ב) עמ' 39-50, בית מורשה, ירושלים.

"עולא בר קושב תבעה אותו המלכות (השלטון הרומי).

ברח והלך ללוד, לרבי יהושע בן לוי.

באו (נציגי השלטון) והקיפו את עירו (=צרו עליה).

אמרו להם: 'אם אין אתם נותנים אותו לנו אנו מחריבים את העיר'.

עלה אליהם רבי יהושע בן לוי, ופייסם ונתן להם את עולא בר קושב.

והיה אליהו (הנביא) זכור לטוב יוצא וניגלה לרבי יהושע בן לוי והפסיק להתגלות אליו.

וצם (רבי יהושע) כמה צומות ונגלה אליו.

אמר לו (אליהו): 'ולמוסרים (במקור: ולמוסרות) אני נגלה?'

אמר לו (רבי יהושע בן לוי): 'ולא (כמו שכתוב ב) משנה עשיתי?'

אמר לו (אליהו): 'וזה משנת החסידים?!'

רבי יהושע בן לוי נהג בדיוק לפי הוראת הברייתא, והציל את העיר לוד. אך אליהו הנביא מתקשה לסלוח, ולא מוכן לקבל שברגע שעמד מול רבי יהושע בן לוי עולא בר קושב, האדם הקונקרטי באירוע הקונקרטי, הוא לא גילה כלפיו אחריות מוחלטת.

בשלהי הדברים אוסיף יסוד נוסף במשנתו של לוינס, לצורך פרשנות הסיפור. עבור לוינס ההיענות אל האחר הקונקרטי היא למעשה התביעה הדתית. היא האפשרות הממשית (ולפי משנתו – האפשרות היחידה) לעמוד מול פני האל, הוא האחר המוחלט. האחרות המוחלטת מתגלה אלינו ומצווה אותנו באמצעות אינסוף האירועים שבהם פני האחר מופיעים בפנינו, ותובעים מאתנו אחריות כלפיו. במושגים לוינסיים, גם אם נניח שרבי יהושע נהג נכון, הרי שאלהו כמייצג את ההתגלות האלוהית, לא יכול להתגלות יותר לרבי יהושע. שכן ברגע שהפנה רבי יהושע את פניו מעולא בר קושב, גם אם עשה כן במסגרת אחריותו לכל העיר, הוא הפנה את פניו לנוכחות האלוהית עצמה.

בתפילת "ושבו בנים ובנות לגבולם ומחה ה' דמעה מעל כל פנים".

להרחיב את גבולות הטאבו

TABU_LABELING.CO.IL#

אריאל פוגלמן

"גבולה של שפתי הוא גבול מחשבתי"

(לודוויג ויטגנשטיין)¹

גדר הגבול של ה"טאבו" מאפשרת לנו להשמר מפגיעה במרחבים של קדושה ובסלע קיומנו כחברה. הטאבו מייצר בידול בין קבוצות, מגדיר את קבוצת השייכות ומדיר את מאתגרי ההיררכיות שבתוכה. הסנקציות כלפי מי שחוצים את הגבולות של השיח, יכללו לרוב תיוג חברתי ורמות שונות של הדרה, ובמקומות מסוימים גם סנקציות קשות – עד כדי הוצאה להורג.

בעת איום קיומי קיימת נטייה לאומית, מגורית ומפלגתית להדק את הגבולות ולהגיב בחריפות יתרה כלפי מי שקורא תיגר על הנחות היסוד. מתוך נושאים רבים הנדחקים מגבולות השיח במלחמה, אבקש להעלות כמה נושאים ש"תגית מחיר" מוצמדת לדובריהם. לכל מגזר ולאום נושאים מודרים משלו, ובמסגרת זו בחרתי בארבעה נושאים שבהם מצאתי הימנעות משיחה בציבור הישראלי הליברלי. בהקשר הפלסטיני אעלה את ההכללות וההימנעות מהכללות של החברה הפלסטינית ומעגל האיבה שבתוכה, ואת ההיכרות עם גורמיה הקיצוניים. בהקשר הישראלי של המלחמה אעלה את היחס לנושא החטופים ואת נושא טוהר הנשק.

מעגל האיבה

אחוז התמיכה של פלסטינים במאורעות השבעה באוקטובר גבוה ומדאיג. בסקר שנערך בדצמבר 2023 על-ידי "המרכז הפלסטיני למחקר סטטיסטי ומדיניות" של ד"ר חליל שקאקי, עלה כי 82% מהפלסטינים ביהודה ושומרון/הגדה המערבית תומכים בהתקפת החמאס בשבעה באוקטובר. בהמשך המלחמה, בחודש מרץ 2024 ירדה התמיכה ל-71%². גם בבחירות החופשיות שהתקיימו ברשות

הפלסטינית בשנת 2006 ובסקרים המתפרסמים לאורך השנים, עלה כי למפלגת החמאס יש רוב ברור בקרב הציבור הפלסטיני. הבחנה חשובה נוספת בתוך הזהות הפלסטינית היא בין תושבי הרשות הפלסטינית ואזרחי ישראל. לפי המכון הישראלי לדמוקרטיה 53% מערביי ישראל המוסלמים מזדהים עם אמירתו של מנסור עבאס שמעשי החמאס בשבעה באוקטובר "אינם משקפים את החברה הערבית, העם הפלסטיני והאומה האסלאמית"³. חצי הכוס הריקה של נתון זה, 47% שאינם מזדהים עם האמירה, מעוררת דאגה אמתית. אלא שבשל ההתנגשות הנוצרת בין המידע הזה לבין ערכי ליבה ליברליים, מי שמציגים עמדות ונתונים שנוגדים את האג'נדה מתויגים באופן שלילי ומודרים מהשיח. זו תופעה שקיימת הן בציבור הליברלי והן בציבור השמרני: הליברלים יתייגו בלאומנות, גזענות ובבינאריות את מי שבעיניהם מרחיבים את מעגל האיבה, ובעיני עצמם הם ציונים המביטים במציאות נכוחה; ואילו הציבור היהודי השמרני יתייג בנאיביות, תפיסת מציאות מעוותת ואף בבגידה את מי שבעיניהם מסכנים את האינטרסים הלאומיים, ובעיני עצמם הם אנשי השלום והתקווה הציונית. במקרה זה של דעת הקהל הפלסטינית, נראה שהציבור הליברלי מקפיד יותר על טשטוש הנתונים שאינם עולים בקנה אחד עם פתרון שתי מדינות לשני עמים בעתיד הנראה לעין.

החמאס, החיזבאללה והג'יהאד האסלאמי

נראה שהציבור הליברלי נמנע מהיכרות עם הגורמים הקיצוניים בחברה הפלסטינית.

בנוסף להדחקה של מידת ההשפעה של חמאס על החברה הפלסטינית בכללותה, גם השקפת העולם, העשייה החברתית והשאיפות של חמאס נמצאים מחוץ לשיחה, שנסובה כמעט אך ורק על פעולת הקצה של הטבח.

1 ראו: T. R. Martland, "On "The Limits of My Language Mean the Limits of My World: The Review of Metaphysics 29, no. 1 (September 1975): 19-26"

2 Palestinian Center for Policy and Survey Research, Public Opinion Poll 91, March 20th, 2024

3 אדם אסעד, ירון כפלן, "סקר עמדות החברה הערבית בנושא מלחמת "חברות ברזל", המכון הישראלי לדמוקרטיה, 25.12.2023. <https://www.idi.org.il/articles/51968>

הלימוד והנסיון להבין את התופעה, שהרב יונתן סאקס מכנה "רוע אלטרואיסטי",¹ נשארים מחוץ לגבולות השיח של קורבנותיו. המנעות זו מאפיינת יותר מחנה ליברלי שעודנו מתקשה לקבל מציאות שבה, רבים מבני האדם שנבראו בצלם – אינם שותפים לאמונה שכל בני האדם נבראו בצלם, ונכונים להילחם בעוז נגד הפרדיגמות ההומניסטיות והליברליות.

החטופים והחטופות

החברה הישראלית מאוחדת בדאגה לשלומם ובתפילה לשובם המהיר של החטופים והחטופות. אין מי שמערער על הקריאה להצלת 133 חטופים וחטופות שעודם מוחזקים בכל המנעד שבין חיים ומוות בידי מחבלים, אך כן יש מחלוקת בסוגיית מחיר שחרורם וסדר העדיפויות בנושא.

מדינת ישראל עומדת במתח חריף בין שני חוזים חברתיים שהפרה: בין ההתחייבות להשיב לשלום כל אדם שנחטף באלימות בלתי נתפסת, לבין ההתחייבות להשיב את הבטחון לתושבי ישראל החיים בשכנות לאותם מחבלים השולטים בחלקים של רצועת עזה. דרישות חמאס בעסקה כוללות, נכון לכתיבת שורות אלה, דרישה לשחרור רוצחים והפסקה של הלחימה ברצועה.

למרות הצהרות מתנגדי העסקה, לפיהן דווקא פעולה צבאית מקדמת את המטרה של שחרור החטופים והחטופות, ברור שגם אם היא מועילה להפעלת לחץ ולהורדת המחיר, השחרור של מספר גדול של חטופים הוא סביר יותר בדרך של משא ומתן מאשר בפעולה צבאית. נכון לחודש מרץ 2024 שוחררו במהלך מדיני מאה ותשעה חטופים וחטופות. במהלכים צבאיים הרגו חיילי צה"ל בשוגג שלושה חטופים, והצילו חטופה אחת ושני חטופים.

במצב הרגיש כל כך, דואגים שני הצדדים להסוות נטיות מפלגתיות, ובמשיכות החבל בין הכרעת החמאס לבין עסקה עם החמאס, יש בכל צד סירוב להודות בהשלכות השליליות שעלולות להיות ליישום דרישתו ובקונפליקט הנורא בו נדרשת מדינת ישראל להכריע. התיוגים של הצדדים השונים ככאלה שמחלישים אותנו מול חמאס, חסרי לב, עיוורים או אינטרסנטים פוליטית, קורעים קרע מלאכותי בין מחזות משותפים של כאב ופחד.

טוב יעשו תומכי ההכרעה "עד הנצחון", השייכים לרוב למחנה הימין, אם יודו בפה מלא במחיר הכבד שעלולים לשלם החטופים, בני משפחותיהם ומדינת ישראל אם נמשך בפעולה הצבאית; וטוב יעשו תומכי העסקה המיידית, השייכים ברובם למחנה השמאל, אם יודו בפה

מלא במחיר הבטחוני שתשלם מדינת ישראל ובסכנה לתושבים החיים באזורי גבול, אם ישוחררו אלפי רוצחים במסגרת עסקה. אמפתיה כלפי העמדה הנגדית בשתי האפשרויות הללו, תוסיף אחדות בעם גם ללא הסכמה אחידה על הפעולה הנכונה.

פשעי מלחמה של צה"ל

נושא זה נשאר ברובו בגדר טאבו ברוב החברה הישראלית, גם בימין וגם בשמאל. יש המנעות משיפוט של חיילי צה"ל המסכנים את נפשם עבור מדינת ישראל באחת המלחמות המורכבות שידענו אי פעם. בעוד שביקורת על הפיקוד הבכיר הפכה במהלך המלחמה לחלק לגיטימי מהשיחה, והמחאה נגד הממשלה שבה לרחובות, ביקורת על מיטב בנינו ובנותינו, ובפרט על ערך "טוהר הנשק" שלהם, נהדפת רגשית כביקורת על בני משפחה, ואינטלקטואלית בטיעונים של הבנת המציאות המלחמתית: "מי שלא נמצא שם לא יכול להבין". ביקורת זו נובעת מהזדהות עמוקה עם הלוחמים והלוחמות ומה שעובר עליהם יום יום, שעה שעה. לאלה הבוחרים לעסוק בשאלה, יצמידו מימין תיוגים מוכרים של מפלגים, יפי נפש, לוקים בשנאה עצמית ועוד. בשמאל הציוני יעדיפו לרוב להסיט את המבט, ולהודות בכנות שלא נותרה חמלה כלפי הפלסטינים, ולא יובילו מאבק נגד מעשים כאלה. העיסוק הקשה בשאלת טוהר הנשק נותר מחוץ לשיחה הישראלית המקובלת, עם הבדל קטן בין ימין ושמאל.

בסיום הדברים אבקש סליחה על כל פגיעה שנגרמה מהנבירה בפצעים פתוחים, או מהיעדר התייחסות לפצעים רבים שנפתחו ונפתחים במהלך המלחמה, ואינם מיוצגים ברשימה קצרה זו.

קשים הדברים וקשה במ לנגוע, אך כיצד נקום מהמכה הלאומית אם נגביל את המחשבה למציאות מגורית או לאומית בלבד? יש להניח שבלימוד רציני של נושאי הטאבו המגוריים לא נשנה את ערכינו ולא את דעותינו בנושאי דיומא – אך יתכן שיושרה אינטלקטואלית תרחיב את שערי הלב ותפקח את עינינו לראות גם את הזולת שמעבר לגדר הגבול של הטאבו. אחדותנו דווקא בכוחנו זה, להקשיב מבלי לתייג, לגלות חמלה והבנה גם כשאין הסכמה, להודות גם בחולשותינו ולא רק בכוחנו.

1 יונתן וקס, לא בשם האל: אל מול האלימות הדתית (ירושלים: מגיד, 2016).

בכל דור ודור

יהודי עמיר

לפני 15 שנים ראתה אור ה"הגדה לזמן הזה" של מר"ם, בעריכת הרב יהורם מזור, הרבה דליה מרקס ובעריכתי (ירושלים: מועצת הרבנים המתקדמים בישראל, תשס"ט). ערכנו בה תיקוני נוסח רפורמיים, והוספנו פירושים וטקסטים מודרניים. אל מול הטקסט של "והיא שעמדה" המסורתי הוספתי בה דברים אלה:

ההגדה מלמדת, שהבטחת האל לאברהם בברית בין הבתרים לא הייתה מוגבלת לעבדות מצרים ולגאולה ממנה. "בכל דור ודור", מסבירה ההגדה, קמים על עם ישראל אויבים המבקשים לכלותו. רק הבטחת האל להצילו עומדת לעם ומקיימת אותו. מחבריו של טקסט זה בטאו בו תחושה קשה של נרדפות מתמדת, של חיים ללא ביטחון ומשענת, לבד מהביטחון באל וההישענות עליו. בדבריהם מהדהד ניסיון היסטורי של עם למוד רדיפות, גזירות ופוגרומים.

אנו, החיים במדינת ישראל, המגנים על עצמאותנו ועל חיינו והמחזיקים בידינו את הכוח הצבאי והכלכלי הדרוש לכך, שוב איננו רשאים לראות כך את קיומנו ואת מעמדנו. אנו מצווים לזכור ולהזכיר את ניסיון אמותינו ואבותינו. אנו מצווים לדעת שלא חלפו האויבים ולא חלפה האיבה. ועם זאת, אסור לנו להיגרר אל תודעת-קרבן שאינו אחראי לגורלו ולמעשיו. אדרבא, עלינו חלה מצווה אחרת. אנחנו מצווים ב"בכל דור ודור" האחר של ההגדה, זה המצווה עלינו לראות עצמנו כאילו יצאנו ממצרים; זה המצווה עלינו להישמר מכל משמר שמא נשעבד, שמא נרדוף, שמא נקום לכלות. מפני סכנה זו לא תציל אותנו הבטחת האל. רק אנו, בכוח הכרעתנו הרוחנית והמסורית – נוכל להיאבק על קיום המצווה (שם, עמ' 49).

עבורי, זהו מוקד חשוב בהגדה הזו, משום שזהו מוקדה של אחריותנו היהודית למסורת שלנו, לרדיפה, לאמתותה, לכוחה להעניק חיים ולהרבות שלום. זהו מוקד חיוני של הדין-יחשבון שאנו מצוות ומצווים לתת על משמעות ההכרעה לחולל מהפכה בקיום היהודי, ולכונן בארץ ישראל חברת-רוב יהודית המקיימת מדינה ריבונית. ההתכחשות למשמעותה של מהפכה זו וההשתמטות מהמצוות והחובות שהיא משיתה עלינו, היא בעיניי סכנה חמורה המאימת על החברה הישראלית ועל העם היהודי. זהו גם אחד האתגרים המשמעותיים ביותר של הרפורמה הישראלית – אתגר

האמור ליחד אותה ולהציבה בראש מאמץ מרכזי של החברה הישראלית המבקשת את דרכה, כמו גם של היהדות הרפורמית העולמית, המגששת אחר דרכה שלה בדור הזה. ואז הגיע הפוגרום ביום שאמור היה להיות שמחת-תורה. העולם התהפך עלינו. כשדברים אלה נכתבים, כמעט חמישה חודשים לאחר מכן, מתערכים בתחושות ובתוכנות הכרוכות בו שלל גורמים נוספים. החטופות והחטופים אלה שעדיין לא נמקו ומתו במנהרות החמאס עדיין שם, לכודים בין אכזריות שוביהם לאדישות השלטונות שהפקירו אותם. גוברת גם ההכרה בעומק המחללים, בהפקרה, בתוצאה ההכרחית של משטר מושחת ומנוון ושל כיבוש ממאיר. וכמובן ההרג ההמוני ברצועת עזה, ההרס הנורא הנגרם על ידינו שם במלחמה שמטרותיה הולכות ומיטשטשות, הולכות ונעשות מרמס לפוליטיקה של השרדות. אבל גם כיום, קשה מנשוא העמידה נוכח אותו רוע טהור ומוזקק של הפורעים, שהוליד חדות רצח, התעללות מינית שיטתית, כמיהה להשמיד ולהרוס, תאוה שטנית. ומנגד חוסר האונים הנורא, אימת המוות, הנסיון הנואש להציל, המאבק להמשיך ולהאמין.

אני קורא היום מה שכתבתי אז. שואל את עצמי האם עדיין מותר להסתפק באמירה ש"אנו מצווים לדעת שלא חלפו האויבים ולא חלפה האיבה"? האם הפוגרום אין דינו לשנות פרספקטיבות? האם לא מוטל עלינו להתפכח ולומר ש"והיא שעמדה" נכון גם לדורנו?

אני מאמין בכל לבי שלמרות כל הקושי, מצווה עלינו להתפכח דווקא מאותה התפכחות מרה הפוקדת רבות ורבים, טובות וטובים. מצווה עלינו לאחוז בעוז באמונה שהמעשה שעשינו או עשו אבותינו ואמותינו בהקמת בית-חיים לעם היהודי בארצו, אכן מציבה אבן דרך חדשה בתולדותינו גם אחרי הפוגרום. לכן גם בשנת תשפ"ד ובשנים שתבואנה "אנחנו מצווים ב'בכל דור ודור' האחר של ההגדה, המצווה עלינו לראות עצמנו כאילו יצאנו ממצרים; המצווה עלינו להישמר מכל משמר שמא נשעבד, שמא נרדוף, שמא נקום לכלות".

"כשיש מלחמה גדולה בעולם..."

דוד שפרבר

שמתוארת במסתו כגיזום של ענפי עץ המביא לגידול בכוח הצמיחה שלו. הניסיון לתת פשר לקרבנם של "היחידים הנספים ללא משפט" נראה לי לא פחות מאשר תועבה – לא לכל דבר צריך לתת תאולוגי.

ובכל זאת, בעיניי הטקסט הזה מבטא פיכחון נדיר, כי הוא בוחר להישיר מבט אל הזוועה של "היחידים הנספים ללא משפט". אנחנו לעומתו, בוחרים שלא לראות אותם, כשהם אינם בני עמנו. אני צופה בחדשות בערוצים מקבילים, ישראלים וערביים. הנרטיבים כמוכּן שונים מאוד זה מזה. מה שלא מובן מאליו הוא חוסר המוכנות שלנו להישיר מבט אל מול הסבל של תושבים פלסטינים במלחמה. אני צופה בערוצים ערביים בתיעודי ההרס, המתים והפצועים המחולצים בידים מתוך ההריסות, התינוקות המרוששים. כשאני עובר לטלוויזיה הישראלית אני שומע בדרך כלל הודעה לקונת המכריזה שצה"ל פגע במחבלים במקום כלשהו, ולצדה התמונות האופייניות של ההרס האורבני בעזה. המבט ממעוף הציפור מוחק כל זכר לבני האדם שנפגעו. אכן, אנו מעדיפים שלא לראות.

ואולם, לא די להישיר מבט אל מול הזוועה ולפטור אותה ב"מדת מיתת צדיקים המכפרת", חובה עלינו גם לפעול כך שידינו לא יהיו במעל הזה. יש במקרא ציונים על הרג ללא רחמים; ובכל זאת, רבותינו לאורך הדורות מיתנו את הדברים ולפעמים אף הפכו את הפסוקים על פניהם. הרמב"ן לדוגמה, הדגיש את האכזריות שגורמת מלחמה, גם כשהיא מלחמת מצווה. על הציווי "כי תצא למלחמה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע" (דברים כג, י), כתב הרמב"ן:

והנכון בעיני בעניין המצווה הזאת, כי הכתוב יזהיר בעת אשר החטא מצוי בו והידוע במנהגי המחנות היוצאות למלחמה, כי יאכלו כל תועבה, יגזלו ויחמסו ולא יתבוששו אפילו בניאוף וכל נבלה. הישר בבני אדם בטבעו יתלבש אכזריות וחמה כצאת מחנה על אויב. ועל כן הזהיר בו הכתוב: "ונשמרת מכל דבר רע".³

"כשיש מלחמה גדולה בעולם" כתב הרב אברהם יצחק הכהן קוק, "מתעורר כח משיח [...] 'עת הזמיר הגיע', ומיר עריצים, הרשעים נכחדים מן העולם והעולם מתבסס, וקול התור נשמע בארצנו". והוא ממשיך: "היחידים הנספים בלא משפט, שבתוך המהפכה של שטף המלחמה, יש בה ממדת מיתת צדיקים המכפרת [...] ואח"כ כתום המלחמה מתחדש העולם ברוח חדש ורגלי משיח מתגלים ביותר".¹ וברוח הולמת לזמנו, מטעים הרב קוק בהמשך:

מלחמת עולם של עכשיו צפיה נוראה גדולה ועמוקה יש בה [...] בדעה גדולה, בגבורה עצומה, ובהיגיון עמוק וחודר, בתשוקת אמת וברעיון בהיר, צריכים לקבל את התוכן הנשא של אור ה' המתגלה בפעולה נפלאה בעלילות המלחמות הללו ביחוד: "בעל מלחמות זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, נורא תהילות, אדון הנפלאות, המחפש בטוב בכל יום תמיד מעשה בראשית, אור חדש על ציון תאיר ונוכח כולנו מהרה לאורו".

בצעירותי, כשהמצב היה קשה, אני וחברתי אבישג הינו אומרים אחד לשנייה בצחוק: "יש מלחמה גדולה בעולם". אבישג טוענת שהיא הייתה אומרת זאת כעקיצה על היותי תלמיד בשיבת "מרכז הרב" שאותה ייסד הרב קוק; אני חשבתי שבאנו לעקוץ את עולמו הרוחני של אבא שלה, הרב שג"ר, ואת העולם ה"קוקניקי" שבו היא גדלה. בפועל, אני מניח שזה היה ניסיון לעודד את עצמינו, סוג של מחשבה אופטימית שכשקשה מאוד, "כוח משיח מתגלה".

כך או כך, עוצמתו של הטקסט הזה, שכתב הרב קוק בעצם הימים החשוכים של מלחמת העולם הראשונה, היא אדירה – משנה חזקה של תאולוגיה של ימי מלחמה. ובה בעת, זהו גם טקסט זוויתי. פסוקי שיר השירים מוסבים בדרשתו של הרב קוק מתיאורים של שלוה וצמיחה, לביטוי תווה וחורבן – ה"זמיר" הופך מציפור שיר, לביטוי של הרג – "ומיר עריצים".² וקשה מכך, הרב קוק כותב שיר הלל למלחמה

1 אברהם יצחק הכהן קוק, **אורות המלחמה**, ויקיטקסט.

2 "עת זמיר הגיע", שיר השירים ב, יב.

3 רמב"ן על התורה, שם.

הרמב"ן מדגיש שעצם העיסוק במלחמה חושף טבע פראי וחסר רחמים גם אצל אנשים הגונים, ועל כן מצווה אותנו המקרא דווקא בזמן מלחמה: "ונשמרת מכל דבר רע".

בדומה, על עיר הנידחת – עיר שעבדה עבודה זרה – נאמר "הִכָּה תִּכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל הָעִיר הַהִיא לְפִי חֶרֶב הַחֶרֶם אֹתָהּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהּ וְאֶת בְּהֶמְתָּהּ לְפִי חֶרֶב" (דברים יג, טז); ופרשה זו מסתיימת בהבטחה: "וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ" (שם יג, יח). רבי חיים בן עטר הפך את פשוטי המקראות במגמה לכלול רחמים במקום שפשט הכתוב לא מכוון אליהם. השאלה הפרשנית הנשאלת אל מול הפרשה הזאת היא מדוע הפסוק הסוגר את הפרשה חוזר פעמיים על לשון רחמים – רחמים ורחמך – מה מוסיף כאן "ורחמך"? ה"אור החיים" דורש את "ורחמך" שלא במשמעותו הפשוטה בפסוק – היינו, שאלוהים ירחם עליך – אלא במשמעות ההופכת את הפעיל והסביל במשפט, קרי: שהאלוהים יעשה אותך רחמן. כמו הרמב"ן לפניו, גם הוא מבהיר שבזמן מלחמה אדם הופך לאכזרי ולכן דווקא אז הוא זקוק לברכה מיוחדת, לא רק לרחמים מאת ה' אלא בעיקר לברכה שהיא גם תביעה – שלא ייעשה הוא לאכזר: "מקור הרחמים ישפיע בהם כח הרחמים מחדש לבטל כח האכזריות שנולד בהם מכוח המעשה"⁴.

יתרה מכך, כשיעקב עומד בפני עימות עם אחיו עשיו, פסוקי התורה מתארים את תחושתו: "וַיֵּיךְ אֶת עֵקֶב מְאֹד וַיֹּצֵר לוֹ" (בראשית לב, ח); ופירש שם רש"י על פי המדרש "וַיֵּיךְ" שְׁמָא יִהְרֵג, "וַיֹּצֵר לוֹ" אִם יִהְרֹג הוּא אֶת אַחֲרָיו". גם בימים של "מלחמה גדולה" וצודקת, אסור לנו לוותר על ה"וַיֹּצֵר לוֹ". חובה עלינו לראות את "היחידים הנספים ללא משפט", ואסור לנו להרשות לעצמינו לספות צדיק עם רשע בלא משפט – לא בגלל האמריקנים, מחמת החוק או מחמת דעת הקהל הבינלאומית – אלא משום שגם אם יש זמן שאנו נאלצים בו להיות "בעלי מלחמות", אנו נדרשים גם להיות בו "בוראי רפואות, זורעי צדקות, ומצמיחי ישועות".

אַל תִּלְכִּי בַשָּׂדֶה (הַאֲבֹדָן)

עופר צ'יזיק

הָאָבֶדָן
הָאָבֶדָן – עוֹד יָבוֹאוּ יָמִים בְּעֶצְבוֹת וּבְחֶסֶד
וּתְלִכִּי בַשָּׂדֶה,
וּתְלִכִּי בַשָּׂדֶה הַשְּׂרוּף
וּמְחֻשָּׁף
וּמְחֻשָּׁף כִּי רָגַלְךָ יִלְטֹף בְּעָלִי הַשְּׁלֶכֶת
שֶׁנִּפְלוּ הֵם לָעֵד
וְיִדְקְרוּ וְיִתְבַּעֲרוּ דְקִירָתָם
אוֹ מִטֶּר שֶׁל כָּאֵב עוֹד יִפּוֹל בְּעֵדֶת טְפוֹתָיו הַצּוֹרֶכֶת
עַל כְּתִפֶּיךָ, חֲוָה, צִוְּאָרְךָ וְרֹאשְׁךָ הַמּוֹתֵשׁ
וּתְלִכִּי בַשָּׂדֶה הַחֲרֹב וְלֹא יֵהָא כִּי עוֹד שָׁקֵט
כְּאוֹר שְׁמִסְתִּיר הָעֵנָן
וְנִחְנָקָהּ
וְנִחְנָקָהּ מִרִּיחוֹ שֶׁל הַמָּוֶת,
חֲנוּק וּפְרוּעַ
וְלֹא עוֹד תִּרְאִי שְׁמֶשׁ
בְּשִׁלּוּלִית שְׁבָאָחוּ אִי שָׁם
וּמִסְבָּךְ
וּמִסְבָּךְ הַמְּצָב, הַחַיִּים, וְאֶסּוֹר כָּם לְגִדּוֹעַ
וְאֶסּוֹר לְאֶהוֹב
וְאֶסּוֹר וְאֶסּוֹר לְאֶהוֹב
אַל תִּלְכִּי בַשָּׂדֶה לְבִדְךָ כִּי יִצְרֹב כִּי הָרַע
הַשְּׂרָפוֹת בְּדֶרֶכִּים שֶׁסָּמְרוּ מֵאִימָה וּמִדָּם
וּבְעוֹלָם בְּלֹא יֵשֶׁר לִכְבֹּשׁ שׁוֹב תִּהְיֶי מְדַכָּאת וְנִכְנָעַת
כְּאֶחָד הָעָלִים
כְּאֶחָת מִן הָעֵם

שיר קינה, על פי "את תלכי בשדה" מאת לאה גולדברג.
מוקדש לכל מי שנפשו ונפשו נפגעה או נפצעה
במלחמה.

כוונות בכניסה למרחב כאב

אריאל פוגלמן

מלאה ארצנו שדות שסמרו מאימה ומדם אחינו ואחיותינו,
בתי ארעי של מפונים שנעקרו מביתם ובתי קבע המבקשים
לשוב ולהיבנות.

למרחבי הכאב באתי כאורח. במסגרת תפקידי במילואים
ביחידת ההסברה בחירום של חיל החינוך, שוחחתי מאז
שמונה באוקטובר עם אלפי חיילים במרחבי הנגב וגבול
הצפון. מאה ימים של שיחות ומפגשים רבים גם עם
אזרחים: אנשי כיתות הכוננות שנשארו ביישובים, בעלות
ובעלי עסקים שביקשו לשוב ולפתוח את שעריהם ואזרחים
שבאו לתרום לחיילים גם תחת אש. משפששתי את
המדים, המשכתי להגיע אל המרחבים הללו כאורח, עם
אנשי חינוך נוספים מן הארץ ומהעולם הנושאים באחריות
לתווך לדור הצעיר את השעה הקשה שאנו עומדים בה,
מן השעות הקשות בתולדות עם ישראל ומדינת ישראל.
מביקור לביקור התחדדו כמה כוונות שאציע להתעכב
עליהן לקראת הביקור במרחבי הכאב ובמהלכו.

א. הינני

אנחנו לא תיירים. אנו אחים ואחיות הבאים לביקור
משפחתי בשעה קשה, בנוכחות מלאה ובתסכול מכך שלא
נוכל לעזור כפי שהיינו רוצים וגם לא לפתור, רק להיות
יחד באהבה.

ב. קדושה

יש מקומות הראויים לקול דממה דקה, לתפילת קדיש
ולשיר. מותר ורצוי לפעמים לשתוק ולא להרבות להג
לנוכח האסון שלא ניתן להכיל במילים. מקום שנשפך בו
דמה של קהילה מקדשת חיים הוא מקום קדוש.

ג. הזדהות

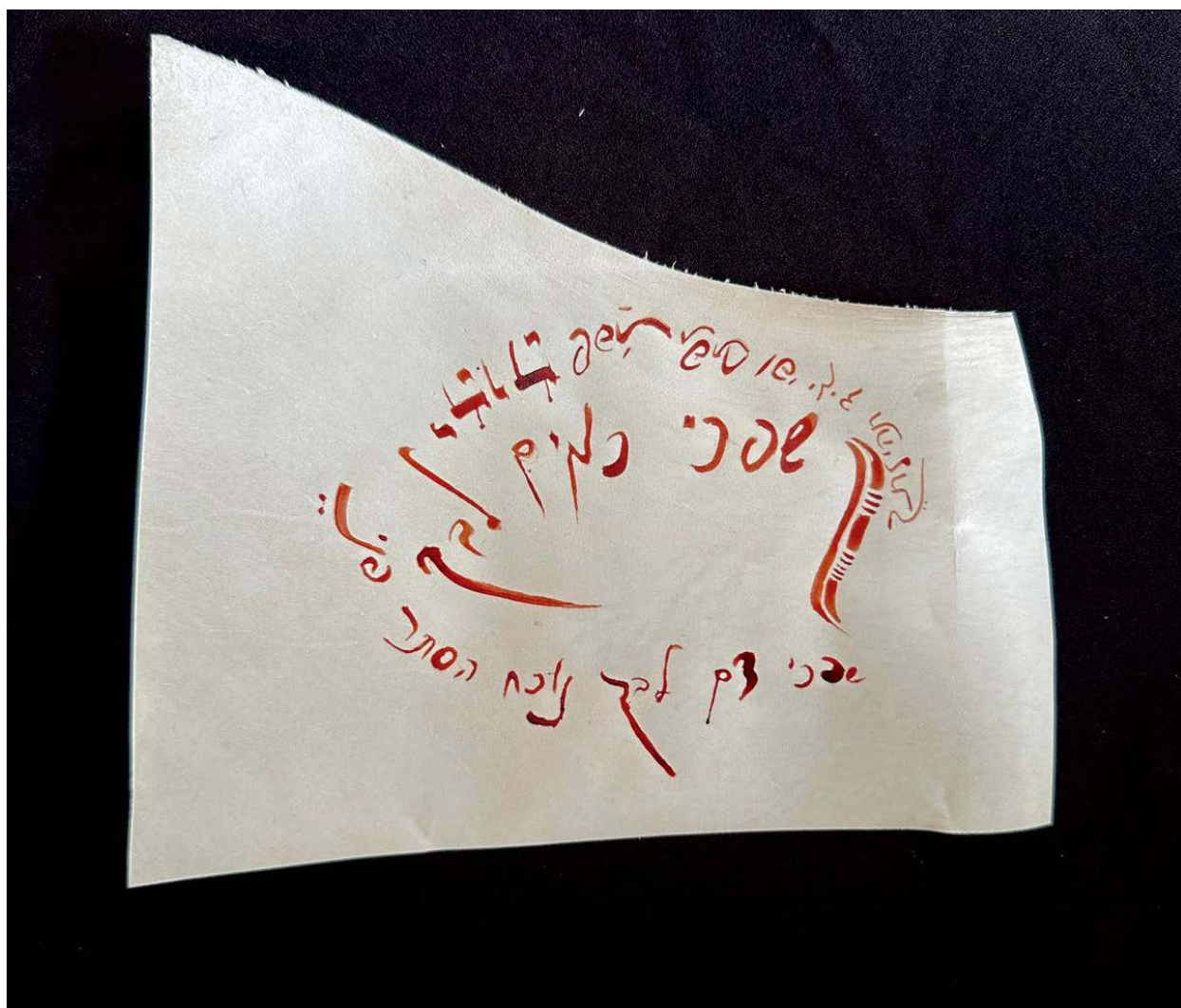
לא נוכל להבין אבל נוכל לנסות. את הרעות ואת האחוה
חוצות המגזרים נשמור גם ליום המחר. כעת עת לחבק.

ד. ובחרת בחיים

נוסף על כובד הראש הראוי ביחס למרחב הכאב, כשאנחנו
מגיעים לקהילות שבתוך הכאב הן גם חפצות חיים, מחובתנו
לשלב ברגישות גם את ראיית הבנייה המחודשת שלאחר
החורבן. נחשוב איך אפשר לתמוך בעסקים מקומיים באופן
הטבעי דווקא לאורח: בחיוך, בחגיגת החיים ובהערכה. כאן
מותר ואף רצוי להיות תיירים.

"ה' שפתי תפתח" – סידור מלחמה

תפילות וליטורגיה

דבי שועה חיים, **שפני**, דצמבר 2023
דם וסת על שאריות קלף סת"ם
10 × 12 ס"מ
תצלום: דבי שועה חיים

תפילות מלחמת עזה: עדות ותיעוד¹

דליה מרקס

החרדות והתקוות. תפילות הקבע והחובה כשלעצמן אינן קשורות בנסיבות החיים והקיום. אולם היות שהתפילה היא לוקוס מרכזי, ואולי אף המרכזי ביותר ביהדות, לשיח של האדם עם אלוהיו, עם נפשו, עם קהילתו המיידית, ואף עם כלל ישראל בהווה ובעבר, נצפה לראות השפעות של אירועים משמעותיים על התפילה, נוסחה והתנהלותה. זאת, בנוסף לקלות ולזמינות בהפצת טקסטים הודות לכלים שמאפשר העידן הדיגיטלי, עשויים להסביר את מרכזיותן של תפילות גם בעת הזו. גם מלחמות קודמות אופיינו ביצירה של שירים ופזמונים, ובהמשך גם של ספרות בפרווה ובשירה, אולם עתה מתבטאת תנופת היצירה במרחבי תפילה וטקס באופן חסר תקדים לעומת מלחמות ומשברים קודמים. אם בעבר פורסמו תפילות פורמליות של דמויות רבניות או ציבוריות מרכזיות, בדרך כלל בעקבות האירועים, ולעתים אף במרחק של שנים, עתה היצירה באה מן הציבור על גווניו השונים, ונעשית תוך כדי האירועים.

דומה שבאף מלחמה או משבר לאומי לא תועדה תנופת יצירה טקסטית וליטורגית כה עזה כמו זו שנחשפת לעינינו בעקבות הטבח של שמחת תורה והמלחמה שבאה בעקבותיו. לשון התפילה והפיוט משמשת כשפה מרכזית לעיבוד והתמודדות, והיא באה לידי ביטוי לא רק בציבורים שבהם נהוגה תפילת הקבע והחובה, אלא במעגלים רחבים ומתרחבים. דומה שההלם ותחושת אוזלת היד בצד הרצון לפעול, הביאו רבים לנסח את רחשי הלב, העצב והתקווה בין היתר בתפילות, פיוטים ותחינות.

עצם הבחירה בשימוש בשפה יהודית ובביטויים ממקורות קנוניים בהקשרים פוליטיים וציבוריים דורשת מחקר ממוקד ומקיף, אבל גם ללא תיקוף מחקרי, ניכר שתכנים רליגיוזיים באים לידי ביטוי במעגלים הולכים ומתרחבים, למשל, בתנועות המחאה נגד מה שכונה "המהפכה המשפטית" לאורך שנת 2023. ייתכן שהבולטות הזו של שפה יהודית ליטורגית מבטאת תהליך של הבשלת מה שמכונה "ההתחדשות היהודית" לסוגיה ולזרמיה. ייתכן

על אף המימרה המבוססת על דבריו של המנהיג הרומי קיקרו, "כשהתוחדים רועמים המוונות שותקות", תקופות של מתח, אי ודאות וחרדה מאופיינות פעמים רבות דווקא בפרץ של יצירתיות ואמנותית, ספרותית וגם ליטורגית. מאמר זה נכתב באביב 2024, במהלך מלחמת עזה (הידועה גם בשמותיה "מלחמת חרבות ברזל" ו"מלחמת שמחת תורה"), ועל-כן הוא בבחינת הערכת אדיהוק של הדברים בעת התרחשותם. לא הבשילה עדיין השעה להעריך באופן מלא את היצירה הליטורגית שנעשתה ונעשית כמענה למלחמת עזה ובמהלכה; מאמר זה הוא בבחינת תיעוד ראשוני שלה ועיון נסיוני בה.

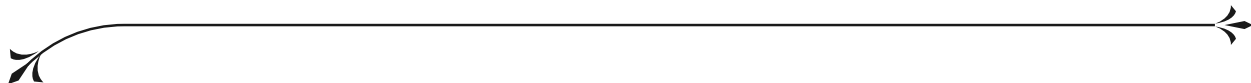
*

הליטורגיה והטקס הן האתר (locus) היהודי הטבעי ביותר לעיבוד רגשות ולהבנת המציאות. באמצעות התפילה התמודדו יהודים לאורך ההיסטוריה עם אתגרי חייהם, עם משברים ואסונות. הדי חוויות היהודים עולים מבין דפי ספרי התפילה; אפשר לראות בהם מעין "יומן החיים של עם ישראל". אין בקביעה זו כדי לטעון שכל חוויות העם נכמסו בסידורים, ומעניין לבדוק אילו אירועים זכו להניב פירות ליטורגיים. בהכללה גסה ניתן לומר שבדורות האחרונים – גם אם לא חדלה היצירה הליטורגית – נדירים המקרים שהיא זכתה לקבל מעמד קנוני.

אולם גם אם ברוב המקרים תפילות חדשות לא קיבלו מעמד קנוני, תפילות פיוטים חוברו לאורך הדורות, ובעיקר כתגובה למשבר ואסון. דוגמה סמוכה לימינו לכך שעתות של אסון ומצבים קיצוניים מזמנים מענה ליטורגי היא מגפת הקורונה, שהביאה הן לחידושים רבים באופן התפילה והובלתה (מנייני מרפסות וחצרות, תפילות בזום וכד') והן ביצירת תפילות וטקסטים אחרים שנכתבו בעיצומה ובהשפעתה. חלקם היו יפים לשעתם, אבל חלקם נתנו אותותיהם גם לאחר המשבר.

הנחת העבודה בבסיס הדברים האלה היא, אם כן, שעולמה של התפילה הוא עולם שבו באים לידי ביטוי רחשי הלב,

1 מאמר זה הוא תקציר (נטול הערות שוליים) של פרק מתוך מאמר רחב על תפילות מלחמת עזה, שעתיד להתפרסם בקרוב.

מזה, עשויה לרכך ולסייע במצבים של קיפאון רגשי (או רוחני) לנוכח חריפות המצב. יתר על כן, הזכרת אירועים כואבים וחזרה ריטואלית עליהם מאפשרים עיבוד שלהם ואף מקנים תחושה של שליטה באירועים, שברוב המקרים השליטה עליהם הייתה מוגבלת, אם בכלל. ברוב הקינות המסורתיות יש מגמה של הצדקת הדין הקשה, שניחת בגלל חטאינו. באופן פרדוכסלי, הצדקת הדין עשויה להקל על הסובלים, שכן היא מלמדת על סדר וצדק השולטים בעולמנו, כך שהסבל אינו שרירותי אלא משקף את הצדק האלוהי. פרדיגמה זו התערערה הן בקרב הוגים רבים והן בציבור הרחב, בעיקר בעקבות השואה, כשאחת התגובות התאולוגיות-ליטורגיות המרכזיות היא של התרסה, אולם דומה שגם בה יש ממד של שליטה במצב.

פרספקטיבה לעתיד: התפילה והפיזוט אינם רק המקום לתיאור המצב הקשה, אלא גם דרך המלך במסורת היהודית לבקש הצלה לעתיד לבוא, ולהתוות באמצעותם את תמונת העתיד הרצוי. קינות ופיזוט סליחות רבים מסתיימים בהבעת אמונה בגאולה העתידית, המעוגנת בנוסחה הנבואית של שכר ועונש. היינו, שלעונשו של האל חייב להיות גבול, והבקשה היא לזכות ולחזות בכך במהרה.

ניתן למנות שלושה סוגי טקסטים הבאים להתמודד עם משברים ומצבים קיצוניים: גיוס של טקסטים קיימים לצרכי ההווה, עיבוד של תפילות ופיזוט קיימים, ויצירת חדשים. חלוקה זו תעזור לנו במיון התגובות הליטורגיות לטבח ולמלחמת עזה. במאמרי העתידי אדגים כל אחד מהם.

ב. הנחנות אחדות בין סוגי יצירות ליטורגיות בעקבות משבר או אסון

מלבד הפונקציות השונות של היצירה הליטורגית, יש לבחון עניינים נוספים הקשורים בתפילות ופיזוט הנכתבים כמענה לאסונות ומשברים, וביניהם:

א. סוג האירוע – אסון טבע, או מידי אדם, מגפה או מלחמה. מהי מידת ההפתעה של האירוע – האם היה זה אירוע יחידאי או חלק משרשרת אירועים (לדוגמה, מגפת "המוות השחור" שגליה היכו באסיה, אירופה ואפריקה לאורך המאה הארבע-עשרה, לעומת המגפה שפגעה באיטליה בשליש הראשון של המאה השבע-עשרה).

ב. מועד יצירת התגובה הליטורגית – בעת המשבר או ממרחק של זמן, ולעיתים אף ממרחק גיאוגרפי ממנו.

ג. עמדה תאולוגית – האם בתגובה הליטורגית משתקפת

שמתבטא כאן רצון לנכס מחדש את השפה היהודית ולא להותיר אותה בידי דוברים חרדיים ואורתודוקסיים בלבד. הסבר אפשרי נוסף הוא שהעובדה שלראשונה בתולדות מדינת ישראל המתקפה עליה נעשתה בשם תנועה מוסלמית דתית, הביאה לכך שהתגובה נקטה בין היתר בשפה יהודית דתית.

תיעוד של היצירה הליטורגית הזו הוא בבחינת הבנתה כיצירה שיש בה ממד קולקטיבי, שבא להעניק משמעות ולעבד את האירועים בהקשר רחב. היצירות הליטורגיות הללו משקפות את המציאות, אבל גם מעצבות אותה בתודעה של יוצריהן ושל אלה שנחשפים אליהן. בחוברת שלפנינו מופיע מגוון מרשים של תפילות, פיזוט ותחינות שכתבו בתקופה הזו תלמידי ותלמידות רבנות בהיברו יוניון קולג', וכן רבנים ורבנות בתנועה הרפורמית בישראל ומחוצה לה. הם נבדלים זה מזה באופיים ובסגנונם, אבל ניתן לראות בהם פירות של בית מדרש רחב, ואולי הם יוכלו לשמש כמפת דרכים ראשונית לתיאור המענים הרוחניים-אמוניים לאסון הטבח ולמלחמה שבאה בעקבותיו.

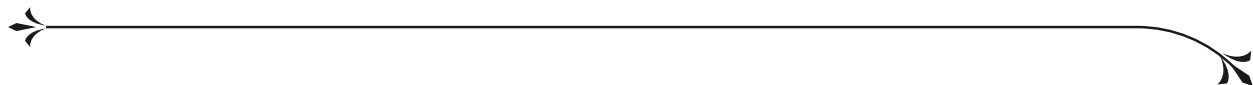
א. פונקציות של יצירה ליטורגית ביחס למשברים ואסונות

ניתן למנות שלושה סוגי פונקציות או תפקודים של טקסטים ליטורגיים וטקסים בהתייחסות למשברים לאומיים ולאסונות. האחד קשור בעבר, השני בהווה המתמשך והשלישי בתקוות לעתיד.

זכרון העבר: בספרו המכונן **זכור: היסטוריה יהודית וזיכרון יהודי** (עם עובד, 1988), עמד יוסף חיים ירושלמי על החשיבות המכרעת בעם ישראל העתיק לתודעת ההיסטוריה. לדידו, ישראל היה העם הראשון שהקנה לה ולזכרונה משמעות מרכזית של חובה דתית ממש. זכירת העבר הפכה טקסית בתפילות ובאירועי השנה, ואלה היו כלי הקיבול של הזיכרון היהודי בימי הביניים, ואף לכלי לרפלקציה על חיי ההווה. הזיכרון הוא מתפקידה של היצירה הליטורגית. כאלה הם, למשל, "סדרי העבודה", שמוזכרים את עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים בהקשר רחב. זיכרון העבר, ובמיוחד בהקשר של אסונות כואבים, מאפשר את הנצחת הקורבנות, ומקנה משמעות לחייהם ולמותם כאחד.

התמודדות ושליטה: תפילות יכולות לסייע בהתמודדות עם מצבי קיצון שנגזרו על יחידים ועל קהילות. עצם הבעת המצב בהקשר טקסי-דתי עשויה לסייע בעיבוד מצבי קיצון. חזרה על ביטוי המצוקה מזה ועל בקשות להצלה

"תפילה לעת הזאת" של הרבה סיון נבון-שובל, שבה בקשה לשמירה, כוח וריפוי. עוד נמצא בגיליון זה אוסף תפילות ארץ ישראליות קדומות מגניזת קהיר שאותן ליקט הרב והפרופ' ריצ'רד סרסון, חוקר ליטורגיה בקמפוס של ההיברו יוניון קולג' בסינסינטי, וארגן לכדי סדר תפילות שלם. סדר זה משחזר תפילה שנערכה לפני עשור בקמפוס זה, והיא בתורה נוצקה במבנה של תפילה שציינה 55 שנה להצהרת בלפור (והתקיימה ב־1972). אמנם אין לסדר זה קשר ישיר למלחמה, אולם הוא בוצע בהקשרה, ועליכן, יש לראותו כדרך להתמודדות עמה.

רוב התפילות, המזמורים והפיוטים הכלולים בגיליון זה נמנים על הסוג השני, היינו, עיבוד מחודש של טקסטים: ראו למשל ארבע יצירות עלי־פי מזמורי תהלים – הרבה סיון נבון-שובל הוסיפה למזמור כט, שבו תיאורי קולו האדיר של האל, את קולה החומל ורב הפנים של השכינה. בדומה, הרבה דבי שועה חיים תרגמה את מזמור כג ללשון נקבה והוסיפה בו התייחסויות לאלוהות כאם מיטיבה. הרבות דליה שחם ומיכל קן-תור יצרו שתיהן מזמורים חדשים על פי המזמור החותם את ספר תהלים. במקום השיר הציבורי והחגיגי מבקשת שחם שנחמול על האל הסובל והכואב, ואילו קן-תור מתריסה ביצירתה כנגד האל השותק.

בדומה לעיבוד המזמורים נמצא בקובץ עיבוד מחדש של ברכות ותפילות הלכות מן הסידורים, לדוגמה "ברכת אהבה" של שירלי צפת דוידאי, שבה במקום התביעה לאהבת האל יש ביטוי למחויבות האנושית לאהבה ולתמיכה בין אישית. גם "עלינו לשבח" של דגנית תימור גנשל בנוי במתכונת התפילה המסורתית, אבל השבח מופנה לגומלי החסדים ולחומלות במציאות הקשה. "סדר ספירת שבי" של צפת דוידאי הופך את מניית ימי השבי של החטופים והחטופות למצווה דתית בדומה לספירת העומר ובמבנה שלה. תפילות לשלום המדינה של הרבה אילה רונן סמואלס ושל איה שלו, קדיש של עופר צ'זיק והפיוט "יהי שלום בחילנו" של יוסי אלמכיאס, שבו, לאחר תיאור המצב יש בכל בית בקשת הצלה ופדות. תפילתו של הרב עודד מזור הנהוגה בקהילת "כל הנשמה" שהובאה כאן, בנויה במתכונת של תפילות "מי שֶׁבֶרַךְ". וכמו אינספור תפילות "מי שֶׁבֶרַךְ" שנוצקו לאורך הדורות, גם כאן עיבד מזור והתאים את הטקסט למצב הקיים. כך עושה גם עופר צ'זיק, אלא שהנוסח שלו קצר יותר ובעל אופי פואטי.

כל אלה מייצגים כתיבה חדשה לאור טקסטים ליטורגיים קיימים. בכל המקרים דומה שהנחת היסוד של מי שכתבו אותם, היא שהציבור מכיר את הטקסטים שעליהם מתבססים המזמורים והפיוטים החדשים, וזאת תוך אימוץ הסמכות של

גישה של קבלת הדין, של תחינה, של וידוי או של התרסה, או גישה מורכבת בעמדתה התאולוגית והאידיאולוגית.

ד. קהל היעד – האם מדובר בתפילה פרטית ואישית, בטקסט שנכתב עבור קהילה מסוימת, או בטקסט שנועד לציבור הרחב (בארץ ואולי גם מחוצה לה).

ה. ההקשר הביצועי של הטקסט – בית הכנסת (ואם כן, האם במהלך תפילת הציבור או בטקס מיוחד לכך), חיק המשפחה, מפגש מקוון, רחובה של עיר וכו'. בחלק מהמקרים הטקסט כלל לא נועד להיאמר בהקשר ליטורגי, אלא משמש אמירה פוליטית (כך בכרזות וסיסמאות). לעתים ההקשר הביצועי של הטקסט בפועל אינו זה שהתכוונו לו יוצריו. בהמשך אפשר גם להעריך את תוחלת חייו של מענה ליטורגי כזה – האם הוא נאמר בזמן המשבר בלבד, או שהוא נכנס למסגרת תפילות הקבע והחובה (ונאמר בכל יום, בשבתות או ביום השנה לאירוע). כמו כן, נוכל להעריך את הגורמים להתקבלותו של טקסט ולהטמעתו האפשרית במנהג של קבע.

ו. מבחינה ספרותית, עד כמה היצירה מסתמכת על תפילות, פיוטים ומזמורים קיימים – הן מבחינת המבנה והן מבחינת התכנים, לעומת יצירה עצמאית שאינה נשענת (כמקור סמכות או פולמוס) על יצירות קיימות. באיזה אופן מעניק הטקסט משמעות לאירועי ההווה באמצעות אזכור אירועי עבר וגיוסם לצורך הנוכחי.

ז. הסוגות הליטורגיות המשתקפות ביצירה – תחינה, קינה, סליחה, הודיה לאחר הצלה וכיוצא בזה.

במאמר קצר זה אתייחס בעיקר לשני העניינים האחרונים. במאמר המלא שיתפרסם צפויה להופיע התייחסות גם ליתר הסוגיות.

ג. חלוקת המענים הליטורגיים לסוגיהם

ניתן לחלק את המענים הליטורגיים למצבי משבר ואסון לשלושה סוגים: (1) שימוש חדש בטקסטים קיימים, (2) עיבוד ומדרש של טקסטים ליטורגיים קיימים, (3) יצירה של תפילות חדשות. אפרט לגבי כל אחד מסוגי המענים הללו, ואדגים לאור התפילות שפורסמו בגיליון זה.

מבין התפילות הקיימות שזכו לעניין מחודש, בולטת התחינה "אחינו כל בית ישראל" שנאמרת במקורה במהלך סדר קריאת התורה בימי חול, ושזכתה לפופולריות רבה, בעיקר בלחן של אייבי רוטנברג (לעתים תוך הוספה של "ואחיותינו", לשם הכלה מגדרית).

מבין הטקסטים שהם בבחינת יצירה חדשה נזכיר את

או בימינו, בעיקר אתר החדשות שבו מתפרסמים מבזקים עדכניים. אתר החדשות הוא רב־חשיבות ומעורר עניין בשל המיידיות והעדכנות שבו, אולם כבר למחרת הוא מאבד מערכו. ואילו הערכה מתונה ומבוקרת, שנעשית על־פי רוב לאחר זמן, היא זו שמקנה לטקסט סמכות ומעמד קנוני. עמדתי על עניין זה כשבחנתי תפילות ושירים שנכתבו לקראת, תוך כדי ובעקבות תהליך ההתנתקות מגוש קטיף בשנת 2005. שמתי לב לכך שטקסטים שביטאו את החוויה החריפה והמיידית של עזיבת בית וכד', לא שרדו בדרך־כלל, אולם כמה מן הטקסטים שנקטו בשפה כללית יותר, כזו שאפשר להחיל על מצבים (פוליטיים, היסטוריים או נפשיים) מגוונים, זכו לתוחלת חיים ארוכה יותר.

*

לא תם ולא נשלם. אין בדברים האלה אלא הערכה ראשונית של כמה מן המענים הליטורגיים שיצרו כותבים וכותבות מן התנועה הרפורמית לטבח שבעה באוקטובר ולמלחמה שפרצה בעקבותיו. הערכה זו נעשית עוד בעיצומה של המלחמה, ומי יתן שעד מהרה נוכל לדבר עליה בלשון עבר. זוהי ללא ספק אינה המילה האחרונה בנושא, אבל אני מקווה שבזיהוי ובמיון הנסיוניים והראשוניים האלה יש תועלת כדי להבין את התופעה הנקודתית שבה עסקינו, ואף כדי להבין את התופעה הרחבה יותר של יצירתיות ליטורגית לנוכח מצבי קיצון. ימים יגידו מה תהיה תוחלת חייהם של טקסטים אלה ודומיהם. אשא תפילה שעד מהרה יבואו זמנים אחרים, טובים יותר, ויצריכו תפילות חדשות.

הטקסט הקנוני, לעתים מתוך התבססות עליו ולעתים מתוך יכוח ופולמוס עמו.

תפילות נוספות המופיעות בגיליון מייצגות יצירה על פי טקסטים קיימים, שהם כשלעצמם מייצגים מידה של גמישות ונכונות להכנסת תכנים חדשים. בקטגוריה זו נמנה את תפילת ה"נוכח" של רינה לבנון, המאמצת את העיבוד של אבא קובנר בשיר-תפילה שחיבר לזכר קרבנות השואה, כשהפך את ה"יזכור אלהים" המסורתי לציווי המוטל עלינו "נוכח את אחינו ואחיותינו" (סידור **תפילת האדם**, 389-388). גם "אל מלא רחמים" של הרבה סיון נבון-שוכל ותוספות היגדי "הרחמן" של אריאל פוגלמן לחלק הגמיש והנוח לתוספת של ברכת המזון, שייכים לסוגה זו.

לסיכום, היצירה לנוכח הטבח של השבעה באוקטובר והמלחמה שפרצה בעקבותיו משקפת התייחסויות מגוונות מבחינה תאולוגית, אידאולוגית וספרותית-סגנונית לגופי תפילה קיימים במסורת ישראל. לעתים נכתבו הטקסטים ברוח תפילות או מזמורים קיימים או בהשראתם, ולעתים חיברו אותם מחדש, וכל זאת מתוך עמדות מורכבות של אמונה, התרסה, ייאוש ותקווה.

ד. תפילה בת חלוף (EPHEMERAL PRAYER)?

האם תפילות, קינות ותחינות שנכתבו כמענה למצבי משבר קיצוניים, ימצאו את מקומן בסידורי התפילה או למצער בסדרי תפילה בבתי כנסת שונים? מה עשוי לנבא את התאזרחותן והטמעתן של תפילות גם בחלוף הצרה בפרקטיקה הדתית? אם נשווה בין טקסטים המתייחסים באופן מפורש ומפורט לאירוע מסוים, ובין כאלה הנוקטים לשון כללית וגנרית יותר, נראה, שתפילות ופיוטים ספציפיים אינם נוטים להיכנס לליטורגיה הנהוגה, ואילו אלה שלשונם גנרית יותר עשויים למצוא את מקומם בסידורים. פיוטים המתארים באופן גרפי ומצמרר את פשעי הפורעים ביהודי חבל הריין, למשל, לא נכנסו לתפילה, ואילו תפילה אחרת שנכתבה באותה תקופה, תפילת "אב הרחמים" הקוראת לאל לפקוד את "קהלות הקדש שְׁמִכְרוּ נַפְשָׁם עַל קִדְשַׁת הַשֵּׁם" ומבקשת ממנו את "נִקְמַת דָּם עֶבְדֶּי הַשְּׁפוּף", נכנסה לסידורים האשכנזיים, ונאמרת בחלק מהשבתות לאחר הקריאה בתורה. הלשון הכללית והגנרית של תפילה זו, שמחברה לא ידוע, שוזרת את קורבנם של הנרצחים בחוויה היהודית והאנושית הכללית, ואולי משום כך נמצאה מתאימה להיאמר לאורך דורות בבתי הכנסת ביום השבת.

מבחינה זו, הליטורגיה דומה לספרות בת-חלוף (ephemeral), כמו כתיבה עיתונאית, למשל – העיתון,

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו
המתיר כבלי שינה
המשמרני כאישון בת עין
הפותח שערי מזרח
המעלה עמוד השחר
המאיר לכל העולם כולו בכבודו
המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי:

Praised are You, Adonai our God and God of
our ancestors,
Who loosens the bonds of sleep,
Who preserves and protects me like the eye's
pupil,
Who opens the gates of the east,
Who causes the pillar of dawn to rise,
Who gloriously causes light to shine on all
the world,
Who causes sleep to pass from my eyes and
slumber from my eyelids.

הט לבי ללמוד תורתך תהא שיחתי ומלאכתי:

Incline my heart to learn Your Torah, and may
Your Torah be the substance of my discourse
and my labor.

כן יהי רצון ורחמים מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו
שתתן חלקינו בתורתך ועם עושי רצונך:

May it be Your compassionate will, Adonai
our God and God of our ancestors, that our
portion be with those who study Your Torah
and perform Your will.

יְהוָה בִּקְרָא תִשְׁמַע קוֹלִי בִּקְרָא אֶעֱרֹךְ לָךְ וְאֶצְפָּה:

Hear my voice, Adonai, at daybreak; at
daybreak I plead before You and wait.

To awaken every morning to a new day is a
miracle, even (or especially) in these difficult
times: another opportunity to experience the
wonders of nature, to do something positive,
to learn something new---and may the ideals
of our Torah and our tradition be a source of
inspiration and comfort.

Here is one of many poetic versions of the
morning Yoṣer benediction (an alphabetical
acrostic for Shabbat, published originally by Israel
Lévi, *Revue des études juives* 53 [1907]: 241):

אשר ברוב חכמה גדולה
דרש והכין והתקין זיו חמתו
טיפחה ימינו ככבי לבנה
מאור נירו סד עולמו
פועלי צדקו קרובי רחמיו
שיר תשבחות ננעים לו
עת ישמיע לציון קומי אורי
ככ' קומי אורי כי בא אורך וכבוד יי עליך זרח
ברוך אתה יי יוצר המאורות

With great and abundant wisdom
You designed and made the brilliant sun.
Your right hand spread out the stars and the
moon.

By the light of Your lamp, You established
Your world.

Those who perform Your righteous deeds,
Those brought near to You in compassion--
We will offer up to You sweet songs of praise
When You proclaim to Zion: Arise! Shine!
As it is written:

Arise! Shine! For your light has dawned,
And God's Presence shines upon you.

Praised are You, O God, Fashioner of the
luminaries.

(The translation intentionally replaces the
Hebrew's third-person description with a
second-person address to avoid gendered
language.)

On display here is the linguistic ingenuity
of our anonymous poet, who takes on the
encumbrance of an alphabetical acrostic but
manages to produce something surprising and
vibrant: creativity within a fixed framework;
another poetic tribute to the order of the
universe as manifest in the daily sunrise. It is
characteristic of Eretz-Yisraeli versions of this
blessing that they draw an analogy between
the daily dawning of the sun's light and the
messianic dawning of the light of redemption,
which today has Zionist overtones for many
people.

PRAYERS OUT OF ZION IN A TIME OF WAR |

תפילות מציון בעת מלחמה

ריצ'רד ס' סרסון | RICHARD S. SARASON

We must begin on October 7. My wife and I were in Atlanta for our son Yoni's wedding, for which I was m'sader kiddushin. At 7 am we were awakened by a text message and phone call from our cousin, the retired head of the CBS Radio News Bureau in Washington, DC.. He told us what had happened in Israel. Were we going to proceed with the wedding that weekend? We were. It was the elephant in the room all weekend, which we all acknowledged, but the wedding was an affirmation of intergenerational Jewish continuity in the face of tragedy. After that weekend, we contacted all our friends and colleagues in Israel to indicate our solidarity and to share photos of the bride and groom, which were appreciated as a kind of **hatsi nehamah**.

At a Minhah service during the HUC mutuality/solidarity mission to Israel, when the student leading the prayers began to sing Naomi Shemer's "Lu Yehi", I simply broke down and couldn't restrain my tears.

For decades, I have been fascinated by the vast treasure-trove of Eretz-Yisraeli liturgical texts from the Cairo Genizah and have routinely taught some of these materials in my Liturgy classes at HUC. In 2014, as a contribution to a week of Israel exploration on campus, I compiled a 30-minute weekday morning service from Eretz-Yisraeli Genizah texts and led the service in our College Synagogue. My model was a 1972 Balfour Day service that my colleague Larry Hoffman had compiled while a graduate student in Cincinnati, for which I had supplied the English translations and co-led---but by now there were many more

published texts on which to draw (including some published by our Jerusalem colleague Dalia Marx).

The service was repeated four years later. Now it felt important to revisit and lead it once more for a new generation of rabbinical and graduate students, as a symbolic gesture of solidarity with our extended family in Israel, and as a model for what our students could do in their student pulpits (I had also taught these and other Eretz-Yisraeli liturgical texts at a rabbinic alumni study kallah in Cincinnati earlier that month and suggested to my colleagues that it would be timely to use them in their own congregations as a symbolic gesture of solidarity.)

This time, I included as an instance of **hashirah ha'ivrit shel yameinu** Naomi Shemer's "Lu yehi," which has become a kind of anthem for the people gathered daily at Kikar Hahatufim. Once again, I had trouble restraining my tears. After the service, several rabbinical students expressed their enthusiasm for these texts and indicated that they would try to use them at their student pulpits.

I will present some of these texts here, with my own reflections. I should note that **Tefillat Ha-Adam**, the Israeli Reform Siddur edited by my colleagues Dalia Marx and Alona Lisitsa, in fact includes seven Eretz-Yisraeli Genizah texts as liturgical options (pp. 79, 180, 184, 185, 210, 296, 415), three of which also appear in Saadia's Siddur.

I begin with a brief selection from the Eretz-Yisraeli morning blessings, as published by Dalia Marx (**Ginzei Qedem** 4 (2008): 11-15):

→

The following version of the morning Ahavah blessing, published originally by Jacob Mann, **Hebrew Union College Annual** 2 (1925): 295, also appears in the North American Reform movement's 1978 Mahzor, **Gates of Repentance** due to Larry Hoffman's presence on the CCAR Liturgy Committee at that time:

גפן ממצרים העלה אלהינו
ויגרש גוים ויטעה
מים מסיני השקה אותה
ונזלים מחורב
ברוך אתה יי אוהב את עמו ישראל. אמן.

Our God, You brought up a vine from Egypt
You expelled nations and planted it.
With Sinai's waters You irrigated it,
With flowing streams from Horeb.
Praised are You, Adonai, Lover of Your people
Israel. Amen.

This short poem, drawing on the language of Ps 80:9, compares the people Israel to a young shoot, planted, watered, and tended by its loving God (the theme of the standard benediction); the water from Sinai, of course, is Torah, a standard rabbinic metaphor. While Babylonian tradition prohibits responding "Amen" to one's own benediction, this practice is often attested in Eretz-Yisraeli liturgical texts.

Here is the poetic version of Hashkiveinu, originally published by Shimon Fogel and Uri Ehrlich in Tarbiz 84 (2016): 89ff., that appears in Tefillat Ha-Adam (185):

נשכבה בשלום
ונקיצה בשלום
ופחד בלילות
אל ימשל בנו.
ברוך אתה יי
פורס סוכת שלום עלינו
ועל עמו ישראל
מנחם ציון ובונה את ירושלים.

May we lie down in peace
and may we arise in peace,
and may night terrors
not have sway over us.
Praised be You, Adonai, Spreading Your
tent of peace over us,
and over Your people Israel,
Comforter of Zion and Rebuilder of
Jerusalem.

This text feels particularly relevant and poignant in this time of war.

And finally, the conclusion of a version of the weekday Yoser benediction (leading into the **hatimah**), originally published by Jacob Mann, in **HUCA** 2 (1925):293-294, note 63, that I used to conclude the service compiled for the HUC Synagogue in Cincinnati in 2014. It could never be more relevant than today, and it expresses my fervent prayer for everyone reading this piece and beyond:

תאיר באורך על ציון
תזריח כבודך על ירושלים
ותאיר לסוערת עניה
קומי אורי כי בא אורך
וכבוד יי עליך זרח

Shine forth Your light on Zion;
Your glory on Jerusalem,
Shine out upon the storm-battered city:
Arise! Shine! for your light has dawned;
The Presence of God has shone upon you.

תַּפִּלָּה לַעֵת הַזֹּאת | A PRAYER FOR THIS TIME

סיון נבון-שוברל | SIVAN NAVON-SHOVAL

אלהינו ואלהי אבותינו ואמותינו, שמר עלינו ועל היקרים
והיקרות לנו מפני הצער והיסורים המתנגשים עלינו
לנכח הפרעות הפוקדות אותנו.

תן בנו את הכוח להתגבר על הכאב, היסורים והפחד
השוטף אותנו. תן לנו שכל ישר ורוח איתנה לעשות
ככל האפשר לשמר על בריאות גופנו ונפשנו ולשמר על
סביבתנו.

תן תבונה, כוח, אומץ לב ותושיה בידי לוחמינו
ולוחמותינו, שבחזית ובערף. חזק ושמר לבם ונפשם נכח
קרבנות ומראות שהנפש מתקשה להכיל.

תן הגיון ותבונה בידי מנהיגותינו ומנהיגינו, שידעו לנתב
את עמנו לתוך חזון ומציאות של חיים, שקט, בטחון,
תקנה ושלום, ויפעלו להקטין את הפגיעות בגוף ובנפש,
בנו ובכל החפים והחפוזות מפשע מכל צדי המערכה.

אנא, שמר על נפשם ועל חייהם של אלו המוחזקים
והמוחזקות בשבי, מעט את סבלם, חזק וחבק אותם
באהבתך ובאהבתנו, עד שנוכל להתאחד עמם יחד. שמר
והגן על אלו שנבצר מהם להגן על עצמם, וסיע לנו לתמוך
בהם ולהגן עליהם ככל יכולתנו.

רפא, חזק ואמץ את הפצועים והפצועות בקרבנו, ותן ארץ
רוח ותעצומות נפש בלב המטפלים והמטפלות.

שתתגלה השכינה בקרבנו כקורן אור רחומה של תקנה
וקדושת החיים, שתחזק ידינו ולבנו לנתיבי החלמה ורפוי,
ויקיים בנו הכתוב: "ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך
לאהבה" (דברים ל').

ברוך אתה ה' המחזיר ברחמי שכינתו לציון, לחיים
ולשלום על כל היושבים בקרבה.

Our God and God of our ancestors, during
these times of trouble and torment, watch over
us and over our loved ones.

Give us the strength to overcome the pain,
suffering and fear that engulf us. Give us a
sound mind and a tenacious spirit to maintain
our physical and mental health and care for
those around us.

Give our defenders on the front lines and on
the home front wisdom, strength, courage and
resourcefulness. Fortify and guard their hearts
and souls facing the battles and the sights that
the mind can barely endure.

Give our leaders reason and wisdom to
navigate our people toward security, hope and
peace.

Please watch over the souls and lives of those
being held hostage, minimize their suffering,
strengthen and embrace them with Your love
and ours. May they return soon to their loved
ones. Guard and protect those who cannot
protect themselves and help us support and
defend them as best we can.

Heal, strengthen and give courage to the
injured. Give patience and spiritual resources
to their caretakers.

May the Shechinah be revealed like a merciful
ray of light, hope, holiness and life. May it
strengthen our hearts and minds and open
paths of healing and recovery, and may we
fulfil the verse: "Choose life so you and your offspring
would live by loving" (Deuteronomy 30).

Baruch are you Adonai, who in compassion
restores the Shechinah to Zion, bringing life
and shalom to all who dwell in Her midst.

Translated by Rabbi Levi Weiman-Kelman
and Rabbi Efrat Rotem.

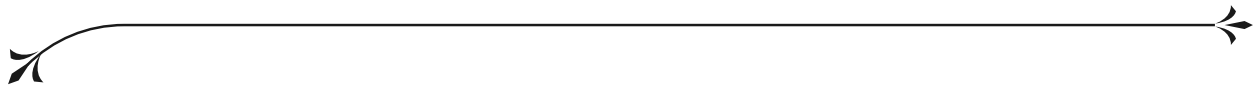
קול אֲדָנִי וְקוֹל הַשְּׁכִינָה סִימְפוֹנִיַּת גְּבוּהִים וְנִמוּנִים סיון נבון-שובל

תְּהִלִּים כ"ג מִזְמוֹר לְאֵם כָּל־חַי דבי שועה חיים

* על פי תהילים כט

קול אֲדָנִי בְּכַח
וְקוֹל הַשְּׁכִינָה בְּרֹךְ
קול אֲדָנִי יִשְׁבֵּר אֲרָזִים
וְקוֹל הַשְּׁכִינָה בְּנִטְיַעַת נְטָעִים
קול אֲדָנִי כְּמוֹ בֶן רֵאמִים
וְקוֹל הַשְּׁכִינָה כְּאֵילַת אֲהָבִים
קול אֲדָנִי לְמַבּוּל יִשָּׁב
וְקוֹל הַשְּׁכִינָה בְּטַפּוֹת הַטַּל
קול אֲדָנִי חֲצַב לְהַבּוֹת אֵשׁ
וְקוֹל הַשְּׁכִינָה בְּבַעֲרָה חֲרִישִׁית
קול אֲדָנִי עַל הַמִּים
וְקוֹל הַשְּׁכִינָה בְּסוּד קוֹלוֹת מִים רַבִּים
קול אֲדָנִי אִמֵּר כְּבוֹד
וְקוֹל הַשְּׁכִינָה מְלַמֶּדֶת חֶמְלָה
הַשְּׁכִינָה עַז לְעֹמֶה תִּתֵּן
אֲדָנִי יִבְרַךְ אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.

מִזְמוֹר לְאֵם כָּל־חַי
אֲשֶׁרָה רוּעָתִי לֹא אֶחָסֵר
בְּנֵאוֹת דָּשָׁא תִרְפִּיצֵנִי
עַל מִי מְנוּחוֹת וְתַהוֹם רַבָּה תִּנְהַלֵּנִי
נִפְשִׁי תִשׁוּבָב וְלִבִּי תִסּוּבָב
תִּנְחַנְנִי בְּמַעֲגָלִי צֶדֶק לְמַעַן שָׁמָּה
גַּם כִּי אֵלֶךְ בְּגִיא צִלְמוֹת
בְּעֶמֶק הַשָּׁדִים
בְּפֶתַח רְגֵלִים
בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים
בֵּין הַמִּצָּרִים
לֹא אִירָא רָע כִּי אֶת עֲמָדִי
שִׁבְטֶךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ
כְּתִרְךָ וְרַחֲמֶךָ
הִמָּה יִנְחַמֵּנִי.
תַּעֲרֹכֵי לִפְנֵי שְׁלַחַן מִזֶּן וְנִחַמָּה
דְּשִׁנָּה בְּשֶׁמֶן וְחֶמְלָה רֹאשִׁי
כּוֹסֵי רוּיָה
כּוֹסֵי רְסִיטֵי לִילָה
נוֹטְפֹת מוֹר
חֶלֶב נוֹטֵף מִשְׁדִּיךְ מִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי
אֵף טוֹב וְיִשׁוּעָה וְחֶסֶד וְרַחֲמִים יִרְדְּפוּנִי
כָּל יְמֵי חַיִּי
וְשִׁבְתִּי בְּבֵיתְךָ לְאֶרֶץ יָמִים

בְּרִכַּת אֶהְיֶה

שירלי צפת דוידאי

אֶהְיֶה רַבָּה – זֶה עֲלֵינוּ.
אֲנַחְנוּ נִהְיֶה חֲכִימִים לְאַהֲבָה.
לְחַפֵּשׁ חֻמְלָה גְדוֹלָה עַל כָּלֵם, וְעֲלֵינוּ:

בְּבִקְשָׁה בְּבִקְשָׁה שְׁנֵרְחֵם עֲלֵינוּ
וְנִתֵּן בְּלִבֵּנוּ לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל לְשִׁמְעַ
לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד, לְשִׁמֵּר וּלְעֲשׂוֹת, לְחַדֵּשׁ וּלְקַיֵּם
אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּדֵינוּ בְּאַהֲבָה:
וְיֵאִירוּ עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֵנוּ וְנִדְבֹק בְּמִצְוֹת לִבֵּנוּ;
וְלֹא גִבוּשׁ וְלֹא נִכְלָם לְעוֹלָם וָעֶד
כִּי בָנוּ בְּטַחָנוּ
נִגְיֵלָה וְנִשְׁמָחָה בִּישׁוּעָתֵנוּ:

כִּי הוֹעֲלֵי יִשׁוּעוֹת אֲנַחְנוּ. כֵּן, אֲנַחְנוּ.
לֹא מְרוֹמָמִים וְלֹא נִבְחָרִים, פְּשׁוּט עִם חֶפֶץ חַיִּים, שְׁעָלֵינוּ
לְלַמֵּד מִחֻדָּשׁ לְאַהֲבָה.
בְּרוּכִים נִהְיֶה אֲנַחְנוּ, יִשְׂרָאֵל, עַל שֶׁנִּבְחַר כָּל יוֹם בְּאַהֲבָה:

תְּהִלִּים קו"א

דליה שחם

הִלְלוּ-אֵל בְּנִפְלוּ;
הִלְלוּהוּ בְּשִׁפְלוּתוֹ;
הִלְלוּהוּ בְּתַהוֹמוֹתָיו.
הִלְלוּהוּ בְּדָם וּדְמָעָה;
הִלְלוּהוּ בְּקוֹל מְחָאָה;
הִלְלוּהוּ בְּשִׁבְרָ כְּאֵבִיו.
הִלְלוּ-יְיָ:

תְּהִלִּים קו"ב

מיכל קן-תור

הִלְלוּהוּ בְּלֵי אֱמוּנָה
הִלְלוּ בְּבִכִי וּדְמָמָה
הִלְלוּהוּ בְּשִׁתְּקוּתָיו.
הִלְלוּהוּ בְּקוֹל הַתְּרָסָה
הִלְלוּהוּ בְּשִׂאֵלָה
הִלְלוּ בְּלֵי מַעֲנֶה וּתְשׁוּבָה
הִלְלוּיָהּ

פִּיּוּט לְשָׁלוֹם

יוסי אלמכיאס

יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ, וּבְרַחֲמֵי מִדִּינָתֵנוּ וְתֵן שָׁלוֹם בְּחֵלְקֵנוּ, וּבְרַכּוּנוּ לְשָׁלוֹם

יֹשְׁבֵי שְׂבָעָה, זוֹהִי עַת בִּישׁ
אַבְלִים עַל כָּל אִשָּׁה וְאִישׁ
כָּאֵב וְצָעַר כָּל-אִישׁ מְרָגִישׁ
וּמִצְפִּים אָנוּ לְשָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

וְהָשֵׁב נָא שְׁבוּיֵינוּ
וְהַחְזִירֵם לְבֵיתֵנוּ
אֶל חֵיק מִשְׁפַּחְתָּנוּ
וְהָשֵׁב עֲלֵיהֶם שָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

סוּף הִבֵּא לְסוּרֵינוּ
וְקַבֵּץ אֶת פְּזוּרֵינוּ
וְרַפֵּא חֲיֵלֵנוּ
וְהַשִּׁיבֵם לְשָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

פְּדֵה שְׁבוּיֹת עַמְּךָ
וְהַגְדֵּל פְּעוּלֶיךָ שְׁמֶךָ
וְתַזְכֵּינָה לְחֻרֹתֶךָ
בִּירוּשָׁלַיִם עִיר שָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

בְּרַחֲמֵי מִדִּינָתֵנוּ
וְתֵן בִּינָה לְמִנְהַגֵּינוּ
וְתֵן אֱמִץ לְמִפְקָדֵינוּ
וְתַעֲזָרֵם בְּכֶתֶר שָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

נָא תֵן בִּינָה בְּאוֹיְבֵינוּ
וְיִפְסִיקוּ לְרַדְּפָנוּ
יִבְחָרוּ בַּחַיִּים, וְאַשְׁרֵינוּ
וְלַעֲלֹם יָבוֹא שָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

מִהֵר מְזוּר לְפָצוּעֵינוּ
וְאַרְכָּה לְנַפְשֵׁנוּ
וְנִשְׁמַח בְּחֵלְקֵנוּ
לְחַיִּים וְלִשְׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

שָׁלוֹם תִּתֵּן בְּעוֹלָמֵנוּ
וְשָׁקֵט לְאַזְוָרֵנוּ
וּבְרַחֲמֵי אֶת אֲרָצֵנוּ
וְהוֹרֵד גְּשָׁמֵי שָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

הַכֹּל נִשְׁמַע אֶת צוֹר יִשְׂרָאֵל
וְעֲמָנוּ שׁוֹב יִגְאָל
וְעֲמוֹ כָּל יוֹשְׁבֵי תִבֵּל
עֲטֹף אוֹתָנוּ בְּשָׁלוֹם
יְהִי שָׁלוֹם בְּחֵילֵנוּ...

פיוט זה נכתב לפי לחן הפיוט
"על בית זה" שנכתב על ידי
רבי יוסף חיים, הידוע גם כ"בן
איש חי". כמנהג הפייטנים,
ניתן לשיר את הפיוט לעיל לפי
לחן ספרדי-ירושלמי לפיוט של
ה"בן איש חי", או לפי הלחן
המרוקאי לאותו פיוט. לחנים
אלה משמשים בקהילות הללו גם
בחלקים אחרים מן התפילה.
הפיוט עצמו הוא פיוט "מרובע":
בכל בית 4 שורות, בכל שורה 8
הברות בסך הכל. מדובר ב"שיר
אזור" (אזור במובן חגורה;
בערבית: מוואשח): כל שורה
רביעית סוגרת אזור בחריזה
לפזמון.

תַּפְלָה לְשִׁמִּירַת הַחַטּוּפוֹת. יִם וְהַשְׁבוּיִים. וְת, הַצִּלָּתָם וְהַשְׁבָּתָן

נוסח קהילת כל הנשמה

עודד מזור

מי שברך אבותינו ואמותינו, אברהם ושרה, רבקה ויצחק, רחל, יעקב ולאה,

מי שענה לדינה בבית מעניה, ליוסף בבית האסורים ולדניאל בגוב האריות,

אלהי אבינו אברהם, הראשון שחרר נפשו לשחרורם של שבויים וחסופים.

הוא יברך את כל השבויים והשבויים אשר נחטפו בידי אויב, ואת כל הנעדרים והנעדרות, אזרחים, חילים, בנות ובני אדם, [פאן נתן להזכיר שמות] הנתונים בצרה ובשביה.

יהי רצון מלפניך, יי צבאות, שתפדם במהרה משבי ותחזירם לארצם, למשפחתם ולביתם, בריאים ושלמים בגופם וברוחם. השכן תעצומות תקנה בלב יקיריהם המיחלים לשובם בדאגה טרופה. תן תבונה בלב העמלים לשחרורם ורחמים בלב שוביהם.

המקום ירחם עליהם, ויוציאם מצרה לרוחה, ומאפלה לאורה, ומשעבוד לגאולה, השתא בעגלא ובזמן קריב, ויקים בהם הכתוב: "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים, רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו: כה אמר יהוה מנצי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שׂכר לפעלתך נאם יהוה, ושבו מארץ אויב: ויש תקוה לאחריתך נאם יהוה, ושבו בנים ובנות לגבולם" (ירמיהו לא) ונאמר אמן.

הַרְחָמֵנוּ –

תוספות לברכת המזון

אריאל פוגלמן

הַרְחָמֵנוּ הוּא יְשִׁיב לְשָׁלוֹם אֶת הַחַטּוּפוֹת וְהַשְׁבוּיִים, וְיוֹצִיאֵם מֵאֲפֶלָה לְאוֹרָה.

Harahaman hu yashiv leshalom et hahatufim vehahatufot, veyotzi'em me'afelah le'orah

The Merciful One will draw the kidnapped from darkness to light in health of body and soul.

הַרְחָמֵנוּ הוּא יְבָרֵךְ אֶת מְדִינַת יִשְׂרָאֵל, רֹאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתָנוּ.

Harahaman hu yevarekh et medinat yisra'el, reshit tzemichat ge'ullatenu.

The Merciful One will bless the state of Israel, the start line of our redemption.

הַרְחָמֵנוּ הוּא יִשְׁמַר עַל חַיְלֵי וְחַיִּלוֹת צְבָא הַהֲגָנָה לְיִשְׂרָאֵל, הַעוֹמְדִים עַל מִשְׁמַר אֶרְצָנוּ

Harahaman hu yishmor al hayaley ve-hayalot tzva hahaganah le'yisra'el, Haomdim al Mishmar Artzenu

The Merciful One will shield the soldiers of the Israel Defense Force protecting our country.

הַרְחָמֵנוּ הוּא יְנַחֵה לְשָׁלוֹם וְלַחַיִּים טוֹבִים אֶת בְּנֵי יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל וְאֶת כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֶל.

Harahaman hu yanheh leshalom ulehayim tovim et bene Yitshak veYishma'el ve'et kol yoshvey tevel.

The Merciful One will guide onto peace and good life to the sons of Issac and Yishmael and all inhabitants of earth.

תפלה לשלום המדינה

אילה רונן סמואלס

תפלה לשלום המדינה

איה שלו

צור ישראל וגואלו
ברך נא את מדינת ישראל
בעת וצווע אמות ספיה
והשחרת זיו שמיה.
הגן עליה ברב חסדו
מהפועלים לערער את מוסדותיה
ומאויביה, האורבים לה במצוקתה.
שלח אורף ואמתך לראשיה,
לשופטיה ולנבחריה,
לנאבקים על הגנת מוסדותיה,
לאזרחיה, הנזעקים לשמור עליה,
היוצאים להאבק על נשמת אפה.
חזק ידי מגני ארץ קדשנו.
פקד נא לברכה את אחינו ואחיותינו
בכל ארצות פזורים,
למצו יצטרפו לעזרתנו
ויטלו חלק בשמירת
מדינת העם היהודי.
פתח את לבנו להקשיב
לכאבם של שכנינו ולתקנותם.
למדנו לחדש בטוב תמיד
את מעשה בריאת המדינה.
הסר מקרבנו שנאה ואיבה
קנאה ורשעות
וטע בלבנו אהבה ואחווה
שלום ורעות.
תן שלום בארץ
ושמחת עולם ליושביה.

ברך עלינו יהוה אלהינו,
את מדינת ישראל, ארץ אבותינו ואמותינו,
על כל יושביה ואוהביה.
שמרה מכל אויב ומכל מיני פרענות,
ותן בנו את הכח להתאושש, להתגבר ולהשתקם
מארועי השבעה באקטובר ותוצאותיהם הקשות,
כי עליה מות בלונגו ואכן השתיה נרעדה.
יהי רצון מלפניך שתחזק ידי מגנינו האמיצים
ותעטרם בעטרת נצחון,
ותציל חטופינו כלם מחשך וצלמות ותשיבם לביתם.
רפא את הפצועים בגוף ובנפש, ושלח נחמה ליתומים,
למשפחות השכולות ולכל בית ישראל.
חננו מאתך דעה להתחזק ולהתחדש במדינתנו
ולשקם את עצמאותנו המדינית, הרוחנית והתרבותית.
טע בנו תקווה טובה ואמונה לבנות במדינתנו חברת מופת
הנשענת על ערכים של צדק, שוויון ואחווה,
ארץ אוהבת יושביה, המעניקה חרות והגנה לכל אזרחיה,
ונהיה אור ליושבים בציון ולכל יושבי תבל.
ברך יהוה אלהינו את מדינת ישראל בחיים טובים,
שפע, שלום ורעות, וישמחו בה כל יושביה.

ונאמר אמן

* התפילה לשלום המדינה נתקנה סמוך להקמת המדינה
ע"י הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג והרב בן ציון חי
עוזיאל. התוספות וההתאמות כאן נעשו על ידי הרבה
אילה רונן סמואלס, לקראת יום העצמאות ה-75 למדינת
ישראל.

מי שִׁבְרָךְ לַיָּמִי מִלְחָמָה עופר צ'יזיק

מי שִׁבְרָכָה תַּפְלַת אֲמָהוֹת הדס פסטר-בנר

מי שִׁבְרָךְ אֲבוֹתֵינוּ וְאִמּוֹתֵינוּ,
הוא יִבְרָךְ אֶת כָּל חוֹלֵי עֲמָךְ וְעוֹלָמָךְ.
אֶת כָּל שְׂבוּיָיִךְ וְשְׂבוּיֹתֶיךָ,
שִׁשְׁבוּ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
הוא יִשִּׁים שְׁלוֹם בְּאַרְצוֹ וּבְעוֹלָמוֹ,
הוא יִשְׁמַר עַל חַיֵּי צִיָּה"ל
וְעַל כָּל נֶשְׁמָה טְהוֹרָה שְׁנֵתָה.
תֵּן בְּנוֹ שְׂמִיחָה,
תֵּן בְּנוֹ תַּפְלָה,
תֵּן בְּנוֹ הוֹדָיָה,
תֵּן בְּנוֹ חֶסֶד וְתֵן בְּנוֹ אֱמוּנָה –
בְּיוֹם תִּקְוָה.
אָמֵן.

מי שִׁבְרָכָה אִמּוֹתֵינוּ שָׂרָה וְרַבֵּקָה, לֵאָה וְרַחֵל, זֵלְפָה וּבִלְהָה,
היא תִּבְרָךְ וְתִרְפָּא אֶת הַחוֹלִים וְהַחוֹלוֹת, הַפְּצוּעִים וְהַפְּצוּעוֹת
בְּרַפּוּאת הַנֶּפֶשׁ וּרַפּוּאת הַגּוּף.
אָנָּה, שְׁמֵרֵי עַל הָעוֹמְדוֹת וְהָעוֹמְדִים עַל מִשְׁמַרְת הַבַּיִת מִכָּל רָע,
שְׁמַעֵי תַּפְלָתָם וְתַפְלָתָנוּ וְשִׁלְחֵי לָהֶם עֹז-רוּחַ וְחֶמְלָה.
אֱלֹהֵינוּ, הִרְפָּא לְשִׁבּוּרֵי לֵב וּמַחְבֵּשׁ לַעֲצוּבוֹתָם,
שְׁמַע נָא תַּפְלַת אֲמָהוֹת
הַשֵּׁב אֶת כָּל הַחַטּוּפוֹת וְהַחַטּוּפִים בְּשָׁלוֹם לְבִתְיָהֶם,
הַשֵּׁב לָהֶן אֶת חֵירוֹתָן.
אָנָּה, תֵּן לְכָל בְּנֵי וּבָנוֹת שָׂרָה וְרַבֵּקָה אֶת הָאֱמִץ
לְהַתִּיר אֲסוּרִים מִכַּבְּלֵי הַשְּׁנָאָה וּלְכוֹנֵן חַיִּים שֶׁל חֵירוּת וְכָבוֹד.

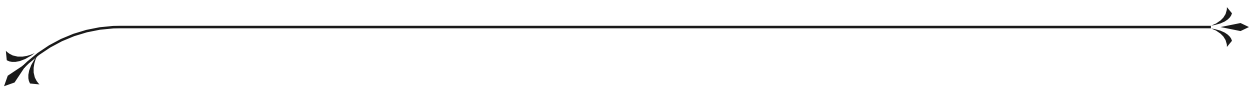
עֲלִינוּ לַשִּׁבְחַ דגנית תימור גנשל

עֲלִינוּ לַשִּׁבְחַ זֶה אֶת זֶה
עַל שֶׁחֲזַקְנוּ מֵעַמֶּד עוֹד לֵילָה.
לְתַת גְּדֻלָּה לִיצִיר כְּפִינוּ
שֶׁלֹּא עֲשִׂינוּ רָעָה בְּמִכְנוֹ
וְלֹא שָׁמְנוּ צַעֲרָנוּ לְעַל.
עֲלִינוּ לַשִּׁבְחַ אֶת אֱהוֹבֵינוּ
שֶׁחִבְקוּ אוֹתָנוּ בְּשַׁעַת חֲשָׁכָה.
עֲלִינוּ לַשִּׁבְחַ אֶת יְלָדֵינוּ עַל יְכָלָתָם לְרֹאוֹת טוֹב,
וְלִצְחָק.
עֲלִינוּ לַשִּׁבְחַ אֶת עוֹלָמָנוּ
שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ כָּל יוֹם מִבְּרָאשִׁית.

קדיש לנופלים ולנופלות בארון

עופר צ'דיק

יתגדל ויתקדש שם המשתק,
בעולם שהסתיר קיומם ובטל זהותם,
בחיכון וביומיון ובחיי דכל בית ישראל
בעגלא ובזמן קריב ואמרו: אמן.
יהא שם המשתק מברך לעולם ולעלמי עלמא
יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל, שמהו דנסתר, בריד הוא.
לית ברכתא ולית שירתא מבלעד, לית תשבחתא ולית נחמתא דאמירו בעלמא ואמרו: אמן.
יהא שלמא רבה מן שמיא, וחיים ואחבה וישועה ונחמה ואמץ לב והכלה וגאלה וסליחה ומבילה, ורחב לב והשלמה, לאחיהם
ולאחיותיהם, ולאחיהם ולאהוביהם, ולאחיהם ולאהוביהם, בין שידעו ובין שלא ידעו – להם, ולכל נסתר ישראל,
ואמרו: אמן.
עושה שלום במרומיו, הוא ברחמי יביא מזור עלינו, ועל כל עמו ישראל, ועל כל באי וכאות עולם
ואמרו: אמן.

סֵדֵר סְפִירַת הַשָּׁבִי

שִׁיר לִי צֶפֶת דּוֹיֵדָאִי וְלִפְז וִינִיצְקִי

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁ אַ בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתָּהּ, בְּדַחִילוֹ וּרְחִימוֹ –

הַגְּנִי מוֹכְנָה וּמְזַמְנָה לְקוֹלֵם מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל סְפִירַת הַיָּמִים שְׁעוֹמֶדֶת לָנוּ חוֹבֶת הַמִּצְוָה שֶׁל פְּדִיּוֹן חַטּוּפִים וְחַטּוּפוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:
"וּפְדוּנִי יְהוָה יִשְׁבֹּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחָה עוֹלָם עַל רֹאשָׁם, שִׁשּׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגּוּן נָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה". (יִשְׁעָיָהוּ נָא יֵא)

נְבָרֶךְ: בְּרוּכִים נְהִיָּה יִשְׂרָאֵל עַל חוֹבָתָנוּ וּמִצְוֹתָנוּ לְסֹפֶר יוֹם אַחֵר יוֹם אֶת שָׁבָיִם, וְלִקְרִיב בְּמַהֲרָה מִצְוֹת פְּדִיּוֹן שָׁבוּיִים וְשָׁבוּיּוֹת.

הַיּוֹם _____ יוֹם לְחֻטִּיפָתָם הָאֲכֻזָּרִית מִבֵּיתָם, שָׁהֵם _____ שְׁבוּעוֹת, _____ יָמִים, _____ שָׁעוֹת
וְ _____ דְּקוֹת לְמַגֵּן הַשָּׁבִי.

יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶינוּ, שְׁבֻכּוֹת סְפִירַת הַיָּמִים שֶׁסִּפְרָנוּ הַיּוֹם, תַּהֲיֶה טוֹכָתָם בְּלִבָּנוּ וּבְלִב רְאִישֵׁינוּ וְיוֹעֲצֵינוּ, וְנַפְעֵל כָּלֵנוּ לְפְדִיּוֹנָם
בְּמַסִּירוֹת וּבְנִחִישוֹת וּבְלֵב טָהוֹר, עַד שִׁיָּשׁוּבוּ לְבֵיתָם בְּבִרְיָאוֹת וּבְשָׁלוֹם, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

תַּפְלַת אֵל מְלֵא רַחֲמִים לַנִּרְצָחִים וְלַנִּרְצָחוֹת בְּיוֹם שְׂמֻחַת תּוֹרָה תשפ"ד

סיון נבון-שובל

אֵל מְלֵא רַחֲמִים, שׁוֹכֵן בְּמְרוֹמִים, דִּין נִפְגְּעוֹת וְנִפְגְּעֵי מַעֲשֵׂי הָעוֹלָה וְהַטָּרוֹר שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּיוֹם שְׂמֻחַת תּוֹרָה תשפ"ד נֶגֶד תּוֹשְׁבֵי יִשְׂרָאֵל. הַמָּצֵא מְנוּחָה נִכּוֹנָה עַל כְּנִפֵּי הַשְׂכִּינָה, בְּמַעֲלֹת קְדוּשִׁים וְטַהוֹרִים כְּזוֹהַר הַרְקִיעַ מְזַהֲרִים, לְנִשְׁמוֹת אַחִיוֹתֵינוּ וְאֶחָינוּ מֵאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל, נָשִׁים וְגִבּוֹרִים, נִעְרוֹת וְנַעֲרִים, יְלָדוֹת וְיְלָדִים, שֶׁהוּתְקַפּוּ בְּבֵיתָם וּבְשְׂמֻחַת חֲגֵם חֲסֵדֵי יְשׁוּעָה, אֲשֶׁר הוֹשַׁחַת צֶלֶם גּוֹפֶם וְנַפְשָׁם, וְנִסְּפוּ עַל קְדוּשַׁת הַחַיִּים.

אֲרִי, אֵל תְּכַסֵּי דָמָם וְאֵל יְהִי מְקוֹם לְוַעֲקָתָם. יְהִי חַיֵּינוּ יָד וְשֵׁם לְזַכָּרָם. בַּעַל הַרְחָמִים יִסְתַּיְרָם בְּסִתְרֵי כְּנָפָיו לְעוֹלָמִים וְיִצְרוֹר בְּצִרוֹר הַחַיִּים אֶת נִשְׁמוֹתֵיהֶם. בְּגֵן עֵדֶן תִּהְיֶה מְנוּחָתָם,

הִי הוּא נַחֲלָתָם, וְיִנּוּחוּ בְּשָׁלוֹם עַל מִשְׁכְּבוֹתָם, וְנֹאמַר: אָמֵן.

נִזְכֹּר

רינה לבנון

נִזְכֹּר אֶת אֲחִינוּ וְאֶת אֲחֵינוּתֵנוּ, הַנֶּאֱמָנִים וְהַנֶּאֱמָנוֹת, הָאֲמִיצִים וְהָאֲמִיצוֹת
שֶׁאֲבָדְנוּ בְּתוֹךְ אֵימַת הַמִּלְחָמָה.

נִזְכֹּר אֶת הָעִינִים הַנוֹצְצוֹת, אֶת הַחֲבוּק הַחֵם, אֶת הַלֵּב הַבּוֹטֵחַ,
אֶת אֲלִבּוּמֵי הַתְּמוּנוֹת, אֶת סְפֹרֵי הַחַיִּים, אֶת הַבָּתִּים שֶׁנִּבְנוּ בְּעֶמֶל רַב וְנִשְׁרְפוּ בְּרֹגֶעַ.
אֶת הַמִּשְׁפָּחוֹת הָאוֹהֲבוֹת, אֶת הַיָּפִי, אֶת הַתִּקְוָה,
אֶת הָעִינִים הַמְּבִיטוֹת אֵלֵינוּ נְכוּחָה.

תֵּהֵא נִפְשָׁן שֶׁל הַהוֹלָכוֹת וְהַהוֹלָכִים מֵעֲמָנוּ צְרוּרָה בְּצֹרֹר הַחַיִּים,
וְזָכְרוֹנָן קָשׁוּר אֵלֵינוּ בְּחוּט דָּק שֶׁל חַיִּים,
כְּאֵגֶדֶת פֶּרֶחַי בְּרֹמִי גֶשֶׁם,
חֲצָבִים, שְׁלֹלִיּוֹת וְהִבּוֹת, שְׁקָדִיּוֹת,
הֶרְדּוּפִים וְתוֹת-עֵץ,
צָחוּק נִשָּׂא עַל טִיסַת נְדָדוֹת,
לֵב פּוֹעֵם, עֲדִינּוֹת וְחֶמְלָה.

תֵּהֵא נִפְשָׁנוּ קָשׁוּרָה בְּנִפְשָׁן, בְּזָכְרוֹן עֲמוּק וּבְהוֹדָיָה,
וְנִבְחָר בְּחַיִּים.
נִזְכֹּר
וְנִבְחָר בְּחַיִּים.
בְּיַד הַרְכָּה הַמוֹשְׁטֶת,
בְּפֶס הָאוֹר הַדִּקְיָק שֶׁל הַשֶּׁחַר,
בְּגִבְעוֹל הַמִּפְצִיעַ שׁוֹב,
בְּנִשְׁמִית הָאֲדָמָה.

חיה גרץ רן, **אחות בתל חי**, 2015
 שמן על בד 70 x 70 ס"מ
 תצלום: בועז לניר

"וְאֲנִי תִפְלֹתִי לָךְ ה'"

עַתָּה רָצוֹן

אֱלֹהִים בְּרַב חֶסֶדְךָ

עֲנֵנִי בְּאַמֶּת יִשְׁעֶךָ

(תהילים ס"ט, י"ד).

"עַתָּה רָצוֹן" מבית היוצר של בית המדרש הישראלי לרבנות בהיברו יוניון קולג', ירושלים, מקדם מרחב ליצירה ספרותית, הגותית, הלכתית ואקדמית, מתוך כוונה להעשיר את מאגר היצירות העומד לרשות נשות ואנשי הרוח והחינוך היהודי בישראל.

בית המדרש מכוון לייצר מנהיגות ערכית ואחראית שתפעל בכל מרחבי העשייה בחברה הישראלית ובעולם היהודי, מתוך תפיסת עולם יהודית, ציונית והומניסטית, המקדמת שלום וצדק במסגרת שיח יהודי פלורליסטי. בבית המדרש אנו לומדים ובוחנים את שורשי המסורת היהודית והתרבות הישראלית שאנו שואפים לקחת חלק בהמשך עיצובן.